N12<517862210 021

ubTÜBINGEN

Rücken beschädigt

Ga I. 109.

W.R.

EVANGELIA APOCRYPHA.

Ienae
Typis Friderici Frommann.

EVANGELIA APOCRYPHA

ADHIBITIS PLURIMIS CODICIBUS GRAECIS ET LATINIS
MAXIMAM PARTEM NUNC PRIMUM CONSULTIS
ATQUE INEDITORUM COPIA INSIGNIBUS

EDIDIT

CONSTANTINUS TISCHENDORF
THEOL. ET PHIL. DR. THEOL. PROF. P. ORD. H. LIPS.

LIPSIAE
AVENARIUS ET MENDELSSOHN
MDCCCLIII.

B
U T

VIRO SUMMO

AMPLISSIMO ILLUSTRISSIMO EXCELLENTISSIMO

IOH. PAULO DE FALKENSTEIN

POTENTISSIMO REGI SAXONIAE A SUMMIS NUPER REIPUBLICAE MINISTRIS, SUMMI SENATUS ECCLESIASTICI NUNC PRAESIDI, COMPLURIUM ORDINUM EQUESTRIUM SUPREMIS INSIGNIBUS DECORATO, ETC. ETC.

S. P. D.

CONSTANTINUS TISCHENDORF.

Ex quo primum tempore animum viresque applicui ad promovenda fontium sacrorum studia, in primis Tu conatus meos favore consilio auctoritate adiuvisti. Nec fere est qui per omnes rerum casus ad hunc usque diem mihi laboribusque meis fidelior Te patronus exstiterit. Nullis enim obtrectatorum iniuriis aut artibus Tua erga me benevolentia cessit, neque aliter unquam sensisti quam studiis meis ecclesiae Christianae bene consuli. Hinc magnopere hanc mihi occasionem gratulor pietatis meae Tibi denuo testificandae. Quod igitur ante hos duodecim annos prima mea librorum Novi Testamenti editione splendidissimo nomini Tuo dedicanda feci, id nunc evangeliis his meis apocryphis repetere institui. Quod ne cui mirum videatur, quasi a canonicis ad apocrypha ventum sit. Illud enimvero in apocryphis evangeliis optimae frugis est quod divinam cano-

nicorum auctoritatem quum natura tum historia sua sustentant, illorumque fidem sua ipsorum falsitate egregie confirmant: quod ut nostris temporibus multi male ignorant, ita iam Irenaeus et Tertullianus luculenter probaverunt. Praetereaque probe scis, fucum apocryphorum alienissimum esse ab animi mei sinceritate atque a meo erga Te studio, observatione, pietate.

Quod reliquum est, Vir Summe, semper ac diu fac quod dudum fecisti, ut Tua virtute prudentia fide consilio patriam iuves, bonas augeas litteras, ecclesiae evangelicae lumen Te columenque praestes.

Scribebam Lipsiae die sacrorum instauratorum a. 1852.

PROLEGOMENA.

Actibus apostolorum apocryphis nuper a me editis praefaturo proficiscendum inde erat quod illi obscura fama magis quam ipso studio inter viros doctos innotuissent necdum maiore ex parte editi essent. Longe alia, ut iam tum significabam, evangeliorum apocryphorum ratio est. Ista enim quum plures editores per tria haec saecula invenerunt, tum a multis cognita tractata adhibita sunt. Neque id mirum. A primis enim ecclesiae Christianae saeculis quam famam habuerunt, ea non modo ad tempora proxime subsecuta transiit, sed etiam per totam fere aetatem mediam viguit; unde factum est ut et graece et latine saepe transscriberentur, atque in multas quum orientis tum occidentis linguas converterentur. Quae famae celebritas hanc caussam habuit quod traditiones, in quibus tota versantur, de Maria et reliquis Iesu parentibus, item de ortu atque infantia Iesu deque ultimis eius fatis, curiositatem hominum tantopere occupabant ut variis modis excolerentur, ore populi circumferrentur, diebus festis recitarentur, carminibus artisque operibus exprimerentur, neque tantum privatim crederentur et pro veris venditarentur, verum etiam, canonicis evangeliis vel invitis, ad ipsa ecclesiae praecepta atque instituta vim haberent. His ipsis in rebus posita est eximia quaedam evangeliorum apocryphorum gravitas: quemadmodum enim eorum temporum quibus primum prodierunt ingenium docent, ita etiam lucem afferunt iis quae inde ortae sunt fabulis atque opinionibus populi, item historiae dogmatum, rituum, artium. Quem ad usum accedit alius, neque is minoris aestimandus est: magnopere enim adiuvant

indagantes canonicorum evangeliorum rationes, quibuscum eam habent necessitudinem ut quantam illa in ipsa ultima ecclesiae antiquitate auctoritatem habuerint ostendant, praetereaque et sermonem quo scripta sunt et res quas tradunt et interpretationes quas subierunt illustrent.

Sed de his nunc non est explicatius dicendum; iam fecimus id quidem libello nuper apud Haganos publicato [1]), quem ubi primum per otium licuerit accuratius repetere propositum est. Breviter tantum hoc loco indicandum videbatur quanti momenti quantaeque esset utilitatis, nostra certe sententia, evangeliorum apocryphorum studium: propter hanc enim caussam et ipsi studium contulimus ad hos libros edendos. Qui quamquam inde ab aetate reformatorum usque ad nostra tempora editorum doctorum industriam nacti sunt, tamen facile intelligitur textum eorum nondum ea probabilitate constitutum esse quae ex antiquis libris manu scriptis hauriri queat. Sunt autem apocrypha evangelia eiusmodi ut prae ceteris curam criticam poscant, neque recte adhiberi possint nisi antiquiore textu a mutationibus quas posterior libido invexit bene distincto: tot enim illa quidem subierunt casus, tot et tales recensiones experta sunt, ut nihil simile acciderit in ullo librorum sacrorum, quos variantium lectionum magna vi obrutos esse constat. Quemadmodum autem libelli qui huc pertinent dudum editi labores circa textum criticos requirunt, ita sunt alii cum editis vel arctiore vel laxiore vinculo coniuncti qui hucusque in bibliothecarum umbra delituerunt. Hos igitur ut primum in lucem proferrem, illos ut subsidiis novis criticis excolerem atque emendarem, propositum mihi erat in paranda hac evangeliorum apocryphorum editione. In qua quid in utramque partem praestiterim vel assecutus mihi videar, iam paucis dicendum erit. Quod ita instituam ut tria librorum horum evangelicorum genera distinguam, quorum primum comprehendit qui ad parentes Iesu atque ipsius ortum, alterum qui ad infantiam eius, tertium qui ad fata eius ultima spectant.

Ac *primum* quidem *genus* quatuor editionis nostrae scripta com-

---

[1]) *De evangeliorum apocryphorum origine et usu.* Scripsit C. Tischendorf. Disquisitio historica critica quam praemio aureo dignam censuit Societas Hagana pro defendenda Religione Christiana. Hagae Comitum 1851.

plectitur, protevangelium Iacobi, Pseudo-Matthaei evangelium, evangelium de nativitate Mariae, historiam Iosephi fabri lignarii. In his maximam curam impendimus Pseudo-Iacobi libello. Praeter codices enim Thilonis quatuor, Birchii duos, item Fabricianum et Postelli textum, ut Pseudo-Eustathium aliosque praeteream, adhibuimus octo codices a Thilone nondum adhibitos. Neque vero satis visum est ex his codicibus unum prae ceteris repraesentare, sed primi operam dedimus ut textum conformaremus ad optimorum codicum consensum. Porro Pseudo-Matthaei evangelium, cuius posterior pars huc usque inedita erat, e duobus codicibus nostris edidimus, adhibitis insuper Thilonis subsidiis. Ad evangelium de nativitate Mariae contulimus alterum de codicibus nostris evangelii Pseudo-Matthaei, ex quo Fabricianum textum passim emendare licebat. Iosephi vero historiam iuvimus eo quod cum fragmentis coptis et sahidicis iam a Zoega allatis ea quae nuper Dulaurier ex eodem fonte hausit coniunximus.

Alterum genus constituunt evangelii Thomae textus graecus A, item textus graecus B; evangelium Thomae latinum; evangelium infantiae ex arabico latine. In his duo inedita publicavimus, quorum alterum, evangelii Thomae textum graecum, ex codice monachorum Sinaiticorum dum apud eos versabamur descripsimus; latinum vero evangelii Thomae textum Vaticano debemus codici. Utrumque textum adnotatione critica et synoptica instruximus. Alterum evangelii Thomae graecum textum accuratius quam hucusque factum erat exegimus ad Dresdanum codicem et lectiones Bononienses a Mingarellio exscriptas, adhibitis insuper fragmentis Parisiensibus et Vindobonensibus. In edenda latina evangelii arabici interpretatione egregie adiuvit nos collega celeberrimus Fleischerus, cuius studio is textus multo nunc emendatior prodit.

Tertii generis libellos edidimus tredecim. Primum hosce sex: Gesta Pilati graece A, graece B; item eadem latine; Descensum Christi ad inferos graece; item latine A et latine B. Pertinent haec omnia ad evangelium Nicodemi quod dici solet, cuius

duas partes idoneis de caussis separatim dedimus. Rursus vero tanta est quum in graeco Gestorum Pilati tum in latino Descensus Christi textu antiquorum testium discrepantia ut duae certe recensiones distingui debeant, quarum utramque plenam et continuam repraesentavimus. In his nunc primum a nobis editur textus Gestorum Pilati graecus B ex tribus codicibus, item ex totidem codicibus latinus textus alter libelli quem Descensum Christi ad inferos diximus. De libris reliquis quatuor Gesta Pilati graece A recensuimus ad graecos codices octo, quorum duo Monacenses iterum et accurate contulimus, tres alios sed non integros primi excussimus. Praeterea adhibuimus primi summae vetustatis reliquias duas, alteras coptas papyraceas, alteras pauciores latinas ex palimpsesto codice haustas. Porro graecum Descensus Christi textum ad codices conformavimus tres, quorum praestantissimus nondum innotuerat. Latinus vero noster Gestorum Pilati textus a Thilonis plurimum differt; quippe quem ad octo testes, quorum quinque Thilonem latuerant, recensere licebat. Minor inter Thilonem et me discrepantia est in altero latino textu Descensus Christi ad inferos, quamquam et ipsum ex pluribus novis subsidiis et emendavimus et illustravimus.

Ad idem *tertium genus* pertinent Anaphora Pilati graece A et graece B, item Paradosis Pilati graece et altera Pilati epistola latine. Priores tres graecos libellos ita edidimus ut cuiusque textum ad quinque codices constitueremus, quorum maiorem partem ex bibliothecis exscripsimus. Nec nihil inde subsidii habuimus ad repetendam latinam Pilati epistolam eam quae separatim edi solet: alteram enim nos quoque ex codicum auctoritate ad finem Descensus Christi ad inferos latine A adiunximus, ex pluribus emendatam instrumentis.

Denique *eiusdem generis* libri ii tres qui reliqui sunt, Mors Pilati, Iosephi narratio, Vindicta Salvatoris, fere toti nostris debentur studiis. Iosephi quidem narrationem iam Birchius Auctario suo codicis apocryphi inseruerat, sed maiore cum vitiositate quam in ipso codice est nec ulla religiosi editoris cura adhibita. Nos eam ex duobus codicibus descripsimus et cum critica cura

edidimus. Ultimos vero tractatus duo, quorum alter Mors Pilati inscribitur, alter Vindicta Salvatoris, primi in lucem protraximus, anglosaxonico etiam cum latinis textu collato.

Quae quidem si comprehendimus, plus quadraginta instrumentis criticis apparatum clarissimi Thilonis eorumque qui illum praecesserunt augere nobis contigit. Septem editionis nostrae libellos primi dedimus; emendandis evangeliis antiquissimis quae Iacobi Thomae Nicodemi nominibus insigniuntur plurimam operam impendimus; reliquorum nihil non labore nostro emendatum aut illustratum prodit. His studiis omnibus etsi rem gravem quae intelligentibus viris videtur maiorem in modum promotam esse confidimus, tamen nequaquam ita absolvisse nobis videmur ut iam nostris aut aliorum quorum hanc litterarum partem subtilius nosse intersit desideriis penitus sit satisfactum [1]).

---

[1]) Ceterum tria sunt a Thilone in suam apocryphorum evangeliorum collectionem recepta quae in nostram non recepimus. Primum est evangelium Marcionis *ex auctoritate veterum monumentorum descriptum ab Augusto Hahn.* Est illud ex genere satis diverso a reliquis quae dicuntur apocryphis evangeliis: Lucae enim evangelium est, studiis Marcionis mutilatum et corruptum. Potest vero ex Epiphanio, Tertulliano et dialogo Pseudorigeniano multo rectius disci quos ille locos expulerit, item quos inprimis suam ad mentem mutaverit, quam quemadmodum singula quaeque legerit. Parum enim quidem apte Hahnius cum eoque Thilo, viri clarissimi, textum quem Marcionis dixerunt maximam partem conformatum ad editiones in scholis vulgatas ediderunt. Altero libello qui apud Thilonem legitur, non item apud nos, explicatur de codice evangelii Iohannis *Parisiis in sacro templariorum tabulario asservato.* Quae res quum non ad antiquitatem Christianam sed ad recentiora tempora pertineat — ipse enim codex quem ex antiquiore fluxisse fingunt aetatem sacrorum instauratorum non ita multum antecedere videtur — praetereaque arbitrium templarii auctoris evangelio Iohannis mutilando interpolando corrumpendo simile quidem sit antiquae haeresi sed non accedat ad rationem evangeliorum quae habemus apocryphorum, huc quadrare visa non est. Atque similis ratio est etiam tertii libelli quem Thilo evangelicae parti codicis sui apocryphi inseruit, repetens ex Albigensium historia a Iohanne Benoist edita. Pertinet enim liber S. Iohannis apocryphus — hunc enim titulum habet — ad historiam haeresium aetatis mediae. Argumenti vero est apocalyptici magis quam evangelici. Quam ob rem si nobis repetenda videbitur, certe non cum evangelicis coniungenda est scriptis.

Quibus in universum ac breviter expositis explicandum est de singulis.

I. PROTEVANGELIUM IACOBI.

Hoc quantae sit antiquitatis, quum ad veterum testimonia tum ad ipsum quod tractat argumentum iudicandum est. Testantur autem de eo veterum plurimi, inter quos a quarto inde saeculo nomina eminent Gregorii Nysseni († 394)[1], Epiphanii († 403)[2] et Pseudepiphanii[3], Pseudeustathii Antiocheni[4], Andreae Cretensis (saec. VII.)[5], Germani patriarchae (saec. VIII.)[6], Iohannis Damasceni (saec. VIII.)[7], Photii (saec. IX. med.)[8], Nicetae Paphlagonis (saec. IX.)[9], Georgii Nicomediensis (saec. IX.)[10], Epiphanii monachi (circa X. saec.)[11], Iacobi monachi (circa XI. saec.)[12] aliorumque. Sed a Gregorio Nysseno atque Epiphanio redeundum est ad ipsum Ori-

---

1) Cf. orat. in diem natal. Christi Opp. Paris. 1615. II, p. 778. ἤκουσα τοίνυν ἀποκρύφου τινὸς ἱστορίας τοιαῦτα παρατιθεμένης τὰ περὶ αὐτῆς (i. e. Μαρίας) διηγήματα sqq.

2) Cf. haeres. LXXIX. § 5. (ed. Petav. I, 1062.) Εἰ γὰρ ἡ τῆς Μαρίας ἱστορία καὶ παραδόσεις ἔχουσιν ὅτι ἐρρέθη τῷ πατρὶ αὐτῆς Ἰωακεὶμ ἐν τῇ ἐρήμῳ ὅτι ἡ γυνή σου συνειληφυῖα etc. Item haeres. LXXVIII. § 7. (ed. Petav. I, p. 1038.) ὅτε ἡ παρθένος παρεδίδοτο τῷ Ἰωσήφ, κλήρων εἰς τοῦτο ἀναγκασάντων αὐτὴν ἥκειν, οὐ παρεδόθη αὐτῷ εἰς συνάφειαν etc.

3) Cf. ἐγκώμιος εἰς τὴν ἁγ. θεοτόκον Opp. ed. Petav. II. p. 292. Ἰωακεὶμ γὰρ ἐν τῷ ὄρει προσηύχετο, καὶ Ἄννα ἐν τῷ παραδείσῳ αὐτῆς.

4) Cf. S. Eustathii Comm. in Hexaëmeron etc ed. Allatius 1629. p. 70 sqq. Ἄξιον δὲ τὴν ἱστορίαν ἣν διέξεισι περὶ τῆς ἁγίας Μαρίας Ἰάκωβός τις ἐπελθεῖν.

5) Cf. Combefis. Nov. Auctar. (Asterii aliorumque etc.) I. p. 1290 sqq. Cf. inprimis p. 1300 sqq. 1319 sq.

6) Cf. Combefis. l. l. I. p. 1411 sqq. Inprimis p. 1416. 1420. 1437. 1440.

7) Cf. oratt. I. II. in natal. Mariae in opp. (ed. Lequien 1712.) II. p. 841 sqq.

8) Cf. Combefis. l. l. I. p. 1583 sqq.

9) Cf. Combefis. Auctar. Novissim. I. p. 437 sqq.

10) Cf. Combefis. Nov. Auctar. I. p. 995 sqq. oratt. plur. Cf. inprimis pag. 1000. 1001. 1009. 1024. 1032 sq. 1049. 1054. 1088. 1120.

11) Cf. Epiph. mon. edita et ined. cura Dresselii 1843. pag. 23. οἷον Ἰάκωβος Ἑβραῖος τότε παρὼν καὶ τὰ περὶ αὐτὴν γράψας λέγει, ὅτι -- ψηλαφηθεῖσα ὑπὸ τῆς μαίας εὑρέθη παρθένος.

12) Cf. Combefis. l. l. I. p. 1247 sqq.

genem, qui quidem *librum Iacobi*[1]) ita commemorat ut et omnibus bene notum et simili auctoritate cum evangelio Petri apocrypho esse ponat: quod eiusmodi est ut vim habeat ad confirmandum, eundem Iacobi librum iam ante Origenem non modo Clementi Alexandrino[2]) sed etiam Iustino martyri[3]) innotuisse. Quem enim Origenes tertio saeculo ineunte iam notissimum esse significat et cum evangelio antiquissimae famae componit, cui is non quinquaginta fere annos ante Origenis aetatem scriptus videbitur? Accedit quod in libri argumento nihil est quod ab ingenio saeculi secundi medii abhorreat. Qua enim aetate Ebionitarum et Nazaraeorum aliorumque haereticorum opinio obtinebat de Iesu vero Iosephi et Mariae filio, qua genuinos Iesu fratres exstitisse plerique credidisse videntur, quemadmodum etiam Iosephus in Antiqq. Iud. XX, 9, 1. Iacobum simpliciter τὸν ἀδελφὸν Ἰησοῦ τοῦ λεγομένου Χριστοῦ dicit, qua Tryphon ille in evangelistas invehebatur quod ex adolescentula (νεᾶνις) Iesaiae temere fecissent virginem (παρθένος), qua Iudaeorum celebrabatur calumnia de Iesu filio Pantherae ex fornicatione nati, qua Celsus Graecorum fabulas de Danae aliisque de virgine matre natis ludibrii caussa componebat cum evangelicis narrationibus de virgine Maria Iesu matre, eadem pietati male studiosae sive, ut quod sentio plane dicam, homini Gnostico eique Ebionaeo et opportunum et necessarium videbatur provectam Iosephi aetatem suscipientis Mariam, Iosephi filios ex priore matrimonio natos, virginitatem Mariae in partu illibatam servatam, ipsam virginem matrem iam antequam nasceretur et per omne infantiae suae tempus ab humanarum rerum consuetudine satis alienam docere[4]).

---

1) Cf. comm. in Matth. III, 463. ed. de la Rue. (p. 223. ed. Huet.) τοὺς δὲ ἀδελφοὺς Ἰησοῦ φασί τινες εἶναι ἐκ παραδόσεως ὁρμώμενοι τοῦ ἐπιγεγραμμένου κατὰ Πέτρον εὐαγγελίου ἢ τῆς βίβλου Ἰακώβου ἐκ προτέρας γυναικὸς συνῳκηκυίας αὐτῷ πρὸ τῆς Μαρίας.

2) Cf. Strom. VII. p. 889 sq. ed. Potter. ἀλλ' ὡς ἔοικεν τοῖς πολλοῖς καὶ μέχρι νῦν δοκεῖ ἡ Μαριὰμ λεχὼ εἶναι, διὰ τὴν τοῦ παιδίου γέννησιν οὐκ οὖσα λεχώ· καὶ γὰρ μετὰ τὸ τεκεῖν αὐτὴν μαιωθεῖσάν φασί τινες παρθένον εὑρεθῆναι.

3) Cf. dial. c. Tryph. cap. 78. p. 303 sq. γεννηθέντος δὲ τότε τοῦ παιδίου ἐν Βηθλεέμ, ἐπειδὴ Ἰωσὴφ οὐκ εἶχεν ἐν τῇ κώμῃ ἐκείνῃ ποῦ καταλῦσαι, ἐν σπηλαίῳ τινὶ σύνεγγυς τῆς κώμης κατέλυσε· καὶ τότε αὐτῶν ὄντων ἐκεῖ ἐτετόκει ἡ Μαρία τὸν Χριστόν, καὶ ἐν φάτνῃ αὐτὸν ἐτεθείκει. Cf. infra.

4) Haec magnam partem ex dissertatione mea de evangg. apocr. origine

Quam autem supra insignibus aliquot testimoniis veterum allatis protevangelii famam in antiquitate fuisse indicavimus, id quod magis etiam ex traditionum ac rituum historia doceri potest, eandem per mediam aetatem conservatam propagatamque esse probatur inde quod quum magna codicum huius libri graecorum copia hodieque in bibliothecis invenitur, quam numerum quinquagenarium excedere nullus dubito, tum quod in multas et orientis et occidentis linguas translatum praetereaque ad alias similis generis fictiones adhibitum scimus. Atque hinc etiam factum est ut iam saeculo sexto decimo et graece et latine impressum ederetur. Et graece quidem primus edidit Michael Neander, catechesi Lutheri graecae et latinae subiungens narrationum apocrypharum collectionem, quae Basileae ex officina Ioh. Oporini anno 1564. prodiit [1]). Latine vero iam duodecim annis ante ex schedis Guilielmi Postelli ibidem ediderat Theodorus Bibliander [2]). Quae Postelli interpretatio alium codicem graecum repraesentat atque quem Neander una cum latino

---

et usu Hagae Comitum 1851. desumsi, ubi § 9. pag. 26—35. pleraque fusius tractantur.

[1]) Titulus libri est *Apocrypha: hoc est, narrationes de Christo, Maria, Ioseph, cognatione et familia Christi, extra Biblia: apud veteres tamen Graecos scriptores, Patres, Historicos et Philologos reperta (inserto etiam Protevangelio Iacobi Graece, in Oriente nuper reperto, necdum edito hactenus) ex Oraculorum ac Sibyllarum vocibus, gentium etiam testimoniis, denique multorum veterum auctorum Libris descripta, exposita et edita Graecolatine, a Mich. Neandro Soraviense.* 1564. (Iterum 1567.)

[2]) *Protevangelion s. de natalibus Iesu Christi et ipsius matris virginis Mariae, sermo historicus divi Iacobi minoris. Evangelica historia, quam scripsit b. Marcus. Vita I. Marci evangelistae collecta per Theodorum Bibliandrum.* 1552. (Iterum Argentor. 1570.) Refert ibi Bibliander haec: *Guilielm. Postellus in Oriente apud Christianos librum Graecum et quidem pervetustum est nactus, quem latinum fecit et commentariis adornatum editioni paravit cum aliis quibusdam minime contemnendis libris. Quos dum Oporinus differret imprimere, rogavi ut mihi copiam faceret legendi eos. -- Testatur autem Postellus hunc libellum in ecclesiis Orientalibus Christianorum publice legi, neque dubitari de auctore, sed constanter inscribi „sermonem historicum divi Iacobi fratris Domini de admirabili nativitate et incunabulis Virginis matris Mariae et ipsius Iesu.“ Addit etiam* πρωτευαγγέλιον *h. e. primum evangelium vocari et inter authenticos libros haberi apud Orientales Christianos. Ipse autem Postellus aestimat ut gemmam -- Eius verba si quis requirat haec sunt: „Petrus Romae non edidit evangelium, sed alteri Venetiarum duci Marco commendavit sine capite mysteriose scribendum: ut olim illi adesset hoc caput quod nunc vertimus, totius Veteris Testamenti appendicibus Christum quovis modo praedicantibus necessarium, nedum Marco aut Lucae.“ Ac rursum: „Evangelii ad hunc diem desiderata*

Postelli textu edidit. Neandri vero textum eumque secundum anno 1567. emendatius editum duobus annis post repetiit Grynaeus in Monumentis ss. pp. orthodoxographis. Grynaeum post annos centum triginta sex Fabricius [1]) excepit, qui textum protevangelii ex priore Neandri libello et praeter morem haud ita diligenter hausit, repetita simul interpretatione Postelli. Fabricium secutus est anno 1722. Ionesius [2]), nisi quod is Grynaei magis quam Fabricii expressit textum. Rursus anno huius saeculi quarto Andreas Birch eundem vulgatum textum, notata quidem Grynaei et Fabricii differentia, in Auctarium suum codicis apocryphi N. T. Fabriciani recepit eique subiunxit variantes lectiones duorum codicum Vaticanorum ab Engelbretho excerptas.

Nostra denique aetate protevangelium quod dicitur bis prodiit et quidem textu ab iis quas vidimus editionibus diverso. Anno enim 1832. clarissimus Thilo Codici suo Novi Testamenti apocrypho inseruit, et ita quidem ut textum sequeretur codicis Parisiensis decimi fere saeculi (is nobis C dicitur), variantibus lectionibus octo codicum et vulgatae editionis cum notis variis aliis sub textu positis, repetita etiam tota Postelli interpretatione. Qua in re auctoritatem Parisiensis sui codicis, etsi plerisque reliquis aetate praeit, iusto pluris fecit: quod facile ex iis iudicari poterit quae ad canonicorum evangeliorum scripturam conformata habet, ut XVII, 1 et 3. XXI, 2 et 3. XXII, 2. XXIV, 4. De apparatu Thilonis post dicemus. Praeterea in prolegomenis fusius et accurate scripsit de libri historia.

Denique anno 1840. libellus prodiit hoc titulo *Protevangelium Iacobi ex cod. ms. Venetiano descripsit, prolegomenis, varietate lectionum, notis criticis instructum edidit* Car. Ad. Suckow [3]). Venetianus ille Suckovii codex idem est quem ipsi totum descripsimus, notatum siglo A in commentario nostro. Hunc Suckovius iure magni fecit, etsi nullo modo reliquis omnibus praeferendus est, ut ex ap-

---

basis et fundamentum, in quo suppletur summa fide quicquid posset optari." Similiter ille nugatur in sermone quo Reipublicae Venetae opus dedicat.

[1]) Cf. *Cod. Apocr. Novi Testamenti* etc. T. I. 1703. Iterum 1719.

[2]) *A new and full method of settling the canonical authority of the New Testament* etc. 3 *vols. By the Rev. Ierem. Iones. Oxford* 1726. 1798.

[3]) Is Vratislaviensi academiae nuper morte ereptus est.

paratu nostro cuivis apparebit. Saepe quidem brevitate lectionis commendari videtur; sed praeterquam quod ea brevitas passim haud dubie ad describentis negligentiam referenda est, in scriptis huiusmodi apocryphis videndum est ne textus catholica retractatione in breviora sit contractus. At vero in legendo codice suo Suckovius tam saepe tamque graviter falsus est ut suscepto operi imparem se praestiterit ac laborem suum tantum non perdiderit. Quod ne inique iudicasse videamur, aliquot exempla afferenda erunt. Ita capite I. κυρίῳ (κω scriptum) ante εἰς ἱλασμὸν ἐμοί praeterit eamque fictam lectionem unice commendat; omittit σπέρμα post διδόντας, dat ἐνεφάνη σύν, idque rectum esse opinatur, pro ἐνεφάνισεν (cod. -νησεν), item notat ἐπισκέψαι pro ἐπισκέψεται: capite II. bis affert δύω pro δύο, παιδίσκα bis pro παιδίσκη, συνομένη pro γενομένη, δαφνηδείαν pro δαφνηδαίαν, δεσπόταν pro δεσπότην: capite III. ἀτενήσατο pro ἀτενήσασα, ὀνείδισαν pro ὀνειδίσθη: IV. ἦλθεν ἄγγελος . . . ἰδού edit cum mira quadam coniectura pro ἦλθον ἄγγελοι δύο λέγοντες αὐτῇ Ἰδού: VI. ἀμηνιαίου pro ἑξαμηνιαίου fingit, ἀφείλετο τὸ ὄνειδός μου ἐν αὐτοῖς pro ἀφείλατό με τὸ ὄνειδός μου ἐν ἀνθρώποις: VII. ἀνάξομαι habet pro ἀνάξομεν, μήπω pro μήπως: VIII. οὐ κατεστράφη pro οὐκ ἀπεστράφη, δώδεκα . . . κόδομον (cum longa oratione) pro δωδεκακόδονον (sic): IX. συνελθόντων pro συνελθόντες, scribit Ἰωσὴφ . . . . . . σε ἐν τῷ („*lacuna non maior unius verbi spatio.*“ „*Igitur legendum* καταλείπω σε.“ „*Vides nostri brevitatem.*), at est Ἰωσὴφ Ἰδοὺ παρέλαβόν σε ἐκ ναοῦ κυρίου, καὶ νῦν καταλείπω σε ἐν τῷ: XII. ἐγώκε („*lege* ἐγώγε“) habet pro ἐγώ, κύριε (κε scriptum). Cuius generis alia multa quum ex iisdem tum ex reliquis capitibus afferri possunt[1]). In notis vero si quid boni est, id totum a Thilone pendet.

Restat ut de nostra editione explicemus. Adhibuimus praeter vulgatum (F) et Postelli (*Pos*) textum codices septemdecim. In his codices AB et integri sunt et toti a nobis transscripti. Codices HK magnas tantum protevangelii partes continent easque pariter plene

[1]) Pauca alia iam indicavimus in appendice critica dissertationis de evangeliorum apocryphorum origine et usu. Hagae Comitum 1851. pag. 203 sqq.

transscripsimus. Codicum OPQ primas modo et extremas partes notavimus. Codex R magna ex parte infra excerptus est, sed ad recensendum textum nondum praesto erat. In adhibendis reliquis aliorum fide standum erat. Trium, de quibus infra vide sub FbGI, lectiones, parum illae quidem curiose notatae, debentur Birchio; reliquorum i. e. CDELMN industriae Thilonis. Hic attulit ex duobus ultimis i. e. MN paucas tantum lectiones, ex codice vero C ipsum textum suum hausit, a quo discrepantes codicum DEL lectiones indicavit. Quos labores etsi magni facio, tamen saepe, in minutis maxime quae videntur rebus, ex notationibus Thilonis quid in codicibus scriptum sit non satis definiri potest. Hinc in commentario plerumque non notavimus nisi de quibus ambigi non posset.

Accessit vero etiam ad commentarium nostrum plena notatio eorum quae apud Pseudeustathium (*Eust*) ex protevangelio leguntur; item nonnulla ex Germano patriarcha (*Germ*), Georgio Nicomediensi (*Geo*), Iacobo monacho (*Iac*) petivimus. Horum plura iam apud Thilonem habentur, nonnihil etiam iam apud Fabricium, sed nos omnia ex ipsis horum patrum libris [1]) attulimus. Primi vero operam dedimus ut ex omnibus antiquis testimoniis arte critica textum quam maxime probabilem constitueremus: quae res magni laboris fuit neque, ni fallor, frustra.

Instrumenta autem critica quibus in edendo usi sumus haec sunt.

A i. e. Venetus Marcianus class. II. num. XLII. saeculi fere X. Sunt folia membranacea novem, a codice antiquo olim avulsa, nunc chartaceo tegumento involuta. Cf. *Graeci codices manuscripti apud Nanios asservati. Bonon.* 1784. Ibi est cod. CIV., et notatur sermonis trigesimi, qui in codice praecedebat protevangelium signatum numero λᾱ, superesse clausulam, item sermonis trigesimi secundi solum titulum, qui est ὑπόθεσις σύντομος τῆς εὑρέσεως τοῦ ἁγίου σταυροῦ· ἀναγινώσκεται δὲ τὴν ιδ' τοῦ Σεπτεβρ. μηνός. Textum integrum transscripsimus.

---

[1]) De his vide supra pag. XII.

B i. e. Venetus Marcianus numero CCCLXIII. signatus. Recentior est codice A, sed nihil amplius de eo in schedis meis notatum reperi. Integrum transscripsimus.

C i. e. Paris. Reg. nunc Nation. num. 1454. saeculi X. Thilo, cui notatur siglo A, textum huius ,,antiquissimi et praestantissimi'' codicis loco vulgati edidit.

D i. e. Paris. Reg. nunc Nation. num. 1215. anno 1068. scriptus. Thilo, apud quem siglo B notatur, scripturam istius atque eius qui sequitur cum suo textu accurate se contulisse dicit.

E i. e. Paris. Reg. nunc Nation. num. 1468. saeculi XI. De collatione Thilonis, cui siglo C significatur, vide ad codicem D.

Fa i. e. textus quem ex Neandro post Grynaeum Fabricius repetiit. Vide supra pag. XV.

Fb i. e. Vaticanus num. 455. signatus saeculi fere XI. Contulit cum vulgato textu Engelbreth, a quo sibi communicatas variantes lectiones in Auctario suo edidit Birchius. Deficit cap. XII. a verbis χαρὰν δὲ λαβοῦσα usque ad capitis XIX. verba ὑπήντησεν αὐτῷ γυνή.

G i. e. Vaticanus num. 654. saeculi fere XII. Eiusdem Engelbrethii collationem l. l. exhibuit Birchius.

H i. e. Venetus Marcianus class. XI. num. CC, chartaceus saeculi fere XV. Idem in catalogo codicum graecorum Nanianorum (vide ad A) numero CLI. significatur. Cf. ibi pag. 344. ad num. VI. Singulare is codex libri exordium habet, parvi momenti illud quidem et corruptissimum, sed quod probat protevangelium in celebrando die festo Mariae sacrato ad verbum adhibitum esse [1]). Protevangelii vero textum inde a capite XI. usque finem habet, quem plene transscripsimus.

---

[1]) Legitur ibi in hunc modum Ἐπειδὴ ἐξ ἀρχῆς ὁ θεὸς πλάσας (corrige ἔπλασεν?) τὸν ἄνθρωπον, ἔδωκεν αὐτῷ ἐντολὴν δοκιμασίαν τινὰ καὶ ἀπόπειραν, ὅπως ἐκ τούτου νοεῖ τὸν ἑαυτοῦ δεσπότην, καὶ μὴ παριστρήσας (?) ἐκπέσῃ τῆς δωρεᾶς. εἰ γὰρ (an deleas εἰ γάρ?) καὶ μετὰ τὴν ἐντολὴν φθόνῳ προσληφθεὶς ἔπεσε πτῶμα χαλεπὸν καὶ ἐξαίσιον, καὶ τοσοῦτον ἐπήρθη ὥστε ἐπῆρε πτέρναν κατὰ τοῦ ἰδίου δεσπότου. πόσον εἶχεν παθεῖν λυπούσης τῆς ἐντολῆς. τοῦτον ἔθετο ἐν τῷ παραδείσῳ, ὅστις ποτὲ ἦν παράδεισος οὗτος, ἐπειδὴ ἀπ' ἀρχῆς φθονοῦργος διάβολος θεότητι φαντασθεὶς καὶ ἴσον ἑαυτὸν ποιῆσαι τῷ θεῷ βουλευσάμενος καὶ ὃ εἶχεν ἀπώλεσεν, ἀντὶ φωτὸς σκότος γενόμενος. ἰδὼν δὲ τὸν ἄνθρω-

I i. e. Vindobonensis bibliothecae Caesareae, codicum theol. gr. CXXIII. apud Nesselium (in Lambec. comm. lib. IV. p. 300.). Est chartaceus XIV. fere saeculi. Descriptus est a viro docto A. C. Gierlew in usum Birchii, a quo communicatum habuit Thilo. Hic scripturas eius codicis a suo textu discedentes in notis recensuit, ab eoque nos sumsimus.

K i. e. Parisiensis Coislinianus num. 152. Folium haud dubie est antiquissimum et adscribitur ipsi saeculo IX. Incipit a verbis μου, ὅτι ἐπεσκέψατό με καὶ ἀφεῖλεν ὄνειδος VI, 3., et deficit post verba Τίς εἰμι ἐγώ, κύριε, ὅτι πᾶσαι αἱ XII, 2. Totum fragmentum transscripsi.

L i. e. Paris. Reg. nunc Nation. num. 1190., anno 1567. scriptus, Thilonis D. Lectiones inde allatae debentur Thiloni, qui etiam exordium libri ineptissime deformatum maiore ex

πον πλασθέντα τῇ τοῦ θεοῦ χειρὶ καὶ μέλλοντα μετ' ὀλίγον εἰς τὴν αὐτοῦ δόξαν προβεβηκέναι, καὶ μείζονα ἐφθόνησε κατ' αὐτοῦ· καὶ λογισμῷ ὁ αὐτὸς πέπτωκεν τοῦτο προσβαλεῖ (ita haec vitiose scripta sunt) καὶ τῷ Ἀδάμ. καὶ ὢ θαύματος· προσλαβὼν πτερνίζει τοῦτον καὶ τοῦ παραδείσου πολίτην ὄντα ἢ μᾶλλον εἰπεῖν κύριον γυμνοῖ τὸν ἐνδεδυμένον τῆς θείας δόξης, καὶ μετὰ τὴν γύμνωσιν ἐξελοῖ (sic) τοῦτον πικρῶς τῆς Ἐδέμ. εἶτα κατεκρίθη μετὰ τῶν ἄλλων καὶ τὸν θάνατον (sic). οὐκ ἐνέσχετο οὖν ὁ θεὸς τοιοῦτον ἔργον τῶν αὐτοῦ χειρῶν ὁρᾶν ὑπὸ τοῦ διαβόλου λυμαινόμενον ἐπὶ τῷ μακρῷ χρόνῳ. ἐπληθύνθη ἡ κακία, πεσὼν ὁ ἄνθρωπος καὶ ἐγκαταλείψας θεῷ ζῶντι (sic haec leguntur)· ἐλάτρευσαν γάρ, φησίν, τὴν κτίσιν παρὰ τὸν κτίσαντα. βουληθεὶς οὖν ὁ θεὸς ἐγεῖραι τὸν ἄνθρωπον, οὐκ ἦν ἄλλως γενέσθαι, ἀλλ' ἢ (adde ὡς?) σάρκα προσβαλὼν ὁ ἐχθρὸς ἐνίκησεν, τὴν αὐτὴν πάλιν ὑποτιθῇ ὁ δεσπότης νικήσας τὸν διάβολον, ὅπως ὡς τὸ (adde πρότερον?) Ἀδὰμ πλανηθεὶς (plura deesse videntur,) τῷ θεῷ παραπέσῃ. ὃ καὶ γέγονεν. οἰκονομήθη οὖν οὕτως. τὴν προορισθεῖσαν βουλὴν καὶ πρὸ τῶν αἰώνων ἣν ἐβουλεύσατο, τῆς μεγάλης βουλῆς (τὴν -λην -λήν?), τῶν ἀγγέλων τὸν ἐξουσιαστήν, θεὸν τὸν ἄρχοντα τῆς εἰρήνης, τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, ταύτην τὴν βουλὴν τῆς ἡμετέρας σωτηρίας μυστικῶς ἐπιδίδει (sic) τῷ Γαβριὴλ λέγων Ἄπελθε πρὸς τὸ προητοιμασμένον μοι παλάτιον, ἄπελθε πρὸς τὸν θρόνον τῆς ἐνσάρκου μου οἰκονομίας, ἄπελθε πρὸς τὴν παρθένον, καὶ ἀπελθὼν μὴ θορυβήσῃς αὐτὴν μηδὲ ταράξῃς, ἀλλὰ χαρᾶς εὐαγγέλια κομίσας χαρὰν αὐτὴν (sic) πρῶτον φώνησον, ἵνα καθὼς εἰσήχθη διὰ τῆς παρακοῆς ἐν τοῖς ὠσὶ τῆς Εὔας ἡ κατάρα, εἰσαχθῇ διὰ τῆς καλῆς ὑπακοῆς ἡ εὐλογία καὶ ἡ χαρὰ ἐν τοῖς ὠσὶ τῆς παρθένου. κατελθὼν οὖν ὁ ἄγγελος ἐκ τῶν οὐρανίων ἁψίδων προσῆλθε τῇ ἀχράντῳ θεοτόκῳ δουλικῶς τῷ σχήματι, κομίζων συντ....ων ἣ καὶ τὸν ἑαυτοῦ δεσπότην. περὶ οὗ νῦν ὁ λόγος καὶ ἐφ' ὃν τι (corrige ἡ) σήμερον ἑορτή. ἐφώνησε τοίνυν αὐτῆς (sic) ὁ ἄγγελος Χαῖρε κεχαριτωμένη, ὁ κύριος μετὰ σοῦ etc, cf. Protevang. cap. XI.

parte transscripsit [1]). Ab altera primi capitis parte scripturam ad reliquorum codicum textum propius accedere nec indignam quae recognoscatur esse dicit.

M i. e. Paris. Reg. nunc Nation. 1174. saeculi XII., Thilonis E. Scripturam eius selectis locis notavit Thilo.

N i. e. Paris. Reg. nunc Nation. 1176. saeculi XIII., Thilonis F. Etiam hunc selectis locis Thilo contulit. Praeterea ipse initium et finem descripsi.

O i. e. Mediolanensis Ambrosianus A 63. Inf. saeculi fere XI. Primi capitis verba Ἐν ταῖς ἱστορίαις usque οὐκ ἐποίησα ἐν τῷ Ἰσραήλ transscripsi, item caput extremum.

P i. e. Mediolan. Ambros. C 92., codice O paullo recentior. Transscripsi inde Ἐν ταῖς ἱστορίαις usque ἡ εὐχὴ βρῶμα καὶ πόμα, item caput XXV.

Q i. e. Venetus Marcian. class. VII. num. XL. saeculi XVI. De eo exponitur in catalogo codicum graecorum apud Nanios asservatorum pag. 355. sub numero CLVI. Habetur enim in eo codice loco XIII. pag. 153. Λόγος εἰς τὴν βρεφοκτονίαν παρὰ τοῦ Ἡρώδου τοῦ βασιλέως καὶ δυσσεβοῦς. Cuius sermonis initium Κέλευσις δὲ ἐξῆλθεν ἀπὸ Αὐγούστου (cap. XVII.) usque αἰσχύνομαι, item finem καὶ ἀπήγγειλαν ὅτι Ζαχαρίας πεφόνευται (cap. XXIV, 3.) usque πρὶν ἴδῃ τὸν Χριστὸν ἐν σαρκί, una cum clausula μεθ' οὗ τῷ πατρὶ δόξα σὺν τῷ ἀνάρχῳ καὶ παναγίῳ πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας, descripsimus.

R i. e. Dresdanus A 187. Codex est satis recens quidem sed nisi fallor in monte Sinaitico scriptus. In altera eius parte

---

[1]) Ἐν τῇ σοφίᾳ Σολομῶντος λέγει Δίκαιοι εἰς τὸν αἰῶνα ζῶσιν. οὕτως οὖν καὶ οἱ δίκαιοι ὅ τε Ἰωακεὶμ καὶ ἡ Ἄννα. ἀμφότεροι δίκαιοι ὄντες, καὶ ἄτεκνος ἦν Ἄννα. καὶ προσέφερον τὰ δῶρα αὐτῶν ἐνώπιον κυρίου ἐν τῷ ἱερῷ τοῖς ἱερεῦσιν· καὶ οὐ δέχονται, διότι Ἄννα ἦν ἄτεκνος καὶ οὐκ ἔτικτεν. καὶ στραφέντες ἐκ τοῦ οἴκου κυρίου καὶ ἐκόψαντο ἑαυτοῖς κοπετὸν μέγαν ἐπὶ ἡμέρας ἑπτὰ ἐν νηστείᾳ καὶ προσευχῇ καὶ ἐν στεναγμοῖς καὶ ἐν δάκρυσιν οὐκ ὀλίγοις· καὶ ἔλεγον ἐν ἑαυτοῖς Οἴμοι οἴμοι τοῖς ἀθλίοις· ὄνειδος ἐγεννήθημεν τοῖς υἱοῖς Ἰσραήλ, καὶ οὐκ ἐσμὲν ἄξιοι ἵνα δέξηται καὶ ἡμῶν κύριος ὁ θεὸς τὰ δῶρα, καὶ δεκτὴν γενέσθαι τὴν θυσίαν ἡμῶν ἐνώπιον αὐτοῦ, καθὼς ἐδέξατο τὴν θυσίαν τοῦ πατρὸς ἡμῶν Ἀβραάμ etc.

pag. 276., praemissa nota Σεπτευρίῳ η̄, habetur Ἱστορία Ἰακώβου εἰς τὸ γενέσιον τῆς παναγίας δεσποίνης ἡμῶν θεοτόκου καὶ ἀεὶ παρθένου Μαρίας. Ad commentarium nostrum non adhibuimus nisi capite ultimo. Quam ob rem aliquot scripturae eius exempla hic adscribam. I, 2. habet ἤγγισεν ἡ ἡμέρα | προσέφερον υἱοί | κατεναντίον αὐτοῦ Ῥουβίμ | σοι πρῶτον 3. ἀπήει | σπέρμα οὐκ ἐποίησα | ἐν τῇ ἐσχάτῃ αὐτοῦ ἡμέρᾳ 4. καταβ. ἐπὶ βρωτὸν ἢ ἐπί | ἕως ἐπισκέψεται με κύρ. ὁ θεός | μου ἡ εὐχή II, 1. Κόψωμαι τ. χ. μ. καὶ κόψωμαι 2. Ἰουθίν | ἰδ. ἤγγισεν ἡ ἡμ. κυρ., καὶ οὐκ | τοῦτο τὸ κεφ. | καὶ οὐκ ἔστιν μοι ἀναδ. αὐτό, καθότι π. εἰμ. σή, κ. χ. ἔχεις βασ. 3. ταῦτα | κύρ. ὁ θεός | πανοῦργος ἔδ. σοι τοῦτο | καθότι οὐκ ἤκ. μου τῆς φ.· ἀπέκλ. γὰρ κύρ. ὁ θε. τὴν μήτρ. σ. τοῦ μή 4. περιείλατο | ab altero τὰ ἱμ. αὐτῆς ad alterum transilit | ἐννάτην | δαφνηδέαν | τῶν πατ. μου | καθὼς ηὐλόγησας III, 1. ἀτενίσασα Ἄννα εἰς τ. οὐρ. ἴδεν | ἐν τῇ δαφνηδέᾳ | λέγουσα οὕτως | ἐξεκύησέν με | ἐγὼ κατ. ἐγενν. | ὀνειδίσθην, καὶ ἐξεμυκτήρισάν με κ. ἐξέβαλλον ἐκ ν. κυρ. τ. θεοῦ 2. ὁμοιώθην semper | τοῦ οὐρ., καὶ ὅτι καὶ αὐτὰ γόν. ἐστιν | γον. ἐστιν. Praeterea cum cod. C consentit. 3. ὅτι καὶ τὰ ὕδ. ταῦτα γόν. ἐστιν ἐν. σ. κύριε· καὶ γὰρ τὰ ὕδ. γαληνιῶντα καὶ σκυρτῶντα ἅμα τοῖς ἰχθύοις (sic) τῆς θαλάσσης σὲ εὐλογοῦσίν σε (ita bis) κύριε. Cf. cod. I. | κατὰ καιρόν, κ. σὲ εὐλογοῦσιν, κύριε IV, 1. καὶ συλλήψει κ. γεννήσεις | ἄρσεν | προσάξω αὐτὸ κυρίῳ τ. θεῷ, κ. ἔ. λειτουργὸν αὐτῷ 2. ἐπήκουσεν | καὶ κατάβηθι 3. ὧδε ιβ̄ ἀμνάδας | a καὶ ἔσονται altero ad alterum transilit 4. Per totam sectionem cum nostro textu facit. V, 1. καὶ οὐκ εἶδεν ἁμαρτίαν ἐν ἑαυτῷ | ἀφῆκέν μοι πάντα τ. ἁμ. μου | δεδικ., καὶ ἦκεν ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ. 2. Συνέλαβεν δὲ Ἄννα, καὶ ἐπλ. αὐτῆς οἱ μῆν. | ἐν δὲ τῷ μηνὶ τῷ ὀγδόῳ | εἶπεν δὲ τῇ μαίᾳ Μαῖα, τί ἐγ. ἡ δὲ μαῖα εἶπ. Θῆλυ ἐγέννησας. εἶπεν δὲ ἡ Ἄννα Ἐμεγαλύνθη ἡ ψ. μ. ἐν τῇ ἡμέρᾳ ταύτῃ | ἀπεσμ. Ἄννα ἀπὸ τῆς ἀφέδρου αὐτῆς, κ. ἔδ. μ. τῇ παιδίσκῃ, κ.

ἐπονόμασεν τὸ ὄν. αὐτ. Μαρ. VI, 1. διαπειρᾶσαι | κ. περιεπάτησεν βήμ. ἑπτά, καί | τῆς μητρ. αὐτῆς | καὶ ἀνήρπ. αὐτ. ἡ μήτ. αὐτῆς λέγουσα | ἐπὶ τῆς γῆς ἕως ἀπάξω | πᾶν κοιν. ἢ ἀκάθ. | οὐκ εἴα διελθεῖν. 2. κ. προσήνεγκαν αὐτὴν τοῖς ἱερεῦσιν, κ. εὐλ. α. λ. Ὁ θε. τῶν ὑψ. ἐπίβλεψον ἐπὶ τὴν παῖδα ταύτην καὶ εὐλόγ. αὐτὴν εὐλ. 3. ἀφείλατο ἀπ' ἐμοῦ τὸ ὄνειδ. τῶν ἐχθρ. μ. κ. ἔδ. μοι κύρ. ὁ θε. καρπ. δικ. μονοούσ. πολυπλάσιον ἐνώπ. αὐτ. | ἐν τῷ κοιτῶνι τοῦ ἁγιάσμ. | εὐφρανθέντες VII, 2. ἐπ' ἐσχάτων | ἐν σοὶ τὸ λουτρὸν αὐτοῦ τοῖς 3. ἐπέβαλεν VIII, 1. Καὶ κατέβησαν | κ. αἰν. κ. δοξάζ. | ἡ παῖς ἐπ' αὐτούς 2. Γεναμένης δ. α. δωδεκαετοῦς | Σὺ στῆθι ἐπὶ τοῦ θυσιαστηρίου καὶ εἴσελθε 3. Καὶ εἰσῆλθ. ὁ ἀρχιερ. φορῶν τὸν δωδεκακώδωνα | προσηύξατο περὶ αὐτ. | ἔστη λέγων τῷ Ζαχ. Ἔξελθε | καὶ ὃ (sic) ἐὰν ἐπιδείξῃ κύρ. ὁ θε. σημ. τοῦτο (sic) ἔ. γ. ἐξῆλθ. δὲ οἱ κήρ. IX, 1. ἐξῆλθεν εἰς συνάντησιν αὐτῶν· κ. συναχθ. ἀπ. πρ. τ. ἀρχ. λαβόντ. τὰς ῥάβδ. δεξάμενος οὖν ἀπ' αὐτ. τὰς ῥάβδ. ὁ ἀρχ. εἰσῆλθ. | ἔλαβεν τὰς ῥάβδ. καὶ ἐξῆλθ. | παραλ. εἰς τήρησιν σαυτῷ | 2. πρεσβύτερός εἰμι, αὐτὴ δὲ νεᾶνίς ἐστιν | γέν. γέλος (sic) | κύρ. τ. θε. σου, καὶ μνήσθητι ὅσα ἐπ. Δαθᾶν κ. Ἀβηρῶν κ. Κορέ | καὶ κατέπιεν αὐτούς 3. καταλείπω | καὶ ἥξω πρὸς σὲ πάλιν· καὶ κύρ. ὁ θε. διαφυλάξαι σε X, 1. Καλ. μ. παρθ. ἀμ. ἀπὸ τῆς φυλ. Δα. καὶ ἀπελθόντ. οἱ ὑπηρ. καὶ ἐκζητήσ. ηὗρον ἑπτὰ παρθ. | τίς νήσει τὸ χρ. κ. τὸ ἀμ. κ. τὴν βύσσαν κ. τὸν σηρικοῦν κ. τὴν ὑάκινθον κ. τὸ κόκκινον. καὶ ἔλαχεν τὴν Μαριὰμ ἡ ἀλ. πορφ. κ. τὸ κόκκ. | ἐσίγ. Ζαχ., καὶ ἐγέν. ἀντ' αὐτοῦ Σαμ. μέχρις οὗ ἐλάλ. Ζαχ. Μαρία δὲ λαβ. τὴν ἀλ. πορφ. κ. τὸ κόκκ. ἔκλωθεν XI. Καὶ λαβ. τὴν κάλπην ἐξ. γεμίσαι | δεξ. κ. ἀριστ. Μαριάμ, πόθεν ἡ φωνὴ αὕτη. κ. σύντρομ. γεν. εἰσήει - - κ. ἀνέπαυσεν τ. κ. καὶ λαβοῦσα τ. πορφ. ἐκάθ. ἐπὶ τοῦ θρόνου αὐτῆς τοῦ ἐργάζεσθαι - - ἐνώπιον τοῦ πάντων δεσπότου κ. συλλήψει ἐκ λόγ. ἁγ. αὐτ. - - δύν. γὰρ θεοῦ ἐπισκ. - - τὸ γενόμενον ἐκ σοῦ ἅγιον ἐστὶν καὶ ἔσται· κληθήσεται δὲ υἱ. θε. - - οὗτος γὰρ σώσει etc.

XII. Μαριάμ, μεγαλυνθήτω τὸ ὄν. σου, καὶ ἔσῃ εὐλ. ἐν πάσῃ τῇ γῇ - - ἀπίει πρ. τ. Ἐλισ. συγγενίδα αὐτῆς κ. ἔκρ. πρ. τὴν θύραν. κ. ἀκ. ἡ Ἐλισ. ἔρρ. τὸ κόκκινον - - τῶν μυστ. ὡς ἐλάλησεν αὐτῇ ὁ Γαβρ. ὁ ἀρχάγγ. κυρ. - - ὀγκοῦτο, καὶ φοβηθεῖσα Μαριὰμ ἀπῆλθεν - - ἔκρυψεν ἑ. ὑπὸ - - ἐτῶν δεκαέξ etc. XIII. εἰσελθὼν εἰς - - εἶδεν αὐτὴν ὀγκωμένην - - χαμαὶ ἐπὶ τὸ (sic) σάκκον - - τί δὲ προσεύξομαι περὶ - - καὶ ἐμίανεν τὴν παρθ. μου; τίς ἐποίησεν τοῦτο τὸ πρᾶγμα τῆς κόρης ταύτης καὶ τῆς ἀμνάδος μου; βαβαί. μήτι - - ἡ ἱστορία τοῦ Ἀδάμ, ὅτι τῇ ὥρᾳ τῆς δοξολογίας αὐτοῦ εἰσῆλθεν ὁ ὄφις καὶ εὗρεν - - μόνην etc. XIV. διανοούμενος τὸ τί αὐτῇ ποιήσει - - ἅγιον - - εὑρηθήσωμαι παραδιδούς - - λάθρα ποιήσω αὐτὴν ἀπ' ἐμοῦ - - Ἰωσ. Ἰωσ. μὴ φοβ. παραλαβ. τ. π. ταύτην· τὸ γὰρ ἐν αὐτῇ ἐκ πν. ἁγ. ἐστιν· τέξ. δὲ υἱόν, καὶ - - κ. ἐφύλασσεν αὐτήν. XV. λαβοῦσα τροφὴν ἐκ χ. ἀγγ. κ. ἀκούσ. τῶν μυστηρίων αὐτοῦ κ. χορ. ἐν. αὐτοῦ - - καθότι καθαρός εἰμι ἀπ' αὐτῆς. XVI. κατέβη ὁλόκλ. - - τὸ ἁμάρτημ. ὑμῶν. XVII. Κέλευσις δὲ ἐγ. ἀπὸ Αὐγ. Καίσ. ἀπογράφ. πάντας τοὺς ἐν Βηθλεέμ. καὶ εἶπεν Ἰωσὴφ Ἐγὼ ἀπογράψωμαι - - γυναῖκα; ἀλλ' οὐκ ἔστιν μου γυνή. θυγατέρα; ἀλλ' οὐκ ἔστ. μου θυγ. αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ κυρίου ποιήσει ὡς β. κύριος. κ. ἐπέστρ. Ἰωσ. τὸν ὄνον, κ. ἠκολούθει κ. ὁ υἱ. αὐτ. Σαμ. ὄπισθ. αὐτῶν. καὶ ἤγγισαν ἐπὶ μίλιον τρίτον - - εἰκότως τὸ ἐν αὐτῇ χειμ. αὐτ. - - ποτὲ μὲν στυγνάζων (sic) ποτὲ δὲ γελῶντα - - κ. ἦλθον ἀνὰ μέσον τῆς ὁδοῦ, καὶ εἶπεν Μαριὰμ τῷ Ἰωσὴφ - - προελθεῖν - - Ποῦ σε ἀπάξω καὶ σκεπ. σου τ. ἀσχημοσ., ὅτι ὁ τόπ. ἔρημ. ἐστιν. XVIII. Καὶ εὗρ. ἐκεῖ σπηλ. - - τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ - - μαῖαν Ἑβραίαν ἐν χ. Βηθλ. Ἐγὼ δὲ Ἰωσ. περιεπ. καὶ ἀνέβλ. εἰς τὸ ὕψος τοῦ οὐρ., καὶ ἶδον τὸν πόλον ἑστῶτα· καὶ ἐπέβλ. ἐπὶ τὸν ἀέρα κ. ἶδον αὐτ. ἔκθαμβον κ. τὰ πετ. τ. οὐρ. ἠρεμοῦντα· κ. ἐπέβλ. - - καὶ αἱ χ. αὐτ. ἐν τ. σκ. καὶ οἱ μασώμενοι οὐκ ἐμασῶντο, κ. οἱ αἴρ. οὐκ ἀνέφ. οὐδὲν - - πάντων ἦν τὰ - - ἰδοὺ πρόβ. ἐλαυνόμ. ἦν καὶ οὐ προέβαιν. ἀλλ' ἵστ. καὶ ἐπῆρ. ὁ ποιμ. τὴν χ. τοῦ π. α. ἐν τῇ

ῥάβδ., κ. ἡ χ. α. ἦν ἄνω· κ. ἐπέβλ. ἐπὶ τ. χειμάρρουν τοῦ ποτ. κ. ἴδον τὰ στόμ. τῶν ἐρ. ἐπικ. κ. μὴ πίν. ἀλλὰ πάντα ὑπὸ θίξειν (sic) τὸ (sic) δρόμον αὐτῶν ἀπηλαύνοντο. XIX. ἐὰν μὴ ἐρευνήσω τὴν φύσιν αὐτῆς. XX. Ἀνάκλινον σεαυτήν - - ἐπίκειταί σοι. κ. ἐσημειώσατο - - ἀλλὰ ποίησον μετ' ἐμοῦ ἔλεος· σὺ γὰρ οἶδας δέσπ. ὅτι τῷ σῷ ὀν. πάσας τ. θερ. μου ἐπιτέλουν (sic) κ. τ. μισθ. παρὰ σ. ἐλάμβ. - - Προσκυνήσω αὐτὸ κ. προσπεσῶ αὐτῷ, ὅτι μέγας ἐγενν. βασ. τῷ Ἰσρ. καὶ εὐθ. ἰάθη, καὶ ἦλθεν αὐτῇ φωνή - - ἕως εἰσέλθῃ εἰς Ἱερουσ. ὁ π. XXI. ἡτοιμ. τοῦ ἐξελθ. εἰς τ. Ἰουδ. - - μάγοι λέγοντες - - καὶ μετεπέμψατο τοὺς - - Πῶς γέγρ. περὶ τ. Χρ. ποῦ γενν. - - οἱ μάγοι Ἀστὴρ αὐτοῦ ἐγενν. μέγας κ. ἔλαμψ. ἐν τ. ἄστρ. τοῦ οὐρ. κ. ἤμβλ. αὐτ. ὥστε μὴ φαίν. - - Ὑπάγετε καὶ ζητήσατε, καὶ ἐὰν εὕρητε - - προῆγ. αὐτοὺς ἕως εἰσῆλθον εἰς τὸ σπ., καὶ ἔστη ἐπὶ τὴν κεφ. τοῦ σπ. - - Μαρίας, κ. ἐξέβαλλον ἐκ τῆς πήρας αὐτ. δῶρα - - μὴ ὑποστρέφ. πρ. Ἡρ. etc. XXII. Ἰδὼν δὲ - - αὐτοῦ τοὺς φον. ἀνελεῖν πάντ. τ. βρ. τὰ ἐν Β. ἀ. δύο ἐτῶν - - ἔλαβεν τὸν παῖδα καὶ ἐσπαργ. αὐτὸν κ. ἔθηκ. ἐν φάτνῃ - - τόπ. ἀπόκρυφος - - διεχ. τὸ ὄρ. καὶ διέφαινεν αὐτοῖς φῶς· ἄγγ. γὰρ κυρ. ἦν μ. αὐτ. διαφ. αὐτούς. XXIII. εἶπεν Ὁ υἱὸς αὐτοῦ μέλλει βασ. τῷ Ἰσρ. - - εἰδὼς ὅτι - - Μάρτ. εἰμὶ τοῦ θε. εἰ ἐκχέεις μου τὸ αἷμ., τὸ δὲ πν. μ. ὁ θε. δέξ. ὅτι α. αἷ. ἐκχέεις εἰς - - διάφαυμα ἐφ. Ζαχ. XXIV. Καὶ ἀπῆλθ. οἱ ἱερεῖς εἰς τ. ὥρ. - - ἡ εὐλογία τ. Ζαχ. κατὰ τὸ ἔθος - - δοξάσ. τ. ὕψιστον - - τολμήσας - - ἰδοὺ αἷμα παρὰ τ. θ. κυρ., καὶ φωνὴ - - τοῖς ἱερ. ὡς δὲ ἤκουσαν, ἐτόλμησαν, κ. εἰσελθόντ. ἴδον τὸ γεγ. κ. ὀλολύζων (sic) τὰ φατν. - - διεσχισθήσαντο (sic) ἀπὸ - - τὸ πτῶμα αὐτοῦ - - τίνα ἀντ' αὐτοῦ στήσουσιν, καὶ ἀνέβη ὁ κλ. ἐπὶ Συμεών· οὗτος - - ὑπὸ τ. πν. μὴ ἴδ. θάν. ἕως ἂν ἴδῃ τ. Χρ. ἐν σαρκί.

Ad varietatem tituli quo protevangelium in antiquis libris insignitur supplementi caussa haec adde.

Cod. Paris. 897. saec. XII. Τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν, πατριάρχου Ἱεροσολύμων, Ἰακώβου τοῦ ἀδελφοθέου λόγος εἰς τὸ

γενέσιον τῆς ὑπεραγίας θεοτόκου. (In eodem codice caput extremum breviter sic habet: Ἐγὼ δὲ Ἰάκωβος ἔγραψα τὴν ἱστορίαν ταύτην ἐν Ἱερουσαλήμ· ὅτι τῷ Χριστῷ πρέπει δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, ἀμήν.) Vide Thil. Cod. Apocr. p. LV sq. Cod. Paris. 1173. saeculi XII. Τοῦ μακαρίου Ἰακώβου τοῦ ἀποστόλου καὶ ἀδελφοῦ τοῦ κυρίου περὶ τῆς γεννήσεως τῆς ἁγίας θεοτόκου. Cf. Thil. l. l. Cod. Vind. Caesar. 6. (olim 150.) Τὸ γενέθλιον τῆς ὑπεραγίας δεσποίνης ἡμῶν. λόγος Ἰακώβου τοῦ ἀδελφοθέου. Vide Lambec. comm. lib. VIII. p. 110.

Ceterum ab ipso auctore nullus libri titulus profectus esse videtur: hinc tanta titulorum in codicibus varietas. Is quem nos recepimus, nescio an a similitudine tituli libri Gnostici Γέννα Μαρίας commendetur.

II. PSEUDO-MATTHAEI EVANGELIUM

SIVE

LIBER DE ORTU BEATAE MARIAE ET INFANTIA SALVATORIS.

III. EVANGELIUM DE NATIVITATE MARIAE.

Fabulae traditae evangelio Iacobi, quod iam circa initia saeculi tertii graecam ecclesiam pervagatum esse Origenes testatur, dubium non est quin mox ad Latinos etiam pervenerint. Cuius rei inprimis testes habemus Hieronymum et Innocentium I. Ille enim scribens de perpetua virginitate beatae Mariae contra Helvidium cap. VII. ad apocryphorum deliramenta diserte refert quae invito Luca de ,,obstetrice'', de ,,muliercularum sedulitate'' in partu Mariae circumferebantur, eaque in protevangelio magno cum studio exponi constat: cuius generis est etiam quod traditiones de sterilitate coniugii parentum Mariae divinitus sublata, de priore Iosephi coniugio deque fratribus Iesu, quos Helvidius quatuor esse dixerat (cf. contr. Helvid. cap. XII.), ad Matth. 12, 49 sq. reiicit; item quod ad Matth. 23, 35 sq. reprobat quae ,,ex quibusdam apocryphorum somniis'' de nece Zachariae patris Iohannis credebantur. Ac brevi post Hieronymum Innocentius I. in epistola ad Exsuperium data anno p. Chr. 405.

ita scribit [1]) *Cetera autem quae vel sub nomine Matthiae* (al. *Matthaei*) *sive Iacobi minoris vel sub nomine Petri et Iohannis, quae a quodam Leucio scripta sunt, vel sub nomine Andreae, quae a Nexocharide* (al. *Xenocharide*) *et Leonida philosophis* (al. om *vel s. n. Andreae* usque *philos.*), *vel sub nomine Thomae, et si qua sunt alia, non solum repudianda verum etiam noveris esse damnanda.* Quibus ex locis apparet et Hieronymum et Innocentium [2]) traditionibus sub nomine Iacobi venditatis libere adversatos esse. Post vero haud pauci fuerunt qui aliter sentirent. Ita iam sexto fere saeculo auctor operis imperfecti in Matthaeum protevangelium — hoc enim ab eo significari clarum est — ,,historiam non incredibilem neque irrationabilem" dicit [3]).

Videntur autem Latini non diu in interpretando graeco Iacobi libro acquievisse, sed fabulas ibi traditas vario modo excoluernnt, cum aliis similibus sive ex graeco sive ex alio fonte haustis maximeque cum fabulis Pseudo-Thomae de infantia Christi coniunxerunt atque in nova commenta converterunt. Hoc in caussa fuisse videtur cur in celebri edicto Gelasii non modo *evangelium* sive, ut in aliis codicibus est, *evangelia nomine Iacobi* et *evangelia nomine Thomae*, sed praeterea etiam *liber de infantia Salvatoris* atque item *liber de nativitate Salvatoris et de Maria vel obstetrice* in apocryphis recensen-

---

[1]) Cf. Galland. bibl. pp. VIII. p. 561. Locus est ad finem epistolae.

[2]) Augustinus quidem cap. IX. libri XXIII. *contra Faustum*, ubi exponit de libro Manichaeis probato, qui Γέννα Μαρίας inscribebatur, protevangelium ignorare videtur. Ibi enim ille sic: *ipse vero convincat non eam* (i. e. Mariam) *pertinuisse ad semen David, et hoc ostendat non ex quibuscumque litteris, sed ecclesiasticis canonicis catholicis. Aliae quippe non habent ad has res ullum pondus auctoritatis: ipsae sunt enim quas recipit et tenet ecclesia - -. Ac per hoc illud quod de generatione Mariae Faustus posuit, quod patrem habuerit ex tribu Levi sacerdotem quendam nomine Ioachim, quia canonicum non est, non me constringit; sed etiam si hoc crederem, ipsum potius Ioachim dicerem aliquo modo ad David sanguinem pertinuisse et aliquo modo ex tribu Iuda in tribum Levi fuisse adoptatum. - - Hoc ego potius vel tale aliquid crederem, si illius apocryphae scripturae ubi Ioachim pater Mariae legitur auctoritate detinerer, quam mentiri evangelium - -.* Sed impugnanti tantopere apocryphum Fausti librum mentio apocryphi alius scripti, quo ad tuendam rem suam uti posset, non opportuna erat.

[3]) Cf. Opp. Chrysost. ed. Montfauc. tom. VI. pag. XXIV. *Nam sicut historia quaedam non incredibilis neque irrationabilis docet, quando gesta sunt quae refert Lucas, Ioseph absens erat.*

tur[1]). Quae sententia probatur ratione librorum latinorum qui ad aetatem nostram pervenerunt: eorum enim nullus ipsum Iacobi evangelium accurate versum continet, sed eiusmodi retractationes quae modo plura modo pauciora comprehendant, aliis de consilio additis, aliis caute demtis, aliis per lusum ingenii exaggeratis, graecum textum magis imitatione exprimentes quam ipsum reddentes.

Quadrant haec in utrumque libellorum nunc ipsum a nobis editorum, quorum alter qualis nunc est primum nostra cura prodit, alter dudum a pluribus editus est. Primum accuratius de illo videamus, quem Pseudo-Matthaei evangelium diximus. Priora eius capita viginti quatuor iam ante me Thilo edidit ex codice Parisiensi, cuius mentio etiam apud Cotelerium[2]) facta est, sub titulo historiae de nativitate Mariae et de infantia Salvatoris. Ab edendo alio eiusdem bibliothecae codice qui ad nostri textus et ambitum et rationem propius accedit, abstinere maluit, quum eam ob caussam quod „fabulas graecas partim ab auctore sive interprete latino ineptissime amplificatas vidit,“ tum quod „haud paucos locos a librariis ita depravatos offendit ut sensum verborum ne divinando quidem assequi posset.“ Nos vero quum in itinere italico in duos incidissemus codices eundem librum passim quidem cum magna textus differentia continentes, utrumque curiose descripsimus atque nunc edidimus: nimirum fabularum amplificatio, quam Thilo iure questus est, non probanda gustu nostro, sed minime contemnenda est propterea quod pertinet ad cognoscendum ingenium temporum eorum quibus debetur atque placuit, sive ab ipsis profecta sit Latinis sive ex orientalibus libris fluxerit, et quod nonnulla latine supplere videtur quae graece scripta perierunt. Valet id quod ultimo loco dixi in eas maxime fabulas quae ex evangelio Thomae desumtae videntur, cuius graece fragmenta tantum supersunt.

---

[1]) Cf. Credner: Zur Geschichte des Kanons, pag. 215. 217. Decreti Gelasiani §§ 9 et 16.

[2]) Cf. ad Constit. apost. VI, 17. *Non enim unus duntaxat nebulo circa Servatoris infantiam comminisci sibi permisit, sed eiusdem* (i. e. Parisiensis) *bibliothecae codice* 2276. *legitur* Incipit historia de Ioachim et Anna, et de nativitate b. dei genitricis semperque virginis, et de infantia Salvatoris. -- *Codice vero* 1697. *exstat liber tanquam Matthaei evangelistae* de infantia salvatoris, *narrationis cum praecedentibus partim similis partim dissimilis* etc.

Praeterea dubium non est quin Vaticanus textus noster multo praestet codici Thilonis Parisiensi, per priora ea capita quae is sola habet: nisi quod doctissimus editor passim legendo videtur falsus esse. Cf. exempli caussa cap. VII. ubi Thilo habet *deus a filiis colitur*; nos *deus in filiis colitur.* Ibidem Thilo *Deus castitate primo omnium probatur aut colitur*; nos *Deus in castitate colitur, ut primo omnium comprobatur:* VIII, 3. Thilo *Cumque erogasset singulas ad tria millia virgas et ex nulla earum exiisset columba*; nos *Cumque singulis erogasset, et ex nulla virga exisset columba:* VIII, 4. Thilo *Ego quidem non contemno voluntatem dei, si cognoscere possim quis*; nos *Ego quidem voluntatem dei non contemno, sed custos eius ero quousque hoc de voluntate dei cognoscam quis:* VIII, 5. Thilo *quasi in fatigationem sermonis*, nos *quasi in fatigationis sermone:* XII, 2. Thilo *quam si gustasset homo metuens*; nos *quam cum gustasset aliquis mentiens:* XII, 3. Thilo *melius est enim vitam tuam confessio prodat*; nos *melius est enim ut tua confessio te prodat:* XII, 4. Thilo *alii dicebant sanctitatem, alii vero per malam conscientiam accusabant eam. Tunc Maria videns populi suspicionem non ex integro fuisse purgatam -- quoniam virum nunquam cognovi, sed nec cognoscere habeo; quia ab infantia -- in hoc mentem definivi, et hoc deo meo votum feci ut -- in qua me confido ipsi soli vivere et ipsi soli sine aliqua pollutione quamdiu vixero permanere*; nos *alii dicebant sanctam et immaculatam; alii vero malam et contaminatam. Tunc Maria videns se in suspicione populi esse nec se eo integre videri purgatam -- quoniam virum nunquam cognovi; sed ab eo cognoscor cui ab infantia -- mentem meam devovi. Et hoc deo meo votum feci ab infantia mea ut -- in qua me confido ipsi soli vivere et ipsi soli servire: et in ipso quamdiu vixero sine pollutione permanebo.*

In edendo autem ita versati sumus ut textum Vaticani codicis, quem A diximus, plerumque sequeremur, lectionibus codicis Laurentiani i. e. B, item Parisiensis num. 5559. A. (Cotelerii tempore num. 2276.) saeculi XIV. (apud nos C) et alterius Parisiensis num. 1652. saeculi XV. (apud nos D) in commentario exhibitis. Posterioris enim codicis Parisiensis lectiones Thilo passim ad suum textum

adnotavit; praetereaque exhibuit inscriptiones singulorum quae in eo codice sunt capitum hunc in modum:

I. De patre et matre sanctae Mariae virginis. II. De recessu Ioachim ab Anna. III. De regressu Ioachim ad Annam. IV. De ortu beatae Mariae. V. De gratiarum actione Annae. VI. De commendatione beatae Mariae. VII. De voto virginitatis beatae Mariae. VIII. Quare beata Maria commissa fuit Ioseph. IX. De annuntiatione dominica. X. De moestitia Ioseph pro beata Maria gravida inventa. XI. De consolatione Ioseph facta per angelum. XII. De calumnia Iudaeorum in Ioseph et beata virgine facta. XIII. De tempore ortus Christi et duabus obstetricibus et pastoribus et stella. XIV. De egressu beatae Mariae a spelunca in praesepio (?). XV. De circumcisione domini et adventu magorum in Ierusalem. XVI. De Ypapanti domini. XVII. De nece puerorum et fuga Ioseph in Aegyptum. XVIII. Quomodo Iesus sedavit dracones. XIX. Quomodo leones et pardi Iesum sunt secuti. XX. De palma inclinata per Iesum aquam producente. XXI. De benedictione palmi et rami eius translatione. XXII. De itinere per Iesum abbreviato. XXIII. Quomodo ingresso Iesu in Aegyptum idola corruerunt. XXIV. De honore Iesu exhibito per Afrodisium. XXV. De pisce arido vitae restituto. XXVI. De risu Iesu propter passeres sibi invicem insidiantes. XXVII. De egressu Iesu et Mariae de Aegypto. XXVIII. De aqua pluviali clarificata et decem passeribus de luto factis in sabbato. XXIX. De Pharisaeo mortuo ad vocem Iesu. XXX. De puero qui percussit Iesum morti tradito et quibusdam caecitate perculsis. XXXI. Quod Iesus prohibuit Ioseph ne per iram ipsum tangeret. XXXII. De Zachaeo magistro Iesu et verbis eorum. XXXIII. Quod Iesus suscitavit puerum cum eo ludentem. XXXIV. Quod Iesus sanavit pedem findentis ligna. XXXV. Quod Iesus attulit aquam beatae Mariae in pallio suo. XXXVI. De tritico a Iesu multiplicato. XXXVII. De ligno per Iesum distento. XXXVIII. De quodam magistro Iesu vita privato. XXXIX. De quodam alio magistro Iesu, cuius benignitate Iesus suscitavit magistrum defunctum. XL. Quomodo Iesus sanavit Ioseph a veneno viperae. XLI. De septem lacubus et duodecim passeribus et duobus pueris per Iesum traditis morti. XLII. De filio cuiusdam mulieris per Iesum vitae reddito.

XLIII. Quomodo Iesus intravit in cryptam leaenae. XLIV. Quomodo aqua Iordanis divisa est ante eos. XLV. Quomodo defunctus resuscitatus est per sudarium Ioseph. XLVI. Quomodo Zachias rogavit Ioseph et Mariam ut traderent Iesum magistro nomine Levi. XLVII. Quomodo Iesus sanctificabat et benedicebat convivantes. XLVIII. Commendatio Iesu et Mariae matris eius.

Sed antequam dicamus de altero libro qui de nativitate Mariae inscribitur, explicandum est de titulo evangelii Pseudo-Matthaei: hoc enim ipsi priorem librum insigniendum duximus, postquam editores operum Hieronymi aliique, quorum exemplum etiam Thilo secutus est, librum de nativitate Mariae, apud nos tertio loco positum, eo nomine dixerunt. Cuius rei iudicium haud dubie primum pendet a codicum auctoritate, non tam ab ipso eo quem habent titulo libri, quam ab epistolis episcoporum et Hieronymi libro praefixis: in his enim Matthaeus diserte auctor praedicatur. Iamvero non tantum Vaticanus codex is quem maxime secuti sumus illas epistolas nostro libro praepositas habet, sed etiam alter ille Cotelerii Parisiensis [1]) et Laurentiani duo a Bandinio accurate descripti, alter Medic. plut. XIX. cod. 10., alter bibl. S. Crucis plut. XV. cod. 12. [2]) Neque aliter, ut videtur, in Grabii codice Oxoniensi fit [3]); atque consentit etiam libellus saeculo quinto decimo editus sub

---

[1]) Cf. supra notam 2) pag. XXVII.

[2]) Cf. Bandin. Catalog. I. p. 523., ubi de priore, quo Hieronymi opera continentur, haec afferuntur: *Hieronymi epistola sive praefatio in libro de infantia Salvatoris ad Cromantium et Heliodorum.* Post inscriptionem *Dominis sanctis ac beatissimis* etc incipit *Qui terram auri conscientia* (sic) *fodit* etc et desinit *per nostram poterunt obedientiam pervenire.* Liber incipit *Una die admonitus est in somnis Ioseph ab angelo domini* (cf. apud nos XVII, 2.) Desinit *ipse Iesus Christus, qui eum sanavit, sanet nos a peccatis, qui est benedictus* etc. (Haec extrema quadrare videntur in finem capitis nostri XLI.) Ibidem tom. IV. p. 474. de altero codice explicatur. Praemissa eadem illa Hieronymi epistola caput primum est *de fuga Iesu in Aegyptum* (cf. cap. XVII.). Extremum hanc habet epigraphen: *Quomodo, quando simul comedebant, Iesus mensae benedicebat, et quando dormiebat, claritas dei super eum fulgebat.* Desinit *in die sive in nocte, claritas dei resplendebat super eum, in saecula saeculorum. Amen.* (Haec satis respondent nostris capite XLII.)

[3]) Quod enim Grabius ad Irenaei I, 17. (apud Massuet. I, 20.) notavit, contineri eo codice *Pseudo-evangelium Leucii*, id inde explicandum videtur quod Leucius idem Matthaei scriptum ad suam mentem conformatum edidisse in litteris fingitur Hieronymi.

titulo infantiae Salvatoris [1]). Contra est uterque Thilonis codex Parisiensis, ubi Iacobus filius Iosephi auctor fingitur [2]), consentiente etiam Cantabrigiensi codice recentissimae aetatis a Thilone inspecto [3]). Accedit quod opusculum alterum de nativitate Mariae plerumque cum Hieronymi litteris inveniri videtur, quamquam de ea re non satis constat.

Sed omnem dubitationem nostram sustulit hoc quod episcopi duobus epistolae locis et virginis matris et Salvatoris infantiam hoc evangelio Matthaei contineri significant, atque in ipsis Hieronymi litteris est *nos suis orationibus adiuvent qui ad Salvatoris nostri sanctam infantiam per nostram potuerint obedientiam pervenire.* Haec minime quadrant in breve illud de nativitate Mariae evangelium, quod eo ipso loco desinit ubi sermo de infantia Salvatoris instituendus est. Quod quam male habeat, iam olim sensit is qui alterum litterarum Hieronymi finxit exemplum [4]), in quo sola nativitas Mariae eo Matthaei evangelio tradi bis dicitur, nulla prorsus infantiae Salvatoris mentione iniecta. Reperiuntur autem posteriores istae Hieronymi litterae multo rarius in codicibus quam priores, ad quarum emendationem inventae sunt: mihi quidem ex editionibus tantum operum Hieronymi innotuerunt, unde in collectiones apocryphorum transierunt. Ceterum emendator ille incaute hoc fecit quod episcoporum litteras intactas reliquit, in quibus pariter atque in Hieronymi responso de infantia Salvatoris sermo est.

Quibus ex omnibus clarum fit, epistolas episcoporum et Hieronymi non posse ab ipso inventore evangelio de nativitate Mariae praefixas esse, neque magis eum libellum Pseudo-Matthaei nomine

---

[1]) Cf. Lud. Hain Repertorium bibliographicum, ubi II, 1. p. 130. numero 9178. commemoratur *Infantia Salvatoris. Libellus de infantia Salvatoris a beato Hieronymo translatus.* Qui libellus nec a Ludov. Hain visus est nec a Thilone nec a me.

[2]) Ceterum „Iacobus filius Iosephi" idem est qui in graecis libris mss. protevangelii ἀδελφόθεος dicitur; neque magis alius est Ἰάκωβος Ἑβραῖος Epiphanii monachi, quum illum in ipso Mariae partu interfuisse faciat: Ἰάκωβος Ἑβραῖος τότε παρών etc. Cf. Epiph. edita et ined. cura Dressel. p. 23.

[3]) Cf. Cod. apocr. pag. CXV. In altero codice nostro, i. e. Laurentiano, nec epistola nec magis ulla inscriptio esse videtur; certe enim nihil eiusmodi in schedis meis notavi.

[4]) In commentario adscripsimus pag. 52.

quippe ex iisdem epistolis desumto posse insigniri. In altero vero libro qui et est et inscribitur *de ortu Mariae et infantia Salvatoris*, nihil contrarium habetur epistolis illis, quas et ipse, ut vidimus, in antiquis codd. multis praepositas habet: quapropter huic titulus evangelii Pseudo-Matthaei ex illarum epistolarum auctoritate restituendus erat.

Iam vero sede harum epistolarum iure mutata mutatur etiam iudicium de utriusque libri aetate, consilio, auctoritate, quod in dissertatione nostra *de evangeliorum apocryphorum origine et usu* §§ 11. et 12. fecimus. Ad quod enim maxime compilatorem evangelium de nativitate Mariae composuisse ibi diximus, ut contra haereticos, nominatim Manichaeos et Montanistas, commento de Levitico genere Mariae unice delectatos Davidicam Mariae virginis progeniem evinceret, id utrique evangelio commune est. Porro in commendandis vitae monasticae praeceptis grave illud duximus quod auctor evangelii de nativitate Mariae VII, 4. scripturam protevangelii cap. VIII. τοὺς χηρεύοντας τοῦ λαοῦ reddidit ,,nuptui habiles non coniugatos", quorum loco Pseudo-Matthaeus noster habet ,,quicumque sine uxore est". At hoc posterius, si verum quaeris, maiorem antiquitatem sapit altera scriptura, qua novi aliquid cum gravitate additur. Quod eo plus momenti habet quoniam ad repraesentandam ipsam Iosephi personam valuit: is enim grandaevus quidem dicitur, sed ignoratur prius eius coniugium, ignorantur etiam filii. Multo id aliter fit in Pseudo-Matthaeo nostro VIII, 4., contra quem ipsum dixeris evangelium de nativitate Mariae scriptum esse. Mitto id genus alia. Pseudo-Matthaei enim evangelium, quod nobis dicitur, haud dubie locis pluribus antiquiorem refert haeresin, eiusmodi quidem cui ipsa ecclesia indulgebat; alterum de nativitate Mariae quamquam cum luxuria sententiarum verborumque, tamen caute et salva quadam sobrietate catholica scriptum est. Hinc nescio an a veritate non nimis aberret si cui posterius excogitatum videatur ad eliminandum prius, cuius textum quemadmodum in nostris codicibus superest, ab exemplis antiquissimis vario modo deflexisse credibile est.

Illud vero negari non potest, iam media aetate eum qui est de nativitate Mariae librum ad Hieronymum Matthaei interpretem referri

consuevisse, etsi antiquorum scriptorum de evangelio Pseudo-Matthaei testimonia saepe difficile dictu est utrum spectent ex duobus libris nostris. Primus quidem qui librum de nativitate Mariae nomine Matthaei insignitum testetur, Fulbertus videtur esse Carnotensis saec. XI. episcopus. Cf. serm. eius de nativ. Mar. II et III.[1]) Postea, qua re Thiloni assentior[2]), eo potissimum ad litteras atque artes vim habuit quod exeunte saeculo XIII. in historiam Lombardicam sive Legendam auream fere tota recepta est. Cf. cap. CXXXI. (antea 126.) ed. Graesse 1846. pag. 585 sqq.[3]), unde plura utiliter

[1]) Cf. Biblioth. PP. Lugdun. tom. XVIII. pag. 38 sqq. Sermone III. haec leguntur: *Exstat quaedam non usitata relatio, quae clarissimi interpretis Hieronymi praenotatur nomine, referens beatum Matthaeum post editum evangelium ortum praefatae virginis atque initiamenta puerilia Iesu Christi ita obscuris manu propria obsignasse litteris hebraicis ut nullis infidelium illud vellet patere superfluis et mordacibus ictibus; quae tunc a praelibato interprete feruntur transportata, quibusdam obnixe petentibus, ad linguae latinae notitiam* etc. Quo loco etsi de ipso libro nihil accuratius definit, atque inde quod cum „ortu virginis“ „initiamenta puerilia Iesu Christi“ coniuncta dicit ad alterum concludi librum potest, tamen probabile non est sermone III. Fulbertum de alio scripto exponere quam II. sermone, ubi, Matthaei quidem nomen tacens, plura ad verbum ex libro nostro de nativ. Mar. affert. Cf. Thil. Cod. apocr. p. XCVIII. Quam parum vero ipsa media aetate de auctoris nomine huic historiae virginis praeposito constiterit, Roswitha poetria saec. X. testatur, quae eam historiam, quam ipsa versibus hexametris expressit, sub nomine Iacobi scriptam reperit. Cf. Rosw. opp. ed. Schurzfleisch. 1707. pag. 73 sq.

[2]) Cf. Cod. apocr. XCVI.

[3]) Ibi etiam refertur ad Hieronymum verbis his *Hystoriam autem nativitatis virginis beatus Hieronymus, ut in prologo refert, adolescentulus in quodam libro legit, sed post multum temporis, ut se ibidem legisse recoluit, primo rogatus transscripsit*, cf. pag 587. Ipsa historia sic inchoatur: *Ioachim namque ex Galilaea et civitate Nazareth sanctam Annam ex Bethlehem duxit uxorem. Ambo autem iusti erant et ambo sine reprehensione in omnibus mandatis domini incedebant, omnemque suam substantiam trifarie dividebant, unam partem templo et templi servitoribus impendebant* etc. Pergitur usque ad verba *virgo autem Maria cum VII virginibus coaevis et collactaneis suis, quas ob ostensionem miraculi a sacerdote acceperat, ad domum parentum in Nazareth reversa est*, cf. finem capitis VIII. Reliqua i. e. capp. IX. X. brevissime absolvuntur his *In diebus autem illis angelus Gabriel ei oranti apparuit et de ea nasciturum dei filium nuntiavit.* De singulis cf. *ipse procul dubio esset cui virgo desponsari deberet*, ad VIII, 1. Memorabilis in media historiae serie locus hic est *Ait Hieronymus in quadam epistola ad Chromatium et Heliodorum quod beata virgo hanc regulam sibi statuerat ut a mane usque ad tertiam orationibus insisteret, a tertia usque ad nonam textrino operi vacaret; a nona ab orationibus non recedebat, quousque angelus apparens sibi escam daret.* Haec enim non in Hieronymi epistola leguntur sed in eo quod nobis est Pseudo-Matthaei evangelio cap. VI, 2. Vestigium est hoc antiquioris famae huius evan-

conferri possunt cum textu a nobis edito. Hunc vero textum repetivimus quemadmodum ex editionibus operum Hieronymianorum Erasmi, Marian. Victorii, Tribbechovii, Martianaei, Vallarsii, in codices apocryphos Fabricii et Thilonis transiit, nisi quod vulgatam scripturam aliquoties emendavimus, collato insuper evangelio Pseudo-Matthaei, cuius codex noster Ambrosianus (*Amb*) sive Laurentianus documento est, alterum horum librorum ex altero interpolatum esse.

IV. HISTORIA IOSEPHI FABRI LIGNARII.

Historiam Iosephi fabri lignarii latine edidimus, repetentes interpretationem Wallini de arabico factam, apud Thilonem cura Aemilii Roediger aliquoties mutatam. Arabicus vero textus et ipse deberi videtur interpreti operis coptice scripti. Quod quam recte cum Thilone et Dulaurier (vide infra) statuamus, primum probatur codicibus copticis partim memphiticae partim sahidicae dialecti quibus haec historia continetur. (Vide infra.) Ita enim fere fiebat ut qui primum coptice scriberentur libri, ii post arabice verterentur: quemadmodum apud Coptos etiamnum multi libri habentur ad marginem antiquioris textus coptici arabica versione donati, rursusque alii arabice tantum scripti ad ipsos usus ecclesiasticos adhibentur, quale est etiam Synaxarium Mediceum ecclesiae Coptorum Alexandrinae anno Christi 1425 exaratum [1]). Nimirum dudum sermo copticus apud ipsos Coptos abolevit in eiusque locum arabicus successit. Atque etiam arabicus codex is quo ad edendum Wallinus usus est, ex Aegypto Parisios cura Wanslebii advectus est, qui haud dubie ex aliquo Coptorum monasterio sive Cairi sive in deserto Libyae adeptus erat. Porro Coptum potissimum auctorem libri suadet quod cultus nutricii Iesu Monophysitis africanis prae ceteris tantopere placuit ut is apud Coptos primum videatur suum diem festum habuisse [2]). Quod insti-

---

gelii. Praeterea etiam cum notitia de cognatis Iesu a nobis pag. 104. exhibita quae conferantur offert idem illud Legendae aureae caput. Cf. ed. Graesse pag. 586.

[1]) Cf. Asseman. catalog. biblioth. Medic. Laurent. et Palat. codd. mss. oriental. (Florent. 1742.) p. 164 sqq. Thil. cod. apocr. p. XXI.

[2]) Is notatur in Synaxario, quod supra commemoravimus, pag. 185. ad

tutum a Coptis ad alios Christianos orientales atque multo post ex oriente in ecclesiam latinam transisse probabile est[1]). Ad id enim historia Iosephi, homiliae potius quam historiae rationem referens, inprimis destinata fuisse videtur ut die Iosephi festo, in memoriam obitus eius instituto, in conventu sacro praelegeretur. Dies ille non modo in libello nostro commemoratur cap. 29., quemadmodum fieri solet in vitis sanctorum eidem usui destinatis, et solemne anniversarium commendatur, sed etiam oblationibus ea occasione faciundis aeterna praemia proponuntur cap. 26.

Denique sententia nostra de coptica origine confirmatur pluribus locis libri dogmaticis, cuiusmodi est convivium mille annorum capite 26. commemoratum. Facile enim chiliasmus quem vocant Coptis Christianis, ingenii mystici et fanatici, maximeque iis qui innumeris monasteriis deserta Libyae incolebant, etiam tum placere poterat quum ecclesia et graeca et latina dudum repudiarat. Item quae capite 14. de natura spiritus sancti praecipiuntur cum iis fere conveniunt quae a Cyrillo Alexandrino in anathem. IX. (cf. Theodoret. opp. IV. p. 717.) in eam rem dicta sunt.

Quae quum ita sint, omnino deserenda est Isidori de Isolanis sententia qui hebraeum malebat auctorem, permotus maxime auctoritate exempli latini quod anno 1340. ex hebraeo translatum esse subscriptio testabatur. Possit aliquis in usum Christianorum ex Iudaeis Aegyptum et Syriam incolentium opus copticum hebraice versum opinari, sed id a consuetudine abhorret Christianorum ex He-

---

diem 26. mensis Abib (i. e. 20. m. Iulii) verbis his *Requies sancti senis iusti Iosephi fabri lignarii, Deiparae virginis Mariae sponsi, qui pater Christi vocari promeruit.*

[1]) Ita senserunt etiam Tillemontius et Bollandus. Ille enim *Memoires pour servir à l'histoire ecclés.* tom. I. p. 1. pag. 135. sic scribit: *On pretend que les Cophtes et les autres Orientaux en font une feste fort solennelle le* 20. *de Juillet, auquel ils mettent sa mort sur l'autorité d'une vie pleine de fables. Bollandus croit que les Carmes ont apporté d'Orient cette feste en l'Eglise d'Occident, et que les Cordeliers l'ayant receue en* 1399., *elle s'est ensuite repandue dans toutes les Eglises latines.* De tempore quo memoria Iosephi festa apud Latinos recepta sit dissentit vel certe videtur dissentire a Bollando Calmet. Cf. eius *dissert. de S. Ioseph S. Mariae virg. coniuge* art. VIII. (Luc. 1729.) ubi ait *Dies obitus ad* 19. *Martii notatur in martyrologiis ultra* 800 *annos vetustissimis, quem diem festum agit in eius memoriam ecclesia latina.*

braeis ubique bilinguibus, neque magis id sententiae Isidori de Isolanis aut subscriptioni codicis illius latini conveniens est. Verum ita existimandum est, interpretem latinum commendandi libri caussa ad hebraeum provocasse textum, quemadmodum tot apocryphorum eius generis auctores ex hebraeo se transtulisse finxerunt. Quod ut ille fingeret, fecit etiam quod primo capite apostoli hunc sermonem litteris consignatum reliquisse dicuntur in bibliotheca Hierosolymitana [1]).

Quam ad antiquitatem haec historia Iosephi fabri lignarii referenda sit, accuratius definiri poterit ubi de tempore institutae memoriae Iosephi festae compertum fuerit. Rursus vero inde quod libellus noster coptice, et quidem in utraque dialecto et memphitica et sahidica, scriptus reperitur, concludendum est ad magnam eius instituti antiquitatem. Saeculo fere quarto si Coptum auctorem scripsisse dicimus, nihil in ipso libro ei sententiae contrarium habebimus. Convenit enim simplicitas qua res ex evangelio Ia[illegible]etitae per priora novem capita narrantur. Item res quae [illegible]ium senem spectant, quae mortem et animarum piarum sta[illegible] quae angelos et coelos similiaque, ut nihil novellae super[illegible]is produnt, ita concordant maxime cum iis Iudaeorum de [illegible]pus opinionibus quae primis saeculis a Christianis etiam pleris[illegible]ceptae sunt. Inprimis notabile est convivium mille annorum capite 26. memoratum, quod post saeculum tertium vix amplius nisi apud haereticos auctoritatem habebat; item quod capite 5. mors instare dicitur Mariae virgini, quam quinto iam saeculo in coelum assumtam esse permultis placebat.

Restat ut de editione nostra explicemus, quam ab editione principe Wallini inprimis pendere iam supra significatum est. Georgius enim Wallinus, natione Suecus, ex cod. ms. Parisiensi arabice edidit, addita versione latina et magna notarum copia, anno 1722 [2]). Codicem eum arabicum in bibliotheca Regia notatum dicit

---

[1]) Et h. l. et in iis quae sequuntur plura conformavimus ad § 14. dissertationis nostrae Haganae; cf. pag. 52 sqq.

[2]) Libri titulus hic est: Historia Iosephi fabri lignarii. Liber apocryphus ex codice manuscripto Regiae bibliothecae Parisiensis nunc primum arabice edi-

Wallinus numero CCCCXXXII[1]). Versionem Wallini primum repetiit Fabricius in cod. Veteris Testamenti pseudepigr. II. p. 309 sqq., nullis notis nec ex Wallini opere redditis nec a se additis. Thilo vero ipsum textum arabicum recudendum curavit, scriptura passim ab Aemilio Roediger restituta, versionem aliquot locis mutatam repetiit, delectam notarum partem ipsis Wallini verbis exscripsit. Idem primus attendit ad fragmenta historiae Iosephi coptica, descripta a Georg. Zoega in catalogo codd. copticorum mss. qui in Museo Borgiano Velitris adservantur, Romae a. 1810. Est enim in Borgiana collectione codex copt. num. XXV. (descriptus) ex volum. Vatic. LXVI. (apud Asseman. in bibl. orient. tom. I. p. 618. est cod. copt. XV., anno p. Chr. 1067. scriptus), qui totam nostram de vita et morte Iosephi historiam continet, unde Zoega praeter librarii subscriptionem non attulit nisi initium, a nobis sub textu pag. 115. repetitum. Recenset vero etiam in catalogo pag. 225. fragmentum sahidici codicis[2]), quod foliis iis octo quibus constat cap. XIV. usque cap. XXIII. complectitur. Inde quicquid Zoega latine exscripsit, diligenter in notis ad textum notavimus. Cum quibus Zoegae excerptis coniunximus quae ex eodem fonte hausta nuper edidit Ed. Dulaurier. Is enim ea fragmenta quae ipso sahidico textu a Zoega

---

tus, nec non versione latina et notis illustratus a Georgio Wallin, Sueco. Lipsiae, MDCCXXII.

[1]) Docuit Thilo ex Actis Sanctorum iam ducentis annis ante Wallinum fabulae nostrae notitiam dedisse Isidorum de Isolanis. Locus Actorum d. XIX. Martii tom. III. p. 7. sic habet: Kalendaria coptica ad XX. diem Iulii festum Iosephi referunt, et in eo quidem quod apud Seldenum est libro de Synedriis Hebraeorum ad calcem expressum additur fabri lignarii. Testatur autem Isidorus de Isolanis, ex ordine S. Dominici, ante annos 140. (circa annum 1522.) scriptor, in *Summa de donis S. Iosephi* parte IV. cap. 9., orientis Catholicos consuevisse eum diem ingenti cum veneratione agere suisque in ecclesiis quandam S. Iosephi vitam legere, cuius de hebraeo in latinum anno 1340. translatae nactus exemplar, illius epitomen tradit, multis omissis quae ab sanctae Romanae ecclesiae cultoribus, cuius deficere nequit veritas Christo conservante, minime reciperentur. In hac autem Christus ipse, cui in monte oliveti ad discipulos loquenti tota illa de Iosepho narratio tribuitur, sic concludere fingitur *Et posuerunt corpus Ioseph patris mei in sepulcro iuxta corpus patris sui Iacob.*

[2]) Ad eundem codicem olim pertinuisse videtur folium unum a Zoega sub num. CXVI. p. 223. memoratum, in quo Iesus narrat *quomodo eum concepit virgo Maria et peperit in Bethlehem prope monumentum Rachelis.* Haec enim, ut iam Thilo indicavit, in caput nostrum VII. quadrant.

exscripta sunt, accuratius quam Zoega interpretatus est. Quod fecit in libello cui titulus est: ,,Fragment des révélations apocryphes de S. Barthélemy et de l'histoire des communautés religieuses fondées par S. Pakhome. Traduit sur les textes copte-thébains inédits conservés à la bibl. du Roi par M. Édouard Dulaurier. Paris 1835. Cf. ibi pag. 23—29., ubi magnam partem fragmenti sahidici interpretatur. Praefatur autem pag. 23. inter alia haec: En comparant les récits de l'écrivain arabe avec ceux de l'auteur copte, on se convaincra que l'ouvrage du premier n'est qu'une traduction abrégée de l'original égyptien. -- Cette composition se rattache trop évidemment par le fond des idées aux doctrines théosophiques dont l'Égypte fut la patrie, et par son style à ce caractère de simplicité qui est propre à la langue copte, pour qu'il soit possible de supposer que l'original n'ait pas été écrit en cet idiome, et qu'il ait vu le jour ailleurs que sur les bords du Nil.

V. VI. EVANGELIUM THOMAE

GRAECE A: GRAECE B.

VII. EVANGELIUM THOMAE LATINUM.

Evangelium Thomae eadem fere cum Iacobi libro [1]) et antiquitate et celebritate est. Veterum enim testimonia repetenda sunt ab

[1]) Supra pag. XIII. non satis accurate vidimus de Iustino protevangelii teste. Quod enim ille Christum in spelunca natum esse dicit, id eo magis ex protevangelio haustum videtur, quoniam accedunt alia quae similiter efficiunt Iustinum eo libro usum esse, quemadmodum nuper rectissime observavit Hilgenfeld: Kritische Untersuchungen über die Evangelien Justins etc. p. 153 sqq. Huiusmodi est Apolog. I, 33. pag. 75. (ed. Colon. 1686.) ubi haec verba angeli ad Mariam esse dicuntur Ἰδοὺ συλλήψῃ ἐν γαστρὶ ἐκ πνεύμ. ἁγ. καὶ τέξῃ υἱόν, καὶ υἱὸς ὑψίστου κληθήσεται. καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦν· αὐτὸς γὰρ σώσει τὸν λαὸν αὐτοῦ ἀπὸ τῶν ἁμαρτ. αὐτῶν. In his illud υἱὸς ὑψίστου cum protevangelio cap. XI. concordat, Luca 1, 35. υἱὸς θεοῦ tenente. Et quod cum prioribus Ἰδοὺ -- κληθήσεται coniungit καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦν· αὐτὸς γὰρ σώσει etc., id eodem prorsus modo in protevangelio fit; a Lucae vero textu ea verba plane desunt, et apud Matthaeum ab angelo ad Iosephum dicta traduntur. Cf. etiam ea quae sequuntur apud Iustinum, ubi est ὅθεν καὶ ὁ ἄγγελος πρὸς τὴν παρθένον εἶπε Καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦν· αὐτὸς γὰρ -- ἀπὸ τ. ἁμαρτ. αὐτ. Rursus memorabilis locus est dialogi cum Tryphone 100. p. 327. eo quod Maria virgo ex nuntio Gabrielis χαρὰν

Origene qui hom. 1. in Lucam ipsum commemorat secundum Thomam evangelium [1]), et ab Irenaeo, qui titulo quidem libri tacito fabulam Marcosiorum affert in libro nostro scriptam [2]). Quibus proxime adiungendus est auctor Philosophumenorum Origenis nomine nuper editorum, aequalis certe Origenis, nisi forte est Hippolytus. Hic quoque ex ipso secundum Thomam evangelio haurire se dicit, quamquam quae affert verba in fragmentis quae hodieque supersunt non leguntur [3]). Arguit autem eo libro usos esse Naassenos constituentes sectam gnosticam saeculo secundo fere medio [4]): unde quam grave eximiae antiquitatis evangelii secundum Thomam sumendum sit argumentum, in promtu est. A quibus secundi et ineuntis tertii saeculi testimoniis pergendum est ad Eusebium et Cyrillum Hierosolymitanum, quorum ille exhibito canonicorum scriptorum catalogo evangelium Thomae recenset inter scripta nomine apostolorum ab haereticis evulgata [5]), hic vero duobus Cateche-

λαβοῦσα dicitur, quemadmodum in protevangelio XII, 2 est Χαρὰν δὲ λαβοῦσα Μαριὰμ ἀπίει πρὸς Ἐλισάβετ etc. Quibus ex locis hoc probabile fit, Iustinum memoriter afferentem quae circa Mariae nuntiationem legisset, cum canonicis verbis commiscuisse apocrypha, et quidem ea quae etiamnum in protevangelio scripta reperimus.

[1]) Origenis verba ex vetere interprete sunt *Scio evangelium quod appellatur secundum Thomam, et iuxta Matthiam, et alia plura legimus, ne quid ignorare videremur, propter eos qui se putant aliquid scire si ista cognoverint.*

[2]) Irenaei locus est adv. haeres. I, 20. Πρὸς δὲ τούτοις ἀμύθητον πλῆθος ἀποκρύφων καὶ νόθων γραφῶν, ἃς αὐτοὶ ἔπλασαν, παρεισφέρουσιν εἰς κατάπληξιν τῶν ἀνοήτων καὶ τὰ τῆς ἀληθείας μὴ ἐπισταμένων γράμματα. προσπαραλαμβάνουσι δέ etc: inde a προσπαραλαμβ. totum locum adscripsimus pag. 140. In nostris evangelii Thomae recensionibus cf. graece A VI, 4: graece B VII, 2: latine VI, 7: Pseudo-Matth. XXXI.

[3]) Cf. Orig. Philosophumena ed. Emm. Miller Oxon. 1851. p. 101. περὶ ἧς διαρρήδην ἐν τῷ κατὰ Θωμᾶν ἐπιγραφομένῳ εὐαγγελίῳ παραδιδόασι λέγοντες οὕτως Ἐμὲ ὁ ζητῶν εὑρήσει ἐν παιδίοις ἀπὸ ἐτῶν ἑπτά· ἐκεῖ γὰρ ἐν τῷ τεσσαρεσκαιδεκάτῳ αἰῶνι κρυβόμενος φανεροῦμαι. τοῦτο δὲ οὐκ ἔστι Χριστοῦ ἀλλὰ Ἱπποκράτους λέγοντος Ἑπτὰ ἐτῶν παῖς πατρὸς ἥμισυ· ὅθεν οὗτοι τὴν ἀρχέγονον φύσιν τῶν ὅλων ἐν ἀρχεγόνῳ τιθέμενοι σπέρματι, τὸ ἱπποκράτειον ἀκηκοότες ὅτι ἔστιν ἥμισυ πατρὸς παιδίον ἑπτὰ ἐτῶν, ἐν τοῖς τέσσαρσι [καὶ δέκα] φασὶν ἔτεσι κατὰ τὸν Θωμᾶν εἶναι φανερούμενον. Cf. cum istis ἐμὲ ὁ ζητῶν εὑρήσει ἐν παιδίοις Pseudo-Matth. evang. XXX, 4. *Fui inter vos cum infantibus* etc.

[4]) Cf. Orig. Philos. p. 94. [οἱ] ἐπικληθέντες Νaασσηνοὶ τῇ ἑβραΐδι φωνῇ οὕτως ὠνομασμένοι· νάας δὲ ὁ ὄφις καλεῖται. μετὰ δὲ ταῦτα ἐπεκάλεσαν ἑαυτοὺς Γνωστικούς. Ibidem p. 277. εἰ δὲ καὶ ἕτεραί τινες αἱρέσεις ὠνομάζοντο Καϊνῶν, Ὀφιτῶν etc.

[5]) Cf. hist. eccles. III, 25. ἵν' εἰδέναι ἔχοιμεν αὐτάς τε ταύτας καὶ τὰς

sium suarum locis Manichaeorum scriptis adnumerat, ita quidem ut sub nomine Thomae latere dicat Thomam unum ex tribus Manetis discipulis [1]). Quae Cyrilli de auctore libri sententia longum errorem praeivit: multi enim eum secuti sunt veteres, ut Leontius Byzantinus [2]), qui de sectis scripsit ineunte fere saeculo septimo, et Petrus Siculus historiae Manichaeorum auctor saeculo IX. [3]), quibus assenserunt inter eos qui recenti memoria in eam rem inquisiverunt, Richardus Simon [4]) et Mingarellius [5]). Errare vero Cyrillum, postquam allata sunt Irenaei, Origenis et Pseudorigenis testimonia, non est quod demonstretur. Nimirum quem ille librum apud Manichaeos inprimis in usu esse [6]) noverat, eum ab iisdem compositum ex coniectura arbitrabatur. Thomae vero quum diceretur evangelium, apostoli cognomento plerumque non addito, et idem Thomae nomen discipuli esset Manetis, hunc ipsum Manichaeum pro scriptore libri habere proclive erat.

Praeterea ut Graecos multos posterioris aetatis de libro Thomae testatos mittamus, fuerunt etiam Latini quarto iam saeculo qui

---

ὀνόματι τῶν ἀποστόλων πρὸς τῶν αἱρετικῶν προφερομένας (sc. γραφάς), ἤτοι ὡς Πέτρου καὶ Θωμᾶ καὶ Ματθία ἢ καί τινων παρὰ τούτους ἄλλων εὐαγγέλια περιεχούσας etc.

1) Catech. IV, p. 66 sq. Oxon. 1703. τῆς δὲ καινῆς διαθήκης τὰ τέσσαρα εὐαγγέλια· τὰ δὲ λοιπὰ ψευδεπίγραφα καὶ βλαβερὰ τυγχάνει. ἔγραψαν καὶ Μανιχαῖοι κατὰ Θωμᾶν εὐαγγέλιον, ὅπερ ὥσπερ εὐωδίᾳ τῆς εὐαγγελικῆς προσωνυμίας διαφθείρει τὰς ψυχὰς τῶν ἁπλουστέρων. Catech. VI, p. 98. μηδεὶς ἀναγινωσκέτω τὸ κατὰ Θωμᾶν εὐαγγέλιον· οὐ γάρ ἐστιν ἑνὸς τῶν δώδεκα ἀποστόλων, ἀλλ' ἑνὸς τῶν κακῶν τριῶν τοῦ Μάνη μαθητῶν.

2) Cf. Lib. de sectis ed. Leunclav. Basil. 1578. p. 432. οὗτοι (i. e. Μανιχαῖοι) καὶ βιβλία τινὰ ἑαυτοῖς καινοτομοῦσι. λέγουσι γὰρ εὐαγγέλιον κατὰ Θωμᾶν καὶ Φίλιππον, ἅπερ ἡμεῖς οὐκ ἴσμεν.

3) Cf. Hist. Manich. ed. Rader. p. 30. Μαθηταὶ δὲ τούτου τοῦ ἀντιχρίστου Μάνεντος γεγόνασι δώδεκα. Σισίνιος ὁ τούτου διάδοχος, καὶ Θωμᾶς ὁ τὸ κατ' αὐτὸν Μανιχαϊκὸν εὐαγγέλιον συντάξας.

4) Cf. Nouv. observ. sur le texte du N. T. p. 5. -- *S. Cyrille de Jerusalem a attribué cet ouvrage à un disciple de Manés. Son témoignage a d'autant plus de vraisemblance qu'il a vécu environ 70 ans après celuy qu'il fait auteur de ce livre apocryphe.*

5) Cf. *Nuova Raccolta d'opusc. scient. e filolog.* t. XII. p. 85 sqq. Vide infra.

6) Usum quidem Manichaeorum testatur etiam Gelasii decretum § 11. *Evangelia* (alii *evangelium*) *nomine Thomae apostoli* (alii omittunt), *quibus* (alii *quo*) *Manichaei utuntur, apocrypha* (alii *apocryphum*). Vide apud Crednerum Zur Geschichte d. Kan. p. 216.

testimonium Origenis suum redderent, ut Ambrosius ad Luc. I, 1. et Hieronymus in praefatione commentariorum super Matthaeum.

Satis igitur de evangelii Thomae et antiquitate et celebritate constat. Sed quaeritur an eundem librum etiamnum habeamus. Hoc dubium videri potest propterea quod in libris manuscriptis non dictum reperimus evangelium Thomae, quem titulum apud veteres celebrari vidimus. In Vindobonensi codice libri titulus est Παιδικὰ τοῦ κυρίου etc. In Bononiensi et Dresdensi Θωμᾶ Ἰσρ. φιλοσ. ῥητὰ εἰς τὰ παιδικὰ τοῦ κυρίου; similiter in Parisiensi Λόγος εἰς τὰ παιδικὰ καὶ μεγαλεῖα τοῦ κυρίου. In Sinaitico est Σύγγραμμα τοῦ ἁγ. ἀποστ. Θωμᾶ περὶ τῆς παιδικῆς ἀναστροφῆς τοῦ κυρίου, atque in latino textu nostro *Tractatus de pueritia Iesu secundum Thomam*. Tamen non potest ab hac tituli discrepantia ad ipsius libri diversitatem concludi, ut egregie iam docuit Thilo[1]) Cod. apocr. LXXXIV sqq. Ut enim concedamus, librum Thomae nomine evangelii apud antiquos plerumque dictum esse, tamen id potius ab argumento libri et ex haereticorum usu quam ab inscriptione libri ab ipso auctore constituta factum esse videtur. Neque magis ea appellatione veteres constanter usi sunt. Leguntur enim apud Chrysostomum, Anastasium Sinaitam, Georgium Syncellum, Euthymium Zigabenum aliosque, quae bene respondent nostris inscriptionibus, quas quidem ex primis textus verbis desumtas esse apparet. Apud Chrysostomum est homil. XVI. (XVII. apud Montfauc.) in Iohann. τὰ σημεῖα ἐκεῖνα ἃ παιδικὰ εἶναί φασι τοῦ Χριστοῦ, ψευδῆ καὶ πλάσματά τινων ἐπεισαγόντων ἐστίν. Anastasius Sinaita Hodeg. XIII. p. 260. ed. Gretser. dicit τὰ λεγόμενα παιδικὰ θαύματα τοῦ Χριστοῦ ψευδῆ καὶ ἀπόβλητα. Georg. Syncellus Chronogr. p. 601. ed. Bonn. habet ἰστέον ὅτι διάφορα εὐαγγέλια γέγραπται, ἐξ ὧν τέσσαρα μόνα κέκριται τοῖς μακα-

---

[1]) Eum recte etiam explicuisse puto de catalogo librorum Manichaicorum quem Timotheo Constantinopolitano adscribunt, l. l. p. LXXXIII. Certe enim scriptor catalogi, separatim recensens τὸ κατὰ Θωμᾶν εὐαγγέλιον et τὰ παιδικὰ λεγόμενα τοῦ κυρίου, rem non satis nosse censendus est. In Gelasii vero decreto variae libri editiones respiciuntur. Latinae enim a graeca iam tum haud dubie satis differebant, nec fideliter nomen Thomae conservabant. Id quod ex ipsis nostris exemplaribus discitur.

ρίοις ἀποστόλοις ἐκκλησιάζεσθαι, καὶ ἄλλοις παιδικὰ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν συγγέγραπται, ἐν οἷς αἱ μέχρι δωδεκαετοῦς χρόνου [1]) τῆς κατὰ σάρκα ἡλικίας αὐτοῦ τοῦ τῶν (male ed. τούτων pro τοῦ τῶν) αἰώνων ποιητοῦ ἐμπεριφέρονται θαυματουργίαι. Euthym. Zigab. ad Ioh. II, 11. ὡς παρασιωπηθὲν τοῖς ἄλλοις ἱστόρησεν αὐτό, χρησιμεῦον εἰς τὸ μὴ πιστεύειν τοῖς λεγομένοις παιδικοῖς θαύμασι τοῦ Χριστοῦ. Accedit quod quo magis canonicorum evangeliorum auctoritas per totam ecclesiam invalescebat, eo minus librariis praesertim monachis aptum videri poterat talem libellum evangelii nomine ornare.

Neque praetereundum est, Pseudo-Thomae librum minime integrum superesse: quod quum ex magna textuum superstitum differentia, tum ex numero stichorum (ͺατ´ i. e. 1300) clarum fit quos evangelium Thomae comprehendisse in veteri est stichometria ad calcem chronographiae Nicephori [2]). Quemadmodum enim tot libri haereticorum similes prorsus dudum perierunt, quippe quibus deesset describentium industria, ita alii, inter quos est Thomae evangelium, resectis partibus multis, iis potissimum quae fidem aut pietatem maxime offenderent, ad nos perlati sunt. Fragmentis autem iis quae supersunt nomina ea quae in nostris codicibus inveniuntur multo magis conveniunt quam evangelii titulus. Quorum fragmentorum antiquitas etiam inde perspicitur quod compilatores et latinos et arabicos, quorum libros evangelia infantiae dicere solent, a graecis fabellis nostris pependisse apertum est. Denique similitudo inter Irenaei locum de Iesu ad discendum litteras magistro tradito, adv. haeres. I, 20., et locos eos quibus eadem fabula in nostris codicibus narratur, tanta est ut nos vetet Irenaei librum a nostro diversum putare.

De laboribus quum aliorum tum meis in edendo evangelio Thomae positis dicenda sunt haec.

Primum evulgatum est opera Cotelerii fragmentum Parisiense, iam antea a Rich. Simone indicatum *Nouv. observ. sur le texte du*

---

[1]) Memorabile est hanc aetatis Iesu pueri indicationem convenire cum textu nostro, cf. graece A cap. XIX.

[2]) Vide apud Credner: Zur Geschichte des Kanons p. 122 sqq. Georg. Syncell. ed. Bonn. p. 788.

N. T. p. 5., et a Cangio laudatum in Glossario med. et inf. graecitatis sub voce τζόχα. Edidit Cotelerius in notis ad Constit. apostol. VI, 17. Is codex Parisinus saeculi est XV., in biblioth. Reg. nunc Nat. numero 239. signatus. Fragmentum est trium paginarum ad calcem commentarii Andreae Cappad. in apocalypsin, complectens capita apud nos priora sex, additis paucis quae ad septimum caput quadrant et parte historiae quae in reliquis codd. nostris non legitur, cf. infra pag. 141. Post Cotelerium cum textu edito contulit Thilo: qua re editoris fides confirmata est. Repetiit autem textum a Cotelerio editum, non sine doctis de ipso libro observationibus Fabricius in Codice apocrypho, repetita etiam latina Cotelerii interpretatione, item Ionesius in Nova methodo sua probandi canonicam Novi Testamenti auctoritatem (vide supra), anglica versione in locum latinae substituta.

Post inventus est alius codex in bibliotheca S. Salvatoris Bononiensi, aetate quidem Parisiensi non praestans sed ambitu textus; miracula enim pueri usque ad annum duodecimum complectitur. Hunc textum primus edidit Ioh. Aloys. Mingarellius in *Nuova Raccolta d'opuscoli scientifici e filologici*, tom. XII., Venetiis 1764. pag. 73—155. (12°.) Is in epistola ad Thom. Augustin. Ricchinium, Sacri Palatii Apostolici magistrum, ad edendum se permotum dicit lectione operis Aug. Ant. Georgii, quod inscriptum est Alphabetum Tibetanum. „Illud," ait, „animum non mediocriter perculit meum quod in Xaca, celeberrimo illo numine seu monstro potius quod Tibetani colunt, scelestissimum Manetem latere compererit. Noveram enim Manetis discipulum Thomam in Indiam profectum doctrinae suae virus in eam regionem evomuisse, quod gravissimus auctor Theodoretus lib. 1. haeret. fabular. cap. 26. scriptum reliquit: itaque haud aegre adducebar ut crederem facili negotio Manichaeismum in Tibetum irrepere potuisse." -- „Quo magis vero suam illustret vir clariss. atque confirmet opinionem, apocryphum quemdam libellum saepius citat qui Thomae evangelium aut de infantia Salvatoris vulgo inscribitur: ac praecipuas fabulosae Manetis vitae historiaeque periodos resque ab eo gestas ex commentitiis vitae Servatoris nostris periodis atque prodigiis, quae in mendacissimo eo

libello describuntur, confictas esse suspicatur. Haec dum in Georgio legerem, dolebam graeci illius pseudoevangelii fragmentum duntaxat typis impressum hactenus prodiisse: quod viderem ex impio etiam libello utilitatem aliquam tamquam antidotum ex veneno posse comparari -- habet aliquam ineptiarum quoque lectio delectationem si vetustae sint et veterum patrum execratione famosae -- Hanc igitur ipsam duntaxat utilitatem quantulacumque est prae oculis et ipse habens illud nunc integrum edo, quale exstat in chart. cod. ms. sec. XV. quem a Clar. Viro Io. Chrys. Trombellio Abbate Exgenerali emptum servat nostra S. Salv. Bononiae bibliotheca.“ Post haec plura praefatur de veterum testimoniis maximam partem ex Fabricio repetens. Tum duos dicit distinguendos esse libros, evangelium Thomae et librum de infantia Salvatoris, Gelasii et Timothei Constantinopolitani auctoritate adhibita. Denique, explosa Bellosobrii testimonia patrum impugnantis „impudentia“, non dubitat „quin eiusdem tituli atque adeo eiusdem argumenti evangelium, idque secundum Thomam nuncupatum, quum Marcosii habuerint, tum finxerint Manichaei.“ Concludit autem quaestionem his: „Quod si quis ex me quaerat, Marcosiorumne an Manichaeorum sit quod nunc edo, nihil ausim equidem certi statuere. Quum tamen nostrum hoc et Thomae nomen ab Origene commemoratum praeferat, et fabellam ab Irenaeo prolatam de puero Iesu litteras graecas discente habeat, non vero hebraicas, ut est in fragmento Coteleriano, nostrum hoc potius quam Cotelerianum fragmentum respexisse putaverim Irenaeum.“ Quam praefationem excipit fragmentum Cotelerii cum notis Fabricii; tum sequitur textus Bononiensis cum latina versione et notis Mingarellii.

A Mingarellio ad clar. Thilonem transeundum est. Is praeter Bononiensem codicem a Mingarellio repraesentatum adhibuit alium sed perquam similem, Dresdensem, saeculi fere XVI., signatum in bibl. Reg. A 187. i. e. eundem de quo supra ad protevangelium diximus, cuius collationem amici studiis debebat. Ad commentarium, in quo quum Fabricii et Mingarellii tum suas notas dedit, adhibuit fragmentum Parisiense atque aliud Vindobonense, passim iam a Fabricio consultum, quod Lambecio debetur. Hic enim in Comment. de bibl. Caes. Vindob. lib. VII. p. 579 sq. ex cod. philos. graeco

CXLIV. protulit principium evangelii Thomae, quod ibi quarto loco a fol. 180. usque ad fol. 187., mutilum quidem et lacerum, legi indicavit. Sed post Lambecii tempora non amplius inventum est, quemadmodum iam Kollarius ad Lambecii verba notat: „Frustra in posterum liber de infantia Christi in hocce codice quaeretur; furisne alicuius scelere an recentioris bibliopegi incuria perierit, dicere non habeo. Cum anno 1687. hoc ipso codice uteretur Iacobus Tollius, adhuc in codice salvus supererat. Vide epist. itiner. IV. p. 100. Tenzel Monatliche Unterredungen a. 1697. p. 554.“ Praeterea repetiit Thilo interpretationem Mingarellii a se correctam. Doctam vero ut solet disputationem de historia libelli inseruit prolegomenis.

Nostra denique in edendo libro opera haec fuit.

Textum graece A recensuimus ad codices Bononiensem et Dresdensem, adhibito insuper fragmento utroque, et Parisiensi et Vindobonensi. Ac Dresdensem quidem codicem iterum ipsi accurate contulimus, unde passim prior collatio emendanda erat, quemadmodum ipsius tituli scriptura per errorem esse dicitur Τοῦ Θωμᾶ pro Θωμᾶ: quem errorem doctissimus Ebertus, ut videtur, praeivit; eius enim manu ita ad marginem notata est. Porro Bononiensem scripturam accuratius quam apud Thilonem fit ex Mingarellio enotavimus. Fragmentum Parisiense ex Cotelerio et Thilone, Vindobonense ex Lambecio sumsimus.

De singulis locis inprimis illustravimus locum et gravissimum et vexatissimum VI, 4.

Textum graece B edidimus ex codice monachorum Sinaiticorum, apud quos dum ante hos octo annos versabamur hoc σύγγραμμα descripsimus[1]). Codex est chartaceus, saeculi XIV. vel XV., plura de S. Antonio continens.

Denique tertio loco primi edidimus evangelium Thomae latinum ex Vaticano codice, notatione quadam synoptica ex reliquis graecis et latinis libellis apposita. Quo in libro memorabile est a latino compilatore vel interprete nomen Thomae ut auctoris serva-

---

[1]) Cf. Rechenschaft über meine handschriftlichen Studien auf meiner wissenschaftlichen Reise von 1840 bis 1844. Wiener Jahrbb. 1846. Bd. CXIV. Anzeigeblatt pag. 45.

tum esse. Cuiusmodi nondum innotuit praeter codicem collegii Mertonensis num. 13., cuius mentio fit in catalogo librorum mss. Angliae et Hiberniae tom. I. parte 2. pag. 13. Sed in hoc catalogo tantum id notatur exstare ibi latine „Thomam Ismaelitam [1]) de infantia Christi. Imperf." Cf. Thil. Cod. apocr. pag. CXV.

Praeterea alium latinum evangelii Thomae textum detexi latentem in foliis membranaceis palimpsestis bibliothecae Caesareae Vindobonensis, quae quinti fere saeculi putanda sunt. Oculorum valetudine affectus pauca tantum legi, sed dignissima quae ad examen evangelii Thomae criticum adhibeantur. Potest ex iis effici, antiquissimum hunc latinum textum propius reliquis nostris omnibus ad vetus graecum exemplar accedere. Sunt autem haec:

a) Infantes plurimi ludebant cum eo. Et cum vidisset eum quidam Iudeus cum infantibus haec facientem, pervenit ad Ioseph patrem -- Cf. evang. Thom. graece A II, 2. 3. ἦσαν δὲ καὶ ἄλλα παιδία πολλὰ παίζοντα σὺν αὐτῷ. Ἰδὼν δέ τις Ἰουδαῖος ἃ ἐποίει ὁ Ἰησοῦς ἐν σαββάτῳ παίζων, ἀπῆλθε παραχρῆμα καὶ ἀνήγγειλε τῷ πατρὶ αὐτοῦ Ἰωσήφ etc.

b) Accessit ad infantem ihm et monebat illum dicens Ut quid hec facis, et dolent isti et odiunt nos. Et dixit infans ihs Si non sapientes erant sermones -- Cf. ibidem V, 1. Καὶ προσκαλεσάμενος ὁ Ἰωσὴφ τὸ παιδίον κατ' ἰδίαν ἐνουθέτει αὐτὸν λέγων Ἵνα τί τοιαῦτα κατεργάζει, καὶ πάσχουσιν οὗτοι καὶ μισοῦσιν ἡμᾶς καὶ διώκουσιν; εἶπε δὲ ὁ Ἰησοῦς Ἐγὼ οἶδα ὅτι τὰ ῥήματά σου ταῦτα οὐκ εἰσὶν σά etc. Pseudo-Matth. XXIX. Evang. Thom. latin. V, 2.

c) Rogo vos. Non (*potius* Num?) devet hic super terra esse. Hic vero magnae crucis dignus est: hic potest enim ignem extinguere. Puto hic ante -- Cf. ibidem VII, 2. Ἆρον οὖν αὐτό, παρακαλῶ σε, ἀδελφὲ Ἰωσήφ· οὐ φέρω -- ἅπαξ. τοῦτο τὸ παιδίον γηγενὴς οὐκ ἔστι, τοῦτο δύναται καὶ πῦρ δαμάσαι· τάχα τοῦτο πρὸ τῆς κοσμοποιίας ἐστὶν γεγεννημένον. Pseudo-Matth. XXXI, 3. Tunc coepit cunctis au-

[1]) Legendum est Israelitam. Cf. infra pag. 158. sub IV. et pag. 170., ubi bis idem scripturae vitium ex nostro codice indicavimus.

dientibus clamare et dicere Num debet iste super terra vivere? Imo in magna cruce dignus est appendi. Nam potest ignem extinguere et alia deludere tormenta. Ego puto quod hic ante cataclismum fuerit, ante diluvium natus.

d) - - fructuosa, vident caeci fructuosa iudicii (?). Et restituti sunt omnes qui sunt maledicti. Et nemo ei audebat vilem (*i. e. bilem*) facere. Cf. graece A VIII. - - Νῦν καρποφορείτωσαν τὰ σά, καὶ βλεπέτωσαν οἱ τυφλοὶ τῇ καρδίᾳ - - εὐθέως ἐσώθησαν οἱ πάντες οἱ ὑπὸ τὴν κατάραν αὐτοῦ πεσόντες. καὶ οὐδεὶς ἀπὸ τότε ἐτόλμα παροργίσαι αὐτόν. Pseudo-Matth. XXXI, 4. Fructificent infructuosi et videant caeci *etc.*

e) Et una dierum ihs sabbato ludebat cum infantibus in solario, et unus de infantibus cecidit et mortuus est. Et cum vidissent ceteri infantes, fugerunt, et conpraensus - - Cf. graece A 9, 1. Καὶ μεθ' ἡμέρας δέ τινας ἔπαιζεν ὁ Ἰησοῦς ἔν τινι δώματι ἐν ὑπερῴῳ, καὶ ἓν τῶν παιδίων τῶν παιζόντων μετ' αὐτοῦ πεσὼν ἀπὸ τοῦ δώματος κάτω ἀπέθανε· καὶ ἰδόντα τὰ ἄλλα παιδία ἔφυγον, καὶ κατέστη ὁ Ἰησ. μόνος. Sed his paullo propiora latinis habet textus gr. B VIII, 1. Μετὰ δὲ ταῦτα μιᾷ τῶν ἡμερῶν ἦν ὁ Ἰησοῦς παίζων σὺν ἄλλοις παισὶν ἐπάνω διστέγου οἴκου etc.

Atque haec sunt omnia, meis aliorumque curis ex bibliothecis protracta, quae de veterrimo Thomae evangelio ad nos pervenerunt. Quae etsi non haberi possunt nisi pro fragmentis, quorum textum describentium arbitrium ab antiquissima forma per tot saeculorum seriem haud dubie deduxit, et quorum supplementa in reliquis latinis et arabicis infantiae evangeliis latent, tamen per se sunt eiusmodi unde coniicias quae origo et quae ratio famosissimi illius libri fuisse videatur. A Gnostico quidem omnino conscriptus esse videtur. Hoc primum inde probabile fit quod docetismi caussam inprimis sustinet. Miraculis enim a prima inde pueritia editis Iesum divinam suam maiestatem comprobasse docet, in eum ut videtur finem ut dei filium humanae naturae prorsus expertem fuisse nec nisi speciem gessisse hominis appareat. Quod recte a nobis dici confirmat auctor catalogi librorum Manichaeorum Timothei Constantinopolitani nomine editi,

in quo est ἃ συνέταξαν οἱ αὐτοὶ θέλοντες δόκησιν ἀποφῆναι τὴν σάρκωσιν αὐτοῦ καὶ οὐκ ἐν ἀληθείᾳ. Et hoc vero in caussa fuisse videtur cur Manichaei evangelio Thomae tantopere delectarentur: fictum enim eos Christi corpus ad Docetarum exemplum somniasse satis constat. Qua in re duabus potissimum de persona Christi opinionibus saeculo secundo satis vulgatis evangelium Thomae adversabatur: quum iis qui Christum merum hominem habuerunt, tum iis qui Iesum a Christo distinguentes certe ante baptismum eum non fuisse nisi hominem existimarunt. Huiusmodi vero miraculis a puero patratis Gnosticos id ipsum probare voluisse, Christi naturam non fuisse nisi divinam, iis edocemur quae Catholici contra disputarunt. Ita plane huc quadrat quod Anastasius Sinaita Melitonem Sardensem contra Marcionem scripsisse refert, et divinitatem Iesum suam per miracula triennio post baptismum edita et humanitatem vero triginta annis ante baptismum transactis hominibus comprobasse [1]). Chrysostomus vero et qui eum secutus est Euthymius Zigabenus diserte concedunt, miraculis eiusmodi, si qua puer revera edidisset, comprobari, per speciem tantum non vero eum corpore exstitisse atque egisse [2]). Quae Chrysostomus non dicturus erat nisi fabulas Docetis receptas de puerilibus Iesu miraculis bene notas habuisset. Neque vero modo id quod Iesus adhuc puer miracula edidisse in evangelio Thomae narratur ad sustentandum docetismum idoneum est, sed etiam mira prodigiorum natura, quae spectrum potius quam hominem prodit. Huc accedunt plura singula quae Gnosticum et quidem Docetam auctorem suadent. Ita graece B I. Ἰησ. Χρ. ἀναστρεφόμενος σωματικῶς ἐν πόλει Ναζαρέτ: B IV. Πόθεν τὸ παιδίον τοῦτό ἐστιν (A ἐγεννήθη) ὅπως (A ὅτι) πᾶν ῥῆμα ὃ λέγει ἔργον γίνεται ἕτοιμον (item A IV, 1. A V, 2.): B VI, 2. Ὑμεῖς ἃ οἴδατε λέγετε, ἐγὼ δὲ πλείω ὑμῶν ἐπίσταμαι· πρὸ γὰρ τῶν αἰώνων εἰμί. καὶ οἶδα πότε ἐγεννήθησαν οἱ πατέρες τῶν πατέρων

[1]) Cf. Routh: Reliq. sacr. I, 115. (Oxon. 1814.) ubi ex Anast. Sin. Hodeg. cap. XIII. haec afferuntur: τὰς δύο αὐτοῦ οὐσίας ἐπιστώσατο ἡμῖν· τὴν μὲν θεότητα αὐτοῦ διὰ τῶν σημείων ἐν τῇ τριετίᾳ τῇ μετὰ τὸ βάπτισμα, τὴν δὲ ἀνθρωπότητα αὐτοῦ ἐν τοῖς τριάκοντα χρόνοις τοῖς πρὸ τοῦ βαπτίσματος.

[2]) Cf. Euthym. Zig. ad Ioh. 2, 11. et Chrysost. homil. XXI. (XX.) et XXIII. (XXII.) ad eundem locum.

ὑμῶν, καὶ ἐπίσταμαι πόσα ἔτη τῆς ζωῆς ὑμῶν: B VI, 3. ἀληθῶς οἶδα πότε ἐκτίσθη ὁ κόσμος: A VII, 2. τοῦτο τὸ παιδ. γηγενὴς οὐκ ἔστι, τοῦτο δύναται καὶ πῦρ δαμάσαι· τάχα τοῦτο πρὸ τῆς κοσμοποιίας ἐστὶν γεγεννημένον: A VII, 4. οὗτος τί ποτε μέγα ἐστίν, ἢ θεός, ἢ ἄγγελος (item XVII, 2.): A XVIII, 2. τοῦτο τὸ παιδίον οὐράνιόν ἐστιν. Quae exempla facile augeri possunt multis aliis latinorum textuum nostrorum, sed iam satis sunt ad probandum auctorem Gnosticum eumque Docetam. Denique vero huc pertinent quae et graece et latine de allegorica litterarum alphabeti potestate a Iesu puero coram magistro proferuntur, tantopere cum iis convenientia quae Irenaeus adv. haeres. I, 20. ex Marcosiorum libello affert ut aut Marcosios librum Thomae aut Pseudo-Thomam Marcosiorum librum adhibuisse statuendum sit. Iamvero ab Marcosiorum aliquo ipsum Thomae evangelium conscriptum esse, non sine probabilitate cum Bellosobrio dixeris, siquidem quae gnostica esse vidimus eadem Marcosiis convenire credibile est; allegoricos vero litterarum lusus an alii praeter Marcosios exercuerint [1]) non liquet. Ab his vero postquam inventus est libellus, ad reliquos Docetas, ad Naassenos (teste Pseudo-Origene), inprimis ad Manichaeos transiit; neque passim, ut notum est, ipsis Catholicis displicuit [2]).

VIII. EVANGELIUM INFANTIAE ARABICUM.

Antiquum istud ac memorabile monumentum superstitionis Christianorum orientalium noluimus deesse in hac nova apocryphorum evangeliorum collectione. Quod quum prima parte, per capita fere novem, ad evangelia Pseudo-Iacobi, Lucae et Matthaei, extrema, inde a tricesimo sexto capite, ad Pseudo-Thomae librum plerumque conformatum est, tum media parte, a decimo capite usque ad tricesimum quintum, eiusmodi maxime fabulas continet quas proprie orien-

[1]) Hac de re cf. locum disertissimum in Orig. Philosoph. ed. Miller. Oxon. 1851. pag. 205 sqq.

[2]) Ad hanc de natura evangelii expositionem rursus adhibuimus dissertationem nostram Haganam § 10.

tales dicas, repletas Satana daemonibusque, veneficiis magicisque artibus. Eodem orientali ingenio quo haec scripta sunt valent ea quae ad commenta ex graecis latinisque libris petita adduntur, ut ortus Messiae a Zoroastre praedictus (capite VII.), ut taenia infantis a Maria magis adorantibus data, igne non comprehensa (capp. VII, VIII.), ut quae de pueri peritia astronomica et physica praedicantur (capp. LI, LII.). Huc quadrat etiam quod sycomorus prope Matarcam pagum una cum fonte (cf. cap. XXIV.) etiamnum in veneratione habetur, et quidem a Mohammedanis illas regiones incolentibus pariter atque a Christianis orientalibus. Item quod memoria templi in quo magnum Aegyptiorum idolum ingrediente Iesu infante corruit, etiamnum colitur, certe per multa saecula culta est [1]).

Media igitur quam diximus pars indole quodammodo differt a duabus reliquis. Qua ex re quod probabile fit, haec omnia non tam unum quendam auctorem quam compilatorem habuisse, nec primum ita a quoquam scripta sed ex aliis scriptis in unum collecta esse, id pluribus argumentis demonstrari potest. Statim enim ab initio testimonium de Iesu puero in cunis matrem allocuto ex libro Iosephi pontificis haustum dicitur. Item capite XXV. compilatoris nota posita est de evangelio infantiae et de evangelio perfecto (i. e. canonico). Eiusdem additamentum invenitur etiam exeunte capite XXVI. Eodem capite altera quaedam libri pars inchoatur: agit de reditu parentum Iesu ex Aegypto et de angeli voce qua iussi sunt a finibus Iudaeae statim Nazarethum petere. Nihilominus capitibus iis quae sequuntur miracula narrantur ea quae Iudaeam revera ingressis et quidem Bethlehemi acciderunt. Demum capite XXXVI. oratio reverti videtur ad id quod capite XXVI. narrari coeptum est. Haec igitur non recto ordine procedunt nec possunt nisi ab indiligentia compilatoris explicari. Denique inscriptione et subscriptione significatur hunc librum ab evangelio infantiae pendere potius quam illud ipsum esse.

Duae igitur res non sunt dubiae: altera est, libro quemadmodum ad nos pervenit collectionem evangelicam contineri, factam ex anti-

[1]) Cf. *Graeci codd. mss. apud Nanios asservati.* 1784. pag. 283. in itinerario graeco saeculi quinti decimi. Cf. etiam Sozomen. hist. eccl. V, 21. λέγεται γὰρ παρ' Αἰγυπτίοις, ἡνίκα διὰ τὸν Ἡρώδην ἔφυγεν ὁ Ἰωσήφ, παραλαβὼν τὸν Χριστὸν καὶ Μαρίαν τὴν ἁγ. θεοτόκον, ἐλθεῖν εἰς τὴν Ἑρμούπολιν etc.

quioribus libris; altera, ab homine orientali eam institutam esse. Sed quaeritur qua is lingua sit usus. Potest enim arabicus textus a Sikio in lucem protractus aut ab ipso compilatore libri profectus esse aut ex interpretatione fluxisse alius linguae orientalis. Interpretem autem arabicum iam propterea suspicari licet quoniam non tantum arabicus textus sed etiam syrus in libris mss. invenitur [1]; a Syris vero pariter atque a Coptis monumenta multa praesertim theologici argumenti ad litteras Arabum Christianorum transierunt: quam rem luculenter testatur arabici bibliorum textus historia. Sed ab hac suspicione ad tantam progrediendum est probabilitatem ut ea de re non dubitare liceat. Insunt enim in arabico textu quae debent e syriaco derivari. Eiusmodi est quod annus epochae Graecorum 309, quo Christus natus esse dicitur capite II., cum communi Syrorum de ea re sententia convenit [2], quae etiam apud Abulfaragium (Barhebraeum) celeberrimum Iacobitarum episcopum saec. XIII. legitur [3]. Porro capite I. Iosephus historicus cum Caiapha pontifice confunditur, quod rursus peculiare est Syris, quemadmodum etiam in Georgio Mosulano et Salomone Bassorensi observatum est ab Assemano [4]. Tertium est quod ea vox qua passim Maria salutatur, ut Syris est propria, ita Arabibus alias ignota est [5]. Denique consentaneum est, quo argumento La Croze usus est ad probandum ingenium libri nostri Nestorianum, idem ad confirmandam syram originem adhibere. Observavit enim ille appellationes ὁ δεσπότης Χριστός et ὁ κύριος Ἰησοῦς in arabico evangelio infantiae ex constanti Nestorianorum usu distingui [6].

---

[1]) Cf. Asseman. bibl. orient. I. p. 585. ubi Beroeenses codices recensentur, in quorum primo legitur evangelium de infantia Christi et syriace et arabice, utroque textu litteris exarato syriacis. Eiusdem codicis mentio fit tom. III. part. I. pag. 282. in libris quorum ignota sunt auctorum nomina. Sed neutro loco codex accuratius describitur; neque magis alius praeter hunc indicatur.

[2]) Cf. Asseman. bibl. orient. I. p. 387. 389. II. p. 163. Thil. Cod. apocr. XLIII. nota 35.

[3]) Probavit Henricus Sike ex loco Historiae Dynastiarum (p. 109. ed. Pocock.) allato ad evang. inf. cap. II. Vide Thil. Cod. apocr. p. 135.

[4]) Cf. bibl. orient. III. parte I. pag. 522 et 317. Cf. Thil. l. l. pag. XXIX. nota 21.

[5]) Cf. Thil. l. l. pag. XXXV. nota 25.

[6]) Cf. Fabric. Cod. apocr. III. p. 421. Thil. l. l. p. XXXIV.

Quae quidem syrae originis argumenta ex ipso libro desumta sunt. Quanta vero hoc evangelium apud Syros eosque potissimum Nestorianos auctoritate habitum sit, prae ceteris exemplum docet episcoporum Abulfaragii et Salomonis Bassorensis, quorum uterque multis eius fabulis usus est [1]). Neque mirum est a Syris Nestorianis illud transisse etiam ad Nestorianos Malabarenses et ad Persas [2]). Aegyptiis vero, sive Arabibus sive Coptis [3]), iam eo magnopere commendabatur quod magna fabularum pars versatur in celebrandis Aegypti locis ex itinere sacrae familiae claris.

Instituta autem haec collectio evangelica videtur maxime ad hoc ut quibusdam diebus festis Mariae dicatis [4]) adhiberetur in sacris conventibus. Quo in usu libri posita videtur caussa cur miracula, si paucissima exceperis (capp. 46. 47.), ita narrantur ut animum Iesu pueri, quem Thomae liber iracundum saepe et maleficum depingit, benevolum beneficumque prodant. Qua ex diversa miraculorum natura non recte effecit Kleukerus (*Ueber die Apokryphen des N. T.*

---

[1]) Cf. Assem. bibl. orient. III. parte I. p. 309 sqq. Apud Thil. Cod. apocr. pag. XXXII sq. Item cf. Henr. Sikii notas ad cap. 2. et 6.

[2]) Cf. Thil. l. l. p. XXXIV sq.

[3]) Suspicatus est vir cl. Thilo Cod. apocr. p. XXXVII. etiam in Coptorum linguam translatum esse librum nostrum. Sed id haud verisimile est eam ipsam ob caussam quod Copti librum arabice legere poterant. Neque sahidicum illud fragmentum a Zoega Catalog. coptic. codd. p. 223. indicatum, in quo traditur *Magnum miraculum a Deipara editum, dum idola in oppido quodam adorata ea iubente procidunt et in abyssum detruduntur, terra hiscente conspicitur abyssus, prodeunt mortui, apparent angeli,* ex evangelio nostro haustum videtur (cf. capp. 10. 11; Ps. Matth. XXIII.): poterat enim haud dubie ex antiquioribus derivari fontibus, fortasse graecis, quemadmodum vaticinium Iesaiae et Ieremiae eodem illo miraculo completum esse iam Eusebius (Demonstr. evang. VI, 20. IX, 2.), Athanasius (De incarn. verbi. Tom. I, p. 89.) aliique praedicarunt.

[4]) Ad cognoscendam rationem horum dierum festorum orientalium facit index dierum ex ritu coptico et abyssinico Mariae sacrorum quem ex cod. ms. abyssinico exhibuit Wanslebius. Cf. Paulus: Sammlung der merkwürd. Reisen in den Orient III. p. 80 sq. Ibi est inter alia: Den 22. 23. 24. May Mariä Ankunft in Oberägypten. Den 28. Juni, weil bei der Maria grofsem Durst durch Christi Allmacht eine Quelle entsprungen, von welcher alle Kranken die aus derselben getrunken, gesund worden sind. Den 20. Jun. das Fest der Erbauung des Hauses Mariä. Similibus diebus festis destinati sunt duo sermones Cyriaci episcopi Tabennensis, de quibus Silv. de Sacy ad Birchium retulit. Vide apud Thilon. Cod. apocr. XXXIX: *Le premier de ces deux discours a pour objet de célébrer le jour ou J. C. enfant accompagné de la S. Vierge, de Joseph et de Salome sort de sa fuite en Egypte, s'arrêta en lieu nommé* etc.

§. 970. pag. 206.) non posse arabicum evangelium ex graeco Thomae derivari.

Quae vero per totum orientem apocrypharum traditionum de Iesu puero, earum potissimum quae arabico libro nostro traduntur, propagatio fuerit, quantus usus, quanta auctoritas, intelligitur inde quod haud paucae etiam Mohammedanis scriptoribus placebant, Kessaeo maxime, celebri Corani commentatori: quid quod nonnullae in ipsum Coranum receptae sunt [1]). A qua re nescio an ad antiquitatem arabicae interpretationis concludi possit, quamquam concedendum est, potuisse Mohammedem haurire sua ex traditionibus eius generis quae dudum circumferrentur ore populorum orientalium. Dialectus quidem arabica quae in editis est, Henrico Sikio non multum differre videbatur ab arabica Novi Testamenti versione quam edidit Erpenius; sed nec de huius aetate satis constat. Ceterum huic arabicae nostri evangelii dialecto non nimium auctoritatis tribuendum est: poterat enim facile ipse arabicus textus qui saepe et cum amore describeretur, ad recentiorem sensim dialectum conformari. Codicum eorum qui ex catalogis bibliothecarum innotuerunt antiquissimus videtur Mediceus Palat. num. XXXII. anno 1299. scriptus: vide apud Thil. Cod. apocr. pag. XXXI.

Reliquum est ut de editionibus huius evangelii dicamus. Primus edidit Henricus Sike Traiecti ad Rhenum, consulibus reipublicae Bremensis dicatum, anno 1697. Codice usus est bibliothecae Golii, publica tum auctione Lugduni Batavorum divenditae, qui quam aetatem habuerit aut quorsum pervenerit non constat. Libri titulus est *Evangelium infantiae vel liber apocryphus de infantia Servatoris. Ex Manuscripto edidit ac Latina versione et notis illustravit Henricus Sike.* Textus arabicus cum interpretatione latina complectitur paginas 161. forma duodenaria; notae quae textum excipiunt 94. Sikii versionem eamque solam repetierunt in apocryphorum collectionibus suis Fabricius et Ionesius, item Car. Chr.

---

[1]) Cf. dissertat. meam Haganam pag. 91 sqq., item quibus ibi maxime usus sum Henrici Sikii notas et Thilonis. In dissert. mea l. l. male factum est quod in locis apponendis scriptorum Arabum Abulfaragium cum Kessaeo composui.

Lud. Schmidius[1]). Fabricius textum apud Sikium continuum in capita LV distinxit, addiditque notas, maximam quidem partem Sikianas. Denique nuper cl. Thilo cum versione Sikii latina etiam textum arabicum repetendum curavit cum delectu notarum primi editoris, praetereaque in prolegomenis inprimis de codicibus manuscriptis deque ipso libello a variis Christianorum orientalium familiis recepto fusius et accuratius disseruit. De textu arabico eiusque versione ille haec adnotavit: *Textus arabici versionisque latinae vitia aliquot doctissimus collega Roedigerus emendavit in speciminibus typographicis ab ipso correctis.*

De nostra huius evangelii editione latina bene promeruit celeberrimus collega Fleischer. Is enim meo rogatu versionem Sikianam latinam, quemadmodum a Thilone exhibita est, ad arabicum textum impressum recognovit: unde haud pauca immutanda censuit, etsi posteriorem partem minus quam priorem correxit. Harum mutationum eas quae aliquid momenti habere videbantur plerumque in notis indicavi. Error inprimis notabilis correctus est capite XX., ubi *Quid rei est, o dominae meae, de hoc mulo* scribendum erat pro *Quam pulcher, o dominae meae, hic mulus est.* Etiam arabicum textum Fleischerus passim emendavit in exemplari meo, ut cap. III. bis, X. bis, XI. bis, XX. bis, XXX. XXXII. XXXVIII. XXXIX. XXXXII. XXXXV: sed haec accuratius indicare a nostro instituto alienum erat.

IX. X. GESTA PILATI GRAECE A ET B.

XI. DESCENSUS CHRISTI AD INFEROS GRAECE.

XII. GESTA PILATI LATINE.

XIII. XIV. DESCENSUS CHRISTI AD INFEROS LATINE A ET B.

Sex libelli a nobis editi sunt, tres graece, tres latine, qui antea coniuncti unum effecerunt evangelium Nicodemi. Quod quo iure a

[1]) Edidit is et quidem negligentissime *Corpus omnium veterum apocryphorum extra biblia*, Hadamariae 1804. in quo latine leguntur evang. de nativitate Mariae, evangelium infantiae arabicum, evangelium Nicodemi.

nobis factum sit, ante omnia dicendum est. Librum quemadmodum post aliorum studia clar. Thilo nuper et graece et latine edidit, duabus constare partibus, quarum priore capp. I—XVI. de Christo accusato et damnato cruci affixo sepulto redivivo exponitur, posteriore a capite XVII. usque finem traduntur filiorum Symeonis e mortuis in vitam reversorum testimonia de Christi descensu ad inferos, dudum observatum est. Has vero non ab eodem auctore profectas esse neque magis destinatas ut in unum coniungerentur, his fere argumentis probatur.

1) Testes antiqui graeci plurimi priorem partem absque altera exhibent. De duodecim enim codicibus graecis ad edendum librum huc usque adhibitis duo tantum vel tres [1]) alteram partem priori adnexam habent. Atque accedit ad novem illos testes graecos grave testimonium copti interpretis, apud quem altera pars non invenitur. Latinis quidem, quibus etiam nomen evangelii Nicodemi debetur, ut post videbimus, formam libri duabus partibus coniunctis effectam magis placuisse statuendum est: latini enim codices nostri omnes utramque partem coniunctam habent. Gregorius vero Turonensis duobus locis de Gestis quae ipse dicit Pilati disserens altera parte non utitur [2]).

2) Prior pars in antiquis codicibus graecis, item in copto interprete, suum quendam finem habet quo libellum concludi apparet. Quae clausula Thiloni in duobus tantum codicibus graecis inventa non recte visa est ab imperito librario adiecta esse. De octo enim codicibus nostris qui in censum veniunt, tres paullo ante deficiunt, reliqui vero quinque omnes, quibuscum testis coptus consentit, eam clausulam habent. Rursus vero latini codices quos priorem partem non sine altera tradere vidimus, hanc clausulam graecam partim plane omittunt, partim [3]) paucis similibus exprimunt. Qua cum re

---

[1]) Tertium dicimus Vaticanum Birchii, in *Descens. Christi graece* apud nos siglo B notatum, tota priore parte et initio secundae mutilum.

[2]) Nescio an antiquissimus codex Vindobonensis palimpsestus omittat alteram partem: certe enim in iis quae legi fragmentis sunt quae ad capitis XVI. sectiones primam et secundam pertinent; sed nihil de posteriore parte inveni. Quod quam grave sit, ubi repetitis studiis confirmatum fuerit, facile intelligitur.

[3]) Vide codices nostros ABC pag. 366.

cohaeret quod exordium secundae partis quemadmodum a latinis testibus traditur satis differt a graeco textu.

3) Ipsum alterius partis argumentum, de quo post exponemus, per se stat, quamvis priori non prorsus inconveniens sit. Sermonis quoque graeci et stili in utroque aliqua differentia conspicua est. Accedit quod textus in priore parte mirum in modum fluctuat, in posteriore quadam testium consensione utitur.

4) Memorabiles inprimis duo loci sunt, vel potius duo locorum geminorum paria: alteri prioris partis sunt, alteri posterioris; alteri verba latronis in cruce alloquentis dominum tradunt, alteri ad usum verborum Christi spectant in evangelio Marci XVI, 16. adscriptorum. Verba enim latronis *Gest. Pil. gr. A* capite X., eodem fere modo quo apud Lucam, sic scribuntur Μνήσθητί μου, κύριε, (ita A Eins; BC et latt. tres addunt ὅταν ἔλθῃς) ἐν τῇ βασιλείᾳ σου. Contra *Descens. Chr. ad infer.* cap. X. ita habent Κύριε, ὅτε βασιλεύσεις, μή μου ἐπιλάθου. Haec eiusmodi sunt ut uterque textus ab eodem auctore profectus esse nequeat. Atque eadem ratio est locorum *Gest. Pil. gr. A* XIV, 1. et *Descens. Chr. ad infer.* II, 2. Priore enim loco Christus de monte ad coelos ascensurus discipulis praecipit Ὁ πιστεύσας καὶ βαπτισθεὶς σωθήσεται, ὁ δὲ ἀπιστήσας κατακριθήσεται, quemadmodum haec Christi verba etiam apud (Pseudo-) Marcum leguntur. Posteriore loco Iohannes baptista apud inferos dicit Διὰ τοῦτο ἀπέστειλέ με καὶ πρὸς ὑμᾶς ἵνα κηρύξω πῶς ἔρχεται ὁ μονογενὴς υἱὸς τοῦ θεοῦ ὧδε, ἵνα ὅστις πιστεύσῃ πρὸς αὐτὸν σωθήσεται, ὅστις δὲ οὐ πιστεύσει εἰς αὐτὸν κατακριθήσεται. Qua in re grave esse puto quod baptistae oratio, plane conformata ad illa Christi verba, post πιστεύσῃ omittit καὶ βαπτισθῇ, praesertim quum auctor libelli omnino doceat mortuos nisi baptizatos ad salutem pervenire non posse. Cf. ibidem XI. πρότερον δὲ ἀπελθεῖν ἐν τῷ Ἰορδάνῃ καὶ βαπτισθῆναι. ὅπου καὶ ἀπελθόντες ἐβαπτίσθημεν etc. Si igitur idem scripsisset utramque libri partem, eum minime praetermissurum fuisse puto in altera illud quod in priore posuisset.

5) Ea quae capite XVI. circa Symeonem versantur non sunt eiusmodi ut exspectes filiorum Symeonis historiam. Quam si auctor

prioris partis in animo habuisset, iam eo loco praeparandam aliquo modo duxisset. Possunt illa vero in caussa fuisse cur haec de redivivis historia interpolatori ad complendum evangelium idonea videretur.

Quae quum ita esse intellexissem, rei criticae eo consulendum iudicavi ut alteram partem ab altera seiunctam ederem. Quamquam apertum est secundam partem, quemadmodum nunc est, non satis per se stare. Sola quidem non inventa est[1]) nisi in duobus codd. gr. Venetis (Nan. 157. et 154.), atque ita quidem ut ex Gestis Pilati altera parte iam auctis decerptam esse appareat. Unde concluseris, esse aliquando hanc de filiis Symeonis redivivis historiam celebratissimo libro de ultimis Christi rebus annexam: quod nisi factum esset, videri cum tot aliis scriptis perituram fuisse.

Cum hac de unitate libri quaestione coniungamus alteram de integritate duorum quae edidimus exordiorum, quippe unde magnopere pendeat quum auctoritas tituli ex quo evangelium Nicodemi nuncupatur, tum iudicium de antiquiore ipsaque antiquissima libri ratione[2]). Prius exordium verbis Ἐγὼ Ἀνανίας incipit; alterum verbis Ἐν ἔτει πεντεκαιδεκάτῳ. In codicibus aliis utrumque invenitur, ita apud nos in codice C, in copto interprete et nonnullis latinis testibus; in aliis utrumque omittitur, ita apud nos in codd. graecis FH; rursus in aliis alterutrum desideratur, quemadmodum apud nos prius omittunt codices graeci ADEG, latini Dabc Flor. Ambr., alterum latini ABC; in iis vero qui habent maxima textus differentia est. Qua in testium discrepantia eminet hoc quod utrumque libri initium iam in copto interprete repertum est, cuius textum folia papyracea antiquissima conservarunt. Atque prius certe, quum de altero non satis

---

1) Latine solam inveni in historia evangelica codicis Ambrosiani L 58., ex apocryphis et canonicis conflata, ubi „Ploratum et lamentationem quos faciebat virgo Maria de filio suo" excipit „Resuscitatio filiorum sancti Symeonis." Ipsa vero incipit verbis his „In evangelio autem Nicodemi legitur quod Carrinus et Leuntinus" etc. Hinc is codex non valet ad quaestionem propositam.

2) Multo minorem gravitatem aut difficultatem his quibus „evangelium Nicodemi" incipit, ea habent quibus in editionibus vulgatis finitur. Ea dico quae inde a verbis capitis XXVII. *Et postquam compleverunt omnia scribentes* leguntur. At enim haec latine tantum scripta non dubium est quin latinus homo post demum affinxerit. Quae res propterea gravis videri potest quod nomina Carini et Leucii, quibus Bellosobrius *histoire de Manichée* I. p. 370 sqq. ad inveniendam libri originem usus est, in graecis plane non exstant.

constet, etiam libro Vindobonensi palimpsesto quinti vel sexti saeculi continetur. Certum igitur est neutrum novellae inventionis esse. Sed quaeritur quid earum rerum ab ipso libri auctore, quid ab interpolatoribus quamvis antiquis profectum putemus. Qua de re mihi sic videtur. Is qui librum varie a se interpolatum, tamen non primum a se scriptum sed repertum, tanquam Ananiae sive Aeneae auctoritate nixum inventumque Theodosio et Valentiniano imperantibus emisit, de suo addidit priora Ἐγὼ Ἀνανίας etc., una servato indicio temporis quod libro praepositum invenisset. Complectebatur illud ex antiquo more [1]) fere haec Ἐν ἔτει usque τῶν Ἰουδαίων Καϊάφα. Postea alii Nicodemi malebant auctoritatem sive interpretis sive auctoris: haec enim in codicibus fluctuant, quorum aliis Nicodemus Aeneae, aliis Aeneas Nicodemi interpres dicitur. Hinc prioribus Ἐγὼ Ἀνανίας etc. vel omissis vel perperam repetitis vel ex arbitrio immutatis, quemadmodum in pluribus latinis codicibus contra copti et graecorum auctoritatem iam ipsius Nicodemi nomen intrusum legitur, addiderunt illa Ὅσα (alii καὶ ὅσα) μετὰ τὸν σταυρόν etc. vel similia; nam et haec satis fluctuant. Rursus alii prologum utrumque omiserunt, praesertim quum utrumque coniunctum cum se ipso pugnare in aprico esset; antiquum vero temporis in talibus actis indicandi morem nec norunt nec necessarium duxerunt.

Atque haec quidem de duplici libri praefatione. Historiae vero initium, quod est apud nos Συμβούλιον γὰρ ποιήσαντες οἱ ἀρχιερεῖς, apud Thilonem Ἄννας καὶ Καϊάφας, rursusque in aliis codicibus aliud, ab eodem profectum esse existimo qui libri Ananiae sive Aeneae auctoritate edendi curam suscepit. Cuius quum antea alia ratio esset, iam et ipsa satis divulgata, factum est ut modo pristina modo recentior repeteretur, modo ex utrisque nova conflaretur. Atque similiter quae per totum textum mira lectionis varietas est, ea potissimum inde est derivanda quod quae huic quem diximus editori

---

[1]) Huius moris exemplum Thilo Cod. apocr. p. 498. attulit ex Ammian. Marcell. XXII, 3. *Et acta super eo gesta non sine magno legebantur horrore, cum id voluminis publici contineret exordium Consulatu Tauri et Florentii* etc. Item ex actis proconsul. Cypriani *Imperatore Valeriano IV. et Gallieno III. Coss. III. Kal. Sept. Carthagine* etc.

debetur universa libri forma non tantam habebat auctoritatem ut pristina nec repeteretur nec cum nova confunderetur.

Iamvero de Nicodemi nomine auctoris quaerendum est, quod magnos ac graves de libro nostro errores creavit. Hoc enim quum ab antiquis non commemoratum viderent, ipsum evangelium, quippe quod Nicodemi diceretur, sat recenti memoria i. e. sexto fere saeculo prodisse opinabantur [1]). Nimirum de Graecis nihil testimonii de evangelio Nicodemi repertum est, nisi quod in veteri Synaxario est Λέγεται μέντοι ὡς καὶ Νικόδημος οὗτος λεπτομερῶς τὰ κατὰ τὸ πάθος τοῦ Χριστοῦ καὶ τὴν ἀνάστασιν συντάγματι διεσάφησε πρῶτος πάντων, ὡς τῆς συναγωγῆς ὢν καὶ ἀκριβέστερον καὶ τὰς βουλὰς τῶν Ἰουδαίων καὶ τοὺς λόγους καὶ ἁπλῶς τὰ πάντα εἰδώς [2]). Sed haec ipsa interpolatoris potius quam auctoris Synaxarii sunt: quemadmodum etiam L. Allatius eo loco usus est ut probaret „multa de novo ab ultimis correctoribus" ad antiquum Synaxariorum textum temere addita esse. Neque magis de Latinis quisquam nomine evangelii Nicodemi usus asseritur ante Vincentium Bellovacensem in Speculo historiali [3]) et Iacobum de Vora-

[1]) Exempli caussa vide quae de *Ammon*, vir celeberrimus et alias acumine pollens, de evangelio Nicodemi disseruit *Leben Jesu* I. pag. 102 sq. *Da trat zwischen dem sechsten und zehnten Jahrhundert ein kleines Buch hervor* etc. His mirum in modum statim subiuncta sunt *Unter den Manuscripten der lateinischen Uebersetzung, die bereits zu Ende des sechsten Jahrhunderts ein gewisses Ansehen erhielt* etc.

[2]) Cf. Synaxar. Graecor. Venetiis 1579. p. 75. unde attulit L. Allatius *de libris ecclesiast. Graecor.* p. 235. (Parisiis 1645.)

[3]) Cf. libri VIII. (sic) cap. 40. quod est *de discussione causae eius coram Pylato:* cap. 41. *de illusione Herodis et iudicio Pylati:* cap. 48. *de sepultura domini:* cap. 56. *de apparitione facta Ioseph et altricatione Iudaeorum cum custodibus sepulcri:* cap. 57. *de relatione Ioseph super liberatione sua de carcere:* cap. 58. *de illis qui cum domino resurrexerunt, et de coniuratione Carini et Leucii:* cap. 59. *relatio eorundem de illustratione inferni in adventu Christi:* cap. 60. *de descensu Christi ad inferos:* cap. 61. *de religatione Sathane et inferni spoliatione:* cap. 62. *de occursu Enoch et Helye et latronis dextri in ingressu paradisi:* cap. 63. *de fine narrationis et eius descriptione.* Extrema huius capitis sunt *Et exeuntes de sinagoga cum omni solicitudine et tremore percutientes pectora sua abierunt unusquisque in propria. Haec autem omnia statim Ioseph et Nicodemus annunciaverunt Pylato praesidi, qui scripsit omnia et posuit in codd. publicis praetorii sui*, postquam caput 58. incepit illis *Surgens autem Ioseph in medio dixit Bene admiramini.* Unde apparet totam fere alteram partem evangelii Nicodemi a Vincentio Bellovac. exscriptum esse. Neque pauca capitibus iis quae praecedunt 58. caput, ex priore parte de-

gine in historia Lombardica [1]), quamquam apud hos ita laudatur ut dudum ante saeculum tertium decimum in usum esse receptum appareat. Atque haec quidem de scriptorum veterum et graecorum et latinorum testimoniis, quae saepe adhibita sunt ad elevandam antiquitatis libri de quo quaeritur laudem. At nec in ullo codice graeco usquam repertum est εὐαγγέλιον κατὰ Νικόδημον vel simile quid, neque magis in plerisque [2]) codicibus latinis est ,,evangelium Nicodemi,“ nec denique in copto teste est; quamquam in plurimis codicibus et graecis et latinis itemque in copto studiorum Nicodemi circa librum diserta mentio fit. Quid tandem igitur rei est? Nomen evangelii Nicodemi titulus est recens vel potius recentissimus, i. e. qui post Caroli Magni fere tempora uni et alteri hominum occidentalium placuit atque post prae ceteris, nam multos etiam alios titulos fuisse testatum est, apud eosdem occidentales usu receptum [3]) est. Nimirum petitus est inde quod haec ὑπομνήματα τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ πραχθέντα ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου, haec ,,Gesta Pilati“, hi ,,Commentarii Salvatoris conscripti sub Pontio Pilato“ ab Nicodemo vel hebraice scripti vel graece versi dicuntur in prologo. Ipsa vero haec Gesta Pilati, quod nomen apud Gregorium Turonensem bis legitur [4]), sive Acta Pilati, i. e. ut Iustinum aeque

---

sumta sunt. Possunt inde plurima utiliter cum textibus codicum mss. conferri. Titulum libri quod attinet, plerumque adscriptum est „ex evangelio Nicodemi,“ semel (cap. 41.) „ex evangelio Nicodemi et Ioseph.“

[1]) Cf. in editione Graessii cap. LIV. (antea 52.) *de resurrectione domini*. Pagina 241 est: *Alia qua ipsa die apparuisse dicitur Ioseph, sicut legitur in evang. Nicodemi. Nam cum audiissent Iudaei quod Ioseph corpus Iesu a Pylato petiisset – – in domum suam in Arimathia ipsum adduxit.* Rursus pag. 242. est *In evang. Nicod. legitur quod Carinus et Leucius filii Simeonis senis cum Christo resurrexerunt* etc: quo loco maxima pars Descensus Christi ad inferos legitur. Sunt etiam haec eiusmodi quae ad textus recensionem adhiberi queant.

[2]) Ex nostris cdd. lat. nullus eum titulum prae se fert. Vide commentarium pag. 312.

[3]) Fuit qui diceret, evangelii Nicodemi nomen a Britannis excogitatum videri, quippe Nicodemum primum ipsorum apostolum iactantibus. Quae coniectura inde aliquam probabilitatem habet quod antiquissima omnium recentiorum versionum est anglosaxonica: id quod documento est quanto honore opus istud iam pridem in Anglia habitum sit. Tamen pro praecipuis partibus quae Nicodemi in hac historia sunt et in prologo esse praedicantur, facile aliquis id nomen invenire poterat.

[4]) Cf. hist. Francor. I, XXI. (XX.) et XXIV. (XXIII.) Priore loco haec

ac ipsos nostros codices sequamur, τὰ ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου γενόμενα ἄκτα, quod nomen Graecis celebratur, prorsus non pendere a testimoniis de ,,evangelio Nicodemi", iam satis superque clarum esse existimo.

De ceteris libri nostri nominibus unum inprimis memorabile est, quo et ipso probatur antiquis evangelii Nicodemi non librum sed nomen ignotum fuisse. In Vaticano enim codice meo (i. e. A) et in Parisiensi 3338. ,,evangelium Nazaraeorum" dicitur, quo nomine etiam apud Vincentium Bellovacensem semel (in prologo ad Speculum naturale) insignitur; similiterque in Oxoniensi codice est, ex recentiore ut videtur emendatione, ,,evangelium Nazaraeorum secundum Nicodemum". Hoc nescio an inde originem traxerit quod Latinus aliquis illud Nazaraeorum evangelium, quod Hieronymus ex hebraeo in latinum a se translatum dicit, pridem deperditum, his commentariis, quorum fortasse exemplar nulla praefatione auctum in manibus haberet, feliciter invenisse sibi visus sit inventumque ipso titulo exprimendum censuerit.

Illud vero difficile dictu est quando et a quonam primum liber noster duabus partibus in unum coniunctis sit emissus: quod editoris exemplum postea nonnullis quum graecis tum latinis aliisque usque adeo placuit ut repeterent. Ad eum quidem qui libro prologum prae-

leguntur *Adprehensus autem et Ioseph, qui eum aromatibus conditum in suo monumento recondidit, in cellulam recluditur et ab ipsis sacerdotum principibus custoditur, maiorem in eum habentes saevitiam, ut Gesta Pilati ad Tiberium imperatorem missa referunt, quam in ipsum dominum, ut cum ille a militibus, hic ab ipsis sacerdotibus custodiretur. Sed resurgente domino custodibus visione angelica territis, cum non inveniretur in tumulo, nocte parietes de cellula, in qua Ioseph tenebatur, suspenduntur in sublimi; ipse vero de custodia absolvente angelo liberatur, parietibus restitutis in locum suum. Cumque pontifices custodibus exprobrarent et sanctum corpus ab eisdem instanter requirerent, dicunt eis milites Reddite vos Ioseph, et nos reddimus Christum: sed ut verum agnoscimus, neque vos benefactorem dei, neque nos filium dei reddere nunc valemus. Tunc illis confusis milites sub hac excusatione liberantur.* Altero loco Gregorius haec scripsit *Resurgens autem dominus per quadraginta dies cum discipulis de regno dei disputans, videntibus illis in nube susceptus evectusque in coelos ad patris dexteram residet gloriosus. Pilatus autem Gesta ad Tiberium Caesarem mittit et ei tam de virtutibus Christi quam de passione vel resurrectione eius insinuat. Quae Gesta apud nos hodie retinentur scripta.* Librum a Gregorio Turonensi his duobus locis adhibitum non fuisse Gesta Pilati quae etiamnum ipsi habeamus, ex iis paucis quae apud illum differunt a textibus nostris minime concludi debebat.

fixit id non referendum videtur, quoniam nil eius rei significavit in prologo suo, et multi cum prologo codices habentur absque historia filiorum Symeonis. Primus quidem coniunctas partes latinus codex Einsidlensis testatur, quem saeculo decimo priorem existimant. Sunt autem, ut liquet, eum in finem coniunctae ut gravitatem testimonii, quod quale fuerit statim explicatius dicemus, alterius altera augeret.

Sed iam tractanda breviter nobis est gravis quaestio de iis Pilati actis quae testes nostri longe plurimi se referre profitentur. Qua in re repetenda est memoria illorum actorum Pilati, ad quae iam Iustinus bis provocat, item paullo post Tertullianus, atque item post hosce alii multi. Haec an vera Pilati acta fuerint, ab ipso vel ipsius auctoritate conscripta ac Romam ad imperatorem missa, qualia exstitisse quum ex antiquo more, cuius testis etiam Eusebius est [1]), tum ex traditione ultimae Christianae antiquitatis communi [2]) probabile fit, id a nemine opinor serio quaeri potest. A scriptis enim iudiciariis eiusmodi ea quae inde afferuntur a Iustino, Tertulliano aliisque, prorsus abhorrent. (Vide post.) An igitur spuria fuerunt quorum auctor nomine Pilati per fraudem abuteretur? Id ipsum ex Iustini quidem verbis certo effici nequit, quum constanter dicat ἐκ τῶν ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου γενομένων ἄκτων μαθεῖν δύνασθε. Neque magis id postea a plerisque creditum esse [3]), coniicere licet ex ἀνάφορα Πιλάτου, cui, tanquam ad id ipsum scriptae ut ad Caesarem mitteretur, etiam acta illa adiecta esse plures codices

---

[1]) Cf. histor. eccles. II, 2. παλαιοῦ κεκρατηκότος ἔθους τοῖς τῶν ἐθνῶν ἄρχουσι τὰ παρὰ σφίσι καινοτομούμενα τῷ τὴν βασίλειον ἀρχὴν ἐπικρατοῦντι σημαίνειν.

[2]) Inprimis respectu digna sunt testimonia Actorum praesidialium passionis Tarachi Probi et Andronici et Martyrii Ignatii interpolati. In illis enim Maximus praeses ad Andronicum dicit Μωρέ, τοῦτο οὐκ οἶδας, ὅτι ὃν ἐπικαλῇ ἄνθρωπον κακοῦργον, ὑπὸ ἐξουσίας τινὸς Πιλάτου ἡγεμόνος ἀνήρθη ἐν σταυρῷ, οὗ καὶ ὑπομνήματα κατάκεινται; Cf. Pallad. de vita Chrysost. ed. Emer. Bigot. p. 280., item Valesium ad Eus. hist. eccl. IX, 5. Atque in martyrio Ignatii (interpolatum creditur saeculo fere sexto) Traiano Antiochiae relatum esse dicitur, Ignatium hominibus cultum fere divinum suadere Christi morte crucis a Pilato affecti, ὡς τὰ περὶ αὐτοῦ διδάσκουσιν ὑπομνήματα.

[3]) Quod si auctor prologi credebat, nihil ineptius fingere poterat quam hebraicis ea litteris conscripta fuisse. Hinc an crediderit dubito.

significant[1]). Nihilominus quae „sub Pilato confecta" ille dicit acta, quaeque post alii, praeeunte Tertulliano, pro ipsius Pilati actis Caesari et destinatis et missis habebant, ea inquam iam Iustino magnae auctoritatis esse videbantur, quam utique non habebant nisi ab eo quod prae se ferebant nomine Pilati, quippe testis rei gestae gravissimi, et qui idem ut videtur a Iustino suasor libelli publico usui destinati credebatur. Si igitur verum quaerimus, ille actorum liber Pilati nomen et auctoritatem cum eius nomine coniunctam usurpabant, etsi ab homine Christiano conscriptus erat, cui illum auctoritatis quicquam suae contulisse fidei absonum est.

Sed eadem acta mox inter Christianos satis divulgata esse, post Iustinum et Tertullianum Eusebius hist. eccl. II, 2., Epiphanius haeres. L, 1. aliique multi testantur. Haec igitur an eadem ac nostra fuerint quaeritur. Quodsi eadem fuisse contendere temerarium plerisque videbitur, diversa fuisse nemo demonstrabit. Quaecumque enim inde protulerunt veteres, quorum inprimis videndi sunt Iustinus[2]) et Tertullianus[3]), eadem in nostris inveniuntur actis. Quae

---

[1]) Cf. infra pag. 413. ὁ οὖν Πιλᾶτος μετ' οἰκείας αὐτοῦ ἀναφορᾶς ἐξέπεμψεν αὐτὰ τῷ Καίσαρι.

[2]) Cf. Apolog. I, 35. pag. 76. Καὶ μετὰ τὸ σταυρῶσαι αὐτὸν ἔβαλον κλῆρον ἐπὶ τὸν ἱματισμὸν αὐτοῦ καὶ ἐμερίσαντο ἑαυτοῖς οἱ σταυρώσαντες αὐτόν. καὶ ταῦτα ὅτι γέγονε, δύνασθε μαθεῖν ἐκ τῶν ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου γενομένων ἄκτων. Cf. *Gest. Pil. gr.* A X, 1. B X, 3. Alter locus Iustini est Apol. I, 48. p. 84. Ὅτι δὲ καὶ θεραπεύσειν πάσας τὰς νόσους καὶ νεκροὺς ἀνεγερεῖν ὁ ἡμέτερος Χριστὸς προεφητεύθη, ἀκούσατε τῶν λελεγμένων. ἔστι δὲ ταῦτα Τῇ παρουσίᾳ αὐτοῦ ἁλεῖται χωλὸς ὡς ἔλαφος -- καὶ περιπατήσουσιν (Iesai. 35, 4 sqq.). ὅτι δὲ ταῦτα ἐποίησεν, ἐκ τῶν ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου γενομένων ἄκτων μαθεῖν δύνασθε. Cf. *Gest. Pil.* V—VIII.

[3]) Is Apologet. 21. scribit Iesum ex invidia magistrorum Iudaeorum Pilato traditum, ab hoc violentia suffragiorum victo cruci esse deditum; de cruce pendentem spiritum cum verbo sponte emisisse, praevento carnificis officio; eodem momento mediam diem solis deliquio subductam; sepulcro, ne, quia se resurrecturum praedixisset, amolirentur discipuli cadaver, custodiam militarem additam, sed die tertia concussa repente terra et mole revoluta quae obstruxerat sepulcrum pavore disiectam; in sepulcro nihil repertum praeter exuvias; a primoribus corpus surreptum a discipulis falso iactitatum; ipsum vero Iesum cum discipulis apud Galilaeam Iudaeae regionem ad quadraginta dies egisse, docentem eos quae docerent; dehinc ordinatis eis ad officium praedicandi per orbem, circumfusa nube in coelum esse ereptum. Quibus expositis ita pergit *Ea omnia super Christo Pilatus, et ipse iam pro sua conscientia Christianus, Caesari tunc Tiberio nuntiavit.*

res non parvi momenti est. Neque enim obscurum quid aut late patens, sed quaedam satis peculiaria ac definita et eiusmodi quae in actis Pilati minime exspectes, ab illis afferuntur. Nec rursus haec in actis nostris ita narrantur ut ad illorum verba possis accommodata putare. Huc accedit quod sive res sive linguam spectas, tantum non nihil a secundo saeculo alienum in nostris actis invenitur [1]). Praeterea illud magni est faciundum quod Eusebius narrat hist. eccles. IX, 5 et 7. Maximinum imperatorem acta Pilati calumniis plena ad Christianorum contumeliam publicasse, eaque per imperii provincias disseminata, in agris et civitatibus proposita, in ipsis puerorum scholis declamata et memoriae mandata esse. Haec acta, haud dubie et ipsa suppositicia [2]), imperator omnino opposuisse putandus erit actis iis quae Christiani iactabant inde ab aetate Iustini.

Iamvero quae singula vidimus historica, ea quandam testimoniorum seriem efficiunt. Iustinus quae acta Pilati laudat medio saeculo secundo, eadem Tertullianus initio saeculi tertii percenset: porro eadem Maximinus imperator initio quarti saeculi suspecta atque irrita reddere studuit appositis aliis novis iisque maxime contumeliosis, quo eodem saeculo quarto eadem commemorant Eusebius et Epiphanius: insequitur quinto saeculo Orosius (histor. VII, 4.); sexto Gregorius Turonensis, qui apud ipsos illa retineri asserit. Ea vero quae ad nos pervenerunt acta iam antiquissimo codice latino palimpsesto, quinti vel sexti saeculi, item papyraceis foliis coptis eiusdem certe aetatis continentur. An nihilominus putemus haec nostra diversa esse ab antiquis illis, quamvis quicquid de suis veteres docent, id inveniamus in nostris? Quo tandem modo subito perire poterant quae iam inde ab Iustini tempore tanta Christianis auctoritate valere videbantur? Aut quem tandem, quum vetera tam bona tantaeque ex longo usu auctoritatis esse sciret, alia nova ficturum fuisse putemus; ac finxisse vero cum tanto successu ut nova sua Graecis Latinis Coptis mirum in modum commendaret iisque vetera loco moveret atque exstingueret?

---

[1]) Cf. Dissertat. meam Haganam p. 65: quamquam de iis rebus fusius accuratiusque alio loco exponendum erit.

[2]) Aliter sentit Henke in Probabilibus de actis Pilati etc. Vide Opusc. academ. p. 217 sqq.

Quae quum ita sint, concludo, acta Pilati quae ad nos pervenerunt in rei summa ab iis quae iam secundo saeculo exstitisse Iustinus docet non diversa esse, nisi quod sensim multifariam immutata atque interpolata censenda sunt. Quae interpolatio quum plane ex more apocryphorum librorum sit, tum significata ab ipsis est veteribus [1]). Mira autem textus varietas, quae in textibus nostris et commentariis ante oculos posita est, interpolatorum partes luculenter testatur.

Per quem et quo consilio haec acta composita putemus, id neque per se dubium est et dudum a multis probabiliter dictum est. Composuit enim Christianus ex Iudaeis oriundus, id quod et stili et rerum et consilii ratio abunde docet, et quidem in eum finem ut popularibus suis de Christo Iesu persuaderet testimonio gravissimorum Iudaeorum in auctoritate constitutorum, eorum qui rebus ipsis interfuissent ipsoque rerum eventu ab acerrima inimicitia ad fidem perculsi essent. Quod ita fecit ut, patefacta accusationis fraude et damnationis iniustitia, Christum comitantibus portentis mortuum, tertio die ex mortuis mirabiliter in vitam restitutum, denique vivum in coelos assumtum narraret. Narrationem autem suam ita contexuit ut multa canonicis evangeliis tradita non tam repeteret quam fundamenti loco poneret. Quos praeterea fontes adierit etsi non liquet, tamen quin nonnulla ex fama fideliter ore propagata et potuerit discere et adhibere debuerit, ne hominibus ab aetate Christi non ita longe remotis fraudem potius quam historiam tradere videretur, eo minus dubito quo maiorem libri eventum testatum habemus. Idem vero etiam testantur ipsorum textuum nostrorum loci aliquot, quorum quae est ad canonica quaedam ratio minime negligenda est.

Fuerunt etiam qui de lingua dissentirent qua auctor actorum Pilati usus esset. Aliis enim hebraicum, aliis latinum, aliis graecum archetypum placuit. Atque iis quidem quibus hebraice scriptum videbatur, nescio an fucum fecerit assertio prologi. Ea vero non plus

---

[1]) Cf. inprimis Epiphan. haeres. L. (Quartadecimanor.) num. 1. ἕτεροι δὲ -- ἀπὸ τῶν ἄκτων δῆθεν Πιλάτου αὐχοῦσι τὴν ἀκρίβειαν εὑρηκέναι, ἐν οἷς ἐμφέρεται τῇ πρὸ ὀκτὼ καλανδῶν Ἀπριλλίων τὸν σωτῆρα πεπονθέναι -- ἔτι δὲ εὕρομεν ἀντίγραφα ἐκ τῶν Πιλάτου ἐν οἷς σημαίνει πρὸ δεκαπέντε καλανδῶν Ἀπριλλίων τὸ πάθος γεγενῆσθαι.

veritatis habet quam quod tot alii libri apocryphi, ut historia Iosephi lignarii, ut Pseudo-Matthaei evangelium, ut Abdiae historiae apostolicae, quippe maiorem fidei speciem affectantes, ex hebraico se translatos fingunt. Quae enimvero passim hebraici potius quam graeci sermonis indolem redolent, ea prorsus quadrant in hominem hebraeum graece scribentem; nec vero quicquam hebraicum archetypum postulat, quod nec Iustino aut Tertulliano aut Eusebio memoratum est.

Alii rursus latine librum scriptum esse volunt. Quod quum nemini veterum in mentem venit, quamquam ipsum Pilatum latino potius quam alio sermone in actis suis usum scire debebant; tum pugnat cum ipso latino prologo, qui graecam ex hebraico interpretationem profitetur. Ac si qui forte loci latine praestare graecis videntur, id ex graecis codicibus diversis a nostris, qui aetate non excellunt, derivatum est. Rursus latina saepe, graeca nusquam interpretem produnt. Neque graecum interpretem verba latinitatis propria, ut σίγνα, κούρσωρ, fideliter retenturum sed quantum posset graece redditurum fuisse arbitror.

Graecum vero auctorem primum suadet universa graeci textus ratio, in quo magna est cum evangeliis canonicis affinitas. Accedit quod hebraicum archetypum in fictione positum esse tantum non certum est, et latinum quo commendetur non habet. Quam vero consentaneus graecus sermo libro ipsis potissimum Iudaeis destinato fuerit, quum totum Novum Testamentum tum tot alii scriptores oriundi ex Iudaeis et tamen graece scribentes probant, inter quos Philo et Iosephus eminent.

Quam de actis Pilati quaestionem antequam mittamus, quaerendum est quo tempore eam subierint interpolationem, cui cum universa quadam ni fallor retractatione etiam prologus debetur. Haec non ita multo posterior ea aetate esse videtur qua archetypum hebraicum repertum et in graecum translatum in ipso prologo fingitur. Alioquin nulla caussa est cur hoc potissimum sit tempus positum. In numerorum vero qui aetatem significant varietate atque ambiguitate tenendum puto hoc quod septimo decimo anno Theodosii II, quem textus et graecus et coptus refert, latino fere non dissentiente, Valentinia-

num III. in societatem regni adscitum historici tradunt. Hinc brevi post annum Christi 424. retractatio illa locum habuisse videtur.

Iam paucis de altera evangelii Nicodemi parte dicamus. Versatur in eo ut tradat filiorum Symeonis testimonia de Christi rebus apud inferos gestis. Cum Pilati actis cohaeret ita ut testimonium quod in his est de Christo ex mortuis ad vivos reverso non modo confirmet sed etiam compleat. Quod duobus modis fit, quum quod Christum non solum ipsum in vitam redisse verum etiam alios secum in vitam revocasse docet, tum quod illum statim postquam animam in cruce edidisset mirabilia apud inferos gessisse narrat. Quod utrumque quum Iudaeorum christologiae quae circa Iesu aetatem erat prorsus conveniens sit[1]), et resurrectionem primam iustorum et descensum Messiae ad inferos docenti, facile intelligitur consilium auctoris libelli non ita diversum ab actis Pilati fuisse. Nam etiam his rebus Christum satisfecisse Iudaeorum de Messia suo exspectationi populares suos docebat. Quod quantopere in ipsam aetatem apostolicam quadret, ne extra sacrorum librorum terminos egrediamur, probatur locis Matth. 27, 52 sq. Eph. 4, 8 sq. 1 Petr. 3, 18 sq., quorum, addito Lucae loco 23, 43., haec tota filiorum Symeonis historia luculentissimum commentarium exhibet.

Quaerenti quando et a quonam libellus iste conscriptus sit, coniecturarum campus latissime patet. Sermonem si spectas, mea quidem sententia nihil est quod originem actis Pilati aut Iacobi evangelio posteriorem probet. Idearum vero ratio ea est ut, graecum certe textum examinanti, non varie interpolatum latinum, nulla homini ab aetate apostolica proximo aliena inveniantur. Quod singula cum antiquorum scriptorum locis similibus componens egregie probavit Thilo notis textui subiunctis, in quibus modo ad antiqua Hebraeorum apocrypha delegat, ut ad *Parvam Genesin*, ad *Testam. XII patriarcharum*, ad *Mosis ascensionem*; modo ad rabbinorum Iesu fere aequalium commenta; modo ad LXX interpretes; modo ad vetustissima Christianarum litterarum monumenta, vel haeretica, ut Ophitarum, Marcionis et Marcionitarum, Valentinianorum, vel catholica, ut est Pastor Hermae, Clementis quae feruntur homiliae, Seniorum frag-

[1]) Cf. Bertholdt: *Christologia Iudaeorum* etc. §§ 34 et 35.

menta apud Irenaeum, Iustinus Martyr, Theophilus Antiochenus, Irenaeus. Ex ipso vero libello nostro, qui tum nondum cum actis Pilati coniunctus esse videtur, prae aliis multis hausit, nulla quidem alieni mentione facta, Eusebius Alexandrinus [1]). Praeterea in aestimanda libri antiquitate illud aliquid momenti habet quod verba latronis de cruce pendentis (cf. pag. 310.) ita discedunt a Lucae textu ut ex alia veterrima traditione fluxisse videantur. Quod nescio an etiam in responsum Christi quadret (l. l.), et in Iohannis baptistae verba apud inferos, de quibus iam supra dictum est.

Quae omnia coniuncta eiusmodi sunt ut libellum nostrum ex antiquissimo scripto apocrypho secundi saeculi haustum vel transscriptum existimem. Quod quo nomine apud antiquos innotuerit difficile dictu est. Non inepta quidem coniectura eorum est qui ex κήρυγμα Πέτρου petitum censebant: Petri enim auctoritas, quippe eundem Descensum Christi in epistola testati, maxime idonea videri poterat quae tali commento fidem faceret. Tamen quae illius praedicationis fragmenta a veteribus laudantur coniecturam istam parum sustentant. Neque si ex libro tam celebri Eusebius Alexandrinus hausisset, fontem silentio praeteriturum fuisse credo. Hinc potius in eis videtur scriptis fuisse quae in paucorum hominum notitiam atque usum venirent, cuiusmodi multa a claris scriptoribus profecta dudum perisse scimus. Scripsisse vero librum puto Christianum ex Iudaeis ortum [2]), lingua usum graeca, bonae illum quidem fidei sed theologia Iudaica non mediocriter imbutum nec ignarum idearum gnosticarum. Gnostici enim quantopere delectati sint angelorum et bonorum et malorum partibus excolendis, item et coelorum et inferorum imaginibus, quanti iidem et Christi et Christianorum fecerint

---

[1]) Cf. Thilo: *Ueber die Schriften des Eusebius von Alexandrien und des Eusebius von Emisa.* 1832. Longe diversam a nobis sententiam tuetur qui nuperrime Parisiis de evangelio Nicodemi scripsit, Alfred Maury: *Nouvelles recherches sur l'époque à la quelle a été composé l'ouvrage connu sous le titre d'évangile Nicodème.* 1850. Putat enim ex Eusebio Alexandrino aliisque eiusdem fere aetatis scriptoribus totum librum de Descensu Christi haustum esse. Quod quam a vero alienum sit, clarissimum virum ipsum ex repetito rei examine docturum non dubito.

[2]) Hinc non ad alios nisi Veteris Testamenti pios salutarem Christi apud inferos adventum pertinere facit. Aliter Marcion.

baptismum, quo quidem Valentinianis homines in salutem regenerari visi sunt, satis constat. Inprimis vero comparandae sunt Ophitarum opiniones de ligno vitae, cuius balsamo animam in baptismo ungi dixerunt, de anima portas regni Ialdabaothi signo vitae (cruce?) aperiente, item aliae similes, quales etiam ex duobus venerandae antiquitatis monumentis, quae nuper demum docta aequalium industria ex tenebris protraxit, Philosophumena Pseudo-Origenis dico et opus copticum Πιστις Σοφια, disci possunt. Ipsum descensum Christi ad inferos a Gnosticis, ut a Marcione, receptum atque excultum esse constat [1]).

Transeundum est ad editiones utriusque de quo disputavimus libelli a prioribus editoribus omnibus comprehensi evangelio Nicodemi. Hoc igitur quis primum latine emiserit, non accurate dici potest. Tres enim editiones sine loci anni et typorum notatione innotuerunt, recensiti a Thilone Cod. apocr. p. CXXXII. Tertio loco quam posuit, consentientem cum editione Lipsiensi a. 1516., eam non cum Thilone pro editionum omnium prima habuerim. Quae laus potius in eam cadere videtur, cui Lud. Hain in Repert. bibliogr. numerum 11749. apposuit. Eadem apud Thilonem sub 1.) posita est. Hanc ipsi plerumque ad textum nostrum contulimus satis diversam illam quidem a Lipsiensi editione a. 1516. Tribus saeculis post editionem principem latinum textum identidem iam repetitum in apocryphorum collectiones receperunt Fabricius, Orthodoxographis potissimum Heroldi usus, Ionesius, maxime pendens a Monumentis Grynaei, Schmidius et Birchius, sequentes Fabricium, nisi quod a Birchio duorum latinorum codicum lectiones variantes adscriptae sunt. Graecum vero textum prioris partis (una cum Fabricii latino) primus edidit Birchius, et quidem ad normam codicis Paris. num. 770. a Birgero Thorlacio descripti. Idem secundam evangelii partem inde a verbis ἔρχεται ὁ μονογενὴς υἱὸς τοῦ θεοῦ ὧδε cap. XVIII. (i. e. II, 2.) ex cod. Vatic. 269. evulgavit. Quam editionem graecam principem clar. Thilo iure dicit „plus iusto

---

[1]) Ad totam hanc de actis Pilati expositionem adhibuimus quae in dissertatione nostra Hagana § 15. in eandem rem scripsimus, nisi quod nonnullis omissis alia addidimus, alia mutavimus.

festinatam", „vitiis omnis generis scatentem", „pro deformitate sua quasi formidinem lectorum". Cf. l. l. pag. CXXI. Melioris tamen frugis sunt quae Birchius in Prolegg. de evangelio Nicodemi scripsit *Auctar.* p. VII—LXI.

Birchium Thilo excepit plurimumque superavit. Exhibuit is textum graecum prioris partis ex eodem cum Birchio bibliothecae Parisiensis codice 770. Una vero ad apparatum criticum, passim etiam ad emendandum textum adhibuit codices Paris. alios tres, notatos in bibl. Reg. nunc Nation. numeris 929. (Thilonis B) 1021. (Thil. C) 808. (Thil. D): item ex collatione Hessii olim ad Muenterum episcopum Havn. missa duos Monacenses numeris CXCII. (Thil. Mon. A) et CCLXXVI. (Thil. Mon. B) insignitos: item italicos duos, alterum Vaticanum opera Birchii collatum, alterum Venetum Nanianum CIX. ex apographo Morellii in gratiam Birchii facto. In his alteram evangelii partem unus continet Parisiensis num. 808. ad quem accedit Vaticanum Birchii fragmentum. Porro idem latinum textum totius evangelii appositum graeco ex codice Einsidlensi (vide infra) ab Hessio cum textu Fabricii collato edidit, variantibus lectionibus codicum Halensis Havniensis Corsiniano et editionum raro notatis. Sub textu adnotationem uberrimam eruditione plenam posuit, praemissis prolegomenis pag. CXVIII—CLX, quorum posteriore parte (inde a pag. CXLII.) de versionibus anglicis francogallicis italicis germanicis aliisque disseruit.

Denique nostri laboris haec est ratio. Evangelio Nicodemi, quod recentiores invitis veteribus dicere consueverunt, in duas — ut ratio critica suadebat (vide supra) — partes descripto, in distinguendis recensionibus textus et graeci et latini operam posuimus. Hinc Acta Pilati graece bis, latine semel; Descensum vero ad inferos bis latine, semel graece, suo quodque commentario auctum, debebamus edere. Huius utriusque recensionis quum in graecis tum in latinis tantam per totum textum esse differentiam ac peculiaritatem ut neutra ad apparatum alterius apte adhiberi possit, viri intelligentes facile videbunt. Quarum etsi neutra negligenda est hoc litterarum antiquitatis Christianae genus religiose colentibus, tamen non dubito quin recensiones a nobis siglo A insignitae, totum si librum potius

quam singula spectas, praeferendae sint alteris. Adhibuimus autem ad omnes sex libellos antiqua documenta triginta novem, quorum viginti in usum criticum nondum conversa erant. Nusquam vero unum codicem repraesentavimus neglectis reliquis; sed ubique data est opera ut textum et testatissimum et maxime probabilem daremus.

Primum igitur ad recensendum Gestorum Pilati textum graecum A his usi sumus codicibus:

A i. e. Monac. CXCII. saeculi fere XIII. In Hardtii Catalogo codd. mss. bibl. Reg. Bavar. tom. II. pag. 259 sqq. descriptus est. Deficit capite XV, 5. inde a verbis ἐπελάβετο δέ.

B i. e. Monac. CCLXXVI. saeculi fere XII. Hardtius in Catalogo suo tom. III. p. 149 sqq. descripsit. Incipit a verbis -οι λέγοντες πρὸς κούρσωροι (sic) cap. I, 4.

Uterque codex Monacensis, intercedente benevole viro illustrissimo de Bose, legato regis Saxoniae ad aulam regiam Monacensem, in usum meum missus est Lipsiam.

C i. e. Paris. Reg. nunc Nation. num. 770. exaratus anno 1315. manu Georgii sacerdotis. Cf. Montfauc. Palaeogr. gr. p. 68. sub cod. Colbert. 2493. Post Birchium multo accuratius contulit et edidit (vide ante) Thilo, apud quem siglo A notatur.

D i. e. Paris. Reg. nunc Nation. num. 1021. saeculi XV. (Thilonis C). Hic actorum textus plura alia similis generis admixta habet; ita post exordium priorem partem narrationis Iosephi Arimathiensis habet, item relationem mortis sepulturae et resurrectionis Christi proprio modo ex variis conglutinatam. Solam mediam particulam cap. I—VIII. complectentem ad commentarium suum Thilo adhibendum duxit. Hoc codice Cangius in Glossario passim usus est.

E i. e. Par. Reg. nunc Nat. num. 929. saeculi XV. (Thilonis B). In hoc non tantum initium et finis desiderantur, sed etiam plura media exciderunt, foliis singulis insuper perverse positis. Continet cap. I. ab initio mutilum usque ad cap. VIII. medium: porro cap. XIII. cum parte capitis XIV: denique capp. XV et XVI. Quas partes omnes contulit Thilo; nos nihil praeter exordium contulimus.

F i. e. Ambros. C 92. Cf. ad protevang. Iacobi codicem P. Inde exscripsimus initium usque κἀκεῖνός μοι ἑρμήνευσεν. λέγει αὐτοῖς ὁ Πιλᾶτος[1]) I, 4., item finem εἴη κύριος ὁ θεὸς ἡμῶν μεθ' ἡμῶν usque τῶν αἰώνων· ἀμήν.

G i. e. Ambros. A 56. saeculi XV. Exscripsimus initium usque μετὰ ἐπιοικίας (sic) ἀχθήτο (sic) ὁ ις̅ I, 2. med., item οἱ δὲ λαβόντες τὸ ἀργύριον usque ἴδετε ἅπερ ἐξηγήσασθε XIII, 3 —XIV, 2., et καλοῦσιν πάλιν Φοιναία (sic) τὸν ἱερέα — τῶν αἰώνων· ἀμήν. XVI, 3. usque finem.

H i. e. Harleian. 5636. saeculi fere XV. Exscripsimus initium usque Κύριε καλεῖ σε (cod. καλῆσαι) ὁ ἡγεμών. ὁ δὲ Πιλάτος, item καὶ καθὼς λέγουσιν οἱ τρεῖς διδάσκαλοι usque ὅτι γέγραπται Ἐπικατάρατος πᾶς XVI, 4., denique τοῦ φυλάσσειν τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ usque τῶν αἰώνων· ἀμήν.

Ad hos codices graecos accedunt

Copt i. e. folia papyracea coptica saeculi fere V. Interpretationem huius textus mecum communicavit, dum Taurini versabar, celeberr. Peyron. Inde descripsimus ab initio usque *Egressus est cursor, cumque agnovisset Iesum adoravit eum* rursusque a verbis *verene vidistis Iesum sedentem in monte Mabrech* usque finem. Reliqua nuper per litteras petenti non satisfactum est.

Eiusdem fere cum papyro copto vetustatis est codex Vindobonensis palimpsestus, cuius fragmenta aliquot eruimus, de quibus ad latinum Gestorum textum vide. Ibidem accuratius dicetur de latinis codicibus (Ambr Cors Eins Fabr Flor Vatt Ven) etiam ad graecum commentarium passim adhibitis.

Secundo loco de codicibus dicendum est unde primi edidimus Gesta[2]) Pilati graece B.

A i. e. Venetus Marcianus class. II. cod. CLI. Satis recens est[3]),

---

[1]) Hoc nomen ut in antiquis Novi Testamenti codicibus est (cf. N. T. ed. Tischendorf. 1849. Prolegg. p. XXXVI.) edidimus Πιλᾶτος, non cum recentioribus Gestorum Pilati codd. Πιλάτος.

[2]) In margine superiore positum est Acta Pilati. Sed debebat alterutrum constanter poni.

[3]) In catalogo codicum Nanianorum pag. 407. sub CCX ex subscriptione saeculi septimi decimi esse dicitur. Quam temporis notam non recognovi.

sed in Sinaitico monte scriptus. Totum accurate transscripsimus.

B i. e. Paris. Reg. nunc Nat. 808. saeculi XV. (Thilonis D). Hunc textum ex Thilonis commentario sumsimus; diversas enim huius recensionis partes tantum non omnes ad marginem descripsit.

C i. e. Ven. Marc. class. II. cod. LXXXVII. olim Nanianus CIX. saeculi XV. Plura inde studio Morellii hausta (vide ante) iam Thilo composuit cum textu codicis B. Nos etiam hunc textum ex codice totum transscripsimus.

Tertii libelli, i. e. Descensus Christi ad inferos graece, instrumenta critica haec habuimus.

A i. e. Venet. Marc. class. II. cod. CLI. Vide paullo ante sub A. Totum transscripsimus.

B i. e. Paris. Reg. nunc Nation. 808. saec. XV. Hunc textum ex Thilonis editione sumsimus.

C i. e. Palat. Vatic. num. 269. saec. fere XIV. Incipit a verbis ἔρχεται ὁ μονογενὴς τοῦ θεοῦ υἱός cap. II. extr. Exscripsit atque edidit Birchius (vide ante).

Latinorum textuum *primus* est Gestorum Pilati. Conformatus est ad codices hosce.

A i. e. Vaticanus, nescio quo numero notatus. Lectu satis est difficilis, saeculi fere XIII. Totum transscripsimus.

B i. e. Vatic. num. 4363., similis priori. Ad priorem codicem accurate contulimus.

C i. e. Ven. Marc. class. XIV. cod. XLIII. saeculi fere XV. Totum transscripsimus.

Da i. e. textus Fabricii, de quo vide supra; item Thil. Cod. apocr. pag. CXXXV.

Db i. e. codex Einsidlensis, quem ante decimum saeculum scriptum esse autumant. Collationem eius cum editione Fabriciana exhibuit Ioh. Iac. Hefs in bibliotheca historiae sacrae. 1791. P. I. p. 435—483. Ea collatione post Birchium et Thilonem et ipsi usi sumus.

Dc i. e. codex bibliothecae principis Corsini num. 1146. saeculi

fere XIV. Contulit cum Fabriciano textu Engelbreth. Quam collationem publici iuris fecit Birchius in Auctario suo codicis apocr. Fabriciani.

Flor i. e. cod. Florentinus Laurentianus. Deficit post verba *Respondentes milites dixerunt Si Ioseph* [in] *Arimathia est, et Iesus in Galilea est* XIII, 2. Ea quae inde vel descripsimus vel contulimus, significata sunt in commentario.

Ambr i. e. Mediolanensis Ambrosianus O 35. saeculi fere XIV. Descripsimus usque verba *Novimus Iesum hunc fabri lignarii filium et de Maria natum.* Reliqua inde desumta ad Descensum Christi pertinent, quae post vide.

Havn i. e. Havniensis bibl. Reg. anno 1400. scriptus. Vide Thil. l. l. p. CXXXVIII sq., cuius ex notis aliquoties laudavimus.

Hal i. e. Halensis bibl. orphanotrophei saec. fere XIV. Vide Thil. l. l. p. CXXXVI. Ut supra.

Par i. e. Parisiensis codex ex quo Thilo attulit prologum. Hunc per errorem num. 3338. pag. 313. notavimus; est enim 1652.

Vind: Ultimo loco ponimus qui dignitate primus est Vindobonensem codicem palimpsestum quinti vel sexti saeculi, ex cuius litteris aegerrime legendis praeter ea quae ad prologum notavimus p. 313. eruimus fragmenta haec: *tunc velum templi scissum est in duo a summo usque deorsum - - petrae fissae sunt et monumenta aperta sunt et multa corpora eorum qui* (cf. XI, 1.): *revelentur de multorum cordibus cogitationes. dicunt didascali et levitae haec ista quomodo audisset. dicit levi non scitis quoniam* (cf. XVI, 1. 2.): *ti sunt iam quasi mortui et ceciderunt in terra et ieiunaverunt usque ad horam nonam. et rogaverunt eos nicodemus et ioseph* (cf. XVI, 1.)

Praeter hos codd. mss. plerumque contulimus edpr i. e. editionem principem quae videtur, apud Lud. Hain in Repertor. bibliogr. num. 11749. notatam (vide supra pag. LIII.); item ex Thilonis notis aliquoties Lipsed i. e. editionem Lips. a. 1516. (vide ibidem) [1]). Passim etiam quum graecorum tum interpretis copti rationem habuimus.

---

[1]) Ad notam temporis prologo additam conferri etiam potest scriptura quae ex cod. membr. Giessensi saeculi fere XIV. exscripta reperitur in

Secundus textuum latinorum Descensus Christi ad inferos latine A est. Ad hunc codices hi spectant:

Da i. e. quem secutus est cum aliis Fabricius. Vide Da ad Gest. Pil.

Db i. e. cod. Einsidlensis. Vide Db ad Gest. Pil. Post finem capitis XI. *in codd. praetorii sui publici*, omisso cap. XII., statim legitur epistola Pilati i. e. caput nostrum XIII.

Dc i. e. cod. bibl. princ. Corsini. Vide Dc ad Gest. Pil. In fine libri pariter ac Db omisso capite XII. additam habet Pilati epistolam.

Ambr i. e. Mediolan. Ambros. O 35. saec. fere XIV. Vide ad Gest. Pil. Exscripsimus tria ultima capita (XI. XII. XIII.) una cum parte capitis X. inde a verbis *Benedictus qui venit in nomine domini.*

Praeter reliquos testes iam ad Gest. Pil. indicatos, i. e. Havn Hal edpr Lipsed, passim etiam consulere placuit edpr germ i. e. editionem germanicam eamque ut videtur principem. Eadem laude ornatam commemorat Thilo p. CLII. primo loco. Apud Lud. Hain notatur tom. II. parte I. pag. 487. Prodiit sine dubio saeculo quinto decimo. Titulus est: Euangelium Nicodemi, aufs dem latein in das teutsch gebracht, In wöllichem vil hüpscher punkten, die die andern Evangelisten nit setzen begriffen werden (doch jnen nit wider) fast nutzlich zu lesen. Fol. 1. inscriptio haec legitur In dem Namen des Herren, hebt sich an, das Ewangeli (sic), das beschriben hat Nicodemus, ain Rabbi und ain Fürst der Juden, und auch ain Junger Christi Jesu. Sequuntur eadem pagina versus 28. Folio 20. recto

---

Schmidtiorum bibliotheca critica et exegetica Novi Test. II, 1. p. 508 sqq. (Hadamar. 1798. 1801.). Ibi sic legitur [F]*actum est in anno nonodecimo tyberii cesaris imperatoris romanorum et herodis filii herodis imperatoris galilee, anno nono decimo principatus eius VIII. Kal. april. quod est XXV. die marcii, consulibus basso et tarquilio, anno quarto ducentesima secunda olimpiade sub principibus sacerdotum iudeorum ioseph et anne et caiphe, quarta die post crucem et passionem domini hystoriatus est nichodemus acta principalia* (corrige a principibus) *sacerdotum et reliquis iudeorum. Mandavit ipse nichodemus litteris hebraicis.* Porro initium sic scriptum dicitur *anne et caiphe et summe et dedi gamalieli iudee levi neptalim alexandro et thiaro reliqui iudeorum venerunt adversus dom. Ies. accusantes eum de multis actionibus malis dicentes Istum Iesum.* Codex exit verbis capitis XXVI. *Benedictus es domine omnipotens - - spirituali vita certissima.*

finitur, ubi post verba und den ersten menschen ain vatter aller menschen, Adam. versu 21. est Ain end des Ewangeli Nicodemi. Altera editio quae et ipsa mihi in manibus est, foliorum 31 in 8. minori, non multo recentior est principe et cum ista, exceptis orthographicis, fere prorsus consentit.

Ad Pilati epistolam, quam ex auctoritate plurium codicum cum Thilone adiunximus ad Descens. Chr. ad infer. capite XIII. (evang. Nicod. XXIX.), contulimus etiam testes hosce [1]).

Heg i. e. textum sub nomine Hegesippi editum in Anacephalaeosi libris V de excidio Hierosol. subiecta, Colon. 1530. fol. 66. verso.

Chas i. e. textum Chassanaei in parte IV. catalogi gloriae mundi editum, Venet. 1571. (Quod opus saepe repetitum est.) Cf. Fabric. Cod. apocr. III, p. 479.

Six i. e. textum a Sixto Senensi 1566. in bibl. sanctae libro II. atque antea iam in Orthodoxogr. Heroldi 1555. vulgatum.

Marc i. e. textum qui in Pseudo-Marcelli libro de mirificis rebus et actibus Petri et Pauli etc. a Florentinio 1668. editus est: quod opus repetiit Fabricius Cod. apocr. III. p. 632 sqq. Cf. etiam Cod. apocr. I. p. 298 sq.

Gue i. e. Guelferbytanum codicem cuius textum Thilo edidit 1837. in act. Petri et Pauli parte I. p. 26 sq.

Graecus huius epistolae textus is est quem nuperrime in actis Petri et Pauli sectione 40. edidimus. Cf. Acta app. apocryph. p. 16 sqq.

Denique Descensus Christi ad inferos latine B petitus est ex codicibus tribus: A i. e. Vaticano, B i. e. Vaticano 4363., C i. e. Veneto Marciano. Quos eosdem iam recensuimus ad Gest. Pilati.

XV. EPISTOLA PONTII PILATI.

Haec altera est Pilati epistola, quae et ipsa dudum ac saepe, etsi non toties quam prior (vide paullo ante), edita est. Vide Fabric. Cod. apocr. I. p. 300 sqq. III. p. 479 sqq. Thil. Cod. apocr. p. 801. Textum constituimus ex collatione testium quatuor.

---

[1]) Corruptissime haec epistola etiam edita est in St. Baluzii miscellaneis ed. Mansi IV. p. 57. *Nuper accipet quod ipse provocabit Iudeos, noverat* etc.

Chas i. e. textus a Chassanaeo editus in parte IV. catalogi gloriae mundi, qui primum prodiit 1571.

Flor i. e. textus a Florentinio editus in Martyrolog. vet. Hieronymi p. 113. Hunc Fabricius l. l. repetiit.

Bodl i. e. quem Abrah. Gronovius e cod. Bodl. operum Taciti eruit et publicavit in praefatione opp. Taciti a se editorum 1721.

Ven i. e. quem ipsi descripsimus ex cod. Veneto Marciano class. X. num. CXXXIV. saeculi XVI.

XVI. XVII. ANAPHORA PILATI

GRAECE A ET B.

Prior huius relationis Pilati ad principem recensio primum edita est a Fabricio Cod. apocr. III. p. 456 sqq. addita versione latina. Textum e cod. Paris. Reg. nunc Nat. 770. a. 1315. exarato opera Gustavi Schroeder exscriptum habebat. Ex libro Fabricii eundem textum Birchius repetiit in Auctario suo, ut commode conferri posset cum altera recensione in cod. Vindobonensi inventa. Thilo alteram recensionem edere satis habuit, ad quam passim notavit Parisiensis codicis a se accuratius collati lectiones. Nos adhibuimus hos codices quinque:

A i. e. Par. 770. a. 1315. de quo modo diximus. Sumsimus ex Thilone et Fabricio.

B i. e. Par. num. 929. saeculi XV., cuius textum totum descripsimus.

C i. e. Mediolan. Ambros. E 100 Sup., saeculi fere XII. Totum descripsimus.

D i. e. Coisl. CXVII. a. 1332. scriptus. Descripsimus ab initio usque καὶ ἐνδόξους παρεσκεύασεν. Rursus ab ἐκέλευσα οὖν τοῦτον σταυρωθῆναι usque τῶν Ἰουδ. καὶ τοῦ νόμου αὐτῶν. Item ultima verba ἅπερ εἶδον etc.

E i. e. Harleianus 5636. saeculi fere XV. Inde initium usque τὸν τότε καιρὸν δέοντα exscripsimus.

Altera eiusdem relationis recensio editores habuit et Birchium et Thilonem. Ille ex Vindobonensi codice hausit saeculi fere XIV. Apud Nesselium insignitus est num. 246.; Lambecius de eo exponit

lib. V. p. 23. Thilo vero ad textum Birchii Vindobonensem, quem repetiit, inprimis Parisiensem codicem num. 1019. contulit; alterius codicis Parisiensis, num. 1331., paucissimas lectiones attulit. Nos quinque codicibus usi sumus in hac relatione edenda. Sunt autem hi:

A i. e. Vindobonensis Birchii et Thilonis, de quo modo explicuimus.

B i. e. Taurinensis, cuius textum Ferd. Flor. Fleck in Anecdotis suis 1837. pag. 143. edidit.

C i. e. Venet. Marcian. class. II. cod. XLII., saeculi fere XII. In codd. Nanianis est num. LXIII., cf. Catalog. p. 103. sub XXI. Totum textum descripsimus.

D i. e. Paris. 1019., quem contulit Thilo.

E i. e. Paris. 1331. unde aliquot lectiones a Thilone notatae sunt.

XVIII. PARADOSIS PILATI.

Edidit Birchius in Auctario suo e codice Par. 770. anno 1315. exarato, de quo iam diximus. Birchii textum, ex altero Parisiensi codice num. 929. passim correctum, sed absque commentario repetiit Thilo. Nobis quinque documenta ad manus erant.

A i. e. Parisiensis a Birchio et Thilone editus.

B i. e. Paris. 929. saec. XV. cuius textum totum descripsimus.

C i. e. Ambrosianus E 100 Sup. Deficit sectione sexta. Quicquid continet descripsimus.

D i. e. Coislin. 117., a. 1332. scriptus. Textum descripsimus, qui finitur sectione 9. Vide commentarium.

E i. e. Venet. Marc. class. II. num. XLII. saeculi fere XII. Totum textum transscripsimus.

Praeterea ex Harleiano 5636., de quo modo vidimus, ea quibus ibi narratio finitur notavimus: καὶ πάλιν ἔθετο ὁ Καῖσαρ ἐρ. π. τῷ Πιλάτῳ, καὶ κελεύει -- τὸν λεγ. Χριστόν (consentit cum nostro textu), οὗτος ὁμοίως πείσηται τῆς σωτ. ἀποτευξάμενος. Vide sectionem 8.

Loco huius paradosis invenitur passim etiam responsum Tiberii ad Pilatum, quod Birchius e Vindobonensi codice Nesselii 246. edidit in Auctario suo pag. 1720 sq., rursusque e Taurinensi Fleckius

in Anecdotis pag. 145 sqq. Post inscriptionem (in Vindob.) Τὰ ἀντιγραφέντα παρὰ Καίσαρος Αὐγούστου etc. incipit Ἐπειδήπερ βίαιον καὶ ἀδικίας μεστόν. Finitur καὶ διὰ τῆς ὀπῆς τὸ βέλος εἰσελθὸν τὸν Πιλάτον ἀνήρησεν (Vindob. pia verba addit Πάντες δὲ πιστεύοντες - - εἰς τ. αἰῶνας, ἀμήν.) Quod scriptum et ipsi ex Paris. cod. 1771. hausimus. Sed quum pro fabulae ineptiis tum propter sermonis vitiositatem indignum quod repeteremus videbatur. Quod idem in alias quasdam Herodis epistolas quadrat, ex codd. a nobis descriptas, quarum breve specimen dedit Thilo Cod. apocr. pag. CXXIV. nota 122.

XIX. MORS PILATI.

Narrationem hanc e codice Mediolan. Ambros. L 58. saeculi fere quarti decimi edidimus. In qua etsi plura ita comparata sunt, ut scriptorem non antiquissimum prodant, tamen haec fabula hominibus aevi medii multum placuit et variis modis repetita est. Edidimus igitur propterea quod quemadmodum in Ambrosiano codice legitur, ex antiquiore fonte derivata est. Tamen non tam de graeco quam latino fonte cogitandum erit. Duo autem inprimis vestigia sunt fabulae huius late propagatae atque excultae. Alterum est in Legenda aurea Iacobi de Voragine, in quam fere tota atque magna ex parte iisdem verbis recepta est. Cf. cap. LIII. (51.) *de passione domini* (ed. Graefse pag. 232 sqq.). Incipit *Interea cum Tyberius morbo gravi teneretur, nuntiatur eidem quod Hierosolimis quidam medicus esset.* Finitur verbis his: *ubi adhuc relatione quorundam quaedam dyabolicae machinationes ebullire videntur.* His apposita est nota *Hucusque in praedicta historia apocrypha leguntur.* Antea vero pag. 231. media haec leguntur: *Sed de poena et origine Iudae invenies in legenda sancti Matthiae, de poena et excidio Iudaeorum in legenda sancti Iacobi minoris, de poena autem et origine Pylati in quadam historia licet apocrypha legitur: fuit quidam rex nomine Tyrus, qui quandam puellam nomine Pylam* etc. Conferendus est textus a verbis supra allatis cum Ambrosiano nostro.

Alterum vero huius fabulae vestigium est in Passionali veteri, quod nuper ex manuscriptis edidit K. A. Hahn: Das alte Passional.

Herausgegeben von R. A. Hahn. Frankf. A. M. 1845. Cf. pag. 88. v. 17 sqq. Pauca inde exscribamus:

Tyberius do vernam
daz im nach sinen willen quam
pylatus unde gebunden
do vreute er sich zu stunden
der geschicht vil sere
daz er die unere
solde rechen an den man
die an ihu waz getan
hie mit quam pylatus
daz in gesach tyberius
secht don geschach ein wunder
der zorn verswant dar under
daz niman weste war er quam
der keiser wart in minnesam - - -
Duo vugetes got als er wol kan
dem keisere kunt wart getan
waz im den zorn undersluch
den roch den pylatus truch
den hette ihs an getragen
der von den iuden wart erslagen
unde an das cruce erhangen
der roch hette entfangen
von im die tugent die er hie
vor dem keisere begie
etc.

Quae quidem unde poeta germanicus hauserit quaerenti attendendum est ad eos fontes ex quibus suas se historias hausisse passim ipse significat. Ita pag. 4. v. 72. die meister in latîn; pag. 20. v. 61. als die crônken sagen; pag. 94. v. 43. meister iosephus und darzu ieronimus.

XX. NARRATIO IOSEPHI ARIMATHIENSIS.

Libellum hunc primus edidit Birchius in Auctario suo p. 183 sqq. ex eodem Parisiensi codice num. 770. unde textum suum Actorum Pilati una cum Anaphora et Paradosi Pilati hausit. Ad hunc quoque librum pertinet illa „lectorum formido" quam Thilo inesse dixit in editione Birchiana Actorum Pilati. Thilo vero emendatius edere nolebat quum ipsum libellum ex evangelio Nicodemi maximam partem compilatum et doctis lectoribus parum commendandum duceret. Nobis non posthabendus certe videtur libellis eiusmodi quales sunt Anaphora et Paradosis Pilati, appendices quasi Actorum Pilati, eoque minus editione indignus quum quantum aetate media placuerit, codicum graecorum quibus continetur copia testetur.

Edentibus nobis praesto fuerunt, praeter Birchii textum, codices tres, quos ita in commentario distinximus ut A diceremus codicem Ambrosianum E 190. Sup. XII. fere saeculi: B Parisiensem

num. 929. saeculi XV: C Birchii textum ex Parisiensi 770. (a. 1315. scripto) haustum: D Harleianum 5636. saeculi fere XV. Ex D quidem tantummodo initium usque τοῖς ἐγνωκόσιν τὸν θεόν, et finem inde a verbis καὶ ἔκθαμβος γενόμενος ὁ Ἰωάννης; duos vero codices reliquos plene transscripsimus.

XXI. VINDICTA SALVATORIS.

Hanc ut ederem historiam, commovit me libellus, a Iacobo Grimm mecum communicatus, nuper Cantabrigiae editus hoc titulo: *The Anglo-saxon Legends of St. Andrew and St. Veronica. Edited for the Cambridge Antiquarian Society, with an English translation, by Charles Wycliffe Goodwin.* Cambridge, 1851. Altera enim harum fabularum [1]), a Goodwino ex codicibus anglosaxonicis edita, sine dubio ex libello nostro derivata est. Hic vero satis differt ab alio scripto simili, quod vir doctissimus Goodwin, in ea certe parte quae est de Veronica, pro fabulatoris anglosaxonici fonte habuit. Dicit enim *The legend of Veronica in its original form is found in a Latin narrative of great antiquity entitled.* Cura sanitatis Tiberii Cesaris Augusti et damnatio Pilati, *first published by Foggini in his* Exercitationes hist. criticae de Romano D. Petri itinere [2]), *from a Vat. Ms. of the* 11,00., *an subsequently printed from a Ms. of the* 8,00. *by J. D. Manso* [3]). Eundem libellum a Fogginio et Mansio publicatum clar. Thilo in Halensi codice orphanotrophei invenit, ad calcem evangelii Nicodemi additum, de quo refert Cod. apocr. p. CXXXVII. Hoc loco, postquam Henschenium in Actis SS. ad d. IV. Febr. p. 450. eundem libellum tetigisse notavit, addit: „Simillima est historiola quam Marianus Scotus in Chronico ad a. Chr. 39. e Methodio excerptam affert [4]), cuius auctorem celebrem Tyri episcopum

---

[1]) Ad priorem de S. Andrea fabulam conferenda sunt mea *Acta apostolorum apocrypha* (1851.) pag. XLVII sqq. 132 sqq.

[2]) Hoc opus prodiit Florentiae 1741. Cf. ibi pag. 38—46.

[3]) Cf. Stephani Baluzii Miscellanea opera et studio I. D. Mansi archiepisc. Lucensis. Tom. IV. Lucae 1764. pag. 55—57.

[4]) De ea re Goodwinus sic: *The chronicler Marianus Scotus, who compiled his work about the middle of the* 11,00. *gives a brief summary of the legend* — —

******

esse haud probabile videtur. Perantiquum vero esse libellum illum testatur cod. Paris. 2034. antea 128. olim S. Martialis Lemovicensis, sec. IX. exaratus, in quo a fol. 151. v. legitur.“ Praeterea subiunxit argumentum historiae quemadmodum in Halensi codice invenitur [1]). At vero collato nostro textu cum anglosaxonico clarissimum fit hunc ex illo fluxisse. Quod eo magis certum est quoniam altera eiusdem fabulae pars, quae est de Nathanis Iudaei legatione, in latinis nostris codicibus eodem prorsus modo atque apud Anglosaxonem scriptorem connexa est cum Veronicae historia. Huius partis fontem se latere, significavit Goodwin pag. VIII.

Quanta autem sit differentia huius fabulae ab altera a Fogginio et Mansio evulgatae, etsi similitudo passim haud deest, ex paucis excerptis [2]) facile apparebit. Neque dubium est quin Cura sanitatis

But a comparison of the words cited by Marianus with the opening of the Cura sanitatis etc. *is sufficient to show that this is the document from which he quotes* – –.

[1]) Cf. etiam Thil. Act. Thom. p. XXXIV.

[2]) – – „Testor coram te deos deasque et auctorem omnium deorum, fungere legationem meam et reipublicae tribue sospitatem. Haec dum feceris, quamcumque desiderio tuo curam desideras, tuo iudicio adimpletur. Festina enim et vade, quia dictum est mihi quod sit homo quidam Iudaeus nomine Iesus quem dicunt mortuos suscitare et miracula innumerabilia virtute suae divinitatis exercere“ – – „Volusianus – – dixit Pia est intentio domini mei pii Caesaris. Respondit Caesar Ecce praesentem habes relatorem hominem qui mihi dixit omnia haec, qui et deum illum esse profitetur“ – – „nobis est cura quaerere de pii domini nostri Tiberii salute, quem in secretioribus partibus eius morbida valetudo constringit, ita ut nec medicaminibus (Mansi add *diotrofistorum*) nec incantationibus (ms. Vat. add *in arte fistulae*) posset adiuvari“ – – „Ad haec autem relator Thomas homo Iudaeus, cuius relationem et ante conspectum Caesaris novimus prolatam, dixit“ – – *Certus sum* (loquitur Iosephus) *quia resurrexit a mortuis dominus meus Iesus Christus, quia ego eum vidi et cum ipso locutus sum: et ego illum sepelivi in monumento novo – – et vidi eum in Galilaea vivum super montem Amaled* (Mansi *Malehc*) *sedentem et docentem disc. suos – – vidimus ascendentem in coelum – – Didimus, Lucius* (in Halensi cod. *Leucius*, ut videtur), *Isaac, Didarus, Addoas, Finees* (haec testium de ascensione domini nomina Mansi sic habet: *Dididimus, Lucius, Isaac Didascalos, Abdias, Finees Didascalos, Ezias et Azarias et Leodidascalos*) – –. Sententia Tiberii in caussa Pilati reddita ita habet: *Omni tempore ignem et aquam non fruatur, nec igni coctum manducet et aquam non bibat. Et interdixit ei ignem et aquam, et damnationis exilio eum deportari praecepit in civitatem Tusciae Ameriam* (apud Foggin. est *Timerinam*) – – *Tunc vero post menses VIIII iam credens in Iesu Christo Tiberius Caesar et sanus factus a plaga siringii quam habuit, et mortuus est in lectulo suo recumbens* (apud Foggin. legitur Tiberium proposuisse senatui ut Iesum agnoscerent verum et summum deum, statuamque eius prae omnibus ceteris insignem urbi dedicarent). Etc.

Tiberii, quae inscribitur, quamvis ex codd. octavi et noni saeculi innotuerit, aetate inferior sit quam Vindicta Salvatoris.

Codicum nostrorum alter est Venetus Marcian. cl. II. cod. XLV., alter Mediolan. Ambros. O 35. saeculi fere quarti decimi. Textum vero anglosaxonicum Goodwinus hausit e codice bibl. publ. Cantabrig., qui est ex donatione quam Leofric episcopus aedi cathedrali Uxelensi (Exeter) ineunte saeculo XI. fecit. Alter textus quem diximus ASaxb, est codicis Cotton. bibl. Vesp. D 14. In hoc legatio Nathanis sola traditur, singulari quadam dialecto anglosaxonica scripta.

EMENDANDA.

Pag. 2. in notarum versu 5. non dicendum erat „edd. priores" sed editionem solam Neandri priorem pro μείονος habere μείζονος. Pag. 203. versu 2. scribe θείων pro θειῶν. Pag. 217. in textu versu 6. post ὀμόσουσιν adde κατὰ τῆς σωτηρίας Καίσαρος. Pag. 316. in textu v. 11. Scolapii edidimus ex ipso codice, sed Scolapio corrigendum videtur.

I N D E X.

ΓΕΝΝΗΣΙΣ ΜΑΡΙΑΣ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ ΚΑΙ ΥΠΕΡΕΝΔΟΞΟΥ ΜΗΤΡΟΣ ΙΗΣΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ.

I.

1 Ἐν ταῖς ἱστορίαις τῶν δώδεκα φυλῶν τοῦ Ἰσραὴλ ἦν Ἰωακείμ, πλούσιος σφόδρα, καὶ προσέφερε τὰ δῶρα αὐτοῦ διπλᾶ,

---

* Ita titulus libri, de quo vide Prolegomena, in codice E legitur.

C: Διήγησις καὶ ἱστορία πῶς ἐγεννήϑη ἡ ὑπεραγία ϑεοτόκος εἰς ἡμῶν σωτηρίαν. O: Λόγος ἱστορικὸς δηλῶν τὴν σύλληψιν (in indice codicis σύλληνψιν) καὶ ἀπότεξιν τῆς ὑπεραγίας ϑεοτόκου καὶ ἀειπαρϑένου Μαρίας.

A: Τοῦ ἁγίου ἀποστόλου Ἰακώβου ἀρχιεπισκόπου Ἱεροσολύμων τοῦ ἀδελφοϑέου διήγησις περὶ τῆς γεννήσεως τῆς παναγίας ϑεοτόκου καὶ ἀειπαρϑένου Μαρίας. G: Λόγος ἱστορικὸς τοῦ ἁγίου Ἰακώβου ἐξηγούμενος ὅπως τὴν ἐξ ἐπαγγελίας γέννησιν ἔσχεν ἡ ϑεοτόκος, καὶ περὶ τοῦ μνηστῆρος αὐτῆς Ἰωσήφ. H: Ἱστορία παλαιὰ συγγραφῆσα (sic) παρά τινος παλαιοῦ ἀνδρὸς Ἰακώβου εἰς τὸν δίκαιον Ἰωσὴφ καὶ εἰς τὴν Μαριάμ, περὶ τῆς γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ.

D: Ἱστορία Ἰακώβου τοῦ ἀδελφοϑέου εἰς τὴν γέννησιν τῆς ὑπεραγίας ϑεοτόκου. Fb: Ἱστορία Ἰακώβου εἰς τὴν γένεσιν τῆς παναγίας ϑεοτόκου.

B: Λόγος ἱστορικὸς εἰς τὸ γενέσιον τῆς ὑπεραγίας ϑεοτόκου, συ[γ]γραφεὶς παρὰ Ἰακώβου τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ κυρίου. P: Τοῦ ἁγίου καὶ πανευφήμου ἀποστόλου Ἰακώβου ἐπισκόπου Ἱερωσολύμων (sic) λόγος εἰς τὸ γεννέσιον (sic) τῆς ὑπεραγίας δεσποίνης ἡμῶν ϑεοτόκου. N: Τοῦ ἁγίου Ἰακώβου τοῦ ἀδελφοϑέου λόγος ἱστορικὸς εἰς τὸ γενέσιον τῆς ὑπεραγίας ϑεοτόκου.

M: Ἱστορία Ἰακώβου τοῦ ἀποστόλου εἰς τὸ γενέϑλιον τῆς ὑπεραγίας δεσποίνης ἡμῶν ϑεοτόκου. I: Λόγος ἱστορικὸς εἰς τὸ γενέϑλιον τῆς ὑπεραγίας ϑεοτόκου καὶ ἀειπαρϑένου Μαρίας.

L: Λόγος τοῦ ἁγίου ἐνδόξου καὶ πανευφήμου ἀποστόλου Ἰακώβου τοῦ ἀδελφοϑέου, ὅτι εἶπε περὶ τῆς ἀτεκνίας Ἰωακεὶμ καὶ τῆς στειρώσεως Ἄννης καὶ περὶ ϑρηνήσεως καὶ προσευχῆς αὐτῶν, καὶ περὶ τῆς συλλήψεως τῆς ὑπεραγίας ϑεοτόκου καὶ περὶ τῆς γεννήσεως αὐτῆς, καὶ περὶ τῆς συγχαρίας καὶ ἀναϑρέψεως αὐτῆς ἕως τριετῆς (τριετοῦς?), καὶ περὶ τῆς ἐν τῷ ναῷ εἰσόδου αὐτῆς καὶ ἀνατραφείσης καὶ μέχρι δωδεκαετοῦς αὐτῆς ἐν τῷ ναῷ ὑπαρχούσης καὶ μετὰ ταῦτα δοϑείσης Ἰωσήφ, καὶ συνέλαβεν ἐν γαστρὶ ἐκ πνεύματος ἁγίου, καὶ [περὶ?] τῆς ἐλέγξεως Ἰωσὴφ καὶ αὐτῆς ὑπὸ τοῦ ἱε-

λέγων Ἔσται τῆς περιουσίας μου παντὶ τῷ λαῷ, καὶ τὸ τῆς ἀφέσεώς μου κυρίῳ εἰς ἱλασμὸν ἐμοί. [2] Ἤγγικεν δὲ ἡ ἡμέρα κυρίου ἡ μεγάλη, καὶ προσέφερον οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ τὰ δῶρα αὐτῶν. καὶ ἔστη κατενώπιον αὐτοῦ Ῥουβὶμ λέγων Οὐκ ἔξεστίν σοι

ρέως, καὶ περὶ τῆς ἀπογραφῆς Καίσαρος καὶ τῆς γεννήσεως Χριστοῦ καὶ τῶν μάγων καὶ Ζαχαρίου τοῦ φόνου (cod. τὸν φόνον).

Fa Pos: Πρωτευαγγέλιον, ἢ περὶ γεννήσεως Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς μητρὸς αὐτοῦ τῆς ἀειπαρθένου Μαρίας λόγος ἱστορικὸς ἁγίου Ἰακώβου τοῦ μείονος (edd. priores μείζονος) συγγενοῦς τε καὶ ἀδελφοῦ τοῦ κυρίου Ἰησοῦ, ἀποστόλου πρώτου καὶ ἐπισκόπου πρώτου Χριστιανῶν τῶν ἐν Ἱερουσαλήμ.

Praeterea cf. Cod. Coisl. CXX. ubi fol. 217 sqq. post indicem librorum canonicorum recensentur apocryphi, quorum ιε΄ est Ἰακώβου ἱστορία. Apud Origenem tom. XI. comment. in Matth. (de la Rue III. p. 463.) est Τοὺς δὲ ἀδελφοὺς Ἰησοῦ φασί τινες εἶναι, ἐκ παραδόσεως ὁρμώμενοι τοῦ ἐπιγεγραμμένου κατὰ Πέτρον εὐαγγελίου ἢ τῆς βίβλου Ἰακώβου, υἱοὺς Ἰωσὴφ ἐκ προτέρας γυναικός --. Gregor. Nyss. in orat. in diem natal. Christi (Opp. ed. Par. III. p. 346 sq.) habet Ἤκουσα τοίνυν ἀποκρύφου τινὸς ἱστορίας τοιαῦτα παρατιθεμένης τὰ περὶ αὐτῆς (i. e. Μαρίας) διηγήματα. Epiph. haeres. LXXIX. §. 5. Εἰ γὰρ ἡ τῆς Μαρίας ἱστορία καὶ παραδόσεις ἔχουσιν ὅτι ἐρρέθη τῷ πατρὶ αὐτῆς Ἰωακεὶμ ἐν τῇ ἐρήμῳ --. (Pseudo-) Eustath. Antioch. comment. in Hexaemeron pag. 70. (ed. Allat. Lugduni 1629.) Ἄξιον δὲ καὶ τὴν ἱστορίαν ἣν διέξεισι περὶ τῆς ἁγίας Μαρίας Ἰάκωβός τις ἐπελθεῖν. Georg. Nicomed. orat. in oraculum conceptionis S. Deiparae (in Combefis. Novo Auctar. p. 1000.) Οὕτω γὰρ ἡ τὰ περὶ αὐτῶν διηγουμένη ἱστορία -- φησίν. In decreto Gelasii de libris recipiendis et non recipiendis cap. VI. §. 9. est *Evangelium nomine Iacobi minoris apocryphum.* (Cf. Credner Zur Geschichte des Kanons p. 215.)

I, 1. Ἐν ταῖς usque Ἰσραήλ: ita codd. omn., item Geo. | ἦν (I add ὁ, item Geo τις) Ἰω. πλ. σφ.: P ἦν τις ἀνὴρ πλ. σφ., ὄνομα Ἰωακ. | προσέφερε (-ρεν P) cum codd. omnibus, item Geo: Fa προσεφέρετο | διπλᾶ: CIO add κατὰ τὸ ἔθος.. Fa add κυρίῳ τῷ θεῷ (Geo p. 1052. δῶρα τῷ κυρίῳ διπλᾶ, sed p. 1000. διπλᾶ τὰ δῶρα αὐτοῦ) | λέγων cum ACI Eust Geo (semel add ἐν ἑαυτῷ).. BDEFaLOP Pos add ἐν ἑαυτῷ | Ἔσται (G ἔστω; item Geo, sed p. 1009. ἔσται): cdd. plerique add τό, G τά, non item AD. (Sequens τό nullus om) | περιουσίας cum ABCDFbGILN Eust Geo.. EFaM περισσείας.. P ὑπηρεσίας.. coniecit Hofm περιστίας vel περιερείας | ἀφέσεώς μου cum ABEFaLOP Geo.. CDI (Eust) om μου | κυρίῳ cum A (sic; scriptum est ut solet κῶ).. I om.. BDFaLOP (Eust) Geo¹ κυρίῳ τῷ θεῷ.. Pos *apud deum*.. CE Geo¹ κυρ. τ. θ. μου | εἰς ἱλ. ἐμοί: haec Geo non affert | Eust sic: φάσκει γάρ (Ἰάκωβός τις), ἐν ταῖς φυλαῖς τοῦ Ἰσραὴλ ἄνδρα πλούσιον γεγενῆσθαι ὀνόματι Ἰωακείμ, ὃς καθ' ἑορτὴν διπλάσιον τῶν ἄλλων δῶρα τῷ θεῷ προσεκόμιζεν, οὕτω λέγων Τὸ τῆς περιουσίας ἐν παντὶ τῷ λαῷ, καὶ τὸ τῆς ἀφέσεως εἰς ἱλασμὸν ἐμοὶ κυρίῳ τῷ θεῷ.

2. Ἤγγικεν (sive -κε) cum AFaIO.. BCDELP ἤγγισε (sive -σεν) | ἡ ἡμέρα cum ABCDEILOP etc.. Fa om ἡ | οἱ υἱοί: D om οἱ | Ἰσραήλ: Fa τοῦ Ἰσρ. | αὐτῶν: Fa add ὁμοίως δὲ καὶ Ἰωακεὶμ τὰ δῶρα αὐτοῦ, item Fb καὶ

πρῶτον προσενεγκεῖν τὰ δῶρά σου, καθότι σπέρμα οὐκ ἐποίησας ἐν τῷ Ἰσραήλ.
[3] Καὶ ἐλυπήθη Ἰωακεὶμ σφόδρα, καὶ ἀπίει εἰς τὴν δωδεκάφυλον τοῦ λαοῦ λέγων Θεάσομαι τὴν δωδεκάφυλον τοῦ Ἰσραήλ, εἰ ἐγὼ μόνος οὐκ ἐποίησα σπέρμα ἐν τῷ Ἰσραήλ. καὶ ἠρεύνησε, καὶ εὗρε πάντας τοὺς δικαίους ὅτι σπέρμα ἀνέστησαν ἐν τῷ Ἰσραήλ· καὶ ἐμνήσθη τοῦ πατριάρχου Ἀβραάμ, ὅτι ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ ἔδωκεν αὐτῷ ὁ θεὸς υἱὸν τὸν Ἰσαάκ.
[4] Καὶ ἐλυπήθη Ἰωακεὶμ σφόδρα, καὶ οὐκ ἐφάνη τῇ γυναικὶ αὐτοῦ· ἀλλ' ἔδωκεν ἑαυτὸν εἰς τὴν ἔρημον κἀκεῖ ἔπηξε τὴν σκη-

---

Ἰωακεὶμ προσέφερεν, item L καὶ Ἰωακεὶμ καὶ αὐτὸς προσέφερε τὰ δῶρα αὐτοῦ | κατενώπιον cum BDEOP; item L ἐνώπιον.. ACF^a κατέναντι; item I κατεναντίον | αὐτοῦ: AI κυρίου | Ῥουβίμ cum ABLOP; F^a Ῥουβείμ.. Thi (cum F^b et ut videtur aliis) Ῥουβήν.. Eust Ῥουβίν. Praeterea A praem ἀνὴρ ἐκ φυλῆς, P ὁ; F^a add ὁ ἀρχιερεύς, Eust τις | λέγων: A add τῷ Ἰωακείμ | πρῶτον cum BEF^b L (post σου) P Geo[1] et[1] in margine; A πρότερον.. O πρώτως, D πρῶτος.. C Geo[1] πρώτῳ.. F^a I Pos om | P προσενέγκαι.. D προσφέρειν | B Pos τὸ δῶρόν σου | ἐν τῷ (F^a L om) Ἰσραήλ: O Pos ante οὐκ ponunt | Eust sic pergit: Ἐνστάσης οὖν τῆς μεγίστης τοῦ κυρίου ἑορτῆς, καὶ πάντων κατὰ τὸ εἰωθὸς τὰ δῶρα τῷ θεῷ προσκομιζόντων, προσενεγκεῖν πρῶτος αὐτὸς ὅρμησεν. καὶ Ῥουβίν τις διεκώλυσεν αὐτὸν προσοῖσαι πρῶτον, λέγων μὴ ἐξεῖναι αὐτῷ, καθότι ἄτεκνος ἐν τῷ Ἰσραὴλ καθέστηκεν.

3. Καὶ ἐλυπήθη Ἰωακεὶμ (D add ἐν ἑαυτῷ) usque σπέρμα ἐν τῷ Ἰσραήλ: haec om A (ab ἐν τῷ Ἰσραὴλ altero ad alterum transiluisse videtur) | ἀπίει (CF^a L ἀπίει, BO ἀπήει, P ἀποίη, I ἀπῆλθεν): CO add εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ. καὶ ἐλθών | τήν cum BOP; item ut videtur EF^b et alii.. CF^a aliique ut videtur τό | τοῦ λαοῦ cum CF^a LP etc.. BO τοῦ Ἰσραήλ | λέγων cum DP, item addito ἐν ἑαυτῷ BEF^a F^b L Pos.. C λέγει | Θεάσομαι (P -σώμεθα, B Πορευθεὶς θεάσ.) τὴν δ. τ. Ἰσρ. cum BEF^b LP Pos (*in tribubus Israel*).. D Πῶς ἔσομαι τῶν δώδεκα φυλῶν τοῦ λαοῦ.. CO nil nisi Ὄψομαι.. F^a plane om | εἰ ἐγὼ μόνος οὐκ ἐπ. σπέρμ. (O σπ. οὐκ ἐπ.) ἐν (G om) τῷ (F^b O om) Ἰσραήλ: B plane om.. D ἐγὼ μόνος [adde ὃς] οὐκ ἀνέστησα σπ. ἐν Ἰσρ. | καὶ (B add ἀπελθὼν) ἠρεύνησε (I ἐξηρεύν.) cum ABEL.. CDF^a ἠρεύνησε (D ἐρευνήσας) δέ | εὗρε cum ABCD (εὑρών) F^a L.. E Pos ἴδε | πάντας τούς: F^a I om τούς | δικαίους: A ἁγίους | ὅτι σπέρμ. ἀνέστησαν (D ante σπ. ponit, E post Ἰσραήλ; B ἐποίησαν) ἐν τ. Ἰσραήλ: F^b ὅτι σπ. τῷ Ἰσρ. ἀνέστησαν.. A διδόντας σπέρμα ἐν τῷ Ἰσρ. | P om καὶ ἠρεύν. usque ἀνέστ. ἐν τ. Ἰσρ. | ἐμνήσθη: A add Ἰωακείμ | ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ cum BDEIL (plerique add αὐτοῦ).. DF^a Pos ἐν ταῖς ἐσχάταις αὐτοῦ (F^a Pos om) ἡμέραις.. A ἐπ' ἐσχάτου τῶν χρόνων.. P ἐν τῷ γήρει | ὁ (F^a om) θεός cum ACF^a P Pos etc.. BF^b L κύριος ὁ θεός (F^b add ἡμῶν) | De Eust vide ad 4.

4. οὐκ ἐφάνη cum BCF^a P Pos etc.. A οὐκ ἐνεφάνησεν (sic).. L ἀπῆλθε καὶ οὐκ ἐνεφανίσθη | τ. γυν. αὐτοῦ: F^b add Ἄννῃ | εἰς τὴν (F^a τὸν) ἔρημον: F^b εἰς τὴν ὀρεινήν | κἀκεῖ (A καί) ἔπηξε τ. σκ. αὐτοῦ (Pos om) cum (A) B

νὴν αὐτοῦ, καὶ ἐνήστευσεν ἡμέρας τεσσαράκοντα καὶ νύκτας τεσσαράκοντα, λέγων ἐν ἑαυτῷ Οὐ καταβήσομαι οὔτε ἐπὶ βρωτὸν οὔτε ἐπὶ ποτὸν ἕως οὗ ἐπισκέψεταί με κύριος ὁ θεός μου, καὶ ἔσται μου ἡ εὐχὴ βρῶμα καὶ πόμα.

II.

1 Ἡ δὲ γυνὴ αὐτοῦ Ἄννα δύο θρήνους ἐθρήνει καὶ δύο κο-
πετοὺς ἐκόπτετο, λέγουσα Κόψομαι τὴν χηρείαν μου, κόψομαι
καὶ τὴν ἀτεκνίαν μου. 2 Ἤγγισεν δὲ ἡ ἡμέρα κυρίου ἡ μεγάλη,
καὶ εἶπεν Ἰουδὶθ ἡ παιδίσκη αὐτῆς Ἕως πότε ταπεινοῖς τὴν ψυ-
χήν σου; ἰδοὺ ἤγγικεν ἡ ἡμέρα κυρίου ἡ μεγάλη, καὶ οὐκ ἔξε-
στίν σοι πενθεῖν· ἀλλὰ λάβε τοῦτο τὸ κεφαλοδέσμιον, ὃ ἔδωκέν

Pos; item Eust .. CFa etc καὶ ἐπ. τ. σκ. αὐτ. ἐκεῖ .. P om | A Pos τεσσαρ. ἡμέρ. καὶ τεσσαρ. νύκτας .. Geo ἡμέρ. καὶ νύκτ. τεσσαρ. .. P ἡμέρες (sic) τεσσ. | ἐν ἑαυτῷ: Geo om .. B add Ἰωακείμ | A καταβήσωμαι .. Geo in margine ἀναβήσομαι .. Fb add ἔνϑεν εἰς τὸν οἶκόν μου, item G ἐν οἴκῳ μου | οὔτε plene bis cum ABDILP Geo .. CFa οὔτ' bis | βρωτὸν (I -τῶν) et ποτόν (I -τῶν) cum ABCI Geo .. Fa βρῶμα et ποτόν, D βρώματος et πώματος .. LP βρῶσιν et πόσιν | ἕως οὗ cum AEIP .. BC ἕως .. DFa ἕως ἄν | ἐπισκέψεται cum ABIP .. CFa -ψηται .. D ἐπιβλέψηται | κύρ. ὁ ϑε. μου cum EFaP, item omisso μου ABD .. C κύριος, I ὁ κύριος .. Pos om ἕως usque ϑε. μου | μου ἡ εὐχή cum DEI, item ἡ εὐχή μου A .. BCP μοι ἡ εὐχή .. Fa μοι ἡ εὐχή μου | βρῶμ. καὶ πόμα (sic BCP; DEFaI πῶμα): A βρῶσις κ. πόσις .. Pos om κ. πόμα | Eust (post καϑέστηκεν) pergit: καὶ λυπηϑεὶς ἐπὶ τοῦτο εἰς τὴν ἔρημον ἀφίκετο, κἀκεῖ πήξας σκηνὴν ἱκέτευε τὸν ϑεὸν παρασχεῖν καὶ αὐτῷ ὥσπερ τῷ Ἀβραὰμ γνησίου παιδὸς σποράν. μόνον γὰρ ἐγνώκει ἑαυτὸν [adde ἄτεκνον?] ὑπάρχειν ἐν τῷ Ἰσραήλ· ἄχρις ἡμερῶν νηστεύων τεσσαράκοντα ἱκέτευε τὸν ϑεόν.

II, 1. ἐϑρήνει: I om, item L qui pergit ἐκόπτετο καὶ δύο κοπετούς | Fb λέγουσα ἐν ἑαυτῇ .. A λέγουσα Τί ποιήσω | τὴν χηρείαν cum CDEFa etc .. BL τὴν χηρωσύνην (L -ροσύνην) .. A τῇ χειρίᾳ (i. e. χηρείᾳ). Idem τῇ ἀτεκνίᾳ | κόψομ. (IL Pos om) καί (I ἤ) cum BDE .. AC καὶ κόψομαι.

2. Ἤγγισεν (-σε) δέ cum ABC etc .. Fa Ἤγγικε δέ .. Fb Ἰδοὺ γὰρ ἤγγικεν | ἡ ἡμέρα: Fa om ἡ | B τοῦ κυρίου omisso ἡ μεγάλη | εἶπεν: BE add αὐτῇ, D πρὸς αὐτήν | Ἰουδίϑ (C -δήϑ): A Ἰούϑ, L Ἰουϑί .. DEFb Ἰουϑήν .. GI Ἰουϑίνη .. B om (vide igitur infra) | B om αὐτῆς | B Μέχρι πότε | AI ταπεινῇς .. L add κυρία μου | ἰδοὺ (ita AE; BFa om; C add γὰρ) ἤγγικεν (ita BEFa etc, AC -σεν; B add γὰρ) ἡ (Fa om) ἡμέρα κυρ. ἡ μεγάλη (BFa om ἡ μεγ.) .. variant alii (I Pos οὐκ ἔξεστί σ. πενϑ. διότι etc pro ἰδοὺ ἤγγ. etc) | I om ἀλλά | τοῦτο τὸ κεφαλοδ. cum BC Pos etc .. DFaI τὸ κεφ. τοῦτο .. A om τοῦτο | ὅ (B ὅπερ) ἔδωκέν (D δέδωκέ) μοι ἡ κυρ. τ. ἔργου (D add μου): I Pos om; contra agnoscit etiam Geo. Praeterea A add καὶ δῆσαι αὐτῷ (simi-

μοι ἡ κυρία τοῦ ἔργου, καὶ οὐκ ἔξεστίν μοι ἀναδήσασθαι αὐτό,
καθότι παιδίσκη εἰμί, καὶ χαρακτῆρα ἔχει βασιλικόν. 3 Καὶ
εἶπεν Ἄννα Ἀπόστηθι ἀπ' ἐμοῦ, καὶ ταῦτα οὐκ ἐποίησα, καὶ
κύριος ἐταπείνωσέ με σφόδρα· μή πως πανοῦργος ἔδωκέν σοι
τοῦτο, καὶ ἦλθες κοινωνῆσαί με τῇ ἁμαρτίᾳ σου. καὶ εἶπεν Ἰου-
δίθ Τί ἀράσομαί σοι, καθότι κύριος ἀπέκλεισε τὴν μήτραν σου
τοῦ μὴ δοῦναί σοι καρπὸν ἐν τῷ Ἰσραήλ; 4 Καὶ ἐλυπήθη Ἄννα
σφόδρα, καὶ περιείλατο τὰ ἱμάτια αὐτῆς τὰ πενθικά, καὶ ἀπε-

---

liter I Pos καὶ ἀνάδησαι αὐτῷ τὴν κεφαλήν σου) | καὶ οὐκ ἔξ. μοι cum C etc.. Fa ὅτι οὐκ ἔξ. μ... B οὐκ ἔξ. γάρ μοι, A ἐμοὶ γὰρ οὐκ ἔξ. | ἀναδήσασθ. αὐτό cum BCFb.. FaL δήσασθαι (L περιδ.) αὐτό.. A δῆσαι αὐτῷ.. Pos om καὶ οὐκ ἔξ. μ. ἀναδ. αὐτό | καθότι cum CDIFa.. B διότι.. A ὅτι | παιδίσκη εἰμί cum (A)B.. CD παιδ. σού εἰμι (D add ἐγώ).. Fa παιδ. εἰμὶ σή.. I ἐγὼ παιδ. σου | καὶ χαρ. ἔχει (B add τοῦτο) βασ. (L add αὐτό) cum (A)BL.. CI καὶ (I add σὺ) χαρ. ἔχεις βασιλικόν. Eandem lectionem Geo agnoscere videtur (cf. p. 1025. οὐχ ἡ τοῦ βασιλικωτάτου γένους ὑπόληψις πρὸς τὴν τοιαύτην ἐμετεώρισεν ἔννοιαν). A totum locum sic habet: ὅτι χαρακτῆρα ἔχει βασιλικόν, καὶ παιδίσκη εἰμί. Pos *Sicut enim sum ancilla tua, formam regiam habes.*

3. Ἄννα: L add πρὸς τὴν παιδίσκην αὐτῆς | Ἀπόστηθι cum ABC etc.. Fa ἀπόστα | ἀπ' ἐμοῦ: D add σκάνδαλον | ταῦτα cum ACFa etc.. BEL Pos τοῦτο | κύριος cum A, item (ὁ κύρ.) FaI.. BCFa κύρ. ὁ θεός.. Pos *deus* | A om σφόδρα | A μή ποτε.. D μή | πανοῦργος (A πανούργως, EFa add τις) ἔδωκ. (E δέδωκε) σοι τοῦτο (A αὐτῶ i. e. αὐτό) cum ACEFa.. B τοῦτο πανούργως ἔδ. σοί τις.. D τοῦτο πανούργως ἔδωκάς μοι.. I nil nisi πανοῦργος, statimque pergit ἦλθες.. Pos *videsis ne forte inficiat me deus tuo peccato*, omissis sqq. | D ἦλθας.. Fb θέλεις | κοινωνῆσαί με cum ACDFaI etc.. B ποιῆσαι κἀμὲ κοινωνῆσαι | DI τῆς ἁμαρτίας σου | καὶ (Pos om) εἶπεν cum ABDEFa etc.. C εἶπε δέ. Praeterea CE add αὐτῇ | Ἰουδίθ: A Ἰούθ.. B Οὐθένη, D ἡ Ἰουθήν.. C Ἰουδήθ.. E ἡ παιδίσκη αὐτῆς. Praeterea BC add ἡ παιδίσκη αὐτῆς, Fa ἡ παιδ. αὐτῇ, D ἡ παιδ. τῇ Ἄννᾳ, sed A nihil addit. Pos praem *ancilla* | σοι cum ABCFaI.. ELM σε | καθότι κύρ. ἀπέκλ. cum A.. BI Pos καθότι οὐκ ἤκουσας τῆς φωνῆς μου; ἀπέκλ. γὰρ (B καὶ ἰδοὺ συνέκλ.) κύρ. ὁ θεός.. Pos *merito sane clausit deus*.. C καθότι οὐκ ἤκουσας τῆς φων. μου; μὴ μεῖζον τούτου ἀράσομαί σοι, ὅτι ἀπέκλ. κύρ. ὁ θεός.. EFaFbLMN μὴ (FaN μήτι) μεῖζον (EN post τούτου, τοῦτο) τούτου (Fa om, N τοῦτο) ἀράσομαί σοι (ELM σε), καθότι οὐκ ἤκουσας τῆς φων. μου; ἀπέκλ. γὰρ ὁ θεός.. D μὴ τοῦτο ἀράσομαί σοι; ἐστέρησε γὰρ ἀπὸ σοῦ κύρ. ὁ θεός | D om σοι | A ἐν Ἰσραήλ

4. Post σφόδρα solus A haec addit: καὶ ἐκόπετο (sic, ni fallor) κοπετὸν μέγαν, ὅτι ὀνειδίσθη ἐκ πασῶν τῶν φυλῶν Ἰσραήλ. καὶ ἐν αὐτῇ (sic, non αὐτ.) γενομένη εἶπεν Τί ποιήσω; κλαίουσα (cod. κλέ-) προσεύξομαι πρὸς κύριον τὸν θεόν μου, ὅπως ἐπισκέψηταί με | περιείλατο cum ADEFaFbLMN.. BC περιείλετο | πενθικά: B νυμφικά; idem postea πενθικά pro νυμφικά | Fa ab altero τὰ ἱμάτια αὐτῆς ad alterum transiluit | καὶ ἀπεσμήξατο (cum AEFbILMN; BC ἐσμήξατο) τ. κεφ. αὐτῆς.. D om.. A add καὶ περιείλατο πᾶσαν θλίψιν ἀπ'

σμήξατο τὴν κεφαλὴν αὐτῆς καὶ ἐνεδύσατο τὰ ἱμάτια αὐτῆς τὰ νυμφικά, καὶ περὶ ὥραν ἐνάτην κατέβη εἰς τὸν παράδεισον τοῦ περιπατῆσαι. καὶ εἶδε δαφνηδαίαν, καὶ ἐκάθισεν ὑποκάτω αὐτῆς, καὶ ἐλιτάνευσεν τὸν δεσπότην λέγουσα Ὁ θεὸς τῶν πατέρων ἡμῶν, εὐλόγησόν με καὶ ἐπάκουσον τῆς δεήσεώς μου, καθὼς εὐλόγησας τὴν μήτραν Σάρρας καὶ ἔδωκας αὐτῇ υἱὸν τὸν Ἰσαάκ.

III.

1 Καὶ ἀτενίσασα εἰς τὸν οὐρανὸν εἶδε καλιὰν στρουθίων ἐν τῇ δαφνηδαίᾳ, καὶ ἐποίησε θρῆνον ἐν ἑαυτῇ λέγουσα Οἴ μοι, τίς με ἐγέννησεν; ποία δὲ μήτρα ἐξέφυσέ με; ὅτι κατάρα ἐγεννήθην ἐγὼ ἐνώπιον τῶν υἱῶν Ἰσραήλ, καὶ ὠνειδίσθην, καὶ ἐξε-

---

αὐτῆς | I ἐνέδυσε | D om τὰ ἱμ. αὐτῆς | ἐνάτην cum B etc .. AF^{a} etc ἐννάτην | εἶδε (F^{b} ἴδεν) .. A Pos ἰδοῦσα (omisso καί seq.) .. B εὗρε | δαφνηδαίαν cum AD (-δέα) EF^{a} (EF^{a} -νιδέαν) I (δαφνιδ.) .. B δαφνίδα ∴ CL δάφνην (L add δένδρον) .. M δένδρον δάφνης | κ. ἐκάθ. ὑποκ. αὐτῆς (L ὑπ' αὐτήν, F^{b} ὑπὸ τὴν δαφνιδέα) .. L add καὶ ἠθέλησε τοῦ ἀναπαῆναι .. E (omisso καὶ ἐλιτάν.) sic: καὶ ἱκέτευεν ὑποκάτω αὐτῆς | F^{a} ἐλιτάνευε | τὸν δεσπότην cum ABDF^{a}IL (τ. ἑαυτῆς δεσπ.) .. C τῷ δεσπότῃ | Ὁ θεός: F^{a} ὦ θεός | ἡμῶν cum ABE Eust .. CF^{a} Pos μου | εὐλόγ. με (F^{b} κἀμὲ) καὶ ἐπάκουσον (EF^{b} add τῆς φωνῆς) τῆς δεήσ. (F^{a} om τ. δεήσ.) μου (habet haec etiam Eust) .. A ἐλέησόν με καὶ εἰσάκουσόν μου τῆς δεήσεως, καὶ εὐλόγησόν με | καθ. εὐλόγησας (ita etiam Eust) .. G καθ. ἐπήκουσας καὶ ηὐλόγησας | F^{a} τῆς Σάρρας | Totum hoc caput Eust absolvit his: Ὁμοίως δὲ καὶ ἡ ὁμόζυγος αὐτοῦ περιθεμένη ἐσθῆτα εὐτελῆ ἐδέετο τοῦ θεοῦ τυχεῖν γονῆς. ἐπιστάσης δὲ τῆς μεγίστης ἡμέρας τοῦ θεοῦ λαμπρὰν στολὴν ἀμφιέννυται· οὐ γὰρ ἦν θεμιτὸν ἐν ταύτῃ τῇ ἑορτῇ πένθιμον ἠμφιάσθαι στολήν. περὶ γοῦν τὴν ἐνάτην ὥραν τῆς ἡμέρας ὑπό τι δένδρον ἐν τῷ παραδείσῳ αὐτῆς καθεσθεῖσα ἱκέτευε λέγουσα τῷ θεῷ Ὁ θεὸς τῶν πατέρων ἡμῶν, εὐλόγησόν με καὶ ἐπάκουσον τῆς δεήσεώς μου, καθὼς εὐλόγησας τὴν μήτραν Σάρρας καὶ ἔδωκας αὐτῇ υἱὸν τὸν Ἰσαάκ.

III, 1. ἀτενίσασα .. E ἀναβλέψασα .. F^{a} ἠτένισεν .. D ἀνέτεινε τὸ ὄμμα. Praeterea CE (non ADF^{a}L Pos etc) add Ἄννα, item B post οὐρανόν. A add μετὰ δακρύων | οὐρανόν: L add τοῦ δένδρου, F^{b} καὶ ἔκλαυσεν | εἶδε (EF^{b} ἴδεν) .. DF^{a} καὶ εἶδε | καλιάν: F^{b} νοσσιάν | δαφνηδαίᾳ cum AE (-δέᾳ) etc .. BCF^{a} δάφνῃ .. D om ἐν τ. δ. | ἐποίησε: B ἐποίησεν Ἄννα .. A ἐθρήνησε | θρῆνον: F^{b}L add μέγαν .. DL add Ἄννα | C Οἴ μοι, οἴ μοι | τίς με: I τίνι ὡμοιώθην ἐγώ, ἢ τίς με | IL om δέ | ἐξέφυσε: A ἔτεκε .. D ἐξέθρεψε (om με seq) | κατάρα ἐγεννήθην ἐγώ: AF^{a}I ἐγὼ (A add μόνη) κατ. ἐγενν. .. B κατ. καὶ ὄνειδος ἐγενήθην | ἐνώπ. (E om) τ. υἱ. Ἰσραήλ: D τοῖς υἱοῖς Ἰσρ. ἐνώπιον αὐτῶν | ὠνειδίσθην (A ὀνειδίσθη): F^{a}I Pos ὀνείδισαν (I ὠνείδ.) | ἐξε-

μυκτήρισάν με ἐκ ναοῦ κυρίου. [2] Οἴ μοι, τίνι ὡμοιώθην ἐγώ; οὐχ ὡμοιώθην ἐγὼ τοῖς πετεινοῖς τοῦ οὐρανοῦ, ὅτι καὶ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ γόνιμά εἰσιν ἐνώπιόν σου, κύριε. Οἴ μοι, τίνι ὡμοιώθην ἐγώ; οὐχ ὡμοιώθην ἐγὼ τοῖς θηρίοις τῆς γῆς, ὅτι καὶ τὰ θηρία τῆς γῆς γόνιμά εἰσιν ἐνώπιόν σου, κύριε. [3] Οἴ μοι, τίνι ὡμοιώθην ἐγώ; οὐχ ὡμοιώθην τοῖς ὕδασιν τούτοις, ὅτι καὶ τὰ ὕδατα ταῦτα γόνιμά εἰσιν ἐνώπιόν σου, κύριε. Οἴ μοι, τίνι ὡμοιώθην ἐγώ; οὐχ ὡμοιώθην ἐγὼ τῇ γῇ ταύτῃ, ὅτι καὶ ἡ γῆ προσφέρει τοὺς καρποὺς αὐτῆς κατὰ καιρόν, καὶ σὲ εὐλογεῖ, κύριε.

μυκτήρισάν με cum BDE (add καὶ ἐξώρισάν με, item Pos) FaL .. I ἐξέβαλον, Fb ἐξεβλήθην .. A ἐξεδιώχθην .. C ἐξεμυκτηρίσθην ἐκβληθεῖσα | ἐκ (E add τοῦ) ναοῦ: Fa ἐν τῷ ναῷ .. L om (una cum κυρίου) | κυρίου cum AI .. Fa τοῦ θεοῦ μου .. CDFb Pos κυρ. τοῦ θεοῦ μου (Pos om) .. B οἴκου κυρίου θεοῦ μου.

2. Οἴ μοι usque primum κύριε cum ABCDFbILMN: EFa om | τίνι: A τί | ὡμοιώθην: A ubique ὁμοιώθην | οὐχ ὡμοιώθ. ἐγώ: B οὐδέ | καὶ τὰ πετ. τ. οὐρανοῦ: AFb καὶ αὐτά | A γόνυμά (sic A ubique) ἐστιν | κύριε: D add καὶ σὲ εὐλογοῦσιν | Οἴ μοι, τίνι (A τί) ὡμοιώθ. ἐγώ (Fa om; A add τοῖς θηρίοις τῆς γῆς); οὐχ ὡμοιώθ. ἐγὼ (B οὐδέ pro οὐχ ὡμ. ἐγ.) τοῖς θηρίοις (E στρουθίοις) τῆς γῆς (C τοῖς ἀλόγοις ζώοις, A αὐτά pro ἐγὼ usque γῆς), ὅτι καὶ τὰ (Fa ὅτι αὐτὰ τὰ) θηρία (E στρουθία) τῆς γῆς (AB Pos ὅτι καὶ αὐτά, C ὅτι καὶ τὰ ἄλογα ζῶα) γόν. εἰσιν (Fa ἐστιν) ἐνώπ. σ. κύριε cum A (B; sed ponit post Οἴ μοι -- τῇ γῇ ταύτῃ etc) (C) DEFa (FbLMN) Pos. Ex his BFbLMN addunt: Οἴ μοι, τίνι ὡμοιώθην ἐγώ; οὐχ ὡμοιώθην ἐγὼ (B οὐδέ pro οὐχ ὡμ. ἐγ.) τοῖς ἀλόγοις ζώοις, ὅτι καὶ τὰ ἄλογα ζῶα (B ὅτι καὶ αὐτὰ) γόνιμά εἰσιν (ἐστιν) ἐνώπιόν σου, κύριε.

3. Οἴ μοι, τίνι (A τί) ὡμ. ἐγώ; οὐχ ὡμ. ἐγὼ (B om) τ. ὕδ. τ. | καὶ τὰ ὕδατα ταῦτα cum FbLMN, item omisso ταῦτα C .. BDFa καὶ (Fa om) αὐτὰ τὰ ὕδ. .. AI Pos καὶ αὐτά | κύριε: hoc loco addunt editiones antiquiores Οἴ μοι, τίνι ὡμοιώθην ἐγώ; οὐχ ὡμοιώθην ἐγὼ τοῖς κύμασι τῆς θαλάσσης, ὅτι καὶ τὰ κύματα γαληνιῶντα καὶ σκιρτῶντα, καὶ οἱ ἐν αὐτοῖς ἰχθύες εὐλογοῦσί σε, κύριε. Horum priorem partem Οἴ μοι usque θαλάσσης cdd. nostri omnes omittunt; posteriorem vero inde ab ὅτι καί vel totam vel ex parte vario modo plerique tuentur. A sic: καὶ οἱ ἰχθύες αὐτῶν εὐλογοῦσί σε, κύριε. B: τὰ γὰρ κύματα αὐτοῖς γαληνιῶντα σὲ εὐλογοῦσι, κύριε. Fb: καὶ αὐτὰ γὰρ τὰ κύματα ἀλεύοντα (ἀλύοντα?) καὶ σκιρτῶντα σὲ εὐλογοῦσι, κύριε. I: καὶ γὰρ τὰ ὕδατα γαληνιῶντα καὶ σκιρτῶντα τοῖς κύμασιν ἅμα τοῖς ἰχθίοις (sic) τῆς θαλάσσης σὲ εὐλογοῦσιν. LM: ὅτι καὶ τὰ κύματα αὐτῶν γαληνιῶντα καὶ οἱ ἰχθύες αὐτῶν σκιρτῶντες σὲ εὐλογοῦσι, κύριε. DEN: ὅτι καὶ τὰ κύματα (D add τῆς θαλάσσης) γαληνιῶντα καὶ σκιρτῶντα (D add εἰσι), καὶ οἱ ἰχθύες (D add αὐτῆς, N [τῆς?] θαλάσσης) εὐλογοῦσί σε, κύριε. Similiter Pos | Οἴ μοι, τίνι (A τί) ὡμοιώθ. ἐγώ; οὐχ ὡμ. ἐγὼ (B om) τῇ γῇ ταύτῃ (cum ABFaFbLMN; C Pos alii om), ὅτι καὶ ἡ γῆ αὕτη (cum FbLMN; BCFa Pos om; A ὅτι καὶ αὐτή) προσφέρει (D τρέφει) | Fa om κατὰ καιρόν | εὐλογεῖ: A -γοῦσιν | Cf. ad

IV.

[1] Καὶ ἰδοὺ ἄγγελος κυρίου ἐπέστη λέγων αὐτῇ Ἄννα Ἄννα,
ἐπήκουσε κύριος τῆς δεήσεώς σου, καὶ συλλήψει καὶ γεννήσεις,
καὶ λαληθήσεται τὸ σπέρμα σου ἐν ὅλῃ τῇ οἰκουμένῃ. καὶ εἶ-
πεν Ἄννα Ζῇ κύριος ὁ θεός μου, ἐὰν γεννήσω εἴτε ἄρρεν εἴτε
θῆλυ, προσάξω αὐτὸ δῶρον κυρίῳ τῷ θεῷ μου, καὶ ἔσται λει-
τουργοῦν αὐτῷ πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς αὐτοῦ. [2] Καὶ ἰδοὺ
ἦλθον ἄγγελοι δύο λέγοντες αὐτῇ Ἰδοὺ Ἰωακεὶμ ὁ ἀνήρ σου ἔρ-
χεται μετὰ τῶν ποιμνίων αὐτοῦ. ἄγγελος γὰρ κυρίου κατέβη

---

hoc caput Germani Constantinop. haec (Combef. Nov. auctar. I. p. 1416.): ὁμοίωσόν με τοῖς πετεινοῖς, τοῖς θηρίοις τῆς γῆς, τοῖς τῆς θαλάσσης ἰχθύσιν, ὅτι καὶ αὐτὰ γόνιμά εἰσιν ἐνώπιόν σου, κύριε. Item Geo (l. l. p. 1032.): διὰ τοῦτο ἐν τῇ μονῳδουμένῃ προσευχῇ πετεινῶν καὶ τετραπόδων, θηρίων τε καὶ γῆς καὶ τῶν ἐν τῇ γῇ φυομένων, ὑδάτων τε καὶ τῶν ἐν αὐτοῖς ἐγγονιζόντων ζώων παρεισάγει μνήμην. Eust pergit his: καὶ ταῦτα λέγουσα ἀφορᾷ εἰς τὸ δένδρον, καὶ θεασαμένη στρουθὸν τὰ νοσσία ἑαυτοῦ περιέποντα, πικρῶς στενάξασα καὶ κωκύσασα εἶπεν Ὦ δὴ κύριε, ὅτι οὐδὲ τοῖς πετεινοῖς τούτοις ὡμοίωμαι γονίμοις ὑπάρχουσι. καὶ ταῦτα βοώσης αὐτῆς πρὸς τὸν θεόν, ἄγγελος etc.

IV, 1. Καὶ ἰδού: D Καὶ ταῦτα εἰποῦσα ἐν ἑαυτῇ διαλογιζομένῃ, ἰδού † ἐπέστη: A ὤφθη, L ἐφάνη (Eust) .. BD ἔστη κατενώπιον αὐτῆς | λέγων αὐτῇ: AL αὐτῇ λέγων .. D λέγων πρὸς αὐτήν | A Ἄννα Ἄννα, hoc accentu. Item A alibi. | κύριος cum A .. B Pos Geo ὁ θεός .. CF^a κύρ. ὁ θεός | καὶ συλλήψει (-ψει cum AD; BCF^a -ψῃ) cum AB Geo .. CF^a Pos om καί .. F^b συλλ. γάρ .. D συλλ. ἐν γαστρί | γεννήσεις cum BEF^aL (add θυγατέρα) Geo .. AD γεννήσει .. I τέξεις | λαληθήσεται cum ABCF^a Geo .. DL κληθήσεται. Iidem pergunt τὸ σπ. σου (L τὸ ἐκ σοῦ γεγεννημένον) ἐν ὅλῃ τ. οἰκ. (D εὐλογημένον εἰς ὅλην τὴν οἰκουμένην). Geo totum locum sic habet (p. 1033.) ἰδοὺ γάρ, φησί, λαλούσης ἄγγελος κυρίου ἦλθε λέγων αὐτῇ Ἐπήκουσεν ὁ θεὸς τῆς δεήσεώς σου, καὶ συλλήψῃ καὶ γεννήσεις, καὶ λαληθήσεται τὸ σπ. σου ἐν ὅλῃ τ. οἰκ. | καὶ εἶπεν Ἄννα cum ABF^a .. C Pos εἶπε δὲ Ἄννα .. L καὶ ἤκουσεν ἡ Ἄννα ταῦτα, χαρᾶς πλησθεῖσα εἶπε | ἐὰν γεννήσω (ita etiam Geo): BF^a Pos ὅτι ἐὰν γενν. .. L ἐὰν κύριος ὁ θεός μου δώσει μοι, καὶ γεννήσω παιδίον | A Geo ἄρσεν | λειτουργοῦν: AB -ργόν, alii -ργῶν | αὐτῷ cum AC Pos etc Geo (p. 1036.) .. B τῷ θεῷ .. DEF^a om | Eust pergit: καὶ ταῦτα βοώσης αὐτῆς πρὸς τὸν θεόν, ἄγγελος κυρίου ἐπιφανεὶς αὐτῇ εὐαγγελίζεται αὐτῇ παιδοποιίαν. ἡ δὲ ἀκούσασα εὐθὺς τὸ γεννηθὲν ἀναθεῖναι τῷ θεῷ ἐπηγγείλατο.

2. Καὶ ἰδοὺ (A εὐθέως, L om) ἦλθον (D ἤλθοσαν. Ponunt h. l. ADL; BCF^a Pos ante λέγοντες; E post αὐτῇ) ἄγγ. δύο (cum ABD Pos; CF^aL δ. ἄγγ.; E om utrumque) λέγοντες (F^a ἀπαγγέλλοντες, E ἀναγγέλλ.) αὐτῇ Ἰδού (D Ἄννα Ἄννα, ἰδού; E ὅτι; L Pos om) Ἰωακείμ | ὁ ἀνήρ σου: BF^a om | ποιμνίων: F^a L ποιμένων. L sic: ἔρχεται ἀπὸ τοῦ ὄρους τῆς ἐρήμου μετὰ τῶν ποιμένων αὐτοῦ καὶ τῶν προβάτων καὶ αἰγῶν καὶ βοῶν αὐτοῦ | ἄγγ. γὰρ (F^b δὲ) κυρ.

πρὸς αὐτὸν λέγων Ἰωακεὶμ Ἰωακείμ, ἐπήκουσε κύριος ὁ θεὸς τῆς δεήσεώς σου· κατάβηθι ἐντεῦθεν· ἰδοὺ γὰρ ἡ γυνή σου Ἄννα ἐν γαστρὶ λήψεται. [3] Καὶ κατέβη Ἰωακείμ, καὶ ἐκάλεσεν τοὺς ποιμένας αὐτοῦ λέγων Φέρετέ μοι ὧδε δέκα ἀμνάδας ἀσπίλους καὶ ἀμώμους, καὶ ἔσονται κυρίῳ τῷ θεῷ μου· καὶ φέρετέ μοι δεκαδύο μόσχους ἁπαλούς, καὶ ἔσονται τοῖς ἱερεῦσι καὶ τῇ γερουσίᾳ· καὶ ἑκατὸν χιμάρους παντὶ τῷ λαῷ. [4] Καὶ ἰδοὺ Ἰωακεὶμ ἧκε μετὰ τῶν ποιμνίων αὐτοῦ, καὶ ἔστη Ἄννα πρὸς τὴν πύλην καὶ εἶδε τὸν Ἰωακεὶμ ἐρχόμενον, καὶ δραμοῦσα ἐκρεμάσθη εἰς τὸν

κατέβη: A κατέβη γὰρ ἄγγ. κυρ. .. L καὶ ἦλθεν ὁ ἄγγ. | πρὸς αὐτόν: BF^b^L πρὸς (L add τὸν) Ἰωακείμ .. A om | λέγων: BF^b^ add αὐτῷ, A αὐτῷ τῷ Ἰωακείμ .. F^a^ καὶ εἶπεν αὐτῷ .. L καὶ λέγει πρὸς αὐτόν | Ἰωακ. Ἰωακ. cum ACEF^b^IL Pos .. D Ἰωακ. semel .. BF^a^ plane om | ἐπήκουσε (cum ADEF^a^; C εἰσήκ., item L post θεός) κ. ὁ θε. τῆς (I add φωνῆς τῆς) δεήσ. σου: B om | κατάβηθι (DL καὶ κατ., F^a^ σπεῦσον, κατ.) ἐντεῦθεν (A ἐνταῦθα; D τὸ τάχος ἐντ.; L ἐντ. ἐν τῷ οἴκῳ σου) | ἰδοὺ γάρ cum ABDEF^a^L .. C Pos om γάρ | ἡ γ. σ. Ἄννα cum ABD .. CF^a^ Pos Ἄνν. ἡ γ. σ. | λήψεται: B εἴληφε | Eust haec breviter sic absolvit: Τοιαῦτα δὲ καὶ τῷ Ἰωακεὶμ ὁ ἄγγελος ἐν τῷ ὄρει διεσήμανε.

3. Καὶ κατέβη (I κατίει) Ἰωακείμ: D add ἐκ τοῦ ὄρους δεδικαιωμένος .. A Καταβὰς δὲ Ἰωακείμ (omisso καί seq) | δέκα cum AF^a^F^b^IL Pos Eust .. BC δώδεκα, E δεκαδύω | ἀσπίλ. κ. ἀμώμους: F^a^ om .. A om ἀσπ. καί | καὶ ἔσοντ. cum AEI Pos; item additis αἱ δέκα (BD δώδεκα) ἀμνάδ. F^b^LBD .. C εἰς θυσίαν .. F^a^ om | B om μου | κ. φέρ. μοι: BF^b^L add ὧδε | δεκαδύο μόσχ. cum F^a^F^b^I Eust (μ. δέκαδ.), item BC aliique δώδεκα μόσχ., item Pos .. A δέκα μόσχ. | ἁπαλούς cum BF^a^I Pos .. A καλοὺς καὶ ἁπαλούς, F^b^ ἁπαλ. κ. καλ. .. C aliique ut videtur ἀσπίλους | καὶ ἔσονται cum AC Pos etc .. BDEF^a^L add οἱ (F^a^ om) δώδεκα (F^a^ ιβ΄) μόσχοι | καὶ ἑκατ. χιμάρους (A χημάρρους) cum ADEF^a^ .. BCL Pos καὶ φέρετέ μοι (L add ὧδε) ἑκ. χιμ. | παντὶ τ. λαῷ (L add Ἰσραήλ) cum ADE .. BCF^a^L Pos praem καὶ ἔσονται οἱ (F^a^ om) ἑκατ. χίμαροι | Eust sic pergit: καὶ καταβὰς Ἰωακεὶμ ἀπὸ τοῦ ὄρους δέκα ἀμνάδων θυσίαν τῷ κυρίῳ προσήνεγκε, καὶ τοῖς ἱερεῦσι μόσχους δεκαδύο, καὶ τῇ γερουσίᾳ καὶ παντὶ τῷ λαῷ ἑκατὸν χειμάρους.

4. ἰδού: F^a^F^b^ om | ηκε cum C (aliisque ut videtur, item ἥκει D) .. B ἔρχεται .. AF^b^L ἦλθεν (-θε) .. F^a^ κατέβη | ποιμνίων: F^a^ ποιμένων | ἔστη: F^b^ ἑστήκει .. A ἐξῆλθεν | πρὸς τὴν πύλην cum ADEIL .. F^a^ παρὰ τὴν πύλην .. BC πρὸς τῇ πύλῃ. Praeterea L add αὐτῆς, C τοῦ οἴκου αὐτῆς .. F^b^ add προσδεκομένη (ita Birch male pro -δεχομένη scripsisse videtur) Ἰωακεὶμ τὸν ἄνδρα αὐτῆς | εἶδε: F^a^F^b^ ἴδε (-εν) .. A ἰδοῦσα | τὸν (B om) Ἰωακείμ: AF^b^ αὐτόν | ἐρχόμενον cum AB etc .. CF^a^ add μετὰ τῶν ποιμνίων (F^a^F^b^ ποιμένων) αὐτοῦ (F^a^ om) .. I om καὶ εἶδε usque ἐρχόμενον | καὶ (A om) δραμοῦσα (A προσδραμ.) cum (A)BDF^a^I Pos .. CEL καὶ ἔδραμεν Ἄννα (E om; L add ἔμπροσθεν αὐτοῦ) καί | A ἐκρεμμάσθη | εἰς τὸν τράχ. cum BIL .. F^a^ ἐν τῷ τραχήλῳ .. AC ἐπὶ τὸν τράχηλον .. D ἐπὶ τοῦ τραχήλου .. EF^b^ περὶ (E πρὸς)

τράχηλον αὐτοῦ λέγουσα Νῦν οἶδα ὅτι κύριος ὁ θεὸς εὐλόγησέ με σφόδρα· ἰδοὺ γὰρ ἡ χήρα οὐκέτι χήρα, καὶ ἡ ἄτεκνος ἐν γαστρὶ λήψομαι. καὶ ἀνεπαύσατο Ἰωακεὶμ τὴν πρώτην ἡμέραν εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ.

V.

1 Τῇ δὲ ἐπαύριον προσέφερε τὰ δῶρα αὐτοῦ λέγων ἐν ἑαυ-
τῷ Ἐὰν κύριος ὁ θεὸς ἱλασθῇ μοι, τὸ πέταλον τοῦ ἱερέως φανε-
ρόν μοι ποιήσει. καὶ προσέφερεν τὰ δῶρα αὐτοῦ Ἰωακεὶμ καὶ
προσεῖχεν τῷ πετάλῳ τοῦ ἱερέως, ὡς ἐπέβη ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον
κυρίου, καὶ οὐκ εἶδεν ἁμαρτίαν ἐν ἑαυτῷ. καὶ εἶπεν Ἰωακείμ
Νῦν οἶδα ὅτι κύριος ἱλάσθη μοι καὶ ἀφῆκεν πάντα τὰ ἁμαρτή-
ματά μου. καὶ κατέβη ἐκ ναοῦ κυρίου δεδικαιωμένος, καὶ
ἀπῆλθεν ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ. 2 Ἐπληρώθησαν δὲ οἱ μῆνες αὐτῆς·

τὸν τράχ. | λέγουσα (A λέγων) .. B καὶ εἶπε .. D καταφιλοῦσα αὐτὸν καὶ λέγουσα | οἶδα (B add ἀληθῶς) .. A ἔγνων | κύριος ὁ θεός .. F^a om ὁ θεός .. E ἐπήκουσέ μου ὁ θεὸς καί | εὐλόγησέ (E ηὐλ.) με (A μοι) σφόδρ. (AE om): F^b praem ἱλάσθη μοι καί .. L add καὶ ὅτι ἄτεκνος ἐτύγχανα, νῦν οἶδα ὅτι τέκνον τέξομαι | ἰδοὺ (B καὶ) γὰρ ἡ χήρα οὐκέτι (B οὐκ ἦν) χήρα (A add εἰμί) | ἡ (F^a om; L ἰδοὺ ἡ) ἄτεκνος (L add ἤμην) ἐν γαστρί: E ἡ ἄτεκν. οὐκέτι ἄτεκνος· ἐν γαστρὶ γάρ | λήψομαι: A λήψεται .. BF^b εἴληφα .. L συλλήψομαι καὶ εἴληφα | τὴν πρώτ. ἡμέραν: BF^a Pos τῇ πρώτῃ ἡμέρᾳ .. A τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ, F^b τὴν ἡμέραν ἐκείνην | ABF^a ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ

V, 1. τὰ δῶρα αὐτοῦ: B add Ἰωακείμ, E διπλᾶ, L Ἰωακεὶμ τοῖς ἱερεῦσι καὶ παντὶ τῷ λαῷ | D om λέγων usque ποιήσει | ἐν ἑαυτῷ cum ABCF^b Pos etc: EF^a om | Ἐάν: F^a Εἰ .. A add μή | κύρ. ὁ θεός (A add μου): F^aI om ὁ θεός | φαν. μοι (F^a om) ποιήσει (B Pos ποι. μοι) cum ABC(F^a)F^b etc .. E φανερώσει μοι .. L φανερόν μοι γενήσεται | καὶ προσέφερεν (E προσφέρων omisso καί) τ. δ. αὐτ. Ἰωακ. (B om; L add ἐν τῷ οἴκῳ κυρίου) cum BCEF^bL .. AF^a om | προσεῖχεν cum ABDEF^bI Pos .. C προσέσχε .. F^a προσῆλθε. Praeterea A add Ἰωάκείμ | τῷ πετάλῳ: ADI τὸ πέταλον | ὡς (D ὅς, A ἕως, I ἕως οὗ) ἐπέβη (F^a ἀνέβη): E καὶ ἐπέβη .. B καὶ ἐφανερώθη αὐτῷ, καὶ ἐπέβη | D ἐπὶ τῷ θυσιαστηρίῳ | κυρίου .. F^a τοῦ κυρίου .. L κυρ. τοῦ θεοῦ | καὶ οὐκ εἶδεν (alii ἴδεν; alii οἶδεν) ἁμαρτ. ἐν ἑαυτῷ cum AEF^bIL Pos .. BC(F^a) καὶ (F^a add εἶδε, καὶ ἰδοὺ) ἁμαρτία οὐχ εὑρέθη ἐν αὐτῷ, D καὶ οὐχ εὑρέθη ἐν αὐτῷ ἁμ. | B om Ἰωακείμ | κύριος (F^a ὁ κύρ.) cum AF^aI Pos .. BC κύρ. ὁ θεός | ἱλάσθη: L ἐσπλαγχνίσθη | ἀφῆκεν cum ADEF^bIL Pos (L Pos add μοι): BCF^a ἀφεῖλε | πάντα (I om) τὰ ἁμαρτ. (F^b παραπτώμ.) μου .. BC μου πάντ. τὰ ἁμ. | κατέβη: A add Ἰωακείμ | ἐκ (ADF^a add τοῦ) ναοῦ (D Pos οἴκου) | καὶ ἀπῆλθεν (AF^a Pos ἦλθεν, D ἦν, I οἴκει) .. EL om | ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ cum BDI .. ACF^aL εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ .. E om. Praeterea D add χαίρων, BC χαίρων καὶ δοξάζων τὸν θεὸν τοῦ Ἰσραήλ (C om τ. Ἰσρ.).

2. Ἐπληρώθ. δέ cum ABC etc .. DE$F^a$$F^b$ καὶ ἐπληρώθ. (D ἐπλήσθη-

ἐν δὲ τῷ ἐνάτῳ μηνὶ ἐγέννησεν Ἄννα. καὶ εἶπεν τῇ μαίᾳ Τί ἐγέννησα; ἡ δὲ εἶπεν Θῆλυ. καὶ εἶπεν Ἄννα Ἐμεγαλύνθη ἡ ψυχή μου ἐν τῇ ἡμέρᾳ ταύτῃ· καὶ ἀνέκλινεν αὐτήν. πληρωθεισῶν δὲ τῶν ἡμερῶν ἀπεσμήξατο Ἄννα, καὶ ἔδωκεν μασθὸν τῇ παιδί, καὶ ἐπωνόμασε τὸ ὄνομα αὐτῆς Μαριάμ.

VI.

[1] Ἡμέρᾳ δὲ καὶ ἡμέρᾳ ἐκραταιοῦτο ἡ παῖς· γενομένης δὲ αὐτῆς ἑξαμηνιαίου ἔστησεν αὐτὴν ἡ μήτηρ αὐτῆς χαμαί, τοῦ διαπειράσαι εἰ ἵσταται. καὶ ἑπτὰ βήματα περιπατήσασα ἦλθεν εἰς τὸν κόλπον αὐτῆς. καὶ ἀνήρπασεν αὐτὴν λέγουσα Ζῇ κύριος ὁ θεός μου, οὐ μὴ περιπατήσῃς ἐν τῇ γῇ ταύτῃ, ἕως ἂν ἀπάξω

σαν) .. L καὶ ἐπλ. δέ .. I Pos συνέλαβε δὲ Ἄννα, καὶ ἐπληρ. | οἱ μῆνες αὐτῆς cum CDF^{b} .. A οἱ ἓξ μῆνες τῇ Ἄννῃ, E Pos μῆνες αὐτῇ ἕξ, L αἱ ἡμέραι Ἄννας ὡσεὶ μῆνες ἕξ .. B τῇ Ἄννῃ μῆνες ἑπτά .. F^{a} τῇ Ἄννῃ μῆνες ἐννέα, I αὐτῇ μῆνες ἐννέα | ἐν δὲ τῷ ἐνάτῳ (ἐνάτῳ B aliique; ἐννάτῳ A aliique) μηνί cum BCI (ἐ. δ. τ. μηνὶ τῷ ἐν.) .. AF^{b} τῷ δὲ ἐννάτῳ (F^{b} add μηνί) .. EL τῷ δὲ (E ἐν δὲ τῷ) ἑβδόμῳ μηνί .. DF^{a} nil nisi καί | ἐγέννησεν: D ἔτεκεν | AL (aliique?) om Ἄννα | καὶ εἶπεν (-πε) .. A εἶπεν δέ .. DL add (ἡ) Ἄννα | ἡ δὲ (L add μαῖα) εἶπεν: DF^{a} καὶ εἶπεν αὐτῇ (D om) .. F^{b} καὶ ἀποκριθεῖσα ἡ μαῖα εἶπεν | Θῆλυ: F^{b}L θηλεῖαν .. D add ἐγέννησας | Ἐμεγαλύνθη (L Νῦν ἀληθῶς ἐμεγ.) ἡ ψυχή (L τὸ πνεῦμά) μου cum ABIL Pos .. CDF^{b} Ἐμεγάλυνεν (F^{b} μεγαλύνει) ἡ ψυχή μου (D add τὸν κύριον) .. F^{a} Ἐμεγάλυνεν ὁ κύριος τὴν ψυχήν μου | ἐν (AF^{a} om) τῇ ἡμ. ταύτῃ cum (AF^{a}) BDL .. I Pos ἐπὶ τῇ ὥρᾳ ταύτῃ .. CF^{b} τὴν ἡμέραν ταύτην | αὐτήν (L add ἡ μαῖα) cum CF^{a}L Pos etc .. A τὴν παῖδα .. BD (add ἐν τῇ κλίνῃ) E ἑαυτήν | A πληρωθέντων | ἀπεσμήξατο Ἄννα (B om) .. I add ἀπὸ τοῦ ὕματος αὐτῆς, L τῆς ἀφέδρου αὐτῆς, N τῆς λοχείας αὐτῆς .. D om ἀπεσμ. Ἄνν. καί | καὶ ἔδωκεν (I ἐδίδω) μασθὸν (B μαστόν) τῇ παιδί (L τῷ παιδίῳ): haec F^{b} post ἀνέκλιν. αὐτήν ponit | καὶ (A add τῇ ἡμέρᾳ τῇ ὀγδόῃ) ἐπωνόμασε (cum BDIL Pos; A ἐκάλεσε, F^{a} ἐκαλέσατο) τὸ ὄν. αὐτ. Μαριάμ cum BDIL Pos (AF^{a}) .. E κ. ἐπωνόμ. αὐτὴν Μαρ. .. C ἐκάλεσε δὲ Μαριάμ | Eust capp. IV. et V. paucis absolvit his: καὶ ἐπιτελέσας τὰς θυσίας ταύτας ἐν τῷ ναῷ τοῦ θεοῦ ἀφικνεῖται εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ, καὶ γνοὺς τὴν γυναῖκα αὐτοῦ ποιεῖ ἐξ αὐτῆς θυγατέρα καὶ ὀνομάζει αὐτὴν Μαριάμ.

VI, 1. ἑξαμηνιαίου: F^{a} ἐννεαμηνιαίου χρόνου | χαμαί (EF^{a} post αὐτήν ponunt): L add ἐπὶ τοὺς πόδας τῆς παιδός | διαπειράσαι cum BEIL .. CF^{a} πειράσαι .. AD περιπατῆσαι (A add καί) | ἑπτὰ (F^{a} ἐννέα) βήμ. περιπατήσασα (D περιεπάτησε καί) cum ABDEF^{a}IL (add ἡ παῖς) Pos .. C περιπ. ζ. βήμ. | F^{a} εἰς κόλπον | αὐτῆς cum AB .. CF^{a} Pos τῆς μητρὸς αὐτῆς | καὶ ἀνήρπασεν (F^{a} ἥρπασεν) αὐτὴν (F^{a} add ἡ μήτηρ αὐτῆς, item ut videtur alii) λέγουσα cum AEF^{a}L aliisque ut videtur .. BDI Pos καὶ εἶπεν Ἄννα, C εἶπε δὲ Ἄννα | οὐ (L ὅτι οὐ) μὴ περιπατήσῃς cum AB Iac .. CF^{a} οὐ (F^{a} om) μὴ περιπατήσεις | I ἐπὶ τῆς γῆς | ἕως ἄν cum AEF^{a}L Iac .. BC ἕως οὗ | E εἰσάξω, L ἄξω |

σε ἐν τῷ ναῷ κυρίου. καὶ ἐποίησεν ἁγίασμα ἐν τῷ κοιτῶνι αὐ-
τῆς, καὶ πᾶν κοινὸν καὶ ἀκάθαρτον οὐκ εἴα διέρχεσθαι δι' αὐτῆς·
καὶ ἐκάλεσε τὰς θυγατέρας τῶν Ἑβραίων τὰς ἀμιάντους, καὶ
διεπλάνων αὐτήν. [2] Ἐγένετο δὲ πρῶτος ἐνιαυτὸς τῇ παιδί, καὶ
ἐποίησεν Ἰωακεὶμ δοχὴν μεγάλην, καὶ ἐκάλεσε τοὺς ἱερεῖς καὶ
τοὺς γραμματεῖς καὶ τὴν γερουσίαν καὶ πάντα τὸν λαὸν τοῦ Ἰσ-
ραήλ. καὶ προσήνεγκεν Ἰωακεὶμ τὴν παῖδα τοῖς ἱερεῦσι, καὶ
εὐλόγησαν αὐτὴν λέγοντες Ὁ θεὸς τῶν πατέρων ἡμῶν, εὐλόγη-
σον τὴν παῖδα ταύτην καὶ δὸς αὐτῇ ὄνομα ὀνομαστὸν αἰώνιον
ἐν πάσαις ταῖς γενεαῖς. καὶ εἶπε πᾶς ὁ λαός Γένοιτο γένοιτο,
ἀμήν. Καὶ προσήνεγκεν αὐτὴν τοῖς ἀρχιερεῦσι, καὶ εὐλόγησαν
αὐτὴν λέγοντες Ὁ θεὸς τῶν ὑψωμάτων, ἐπίβλεψον ἐπὶ τὴν παῖδα
ταύτην καὶ εὐλόγησον αὐτὴν ἐσχάτην εὐλογίαν, ἥτις διαδοχὴν
οὐκ ἔχει. [3] Καὶ ἀνήρπασεν αὐτὴν ἡ μήτηρ αὐτῆς ἐν τῷ ἁγιά-

ἁγίασμα cum A (post αὐτῆς ponit) BDEF^aIL Iac .. C ἁγιαστήριον | πᾶν (cum BCEI; ADF^aL Iac om) κοιν. καὶ (cum BEF^aI Iac; ACDL ἢ) ἀκάθαρτ. | οὐκ εἴα (D εἴασε, L ἐᾷ) διέρχ. (F^a διελθεῖν) .. I οὐ συνεχώρει διελθεῖν .. A οὐ διήρχετο | Iac δι' αὐτοῦ | I ἐκάλει | ἀμιάντους: D παρθένους καὶ ἀμιάντ. | διεπλάνων cum A (ἐπλάνων) BC (διεπλάνον) F^a (διεπλήνων) F^bI (διεπλάνουν) Pos (*seducebant*) .. D διηκόνουν αὐτήν (sic) .. E ἐμετεώρησαν (sic) αὐτήν .. Fabric coniecit διέπλυνον.

2. A Pos δοχ. μεγάλ. (Pos με. δ.) Ἰωακείμ | τοὺς ἱερεῖς (DI Pos ἀρχιερεῖς, L ἱερεῖς καὶ τοὺς ἀρχιερεῖς) κ. τοὺς (B om) γραμμ. καὶ (B om; L add πᾶσαν) τὴν γερουσίαν (B τῆς γερουσίας) κ. π. τὸν (D om) λα. τοῦ (cum BDL; CF^a om) Ἰσρ. (E om τ. Ἰσρ.): A nil nisi πάντας τοὺς ἱερεῖς καὶ τὴν γερουσίαν | καὶ προσήνεγκεν (E ἤνεγκεν, D προσέφερεν) Ἰω.: A καὶ προσήγαγον Ἰωακεὶμ καὶ Ἄννα | τὴν παῖδα: I Pos δῶρα | ἱερεῦσι: BF^aI Pos ἀρχιερεῦσι, L ἀρχιερεῦσι καὶ ἱερεῦσι | D ηὐλόγησαν τὴν παῖδα | λέγοντες (D καὶ εἶπον) cum AB(D)EF^aIL Pos .. C praem οἱ ἱερεῖς | L Κύριε ὁ θεὸς τῶν πατέρ. ἡμ. Ἀβραὰμ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ | ὀνομαστὸν αἰώνιον cum BCF^aI Pos .. DL Iac om ὀνομαστόν .. E ὀνομαστ. ἐνώπιόν σου | ἐν (F^a om) πάσ. τ. γενεαῖς: B add τῆς γῆς, F^b τοῦ αἰῶνος | καὶ εἶπε πᾶς (I om) ὁ λαός (L add Ἰσραήλ) Γένοιτο, γένοιτο (alterum om DF^bIL) ἀμήν (F^bI ante γένοιτο ponunt): B om | καὶ (F^a add πάλιν) προσήνεγκεν .. C add Ἰωακείμ .. BF^bI Pos προσήνεγκαν | αὐτὴν cum BDE$F^a$$F^b$I Pos .. C τὴν παῖδα | τ. ἀρχιερεῦσι cum CDF^b .. BF^a Pos alii τ. ἱερεῦσι | L sic: καὶ πάλιν (omissis προσήνεγκ. αὐτ. τ. ἀρχ. καὶ) ηὐλόγησαν τὴν παῖδα λέγοντες οἱ ἱερεῖς. Porro I καὶ προσήνεγκαν αὐτὴν (omissis τ. ἀρχιερ., καὶ εὐλόγ. αὐτὴν) λέγοντες. A denique omittit post τῶν πατέρων ἡμῶν omnia quae proxime sequuntur, statimque pergit καὶ τῶν ὑψωμάτων | ἐπίβλεψ. ἐπὶ τ. π. τ. καὶ (I om ἐπίβλ. usque καὶ) εὐλόγησον (A vitiose -σαν) αὐτὴν (A om) ἐσχάτ. (B Iac Pos om) εὐλογίαν cum ABDEF^aIL Iac Pos .. C εὐλόγησον τὴν παῖδα ταύτ. καὶ πάρασχον (sic) αὐτῇ εὐλογίαν | οὐκ ἔχει: C Iac οὐχ ἕξει

3. Καὶ ἀνήρπασεν (F^b ἀνήγαγεν) αὐτὴν ἡ μήτ. αὐτ. cum ABDE$F^a$$F^b$GIL

σματι τοῦ κοιτῶνος αὐτῆς, καὶ ἔδωκεν αὐτῇ μασθόν. καὶ ἐποίησεν Ἄννα ᾆσμα κυρίῳ τῷ θεῷ λέγουσα Ἄσω ᾠδὴν κυρίῳ τῷ θεῷ μου, ὅτι ἐπεσκέψατό με καὶ ἀφείλατο ἀπ' ἐμοῦ τὸ ὄνειδος τῶν ἐχθρῶν μου· καὶ ἔδωκέν μοι κύριος καρπὸν δικαιοσύνης αὐτοῦ, μονοούσιον πολυπλούσιον ἐνώπιον αὐτοῦ. τίς ἀναγγελεῖ τοῖς υἱοῖς Ῥουβὶμ ὅτι Ἄννα θηλάζει; ἀκούσατε ἀκούσατε, αἱ δώδεκα φυλαὶ τοῦ Ἰσραήλ, ὅτι Ἄννα θηλάζει. Καὶ ἀνέπαυσεν αὐτὴν ἐν τῷ κοιτῶνι τοῦ ἁγιάσματος αὐτῆς, καὶ ἐξῆλθεν καὶ διηκόνει αὐτοῖς. τελεσθέντος δὲ τοῦ δείπνου κατέβησαν εὐφραινόμενοι καὶ δοξάζοντες τὸν θεὸν Ἰσραήλ.

Pos .. C καὶ ἀνήγαγον αὐτήν | ἐν (Fb L καὶ εἰσήνεγκεν αὐτὴν ἐν) τῷ ἁγιάσμ. (L κοιτῶνι) τοῦ κοιτῶνος (L τοῦ ἁγιάσματος, Fb om) αὐτ. cum ACDE(Fb L) .. BFa I Pos om | καὶ (C add λαβοῦσα Ἄννα, non item ABEFa Fb GIL Pos) ἔδωκεν αὐτῇ μασϑὸν (αὐτῇ μασϑ. [B μαστόν] cum ABFa I Pos; CEFb GL μασϑ. τῇ παιδί) .. D om | ἐποίησεν (CD ῄσεν) Ἄννα (AC om) ᾆσμα (AE ᾠδή, I ἁγίασμα) | κυρίῳ τῷ ϑεῷ cum ABCDEIL Pos .. Fa om τῷ ϑεῷ | A o[illegible]γουσα | Ἄσω (D ᾄσομαι; Iac add δή,) ᾠδὴν (E add ἁγίαν; DFb ᾠδ. ἁγ. [illegible] μου ponunt) κυρ. τ. ϑε. μου (L add ἁγίαν καὶ εὐάρεστον ἐνώπιον αὐτοῦ) [illegible] BCFa Iac Pos etc .. A om | ἀφείλατο (BI Iac -λετο) cum ABEI Iac .. [illegible] BCD KL ἀφεῖλε (-λεν) | ἀπ' ἐμοῦ cum BDFa L Pos .. A με (sic) .. Iac [illegible] CIK om | τὸ (DK om) ὄνειδος cum ACDFa KL Iac .. BI τὸν ὀνειδισμόν [illegible] ἐχϑρῶν μου cum BDFa KL Pos .. C (item alii?) μου ἀπὸ τῶν ἐχϑρῶν [illegible] A μου ἐν ἀνϑρώποις .. Iac om | κύριος cum BK .. DFb IL Pos κύρ. ὁ ϑεός .. A κύρ. ὁ ϑε. μου .. CFa Iac om | καρπὸν (Fb αἶνον, L add τῆς) δικαιοσύνης αὐτοῦ (cum EFa KL Iac; om ABCDFb I Pos) .. D add καὶ καρπόν | μονοούσιον (I Pos om; K Iac add καί, C αὐτῷ καὶ) πολυπλούσιον (cum Fb KL Iac; BCD πολυπλάσιον; I Pos πολυπλασίωνα) ἐνώπιον (D κατενώπ.) αὐτοῦ (cum BD [om αὐτ.] Fb IKL Pos; C om; Iac αἰώνιον) .. AEFa om | τίς .. D καὶ τίς .. Fa I ὅτι | Ῥουβίμ cum ABK etc .. Fa etc Ῥουβείμ, C Ῥουβήμ | Ἄννα ϑηλάζει (EL -ζεται) cum ABDEIKL Pos .. CFa ϑηλ. Ἄννα | ἀκούσ. ἀκούσ. (alterum om K) αἱ δώδ. (K δεκαδύο, I om) φυλ. τ. Ἰσρ. ὅτι Ἄ. ϑηλάζει (L -ζεται) cum ABDIKL Pos .. CFa om | ἀνέπαυσεν: BI Pos ἀνέκλινεν | αὐτὴν (L τὴν παῖδα αὐτῆς) cum ABDEFa IKL Pos .. C add ἡ μήτηρ αὐτῆς | ἐν τῷ κοιτῶνι τοῦ ἁγιάσμ. (BL om τ. ἁγ.) αὐτῆς cum ABEFb IKL Pos .. CFa ἐν τῷ ἁγιάσματι τοῦ κοιτῶνος (Fa om τ. κοιτ.) αὐτῆς | καὶ ἐξῆλϑεν καί: D καὶ ἐξελϑοῦσα Ἄννα | καὶ διηκόνει: Fb τοῦ διακονῆσαι | Fa κατῆλϑον, I κατήισαν | εὐφραινόμενοι: BIK εὐφρανϑέντες. Praeterea BI add καὶ ἐπέϑηκαν αὐτῇ ὄνομα (B αὐτήν, omisso ὄνομ.) Μαριάμ, διότι τὸ ὄνομα αὐτῆς οὐ μαρανϑήσεται εἰς τὸν αἰῶνα, item Pos *et posuerunt illi nomen Mariam.* Similiter Fb post τ. ϑε. Ἰσραὴλ add καὶ ἐκάλεσαν δὲ τὸ ὄνομα αὐτῆς Μαριάμ, λέγοντες ὅτι τὸ ὄνομα αὐτῆς οὐ μαρανϑήσεται. | καὶ (Pos om) δοξάζοντες cum ADFa L .. BEI καὶ ἐδόξαζον .. CK καὶ ἐδόξασαν | K τοῦ Ἰσραήλ.

VII.

1 Τῇ δὲ παιδὶ προσετίθεντο οἱ μῆνες αὐτῆς. ἐγένετο δὲ διετὴς ἡ παῖς, καὶ εἶπεν Ἰωακείμ Ἀνάξωμεν αὐτὴν ἐν τῷ ναῷ κυρίου, ὅπως ἀποδῶμεν τὴν ἐπαγγελίαν ἣν ἐπηγγειλάμεθα, μή πως ἀποστείλῃ ὁ δεσπότης ἐφ' ἡμᾶς καὶ ἀπρόσδεκτον γένηται τὸ δῶρον ἡμῶν. καὶ εἶπεν Ἄννα Ἀναμείνωμεν τὸ τρίτον ἔτος, ὅπως μὴ ζητήσει ἡ παῖς πατέρα ἢ μητέρα. καὶ εἶπεν Ἰωακείμ Ἀναμείνωμεν. 2 Καὶ ἐγένετο τριετὴς ἡ παῖς, καὶ εἶπεν Ἰωακείμ Καλέσατε τὰς θυγατέρας τῶν Ἑβραίων τὰς ἀμιάντους καὶ λαβέτωσαν ἀνὰ λαμπάδα, καὶ ἔστωσαν καιόμεναι, ἵνα μὴ στραφῇ ἡ παῖς εἰς τὰ ὀπίσω καὶ αἰχμαλωτισθῇ ἡ καρδία αὐτῆς ἐκ ναοῦ κυρίου. καὶ ἐποίησαν οὕτως ἕως ἀνέβησαν ἐν τῷ ναῷ κυρίου. καὶ ἐδέξατο αὐτὴν ὁ ἱερεύς, καὶ φιλήσας εὐλόγησεν

VII, 1. παιδί: A** I παιδίσκῃ | A καὶ ἐγένετο διετής, omisso ἡ παῖς | Ἰωακείμ (A ὁ πατὴρ αὐτῆς) cum AC, item ut videtur D aliisque .. EFaL add τῇ Ἄννᾳ, BFbI Pos Ἄννῃ τῇ γυναικὶ αὐτοῦ, K πρὸς Ἄνναν τὴν γυναῖκα αὐτοῦ | Ἀνάξωμεν (A -ξομεν) cum ADEFbL .. BCFa ἀπάξωμεν .. K δῶμεν (et pergit ἐν τῷ ναῷ κυρ. τὴν παῖδα) | Fa εἰς τὸν ναὸν τοῦ κυρίου | ὅπως cum ABDEFbIKL .. Fa ὥστε .. C καί | I ἀποδώσωμεν | τὴν ἐπαγγελίαν .. BIL Pos add ἡμῶν | ἣν ἐπηγγειλάμεθα .. Fb om .. Fa add κυρίῳ τῷ θεῷ | ἀποστείλῃ (D -στελεῖ) cum CDEFbGIKL .. A ἀποστῇ .. B ἀποστρέψῃ, Fa ἀποστραφῇ | ὁ δεσπότης cum ABDEGIK (ponit post ἐφ' ἡμ.) L .. C κύριος ὁ θεός .. Fa Fb om | ἐφ' ἡμᾶς cum ABDEFbIKL .. CG πρὸς ἡμᾶς .. Fa ἀφ' ἡμῶν | ἀπρόσδ. γένηται (Fa -νοιτο) cum ABDEFa Fb GIKL .. C γέν. ἀπρόσδ. Pos libere sic: *ne forsan a nobis auferat deus succenseatve in nos.* | Ἄννα: Fb add ἡ γυνὴ αὐτοῦ, L πρὸς Ἰωακείμ | ὅπως (D add ἴδωμεν) μή cum ABCDEFa .. IKL μή πως | ζητήσει (-σῃ BK) cum ABDEKL .. CFa ἐπιζητήσει (C -σῃ) .. I ἀναζητήσει | ἡ παῖς cum ABFbIK Pos .. CDFaL om | πατέρα (D ἢ πατ.) ἢ (I Pos καὶ) μητ. | Ἀναμείνωμεν cum BD (add καὶ τὸ τρίτον ἔτος) EFaIK Pos .. C Ἀμήν, γένοιτο; item L Γένοιτο, ἀμήν. A ab εἶπεν Ἰωακείμ altero ad alterum transilit.

2. Καὶ ἐγένετο cum BI Pos (D sic: καὶ γενομένης τῆς παιδὸς τριετοῦς) .. EFaKL Ἐγέν. δέ .. C Ὡς δὲ ἐγένετο | καὶ (CD om) εἶπεν Ἰωακείμ .. L add πρὸς τὴν Ἄνναν | Καλέσατε cum AB Pos .. D κάλεσόν μοι .. CFaK καλέσωμεν | λαμπάδα cum ABEFaIKL (L sic: καὶ ἔστωσαν μετ' αὐτῆς πρὸς πλάνην αὐτῆς, καὶ λαβέτωσαν πᾶσα ἀνὰ μίαν λαμπάδαν) .. C Pos λαμπάδας | στραφῇ cum ABDEFaIL .. CK ἐπιστραφῇ | L αἰχμαλωτισθήσεται | ἡ καρδία: Fa ἡ ψυχή .. L ὁ νοῦς καὶ ἡ καρδία | καὶ ἐποίησαν οὕτως, ἕως (L ὡς: C add οὗ, non item BEFaL) ἀνέβησαν (E ἀνέβη) ἐν τῷ ναῷ (D εἰς ναόν, Fa εἰς τὸν ναὸν) κυρίου (I Pos om) .. AK om | καὶ ἐδέξατο αὐτ. (D add Ζαχαρίας) ὁ ἱερεύς (BI Pos ὁ ἀρχιερεύς) .. A κ. ἐδέξαντο αὐτ. οἱ ἱερεῖς | καὶ φιλήσας (cum GKL; Fa om; BC καταφιλήσας) εὐλόγ. αὐτήν (C om) cum (BC) (Fa) GKL .. EFb καὶ

αὐτὴν καὶ εἶπεν Ἐμεγάλυνεν κύριος τὸ ὄνομά σου ἐν πάσαις ταῖς
γενεαῖς· ἐπὶ σοὶ ἐπ' ἐσχάτου τῶν ἡμερῶν φανερώσει κύριος τὸ
λύτρον αὐτοῦ τοῖς υἱοῖς Ἰσραήλ. [3] Καὶ ἐκάθισεν αὐτὴν ἐπὶ
τρίτου βαθμοῦ τοῦ θυσιαστηρίου, καὶ ἐπέβαλεν κύριος ὁ θεὸς χάριν ἐπ' αὐτήν, καὶ κατεχόρευσεν τοῖς ποσὶν αὐτῆς, καὶ ἠγάπησεν αὐτὴν πᾶς οἶκος Ἰσραήλ.

VIII.

[1] Καὶ κατέβησαν οἱ γονεῖς αὐτῆς θαυμάζοντες καὶ αἰνοῦντες τὸν δεσπότην θεόν, ὅτι οὐκ ἐπεστράφη ἡ παῖς εἰς τὰ ὀπίσω. ἦν δὲ Μαρία ἐν τῷ ναῷ κυρίου ὡς περιστερὰ νεμομένη, καὶ ἐλάμβανεν τροφὴν ἐκ χειρὸς ἀγγέλου. [2] Γενομένης δὲ αὐτῆς δωδε-

---

ἐφίλησεν αὐτὴν καὶ ηὐλόγησεν .. A καὶ ἐφίλησαν αὐτήν .. D καὶ κατεφίλησεν αὐτ. κ. ηὐλόγ. .. I καὶ ἠσπάσατο αὐτήν | καὶ εἶπεν (A -πον) .. D λέγων | Ἐμεγάλυνεν (BDF^aI Pos praem Μαρία vel Μαριάμ, non item ACK) cum ACK etc .. L Μεγαλύνει, B -λύναι, Pos *manifestabit* | κύριος cum AI Pos .. BCK κύρ. ὁ θεός | ταῖς (D om) γενεαῖς cum ABDEF^aIKL Pos .. C add τῆς γῆς .. AE add καὶ εἶπεν ὁ λαός Γένοιτο, ἀμήν. | ἐπὶ σοί (B σοῦ; F^a add γάρ) .. DF^bI om | ἐπ' ἐσχάτου cum AC etc .. BF^aK aliique plures ἐπ' (I καὶ ἐπ') ἐσχάτων (DF^b add δέ) | φανερώσει .. A praem καὶ ἐκ σοῦ | κύριος cum ADEF^aI Pos (I Pos add ἐν σοί) .. BCF^bK κύρ. ὁ θεός | τὸ λύτρον (IK λουτρὸν) αὐτοῦ τοῖς υἱοῖς cum ABDEF^aIKL .. C τὸ λύτρον τῶν υἱῶν

3. A ἐκάθησαν | ἐπὶ (AI add τοῦ) τρίτου βαθμοῦ cum ACI .. BEF^aK ἐπὶ (F^aK ἐν τῷ) τρίτῳ βαθμῷ .. L ἐπὶ τὸν τρίτον βαθμόν | K ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ | ἐπέβαλεν cum DIKL .. ABC ἔβαλε .. F^a δέδωκεν (pergit αὐτῇ χάριν κύρ. ὁ θε. | A ἐπ' αὐτῇ | L κατεχόρευε | DK ἐν τοῖς | καὶ (K praem καὶ ἐπέθηκεν αὐτῇ ὄνομα Μαριάμ | ἠγάπησεν (E ἡγίασεν, L ηὐλόγησεν) αὐτὴν πᾶς (B add ὁ; articulum abesse diserte dicit Geo l. l. pag. 1121.) οἶκ. Ἰσρ. | Post Μαριάμ (cf. ad V, 2.) Eust pergit ἥντινα τριετῆ γενομένην τῷ ναῷ τοῦ θεοῦ ἀφιέρωσαν.

VIII, 1. Καὶ κατέβ. cum ADEIF^aL Pos .. BC κατέβ. δέ | EF^a om οἱ | θαυμάζοντες: A δοξάζοντες | καὶ αἰνοῦντες cum ACF^aK Pos .. BD καὶ δοξάζοντες .. L καὶ ὑμνοῦντες .. EF^b καὶ αἰν. καὶ δοξάζοντες | τὸν δεσπότην (F^b add τόν?) θεόν cum F^bK; L τ. δεσπ. καὶ κύριον .. ACF^a Pos τὸν θεόν .. B κύριον τὸν θεόν .. E τὸν θεὸν Ἰσραήλ | ἐπεστράφη cum BCEK .. D ἐπέστρεψεν .. AI ἀπεστράφη .. F^a ἐστράφη | εἰς τὰ ὀπίσω cum ABC .. DEK ἐπ' αὐτούς, IL Pos (L Pos post ἡ παῖς) ἐπ' αὐτοῖς, F^a πρὸς αὐτούς | ἦν δέ .. A καὶ ἦν .. I (add ἦν post Μαρία) L (add ἦν post κυρίου) ἡ δέ | Μαρία cum A (ἡ Μαρ.) BDF^aIKL Pos .. CL Μαριάμ | ἐν τῷ ναῷ (D οἴκῳ) κυρ. (A om) h. l. cum ABF^aK .. C Pos post νεμομένη | ὡς cum BF^aKL .. AC ὡσεί | I om ὡς περιστ. νεμομ. | D ἐλάμβ. δὲ καί | ἀγγέλου: B κυρίου

2. δωδεκαετοῦς cum ABCK etc Eust .. F^aI δώδεκα ἐτῶν (I add ἐν ναῷ

καετοῦς, συμβούλιον ἐγένετο τῶν ἱερέων λεγόντων Ἰδοὺ ἡ Μαρία γέγονεν δωδεκαετὴς ἐν τῷ ναῷ κυρίου· τί οὖν αὐτὴν ποιήσωμεν, μή πως μιάνῃ τὸ ἁγίασμα κυρίου; καὶ εἶπον τῷ ἀρχιερεῖ Σὺ ἕστηκας ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον κυρίου, εἴσελθε καὶ πρόσευξαι περὶ αὐτῆς, καὶ ὃ ἐὰν φανερώσει σοι κύριος, τοῦτο καὶ ποιήσωμεν.
3 Καὶ εἰσῆλθεν ὁ ἀρχιερεὺς λαβὼν τὸν δωδεκακώδωνον εἰς τὰ ἅγια τῶν ἁγίων, καὶ ηὔξατο περὶ αὐτῆς. καὶ ἰδοὺ ἄγγελος κυρίου ἐπέστη λέγων αὐτῷ Ζαχαρία Ζαχαρία, ἔξελθε καὶ ἐκκλησίασον τοὺς χηρεύοντας τοῦ λαοῦ, καὶ ἐνεγκάτωσαν ἀνὰ ῥάβδον, καὶ ᾧ ἐὰν ἐπιδείξῃ κύριος σημεῖον, τούτου ἔσται γυνή.

κυρίου) .. F^{b**} τεσσαρακαίδεκα ἐτῶν | E συμβ. ἐποίησαν οἱ ἀρχιερεῖς λέγοντες .. Eust οἱ ἱερεῖς συμβούλ. ἐποιήσαντο | ἡ Μαρία cum ABF^a (BF^a om ἡ) K .. C Pos Μαριάμ | IK ἐγένετο | L ἐτῶν δώδεκα .. F^{b**} τεσσαρακαιδεκαετής .. Pos *annorum decem* | ἐν τῷ ναῷ κυρίου (K add τοῦ θεοῦ ἡμῶν): EF^a om | τί οὖν (EI om) αὐτὴν (F^a αὐτῇ) ποιήσωμεν (B -σομεν; C Pos ante αὐτήν pon) | μιάνῃ (sic codd. mei, non μιανῇ ut Thi edidit) cum ABDEIKL .. F^a μιανθῇ, Pos *macularetur* .. C praem ἐπέλθῃ αὐτῇ τὰ γυναικῶν καί | ἁγίασμα .. F^b ἁγιαστήριον | κυρίου τοῦ θεοῦ ἡμῶν (K om) cum ABDEF^bKL Pos .. F^a τοῦ κυρ. θε. ἡμ. .. C κυρίου | B εἶπαν .. L εἴπασιν | τῷ ἀρχιερεῖ (L ἱερεῖ) cum ADEL; item praemisso οἱ ἱερεῖς I Pos .. BCK οἱ ἀρχιερεῖς τῷ Ζαχαρίᾳ, item F^b τῷ Ζαχ. οἱ ἀρχιερ., item F^a οἱ ἱερεῖς πρὸς Ζαχαρίαν | Σὺ (A praem Εἰ) ἕστηκας (A ἔστησας, E ἔστης) cum ABCEK .. F^aIL Pos σὺ στῆθι | ἐπὶ τὸ (DE τοῦ) θυσιαστήριον (DE -ρίου) κυρίου (D add τοῦ θεοῦ) .. L ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ κυρίου .. K ἐνώπιον κυρίου ἐπὶ τὸ θυσ. | εἴσελθε (F^aI praem καί) cum BC .. ADEF^aIK add εἰς (K οὖν εἰς) τὸ (D ἐν τῷ) ἁγίασμα (D -άσματι) κυρίου (EF^aK om) .. F^bL Pos plane om | L εὖξαι | καὶ ὃ (I om) ἐὰν (C ἄν, D om) φανερώσει (-σει cum ABDK; CF^a -σῃ) σοι (AEI om) | κύριος cum B (ὁ κύρ.) EF^aIK .. AC κύρ. ὁ θεός .. Pos *deus* | τοῦτο καί cum AC; BDEF^a F^bIK Pos om καί | ποιήσωμεν cum ABDEF^bIKL .. C -σομεν (Pos *faciemus*) .. F^a ποίησον

3. Καὶ εἰσῆλθεν (D εἰσελθὼν -- καὶ εἰσῄει εἰς τά) ὁ ἀρχιερ. (cum ADF^bI Pos; BCF^aK ὁ ἱερεύς. L add εἰς τὸ θυσιαστήριον) λαβὼν (L φορῶν) τὸν δωδεκακώδωνα (cum BDEF^aIK; A δωδεκακόδονον (sic), CL τὸ δωδεκακώδωνον. L add ἱεροπρεπὲς ἱμάτιον) | DL προσηύξατο | περὶ αὐτῆς cum ADEF^aIKL Pos .. BC om | ἐπέστη cum BCDF^aI Pos .. F^bK ἔστη .. AEL ἦλθεν | λέγων αὐτῷ ABE$F^a$$F^b$KL Pos; C αὐτῷ λέγων .. D λέγ. τῷ ἀρχιερεῖ .. I τῷ Ζαχαρίᾳ καὶ εἶπεν αὐτῷ | Ζαχ. Ζαχ. cum CF^aK Pos .. ABDIL om alterum | ἐκκλησίασον: L κάλεσον | EF^a Eust πάντας τ. χηρεύοντ. | τοῦ λαοῦ (ita etiam Eust) .. L ἐκ τοῦ λαοῦ Ἰσραήλ .. A τῶν ἱερέων τοῦ λαοῦ | A ἐνεγκέτωσαν | ἀνὰ ῥάβδον (D τὰς ῥάβδους αὐτῶν): L πᾶς (cod. πᾶσα?) εἷς, καὶ λάβε αὐτὰς καὶ θῦσον αὐτὰς ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον | καὶ ᾧ (L οὗ; codd. plerique ὃ) ἐὰν (F^a Eust ἄν) ἐπιδείξῃ (D -ξει) cum ADEF^aKL Pos Eust .. BCI καὶ εἰς (B ἐφ') ὃν ἐὰν (B ἄν, I om) ἐπιδείξῃ (C δείξῃ) | κύρ. cum ADI .. BCF^aK κύρ. ὁ θεός (K add ἡμῶν) .. Pos Eust ὁ θεός | L σημεῖον ἐπὶ τὴν ῥάβδον αὐτοῦ | τούτου cum ACF^aK Pos .. BE τούτῳ .. D τοῦτο | ἔσται .. AD ἐστίν | γυνή .. I Pos

ἐξῆλθον δὲ οἱ κήρυκες καθ' ὅλης τῆς περιχώρου τῆς Ἰουδαίας, καὶ ἤχησεν ἡ σάλπιγξ κυρίου, καὶ ἔδραμον πάντες.

IX.

1 Ἰωσὴφ δὲ ῥίψας τὸ σκέπαρνον ἐξῆλθεν εἰς συνάντησιν αὐτῶν· καὶ συναχθέντες ἀπῆλθον πρὸς τὸν ἀρχιερέα, λαβόντες τὰς ῥάβδους. λαβὼν δὲ ἁπάντων τὰς ῥάβδους εἰσῆλθεν εἰς τὸ ἱερὸν καὶ ηὔξατο. τελέσας δὲ τὴν εὐχὴν ἔλαβε τὰς ῥάβδους καὶ ἐξῆλθε καὶ ἐπέδωκεν αὐτοῖς· καὶ σημεῖον οὐκ ἦν ἐν αὐταῖς. τὴν δὲ

γυνὴ εἰς τήρησιν .. D εἰς τήρησίν τῆς παρθένου | ἐξῆλθον δὲ οἱ κήρ. cum BFb IKL Pos; item AE ἐξῆλθεν (-θε) δὲ ὁ κήρυξ .. CFa καὶ ἐξῆλθον οἱ κήρ. | καθ' ὅλης (AB καθ' ὅλου) τῆς (B τοῦ) περιχ. (FaIL om τ. περιχ.) τῆς Ἰουδ. (K ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ) | L ἤχησαν ὡς σάλπ. | κυρίου .. A om .. I add ἡ μεγάλη | καὶ ἔδραμ. πάντ. cum BC Pos .. ADEFaKL καὶ εὐθέως (ita AK; DL ἰδοὺ εὐθύς; EFa ἰδοὺ συν-) ἔδραμον (K add οἱ; L add οἱ χηρεύοντες) πάντες (Fa add εἰς ἀπάντησιν) | Eust pergit: Γενομένης δὲ αὐτῆς δωδεκαετοῦς, οἱ ἱερεῖς συμβούλιον ἐποιήσαντο τίνι (editum est τῶν τινι) αὐτὴν πρὸς γάμον συνάψωσιν, καὶ ἐπιτρέπουσι τὸν ἀρχιερέα Ζαχαρίαν εἰς τὰ ἅγια τῶν ἁγίων εἰσελθόντα αἰτήσασθαι τὸν θεὸν ἀποκαλύψαι αὐτῷ τὸ τίνι προσήκει ζευχθῆναι αὐτήν. καὶ τοῦ Ζαχαρίου εὐχομένου ἄγγελος ἐπιφανεὶς σημαίνει πάντας συναγαγεῖν τοῦ λαοῦ τοὺς χηρεύοντας καὶ κατέχειν ἕκαστον ῥάβδον, καὶ ᾧ ἂν ὁ θεὸς ἐπιδείξῃ σημεῖον, τούτῳ συνάψαι τὴν παρθένον.

IX, 1. Ἰωσὴφ δέ (L καὶ Ἰωσ.) .. Fb add ἀκούσας τῆς σάλπιγγος | ῥίψας: K praem καὶ αὐτός | B τὸ σκέπ. αὐτοῦ | ἐξῆλθεν εἰς συνάντ. αὐτῶν cum AEFaIKL Pos; item D omissis εἰς συν. αὐτ. .. BC ἔδραμε καὶ αὐτὸς εἰς τὴν συνάντ. αὐτῶν (C εἰς τὴν συναγωγήν) | συναχθέντες .. A συνελθόντες .. BFbK add πάντες (K οἱ πάντ.) | I ἦλθον | πρ. τ. ἀρχιερέα cum ABDFaIK Pos .. CL πρ. (L εἰς) τ. ἱερέα | λαβόντες (L καὶ ἔδωκαν αὐτῷ) τὰς ῥάβδ. (Fb ἀνὰ ῥάβδον) cum ABEFaFbKL Pos .. C (et alii?) om | λαβὼν δέ cum ADEGI .. C ἔλαβε δὲ -- καί .. BFaKL δεξάμενος δέ (B οὖν; L καὶ δεξάμ.) | ἁπάντων (C πάντ.) τ. ῥάβδ. cum BC; item τὰς (Fa om) ῥάβδ. πάντ. FaK, item πάντων τ. ῥ. αὐτῶν Eust .. ADEG Pos τὰς ῥάβδ. (G Pos add ἀπ', D ἑκάστου) αὐτῶν .. I τὰς ῥάβδ., L αὐτάς. Praeterea praem EK ὁ ἱερεύς, FaG ὁ (Fa om) ἀρχιερεύς; contra add CFb (sic habet: Πάντων δὲ λαβόντων [corrige λαβὼν] τὰς ῥ. ὁ ἱερ.) L ὁ ἱερεύς, A ὁ ἀρχιερεύς .. cuiusmodi nihil habent BDI Pos | καὶ ηὔξατο (G προσηύξ., D add πρὸς κύριον) .. Fa προσεύξασθαι | L καὶ τελέσας δέ | ἔλαβε τὰς (Fa τούς) ῥάβδ. καί cum ABDEFaKL Pos .. CI om | ἐξῆλθε καί .. Fa ἐξελθών .. D om | καὶ ἐπέδωκεν (cum CEKL; BI ἀπέδ., DFa ἔδωκεν) αὐτοῖς (cum DEFaL, K αὐτούς. BI ἑκάστῳ αὐτῶν, C ἑνὶ ἑκάστῳ τὴν ἑαυτοῦ ῥάβδον) .. A ἑκάστῳ δὲ διέδωκεν post ἐν αὐτοῖς positum | L καὶ τὸ σημεῖον | οὐκ ἦν ἐν (Fa ἐπ') αὐταῖς cum EFaFb, item ἐν αὐταῖς οὐκ ἐφάνη

ἐσχάτην ῥάβδον ἔλαβεν Ἰωσήφ· καὶ ἰδοὺ περιστερὰ ἐξῆλθεν ἐκ
τῆς ῥάβδου καὶ ἐπετάσθη ἐπὶ τὴν κεφαλὴν Ἰωσήφ. καὶ εἶπεν
ὁ ἱερεὺς τῷ Ἰωσήφ Σὺ κεκλήρωσαι τὴν παρθένον κυρίου παρα-
λαβεῖν εἰς τήρησιν ἑαυτῷ. 2 Καὶ ἀντεῖπεν Ἰωσὴφ λέγων Υἱοὺς
ἔχω καὶ πρεσβύτης εἰμί, αὕτη δὲ νεᾶνις· μή πως περίγελως γέ-
νωμαι τοῖς υἱοῖς Ἰσραήλ. καὶ εἶπεν ὁ ἱερεὺς τῷ Ἰωσήφ Φοβή-
θητι κύριον τὸν θεόν σου, καὶ μνήσθητι ὅσα ἐποίησεν ὁ θεὸς Δα-
θὰν καὶ Ἀβειρὼν καὶ Κορέ, πῶς ἐδιχάσθη ἡ γῆ καὶ κατεπόθη-
σαν διὰ τὴν ἀντιλογίαν αὐτῶν. καὶ νῦν φοβήθητι, Ἰωσήφ,
μή πως ἔσται ταῦτα ἐν τῷ οἴκῳ σου. 3 Καὶ φοβηθεὶς Ἰωσὴφ
παρέλαβεν αὐτὴν εἰς τήρησιν ἑαυτῷ. καὶ εἶπεν Ἰωσὴφ τῇ Μα-

BI Pos .. ACDK οὐκ ἦν (A ἐφάνη, D ἐφαίνετο) ἐν αὐτοῖς | Ἰωσήφ cum ABEFaIK .. C ὁ Ἰωσήφ (D sic: τῇ δὲ ἐσχάτῃ ῥάβδῳ ἐφάνη περιστερά, καὶ ἐπέδωκε τῷ Ἰωσήφ) | Fa περιστ. ἦλθεν .. E ἐξῆλθε περιστ. | ἐκ: A ἀπό | ῥάβδου: L add αὐτοῦ | ἐπετάσθη cum ABEFaIK; L πετασθεῖσα ἦλθεν .. C ἐπέτασεν | Fa ἐπάνω τῆς κεφαλῆς | καὶ εἶπ. ὁ ἱερεὺς τῷ Ἰωσ. (E om τ. Ἰωσ.; C αὐτῷ ὁ ἱερ.) cum BCEKL Pos .. ADFaI κ. εἶπ. ὁ (I om) ἀρχιερεὺς τῷ (Fa om; D πρὸς τὸν) Ἰωσ. (A om τῷ Ἰωσ.). Ex his ADEKL pergunt Ἰωσήφ (DL Ἰωσ. Ἰωσ.) | Σὺ κεκλήρωσαι cum CDFaK .. ABEL Σοὶ (A Σὺ) κεκλή-ρωται | τὴν παρθ. κυρ. (A om) παραλαβ. (A ante τήν pon) .. L ἡ παρθένος αὕτη | εἰς τήρησιν ἑαυτῷ (Fa αὐτῷ) cum BEFaI .. AD εἰς τήρ. αὐτῆς (D om) ,. K om .. CL παράλαβε (L add οὖν) αὐτὴν εἰς τήρ. σεαυτῷ (L om)

2. Καὶ ἀντεῖπ. cum ABDEFaIKL Pos .. C Ἀντεῖπ. δέ | Fa ὁ Ἰωσήφ | A om λέγων | Υἱοὺς ἔχω: D add νεανίσκους | καὶ (D κἀγὼ) πρεσβύτης: AI κ. πρεσβύτερος | αὕτη (ita AK; Fa et Thilo αὐτή; Pos *ipsa*) δέ: B καὶ αὕτη | νεᾶνις cum ABDEFaFbIKL .. C νεωτέρα. Praeterea L add ἐστί, D καὶ πῶς ἔσομαι αὐτῆς φύλαξ, Fb Pos καὶ φοβοῦμαι | E μή ποτε | περίγελως cum ADK .. CEFaL κατάγελως .. BI γέλως | γένωμαι (BI ante γέλως) cum ABCEI Pos .. FaKL ἔσομαι ante περίγ. (κατάγ.) .. D φανήσομαι | καὶ εἶπεν cum ABEFaKL .. C Pos εἶπε δέ | ὁ ἱερεύς cum CEKL .. ABDFaI Pos ὁ ἀρχιε-ρεύς | τῷ (FaCK om) Ἰωσήφ cum BCFaKL Pos; sed C (add αὐτῷ ante ὁ ἱερεύς) K ad seqq trahunt .. A (sed add Ἰωσήφ post Φοβήθητι) E om | κύρ. (D om) τ. θε. σου cum BDEFaIK Pos; item omisso σου AC .. L om | καὶ μνήσθ. cum ABDEFaIK Pos .. L om .. C om μνήσθ. | ὅσα: I ὅ τι | ὁ θεός cum BDFaK Pos .. EL κύριος ὁ θεός .. AC om | C Δαθάμ | Ἀβειρών cum B, item Ἀβειρῶ E, Ἀβιρόν D; AIK Ἀβηρών, LM Ἀβηρῶ .. C Ἀμηρών post Κορὲ καί | LM om καὶ Κορέ | κατεπόθησαν cum AKE; item CL κατεποντί-σθησαν (C add ἅπαντες, K πάντες, L ἀμφότεροι) .. BDFaI καὶ κατέπιεν αὐ-τούς (D πῶς ἀνοίξασα ἡ γῆ τὸ στόμα αὐτῆς καὶ κατ. αὐτ.) | φοβήθητι Ἰωσήφ cum ACFb .. K add κύριον τὸν θεόν, item B τὸν θεόν; item τὸν θεόν ante Ἰω-σήφ DEFaI Pos | μή πως: Fa μήτι .. E μή ποτε | ἐν (D om; B καὶ ἐν) τ. οἴκ. σου .. K ἐπὶ σέ

3. A καὶ ἐφοβήθη Ἰωσήφ, παρέλαβεν δέ | αὐτήν cum A (add Ἰωσήφ) BCFaK Pos .. DFb τὴν παρθένον .. L τήν τε Μαριάμ | εἰς (C add τὴν) τή-

ριάμ. Ἰδοὺ παρέλαβόν σε ἐκ ναοῦ κυρίου, καὶ νῦν καταλείπω σε ἐν τῷ οἴκῳ μου καὶ ἀπέρχομαι οἰκοδομῆσαι τὰς οἰκοδομάς μου, καὶ ἥξω πρὸς σέ· κύριός σε διαφυλάξει.

X.

1 Ἐγένετο δὲ συμβούλιον τῶν ἱερέων λεγόντων Ποιήσωμεν καταπέτασμα τῷ ναῷ κυρίου. καὶ εἶπεν ὁ ἱερεύς Καλέσατέ μοι παρθένους ἀμιάντους ἀπὸ τῆς φυλῆς Δαυίδ. καὶ ἀπῆλθον οἱ ὑπηρέται καὶ ἐζήτησαν, καὶ εὗρον ἑπτὰ παρθένους. καὶ ἐμνή-

---

ρησιν ἑαυτῷ cum DEF^bKL; item omisso ἑαυτῷ BC, addito αὐτῆς A .. F^a εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ .. I Pos plane om | εἶπεν: I λέγει | Ἰωσήφ cum ADF^aL .. BCEIK Pos om | τῇ Μαριάμ (F^a Μαρίᾳ) cum BDF^aL; K πρὸς Μαρίαν Μαρία .. CEI Pos αὐτῇ (E πρὸς αὐτήν) Μαριάμ .. A plane om | Ἰδού cum ABEF^aIL; item C Pos addito ἐγώ .. K om | ἐκ ναοῦ κυρ. cum ADEF^aI Pos .. B add τοῦ θεοῦ, CK τοῦ θεοῦ μου | νῦν: L ἰδού | καταλείπω cum ADEF^aIKL .. C καταλιμπάνω .. B καταλιπών | καί (E κἀγώ, I add ἰδοὺ ἐγώ) ἀπέρχ. cum AEI Pos .. B (vide ante) ἀπέρχομαι .. CF^aK ἀπέρχ. γάρ, L ἐγὼ γὰρ ἀπέρχ. | μου: BK om .. L add ἃς ἔχω τῶν ἀρχόντων | καί (L add πάλιν, C ἐν τάχει) ἥξω πρ. σέ (D add ὅταν κύριος βούληται) cum BCDF^bIKL Pos .. AEF^a om | κύριός (ABL Pos καὶ κύρ., F^a κύρ. δέ; praeterea CL add ὁ θεός) σε διαφυλάξει (A -ττει; BCL Pos διαφ. σε) cum ABCEF^aKL Pos .. I φυλάττειν (-ττει?) σε οὖν κύριος .. D ἔστω δέ σου φύλαξ. Praeterea BI Pos add πάσας τὰς ἡμέρας (B pergit τῆς ζωῆς σου) | Eust (post παρθένον) haec habet: Ἐξελθὼν δὲ ὁ Ζαχαρίας ἐποίησεν οὕτως καθὼς ὁ ἄγγελος αὐτῷ προσέταξεν. καὶ λαβὼν πάντων τὰς ῥάβδους αὐτῶν ἀπῆλθεν ἐν τῷ ἱερῷ καὶ προσηύξατο, καὶ ἐξελθὼν ἑκάστῳ τὴν ἰδίαν ῥάβδον ἀπένειμε. τελευταῖον δὲ ἐπιδιδοὺς τὴν ῥάβδον τῷ Ἰωσήφ, σημεῖον μέγα ἐγένετο. ἀθρόως γὰρ τὴν ῥάβδον αὐτοῦ παρὰ τοῦ ἱερέως λαμβάνοντος, περιστερὰ ἐξέπτη ἀπὸ τῆς ῥάβδου καὶ ἐπὶ τὴν κεφαλὴν ἐκαθέσθη τοῦ Ἰωσήφ. καὶ ὁ ἀρχιερεὺς καὶ πάντες οἱ συνόντες ἱερεῖς θαυμάσαντες τὸ γεγονὸς αὐτὸν γενέσθαι μνηστῆρα τῆς κόρης ἔκριναν. ἣν λαβὼν ὁ Ἰωσὴφ ἐφύλασσε, καὶ καταλιπὼν ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ ἀφικνεῖται τὰς οἰκοδομὰς ἐκτελέσων. ἦν γὰρ τέκτων τῇ ἐπιστήμῃ.

X, 1. λεγόντων Ποιήσωμεν: AE ποιῆσαι | F^a τοῦ ναοῦ | ὁ ἱερεύς cum ACF^bK etc .. BDF^aI Pos ὁ ἀρχιερεύς | καλέσατέ μοι cum ABDEF^aIL Pos .. CK add ὧδε .. F^b καλέσωμεν | παρθ. ἀμιάντ. (A τὰς π. τὰς ἀμ.) cum ABEI Pos .. CDF^a praem ἑπτά, item GKL ὀκτώ .. F^b τὰς θυγατέρας τῶν Ἑβραίων τὰς ἀμιάντ. | ἀπὸ τῆς φυλ. Δ. cum ABDEF^aIK .. C ἐκ φυλ. Δ. .. L om | καὶ ἀπῆλθ. (BI Pos ἀπελθόντες) οἱ ὑπηρ. (Pos om οἱ ὑπ.): G om | καὶ ἐζήτησαν (F^b ἐξεζήτ., B ἐκζητήσαντες, I Pos ζητήσαντες. BI Pos om καί sq) cum ABDEF^bI Pos .. CGKLM om | F^b εὕρησαν .. L ηὕρασιν | ἑπτ. παρθ. cum ABD (π. ἑ.) IK Pos (I Pos add ἀμιάντους) .. EF^bGLM ἑπτά .. C ἕξ | καὶ ἐμνήσθη ὁ ἱερεὺς (BI Pos ὁ ἀρχιερ.) τῆς παιδ. (K περὶ τῆς φυλῆς παιδ.) Μα-

σθη ὁ ἱερεὺς τῆς παιδὸς Μαριάμ, ὅτι ἦν ἐκ τῆς φυλῆς Δαυίδ, καὶ ἀμίαντος ἦν τῷ θεῷ. καὶ ἀπῆλθον οἱ ὑπηρέται καὶ ἤγαγον αὐτήν. καὶ εἰσήγαγον αὐτὰς ἐν τῷ ναῷ κυρίου· καὶ εἶπεν ὁ ἱερεύς Λάχετέ μοι τίς νήσει τὸ χρυσίον καὶ τὸ ἀμίαντον καὶ τὴν βύσσον καὶ τὸ σηρικὸν καὶ τὸ ὑακίνθινον καὶ τὸ κόκκινον καὶ τὴν ἀληθινὴν πορφύραν. καὶ ἔλαχεν τὴν Μαριὰμ ἡ ἀληθινὴ πορφύρα καὶ τὸ κόκκινον, καὶ λαβοῦσα ἀπίει εἰς τὸν οἶκον αὐτῆς. τῷ δὲ καιρῷ ἐκείνῳ ἐσίγησεν Ζαχαρίας, καὶ ἐγένετο ἀντ' αὐτοῦ Σαμουήλ, μέχρις ὅτου ἐλάλησεν Ζαχαρίας. Μαριὰμ δὲ λαβοῦσα τὸ κόκκινον ἔκλωθεν.

ριάμ (GK Μαρίας), ὅτι ἦν (K ἐστίν) ἐκ (B om) τῆς (K om) φ. Δαυ., καὶ ἀμίαντ. ἦν (F^bK om) τῷ θεῷ cum BF^bGIK (item Pos: *Et meminit princeps sacerdotum ipsius Mariam, quod ipsa esset de tribu David, et immaculata erat ante deum*) .. D καὶ ἐμνήσθησαν καὶ τῆς παιδ. Μαριάμ, ὅτι καὶ αὐτὴ ἐκ φυλ. Δ. ἐστι, καὶ ἀμ. ἦν τῷ θ. .. C καὶ ἐμνήσθη ὁ ἱερεὺς ὅτι Μαριὰμ ἐκ φ. Δ. ἐστι, καὶ ἀμ. ἐστιν .. AE om | καὶ (K praem καὶ ἀπέστειλεν πρὸς αὐτήν·) ἀπῆλθον (F^b -θοσαν) οἱ ὑπηρ. καὶ (K add εὑρόντες) ἤγαγ. (I ἦγον) αὐτήν (GL om κ. ἤγ. α.). καὶ εἰσήγαγ. (I εἰσῆγον, K εἰσήνεγκαν) αὐτὰς (B om; F^b om κ. εἰσήγ. αὐτ.) ἐν τ. ν. κυρίου (F^b om) καὶ εἶπ. ὁ ἱερεύς (BI ὁ ἀρχιερ.) cum BDF^bGIK .. C κ. ἀπῆλθ. οἱ ὑπηρ. κ. ἤγαγ. αὐτήν. καὶ εἰσήγαγεν αὐτὰς ὁ ἱερεὺς ἐν τ. ν. κυρ. κ. εἶπε .. AE breviter sic: καὶ ἀπήγαγον (E ἤγαγον) αὐτὰς ἐν τῷ ναῷ κυρίου. καὶ εἶπεν ὁ ἀρχιερ. (E ὁ ἱερεύς); item Pos, omissis καὶ ἀπήγαγον usque κυρίου. F^a post ἀπὸ τῆς φυλῆς Δαβίδ sic pergit: καὶ ἀπῆλθον οἱ ὑπηρέται καὶ ἤνεγκαν τὰς παρθένους, καὶ εἰσήγαγον αὐτὰς εἰς τὸν ναὸν κυρίου· καὶ εἶπεν αὐταῖς ὁ ἀρχιερεύς Λάχετε – – – πορφύραν. καὶ ἐμνήσθη Ζαχαρίας περὶ τῆς Μαρίας ὅτι ἐκ φυλῆς Δαβίδ ἐστι. καὶ ἐκάλεσεν αὐτήν, καὶ ἔλαχεν αὐτῇ ἡ ἀληθινή etc. | AL om ὧδε | νήσει: A νήσοι, F^a νήσεται .. D λάβοι | τὸ χρυσίον (K -σόν) cum ABCK etc .. D$F^a$$F^b$G Eust τὸν ($F^a$ om) χρυσόν | καὶ τὸ (F^bGL τὸν) ἀμίαντον: F^a om | τὴν βύσσον: C τὸ βύσσινον | κ. τ. σηρικόν (BC Eust σηρικοῦν, L συρικοῦν, alii σιρικόν, σειρικόν): F^a om | καὶ τὸ ὑακίνθινον: BDF^a Eust καὶ τὸν (B τό, D om) ὑάκινθον .. I om | καὶ τὸ (F^a τὸν) κόκκιν. cum BC$F^a$$F^b$GIML Pos .. ADEK om | F^a hunc ordinem habet κ. τὸν ὑάκινθ. κ. τὸν κόκκινον κ. τὴν βύσσ. | τὴν Μαριάμ (K -ίαν) cum ACDIKL .. EF^bG Μαριάμ .. B τῇ Μαριάμ, F^a αὐτῇ | ἡ ἀλ. πορφ. κ. τ. κοκκ. cum AB DEF^bGIL Pos (Eust) .. K τὴν ἀληθινὴν πορφύραν νήθειν καὶ τὸ κόκκ. .. C τὸ κόκκ. καὶ ἡ ἀλ. πορφ. .. F^a ἡ ἀλ. πορφ. | DF^a om λαβοῦσα | ἀπίει cum AE$F^a$$F^b$GL .. BCDK ἀπῆλθεν | D$F^b$ ἐν τῷ οἴκῳ αὐτῆς | F^a ἐν δὲ τῷ καιρ. ἐκείνῳ | ἐσίγ. Ζαχ. cum B Pos .. ACK Ζαχ. ἐσίγ. | καὶ ἐγέν. (A ἐγέν. δὲ) ἀντ' αὐτοῦ Σαμ. (F^bK Συμεών, B Σαμ. ἀ. αὐτ.) μέχρις (D ἄχρις) ὅτου (cum AE; K ὅτε; BD$F^a$$F^b$I οὗ) ἐλ. Ζαχ. cum ABDE$F^a$$F^b$IK Pos (ultima sic habet: *usque ad te vero, o Maria, locutus est Zacharias*) .. C om (videtur ab altero Ζαχαρίας ad alterum transiluisse) | Μαριάμ: AF^aK Μαρία | τὸ κόκκινον: BI Pos praem τὴν ἀληθινὴν πορφύραν καὶ .. F^a τὴν ἀληθινὴν πορφύραν | ἔκλωθεν cum AEF^bGIKL .. BC ἔκλωσεν (-σε) .. F^a ἔνηθεν .. D (omissis λαβ. τὸ κόκκ.)

XI.

1 Καὶ ἔλαβεν τὴν κάλπην καὶ ἐξῆλθεν γεμίσαι ὕδωρ· καὶ
ἰδοὺ φωνὴ λέγουσα Χαῖρε κεχαριτωμένη, ὁ κύριος μετὰ σοῦ, εὐ-
λογημένη σὺ ἐν γυναιξίν. καὶ περιεβλέπετο δεξιὰ καὶ ἀριστερά,
πόθεν αὕτη ἡ φωνή. καὶ σύντρομος γενομένη ἀπίει εἰς τὸν οἶκον
αὐτῆς καὶ ἀνέπαυσεν τὴν κάλπην, καὶ λαβοῦσα τὴν πορφύραν
ἐκάθισεν ἐπὶ τοῦ θρόνου αὐτῆς καὶ εἷλκεν αὐτήν. 2 Καὶ ἰδοὺ
ἄγγελος κυρίου ἔστη ἐνώπιον αὐτῆς λέγων Μὴ φοβοῦ, Μαριάμ·
εὗρες γὰρ χάριν ἐνώπιον τοῦ πάντων δεσπότου, καὶ συλλήψῃ ἐκ

ἐν τῷ οἴκῳ αὐτῆς ἐκαθίζετο. | Eust pergit: Κατ᾽ ἐκεῖνον δὲ τὸν καιρὸν ἔδοξε τοῖς ἱερεῦσι κατασκευασθῆναι ὑπὸ ἁγνῶν παρθένων τῷ ναῷ τοῦ θεοῦ καταπέτασμα, καὶ εὑρέθησαν ἐν τῇ φυλῇ Ἰούδα παρθένοι ἑπτά. καὶ τῆς Μαρίας δὲ μνησθεὶς Ζαχαρίας ἐκέλευσε καὶ αὐτὴν παρεῖναι εἰς τὸν κατάλογον. καὶ εἰσαγαγὼν αὐτὰς εἰς τὸν οἶκον τοῦ θεοῦ κλῆρον βαλεῖν προσέταξεν, ποίαν οἶσαι τὸν χρυσὸν καὶ τὸ ἀμίαντον καὶ τὴν βύσσον καὶ τὸ σηρικοῦν καὶ τὴν ἀληθῆ πορφύραν καὶ τὸν ὑάκινθον καὶ τὸν κόκκον· καὶ ἐκληρώθη Μαρία τὴν πορφύραν καὶ τὸν κόκκον ἐργάζεσθαι.

XI, 1. Καὶ ἔλαβ. τὴν κάλπ. (D add αὐτῆς, item L) καὶ ἐξῆλθ. cum BDEIK .. ACFa καὶ λαβοῦσα τὴν (C om) κάλπ. ἐξῆλθε (C add δέ) | DI τοῦ γεμίσαι | καὶ ἰδοὺ φωνὴ (Fb add ἦλθεν): Fa καὶ ἤκουσε φωνήν | λέγουσα cum CK .. BDEFaI Pos λέγουσα (Fa -σαν) αὐτῇ, Fb αὐτῇ λέγ. .. L λέγ. πρὸς αὐτήν, A ἐπ᾽ αὐτὴν λέγ. | κεχαριτωμένη: L add Μαριάμ | εὐλ. σὺ ἐν γυναιξ. (L add καὶ εὐλογημένος ὁ καρπὸς τῆς κοιλίας σου) .. HK om | καὶ (K ἡ δὲ) περιεβλέπετο (E -βλέψατο) .. D add Μαριάμ, item BIL (IL ἡ Μαριάμ) post ἀριστερά .. A add ἰδεῖν | Fb δεξιά τε καί | ἀριστερά: D add καὶ διελογίζετο | αὕτη (H om) ἡ φωνή cum FaHKL .. BDI ἄρα (D om) εἴη (D εἰ; I om) ἡ φ. αὕτη .. AE ἥκει ἡ φ. .. C αὐτὴ (ita edd) ἡ φ. ὑπάρχει | σύντρομος cum ABDFaIKL .. CH ἔντρομος | AH γεναμένη | ἀπίει (-ήει A) cum AEFaHL; B εἰσήει .. CK ἀπῆλθεν, I εἰσῆλθεν | FaL ἐν τῷ οἴκῳ αὐτῆς | καὶ ἀνέπαυσεν (I -παύσατο) τ. κάλπ. (A add αὐτῆς) καί cum AEFaHI Pos .. CKL(D) κ. ἀναπαύσασα (D ἀποθεῖσα) τ. κάλπην .. B καί | λαβοῦσα (I συλλαβοῦσα) τ. πορφ. cum BEFaHI Pos .. CDKL ἔλαβε (C add πάλιν) τ. πορφ. καί (L om καί) .. A καί | ἐκάθισεν (cum BCEHIK; Fa ἐκαθέσθη, D καθεσθεῖσα) ἐπὶ τοῦ θρόνου (C ἐπὶ τὸν θρόνον) αὐτῆς (C om): AL om | καὶ εἷλκεν αὐτήν (E om; K τὴν πορφύραν) cum CEFaK .. BI Pos τοῦ ἐργάζεσθαι .. AD ἔκλωθεν .. FbHL om

2. H ὁ ἄγγ. κυρίου .. Fb ἄγγ. τοῦ θεοῦ Γαβριήλ | ἔστη (K ante ἄγγ. pon) ἐνώπ. αὐτ. λέγων cum ABDEFbHKL Pos .. CFa ἐπέστη λέγων αὐτῇ | ἐνώπ. τοῦ πάντων δεσπότου cum ABEHK .. C ἐν. τοῦ θεοῦ .. FaI Pos ἐν. κυρίου .. D παρὰ κυρίου τοῦ θεοῦ καὶ ἐνώπιον τῆς αὐτοῦ δόξης | καὶ (D om) συλλήψῃ (AD -ψει; E συλλ. γάρ, A συλλ. οὖν) ἐκ λόγ. (B add ἁγίου) αὐτοῦ (I

λόγου αὐτοῦ. ἡ δὲ ἀκούσασα διεκρίθη ἐν ἑαυτῇ λέγουσα Εἰ
ἐγὼ συλλήψομαι ἀπὸ κυρίου θεοῦ ζῶντος, καὶ γεννήσω ὡς πᾶσα
γυνὴ γεννᾷ; [3] Καὶ εἶπεν ὁ ἄγγελος κυρίου Οὐχ οὕτως, Μα-
ριάμ· δύναμις γὰρ κυρίου ἐπισκιάσει σοι· διὸ καὶ τὸ γεννώμενον
ἐκ σοῦ ἅγιον κληθήσεται υἱὸς ὑψίστου. καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα
αὐτοῦ Ἰησοῦν· αὐτὸς γὰρ σώσει τὸν λαὸν αὐτοῦ ἀπὸ τῶν ἁμαρ-
τιῶν αὐτῶν. καὶ εἶπεν Μαριάμ Ἰδοὺ ἡ δούλη κυρίου κατενώ-
πιον αὐτοῦ· γένοιτό μοι κατὰ τὸ ῥῆμά σου.

XII.

[1] Καὶ ἐποίησεν τὴν πορφύραν καὶ τὸ κόκκινον, καὶ ἀπήγα-

κυρίου. A ἐκ πνεύματος ἁγίου) cum ABCDEHIK .. F^b καὶ ἰδοὺ συλλήψῃ ἐν γαστρί .. F^a Pos om | ἡ δὲ ἀκούσασα cum ADEF^aH; GL ἡ δὲ Μαριὰμ ἀκούσ. (L add ταῦτα) .. BC ἀκούσασα δὲ Μαριάμ (Pos *et audiens Maria*) .. K ἡ δὲ Μαριάμ | διεκρίθη: A διεταράχθη | Εἰ ἐγὼ συλλήψομαι (AHK -ψωμαι) ἀπὸ (I ὑπὸ) κυρίου (BF^aIK Pos om) θεοῦ (GL om) ζῶντος cum ABDE$F^a$$F^b$GHIK Pos .. C nil nisi Εἰ ἐγὼ συλλήψομαι. Praeterea F^a praem haec: Ποταπός μοι ὁ ἀσπασμὸς οὗτος. καὶ ὁ ἄγγελος εἶπε πρὸς αὐτήν Ὁ κύριος μετὰ σοῦ, καὶ συλλήψῃ ἐν γαστρί. Iam sic pergit: καὶ εἰ ἐγώ, φησί, συλλήψομαι etc | καὶ γεννήσω (BI Pos τέξομαι) ὡς π. γ. γεννᾷ cum ABE$F^a$$F^b$I Pos .. H ἢ ὡς πᾶσα γ. γεννᾷ .. CDGKL nil nisi ὡς πᾶσα γ. γ. Praeterea F^b add μέγα μοι τοῦτο τὸ μυστήριον.

3. Καὶ εἶπ. ὁ ἄγγ. κυρ. (I add αὐτῇ) cum BHI Pos .. A καὶ εἶπ. αὐτῇ ὁ ἄγγ., F^a εἶπε δὲ ὁ ἄγγ., D καὶ ὁ ἄγγ. κυρ. λέγων, C καὶ λέγει πρὸς αὐτὴν ὁ ἄγγ., L καὶ ἀποκριθεὶς ὁ ἄγγ. εἶπ. αὐτῇ .. K καὶ ἰδοὺ ἔστη ἄγγ. λέγων αὐτῇ, EF^b καὶ ἰδοὺ ὁ ἄγγ. (F^b add Γαβριὴλ) ἐπέστη (F^b ἔστη) λέγων (F^b add αὐτῇ) | K om Οὐχ οὕτ. Μαρ. | δύν. γ. κυρίου (B Pos θεοῦ) ἐπισκ. σοι cum ABDHIL Pos .. C δ. γ. ὑψίστου ἐπ. σοι .. EF^aK ἀλλὰ (K om) πνεῦμα ἅγιον ἐπελεύσεται ἐπὶ σέ, καὶ δύναμις ὑψίστου ἐπισκιάσει σοι | γεννώμενον (A γεννόμ.) cum ABC Pos .. DE$F^a$$F^b$HIK γενόμενον | ἐκ σοῦ cum BEF^aI Pos .. ACDF^bHK om | ἅγιον: I add τῷ θεῷ | κληθήσ. (C post ὑψ., K add ὡς ἐκ πνεύματος ἁγίου τεχθέν) υἱ. ὑψίστ. cum CEKL; I υἱ. αὐτοῦ κλήθ. .. AB$F^a$$F^b$H Pos κλήθ. υἱ. θεοῦ ($F^a$ add ζῶντος) | Ἰησοῦν: K υἱὸς ὑψίστου | αὐτός: D οὗτος | ἀπὸ τ. ἁμαρτ. αὐτῶν: F^a h. l. add καὶ ἰδοὺ ἡ συγγενής σου Ἐλισάβετ συνειληφυῖά ἐστιν υἱὸν ἐν γήρει (γήρᾳ ed. Neandr. altera) αὐτῆς, καὶ οὗτος μὴν ἕκτος ἐστὶν αὐτῇ τῇ καλουμένῃ στείρᾳ· ὅτι οὐκ ἀδυνατήσει πᾶν ῥῆμα παρὰ τῷ θεῷ. | Μαριάμ: K Μαρία | F^a τοῦ κυρίου | κατενώπ. αὐτοῦ cum AEK .. BCF^aH Pos om | κατὰ τ. ῥ. σου: DF^b add καὶ ἀπῆλθεν ἀπ' αὐτῆς ὁ ἄγγελος | Eust pergit his (post ἐργάζεσθαι): καὶ δὴ ἐπὶ τοῦ οἴκου ἐργαζομένης αὐτῆς ἐπιφανεὶς ἄγγελος τὸν παράδοξον τόκον εὐαγγελίζεται αὐτῇ, καθὼς ἱστορεῖ τὰ εὐαγγέλια.

XII, 1. ἐποίησεν (F^a ποιήσασα, omisso καί sq): A ἔκλωσε | καὶ τὸ κόκκ. cum ABCHK Pos .. $F^a$$F^b$ om | ἀπήγαγεν (F^b ἤγαγε) cum A$F^a$$F^b$K .. BCH ἀπήνεγκεν (-κε). Praeterea CH aliique add αὐτά, D ταῦτα, F^a ταύτην: nihil

γεν τῷ ἱερεῖ. καὶ εὐλόγησεν αὐτὴν ὁ ἱερεὺς καὶ εἶπεν Μαριάμ, ἐμεγάλυνεν κύριος ὁ θεὸς τὸ ὄνομά σου, καὶ ἔσῃ εὐλογημένη ἐν πάσαις ταῖς γενεαῖς τῆς γῆς. [2] Χαρὰν δὲ λαβοῦσα Μαριὰμ ἀπίει πρὸς Ἐλισάβετ τὴν συγγενίδα αὐτῆς. καὶ ἔκρουσεν πρὸς τὴν θύραν. καὶ ἀκούσασα ἡ Ἐλισάβετ ἔρριψεν τὸ κόκκινον καὶ ἔδραμεν πρὸς τὴν θύραν καὶ ἤνοιξεν, καὶ ἰδοῦσα τὴν Μαριὰμ εὐλόγησεν αὐτὴν καὶ εἶπεν Πόθεν μοι τοῦτο ἵνα ἔλθῃ ἡ μήτηρ τοῦ κυρίου μου πρὸς μέ; ἰδοὺ γὰρ τὸ ἐν ἐμοὶ ἐσκίρτησεν καὶ εὐλόγησέν σε. Μαριὰμ δὲ ἐπελάθετο τῶν μυστηρίων ὧν ἐλάλησεν αὐτῇ Γαβριὴλ ὁ ἀρχάγγελος, καὶ ἠτένισεν εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ

eiusmodi add ABF^bK Pos | τῷ ἱερεῖ cum ABCF^bHK Pos .. F^a τ. ἀρχιερεῖ .. L εἰς τὸν ναὸν κυρίου | F^aIK ηὐλόγησεν (-σε) αὐτήν: F^a ταύτην | ὁ ἱερεύς: I om .. F^a ὁ ἀρχιερεύς | καὶ εἶπεν: F^a λέγων | DL Ὦ Μαριάμ .. AF^aK Μαρία .. N om | ἐμεγάλυνεν (-νε) κύρ. ὁ θε. (L om ὁ θε) τὸ ὄν. σ. cum ACDEF^aHKL .. BI Pos ἐμεγαλύνθη τὸ ὄν. σ. Praeterea C add ἐν πάσαις (sine ταῖς?) γενεαῖς τῆς γῆς, contra ABDEF^aHIKL Pos. N sic: Εὐλόγησέ σε κύριος ὁ θεός, καὶ τὸ ὄνομά σου εὐλογημένον ἐστὶν ἐν πάσαις ταῖς γενεαῖς τῆς γῆς. | ἔσῃ εὐλογημένη .. C εὐλ. ἔσῃ .. D ἔσται εὐλογημένον | ἐν πάσαις ταῖς γε. τ. γ. (L om τ. γ.) cum ADEF^aHKL .. BI Pos ἐν πάσῃ τῇ γῇ .. C ὑπὸ κυρίου

2. Χαράν: A χάριν | Μαριάμ: HF^aKL ἡ (F^aL om) Μαρία (L sic: Μαρία δὲ χαρ. λαβ.) | ἀπίει cum AEF^aIKL; item ἀπήει BDH .. C ἀπῆλθε | πρ. Ἐλισάβ. τ. συγγενίδα (D συγγενήν) αὐτ. cum ABDEF^a Pos .. CHK πρ. τ. συγγ. αὐτ. Ἐλισ. .. L εἰς τὸν οἶκον αὐτῆς habet, additque usque cap. 14. medium plura a textu prorsus aliena. | καὶ ἔκρουσε πρὸς (F^aL om) τὴν θύραν (C τῇ θύρᾳ; KL Pos add αὐτῆς). καὶ ἀκούσ. ἡ (cum BF^aK; C om) Ἐλισ. ἔρρ. τὸ κόκκ. (τὸ κόκκ. cum BDF^bIK; G τὸ ἔριον; C τὸ ἐν χερσί) καί (EF^a Pos om ἔρρ. τ. κ. καί; contra I om ut videtur ἔκρουσε usque Ἐλισ.): haec om AH | καὶ ἔδραμ. (A καὶ κράξασα ἔδρ. αὐτή; G δραμοῦσα omisso καί sq) πρ. τ. θύρ. (D add αὐτῆς) καὶ ἤνοιξεν (F^b ἠσπάσατο; F^bGIK add αὐτήν; B Pos add αὐτῇ) cum ABDEF^bGIK Pos .. CF^a καὶ (F^a om) δραμοῦσα ἤνοιξεν αὐτῇ .. H (vide quae H ante om) καὶ κρούσασα τὴν θύραν καὶ ἤνοιξεν | καὶ ἰδοῦσα τ. Μαριὰμ (A -ρίαν; ἰδ. τ. M. cum AEH; BCF^aK om) εὐλόγ. (E ηὐλόγ.) αὐτ. κ. εἶπεν cum AEH, BCF^aK .. GI Pos καὶ εἶπε | Πόθεν (F^a Pos Καὶ πόθ.) cum ABD EF^aIHK Pos .. CF^a praem Εὐλογημένη σὺ ἐν γυναιξί, καὶ εὐλογημένος ὁ καρπὸς τῆς κοιλίας σου | ἔλθῃ h. l. cum AK Pos .. BCF^aH post μου pon | ἰδοὺ γὰρ τὸ ἐν (ita ACEHK [item DF^aF^b]; BI Pos τὸ γὰρ ἐν) ἐμοὶ (E add ὄν, C βρέφος) ἐσκίρτ. (AEH add ἐν τῇ κοιλίᾳ μου) cum ABCEHIK Pos .. F^aF^b ἰδοὺ γὰρ ὡς ἐγένετο ὁ ἀσπασμός σου (F^b ἡ φωνὴ τοῦ ἀσπασμοῦ) εἰς τὰ ὦτά μου, τὸ ἐν ἐμοὶ ἐσκίρτ. (F^b ἐσκίρτ. τὸ βρέφος ἐν ἀγαλλιάσει) .. D ἰδοὺ γὰρ ἐσκίρτ. τὸ βρέφος ἐν ἀγαλλιάσει ἐν τῇ κοιλίᾳ μου | K ηὐλόγησέν με | Μαρ. δὲ ἐπελάθετο: AEF^a καὶ Μαρία ἐπελάθ., K καὶ ἐπελ. Μαρία | D τὸ μυστήριον κυρίου ὃ | ἐλάλησεν cum ABDEF^aF^bHIK .. C εἶπε | αὐτῇ cum BEF^aHIK Pos .. CDF^b πρὸς αὐτήν .. A om | Γαβρ. ὁ ἀρχάγγ. (K ὁ ἀ. Γ.) cum AB (add κυρίου) EF^aHK Pos .. I ὁ ἀρχιστράτηγος Γαβρ. .. C Γαβριὴλ .. DF^b ὁ ἄγγελος | ἠτένισεν

εἶπεν Τίς εἰμι ἐγώ, κύριε, ὅτι πᾶσαι αἱ γενεαὶ τῆς γῆς εὐλογοῦσίν με; [3] Καὶ ἐποίησεν τρεῖς μῆνας πρὸς τὴν Ἐλισάβετ. ἡμέρᾳ δὲ καὶ ἡμέρᾳ ἡ γαστὴρ αὐτῆς ὠγκοῦτο· καὶ φοβηθεῖσα Μαριὰμ ἀπῆλθεν εἰς τὸν οἶκον αὐτῆς, καὶ ἔκρυβεν ἑαυτὴν ἀπὸ τῶν υἱῶν Ἰσραήλ. ἦν δὲ ἐτῶν δέκα ἕξ ὅτε ταῦτα ἐγένετο τὰ μυστήρια.

XIII.

[1] Ἐγένετο δὲ αὐτῇ ἕκτος μήν, καὶ ἰδοὺ ἦλθεν Ἰωσὴφ ἀπὸ τῶν οἰκοδομῶν αὐτοῦ, καὶ εἰσελθὼν ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ εὗρεν αὐτὴν ὠγκωμένην. καὶ ἔτυψε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ καὶ ἔρριψεν ἑαυτὸν χαμαὶ ἐπὶ τὸν σάκκον, καὶ ἔκλαυσε πικρῶς λέγων Ποίῳ

(K add Μαρία) εἰς τ. οὐρ. καί cum AF^aK .. BCDH Pos ἀτενίσασα (D ἀναβλέψασα) εἰς τ. οὐρ. .. F^b om | F^b εἶπεν ἐν ἑαυτῇ | κύριε cum AK; item (ante Τίς pon) DF^a .. BCH Pos om | πᾶσαι αἱ (I om) γεν. τῆς γῆς cum ACEF^a .. BDIH Pos om τῆς γ. | εὐλογ. με cum AEH .. BCI μακαριοῦσί με (C -σιν ἐμέ); F^a Pos ἐμὲ μακαρίζουσιν. D sic: ὅτι ἰδοὺ μακαριοῦσί με π. αἱ γεν.

3. Καὶ ἐποίησ. (CD Ἐποίησ. δέ) τρ. μ. (A μ. τρ.) πρὸς τὴν Ἐλισ. (D μετὰ Ἐλισ.) cum ABCDEF^bHI .. F^a Pos om. Praeterea ex illis CF^b add h. l. καὶ ἀπῆλθεν (F^b καὶ οὕτως ὑπέστρεψεν) εἰς τὸν οἶκον αὐτῆς. | B Ἡμέρας δὲ καὶ ἡμέρας | A ὀγκοῦτο | κ. φοβηθεῖσα (D περίφοβος γενομένη) Μαριὰμ (I Pos ἡ Μαρία; DF^a om) ἀπῆλθεν (cum BHI; DF^a ἦλθεν; AE ἀπίει) ε. τ. οἶκ. αὐτῆς cum ABDEF^aHI Pos .. CF^b om | DH περιέκρυβεν .. B ἔκρυψεν | ἑαυτήν: A αὐτήν | ἐτῶν: H χρόνων | δέκα (I δώδεκα) ἕξ cum ABDEI Pos .. F^a δεκατεσσάρων .. C πεντεκαίδεκα, F^{b**} δέκα πέντε .. H δέκα ἑπτά | ὅτε cum ABDE Pos .. H ὅταν .. CF^a ὅτι | ταῦτα (DE add αὐτῇ, F^b εἰς ἑαυτήν) ἐγένετο τὰ μυστ. cum ADEF^b .. BC τὰ μ. ταῦτα ἐγένετο (C -νοντο) .. H ἐγένετο τὰ μ. ταῦτα .. Pos *haec fiebant* | Eust in hunc modum pergit: Τὸ γοῦν ὁρισθὲν αὐτῇ ἔργον ἐκτελέσασα δίδωσι τῷ ἀρχιερεῖ, καὶ εὐλογηθεῖσα παρ᾽ αὐτοῦ ἄπεισι. Iam vero statim pergit καὶ μετὰ χρόνον τίκτει τὸν Χριστὸν κατὰ σάρκα. καὶ τῶν μαγῶν etc. Cf. ad cap. XXI.

XIII, 1. D Καὶ ἐγένετο | αὐτῇ cum BDEF^aI Pos; item AH αὐτῆς .. C om | ἰδού cum ABDF^aH Pos .. C om | ἀπό: A ἐκ | EF^a οἰκοδομιῶν | D om αὐτοῦ | εἰσελθὼν (C εἰσῆλθεν -- καί) ἐν τῷ οἴκῳ (BI εἰς τὸν οἶκον) αὐτ. cum BCF^aI Pos .. AEH om | εὗρεν (H ηὗρ.) cum ACF^aH .. BD (praem ἀτενίσας πρὸς τὴν Μαριάμ) I Pos εἶδεν (D ἴδεν) | αὐτήν cum ABDEF^aI Pos .. CH τὴν Μαριάμ .. F^a τὴν παρθένον | ὠγκωμένην cum B etc; item F^aC aliique (nisi falsus est Thilo) ὀγκωμένην .. A ὀγκομένην .. H ὀγκουμένην .. D ἔγκυον | καὶ ἔτυψε (F^a ἐτύπησε, Pos *demissa facie*, unde Fabric. suspicatus est ἐταπείνωσε) τὸ πρόσωπον αὐτοῦ cum BCF^a Pos .. ADEF^bH om | ἔρριψ. ἑαυτόν: I ἔκρυψεν αὐτόν | χαμαὶ ἐπὶ τὸν (AE om) σάκκον (A -κκου) cum ABEH; item omisso χαμαί D (ἐπὶ σάκκον) I (ἐ. τὸν σ.) .. C Pos nil nisi χαμαί | πικρῶς cum ABDEHI Pos .. CF^b om | F^a om omnia quae sunt inter τὸ πρόσωπ. αὐτοῦ et

προσώπῳ ἀτενίσω πρὸς κύριον τὸν θεόν μου; τί δὲ εὔξομαι περὶ
τῆς κόρης ταύτης; ὅτι παρθένον παρέλαβον αὐτὴν ἐκ ναοῦ κυ-
ρίου, καὶ οὐκ ἐφύλαξα. τίς ὁ θηρεύσας με; τίς τὸ πονηρὸν
τοῦτο ἐποίησεν ἐν τῷ οἴκῳ μου καὶ ἐμίανε τὴν παρθένον; μήτι
εἰς ἐμὲ ἀνεκεφαλαιώθη ἡ ἱστορία τοῦ Ἀδάμ; ὥσπερ γὰρ ὁ
Ἀδὰμ ἐν τῇ ὥρᾳ τῆς δοξολογίας αὐτοῦ ἦν καὶ ἦλθεν ὁ ὄφις καὶ
εὗρε τὴν Εὔαν μόνην καὶ ἐξηπάτησεν, οὕτως κἀμοὶ ἐγένετο.
2 Καὶ ἀνέστη Ἰωσὴφ ἀπὸ τοῦ σάκκου, καὶ ἐκάλεσε τὴν Μαριὰμ
καὶ εἶπεν αὐτῇ Μεμελημένη τῷ θεῷ, τί τοῦτο ἐποίησας καὶ ἐπε-
λάθου κυρίου τοῦ θεοῦ σου; τί ἐταπείνωσας τὴν ψυχήν σου, ἡ
ἀνατραφεῖσα εἰς τὰ ἅγια τῶν ἁγίων καὶ τροφὴν λαβοῦσα ἐκ
χειρὸς ἀγγέλου; 3 Ἡ δὲ ἔκλαυσε πικρῶς λέγουσα ὅτι καθαρά
εἰμι ἐγὼ καὶ ἄνδρα οὐ γινώσκω. καὶ εἶπεν αὐτῇ Ἰωσήφ Πόθεν

λέγων | I Ποίῳ τρόπῳ | Fa ἀτενίζω | μου: BH Pos om | τί δέ: E om δέ | εὔξομαι cum ADEFb; item προσεύξ. BI; *orabo* Pos .. H φθέγξομαι, Fa λέξω, C εἴπω | Fa om τῆς | κόρης: Fa παιδός .. Fb νεάνιδος | παρέλαβ. αὐτήν cum ABH .. CFa αὐτ. παρέλ. | τοῦ θεοῦ μου cum BEFaHI, item omisso μου Pos .. AC om | ἐφύλαξα cum BDHI Pos .. ACFa add αὐτήν | θηρεύσας με (ita etiam Germ l. l. p. 1437.): A θηρ. αὐτήν .. Fb ταύτην θηράσας | τίς (C add ὁ) τὸ πον. τοῦτ. (BH Pos τοῦτ. τὸ πον.) ἐποίησ. (C ποιήσας, D add πανούργημα) ἐν τ. οἴκ. μ. cum BCDEFaHI Pos .. A om | καὶ ἐμίανε τ. παρθ. cum BEHI Pos .. D τίς ἐμίανε καὶ ᾐχμαλώτευσε τὴν παρθένον .. CFa τίς (Fa καὶ) ᾐχμαλώτευσε τὴν παρθ. ἀπ᾽ ἐμοῦ καὶ ἐμίανεν αὐτήν .. A om | μήτι: AH μή | εἰς ἐμέ: AFaH ἐν ἐμοί | A ἀνακεφαλεώθη | τοῦ Ἀδάμ cum ABDEFaHI .. C om τοῦ | ὥσπερ γὰρ (ὥσπ. γ. cum DFbH; I Pos ὅτι, B ὅτε; EFa ἐν γάρ) ὁ (D om) Ἀδὰμ (Fb γὰρ ἐκεῖνος; BEFaI om ὁ Ἀδ.; A om ὥσπ. γ. ὁ Ἀδ.) ἐν (BI om; D ἦν ἐν τῷ παραδείσῳ καὶ ἐν) τῇ ὥρᾳ τῆς δοξολογίας αὐτοῦ (αὐτοῦ: Fb τοῦ θεοῦ) ἦν (Fb μετὰ ἀγγέλων συνῆν) καὶ (cum H; A ὅτε; BEFaFbI Pos om) ἦλθεν (B εἰσῆλθεν) ὁ ὄφ. καὶ εὗρε (H ηὗρεν) τ. Εὔ. μ. καὶ ἐξήπατ. (AE ἠπάτησεν. AEFaI Pos add αὐτήν), οὕτως (BH οὕτω) κἀμοὶ (AD καὶ ἐμοί; E καὶ ἐν ἐμοί; I καὶ εἰς ἐμέ) συνέβη (D συμβέβηκεν) cum ABDEFaFbHI Pos .. C καὶ ὥσπερ τὴν Εὔαν (hunc accentum codd. plures tuentur), ἐξηπάτησε καὶ αὐτὴν ὁ ὄφις;

2. ἀπὸ τοῦ σάκκου: Fa ἀπὸ τοῦ ἐδάφους .. Fb ἀπὸ τῆς γῆς | κ. ἐκάλεσε τ. M. κ. εἶπεν αὐτῇ cum ABCH etc .. D καὶ εἶπε πρὸς τὴν Μαριάμ .. Fa καὶ καλέσας αὐτὴν εἶπεν | B Μεμελετημένη | ἐποίησας cum ABDEFb (add ἡμῖν) HI .. CFa πεποίηκας | καὶ (BDEH om) ἐπελάθου κ. τ. θ. σου cum ABDEFbHI Pos .. Fa om .. C (omisso καί) post ψυχ. σου habet | τί: A ὅτι | I ἀναστραφεῖσα | ἀγγέλου (Fa τοῦ ἀγγ.; Pos *angelorum*) cum ABDEFaHI Pos .. C add καὶ χορεύσασα ἐν αὐτοῖς

3. Ἡ δέ cum ABCFaH Pos .. D add Μαριάμ, Fb ἀκούσασα ταῦτα | λέγουσα cum ABFaEHI Pos .. CD Germ add Ζῇ κύριος ὁ θεός (D Germ om ὁ θε.) | ὅτι cum ADFb Germ; CE καθότι .. BFaHI Pos om | ἐγώ cum BCDFbH .. AEFaI Pos Germ om | καὶ εἶπεν cum ADEFb .. BCH Pos εἶπε δέ | αὐτῇ ..

οὖν ἐστὶ τὸ ἐν τῇ γαστρί σου; ἡ δὲ εἶπεν Ζῇ κύριος ὁ θεός μου καθότι οὐ γινώσκω πόθεν ἐστί μοι.

XIV.

1 Καὶ ἐφοβήθη Ἰωσὴφ σφόδρα, καὶ ἠρέμησεν ἐξ αὐτῆς,
καὶ διελογίζετο τὸ τί αὐτὴν ποιήσει. καὶ εἶπεν Ἰωσήφ Ἐὰν αὐ-
τῆς κρύψω τὸ ἁμάρτημα, εὑρίσκομαι μαχόμενος τῷ νόμῳ κυ-
ρίου· καὶ ἐὰν αὐτὴν φανερώσω τοῖς υἱοῖς Ἰσραήλ, φοβοῦμαι
μή πως ἀγγελικόν ἐστι τὸ ἐν αὐτῇ, καὶ εὑρεθήσομαι παραδιδοὺς
αἷμα ἀθῷον εἰς κρίμα θανάτου. τί οὖν αὐτὴν ποιήσω; λάθρα
αὐτὴν ἀπολύσω ἀπ' ἐμοῦ. καὶ κατέλαβεν αὐτὸν ἡ νύξ. 2 Καὶ
ἰδοὺ ἄγγελος κυρίου φαίνεται αὐτῷ κατ' ὄναρ λέγων Μὴ φο-
βηθῇς τὴν παῖδα ταύτην· τὸ γὰρ ἐν αὐτῇ ὂν ἐκ πνεύματός

BH om .. alius πρὸς αὐτήν | οὖν cum BCDEH Pos .. ADF^bI om | ἐστί cum BCDF^bHI Pos .. AE om | τό cum BHI (item F^b ut videtur) .. E τοῦτο .. AC τοῦτο τό (D sic: τοῦτό ἐστιν ὃ ἐν τῇ γαστρί σου περιέχεις. Pos *est ergo quod in utero habes*) | F^a om καὶ εἶπ. αὐτῇ Ἰωσήφ usque γαστρί σου | ἡ δὲ εἶπεν cum ABEHI .. C εἶπε δὲ αὐτῷ .. D ἡ δὲ πρὸς αὐτὸν ἀπεκρίθη .. F^a καὶ εἶπεν αὐτὴ Μαρία .. Pos *et respondit Maria* | καθότι cum AC; item ὅτι F^aI; Pos *quod* .. BDH om | πόθεν (F^b Pos add τοῦτο) ἐστί μοι (F^bI om; Pos ante ἐστί pon) cum BF^bIH Pos .. F^a πόθ. ἐ. τὸ ἐν ἐμοί .. CE πόθ. ἐ. τοῦτο τὸ (E om) ἐν τῇ γαστρί μου .. D ἀλλ' ὅτι καθαρά εἰμι καὶ ἄνδρα οὐ γινώσκω

XIV, 1. F^b φοβηθείς, omisso καί sq | ἐξ αὐτῆς cum ACF^aH .. DF^b ἀπ' αὐτῆς .. BI om | καὶ διελογίζ. cum CF^b (add ἐν ἑαυτῷ) H .. D καὶ ἐσκέπτετο .. AEF^a διαλογιζόμενος .. BI διανοούμενος | τὸ τί cum BDEF^aH (DF^a add ἄν) .. AC τί | αὐτήν cum ACDH .. BEF^a αὐτῇ | EF^a ποιήσῃ | εἶπεν Ἰωσήφ cum BI Pos .. DEF^a ante Ἰωσ. add ἐν ἑαυτῷ, item AH post Ἰωσήφ .. C εἶπε δὲ ἐν ἑαυτῷ | αὐτῆς κρ. τὸ (I om) ἁμάρτ. cum ABCHI Pos .. DEF^a κρ. τὸ ἁμ. αὐτῆς | εὑρίσκ. cum AEH .. BCF^a Pos εὑρεθήσομαι | μαχόμ. cum ACH etc .. BF^aI Pos ἔνοχος | D τ. νόμ. τοῦ κυρίου | καὶ ἐάν: B Pos ἐάν .. I ἐὰν δέ | φανερώσω cum ABDEF^aH (praem πάλιν) I .. C φανερὰν ποιήσω | μή πως ἀγγελικόν (B ἅγιόν) ἐστι τὸ ἐν αὐτῇ cum ABCF^aH etc .. IL μή πως ἅγιόν ἐστι (Pos *ne parum iustum sit*) | A εὑρεθήσωμαι | παραδιδούς cum ABEF^aHI .. C παραδούς | κρίμα: A χεῖρας | E om οὖν | αὐτήν: F^a αὐτῇ | ποιήσω: F^b add οὐκ οἶδα | I λάθρα οὖν | αὐτὴν ἀπολύσω: F^aH ἀπ. αὐτήν .. A om αὐτήν | ἀπ' ἐμοῦ cum ACF^bH etc .. BF^aIL Pos om. Praeterea F^b add αὐτὴ ἡ ἡμέρα κυρίου ποιήσει ὡς βούλεται | καὶ (cum ABEF^aIL Pos; CH add ταῦτα αὐτοῦ ἐνθυμουμένου, D ὡς ταῦτα διελογίζετο) κατέλ. αὐτὸν (H om) ἡ (cum BDHIL; ACF^a om) νύξ .. F^b om

2. αὐτῷ κατ' ὄναρ (B om κ. ὄν.) .. A κ. ὄν. αὐτῷ, I κ. ὄν. τῷ Ἰωσήφ | Μὴ φοβηθῇς cum ABEF^aHI Pos .. C praem Ἰωσήφ, item D Ἰωσὴφ Ἰωσήφ, υἱὸς Δαυίδ .. L add Ἰωσήφ | τὴν παῖδα (H -δαν) ταύτην (F^a αὐτήν pro ταύτ., B om) .. DF^a Pos add παραλαβεῖν .. H praem παραλαβεῖν (inter παραλ. et τήν exstincta sunt Μαριὰμ τὴν γυναῖκά σου), item B παραλαβ. Μαριάμ | ἐν αὐτῇ:

ἐστιν ἁγίου· τέξεται δὲ υἱόν, καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦν· αὐτὸς γὰρ σώσει τὸν λαὸν αὐτοῦ ἀπὸ τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν. καὶ ἀνέστη Ἰωσὴφ ἀπὸ τοῦ ὕπνου, καὶ ἐδόξασε τὸν θεὸν Ἰσραὴλ τὸν δόντα αὐτῷ τὴν χάριν ταύτην, καὶ ἐφύλασσεν αὐτήν.

XV.

1 Ἦλθεν δὲ Ἄννας ὁ γραμματεὺς πρὸς αὐτὸν καὶ εἶπεν αὐτῷ Τί ὅτι οὐκ ἐφάνης ἐν τῇ συνόδῳ ἡμῶν; καὶ εἶπεν αὐτῷ Ἰωσήφ Ὅτι ἔκαμον ἀπὸ τῆς ὁδοῦ, καὶ ἀνεπαυσάμην τὴν πρώτην ἡμέραν. καὶ ἐστράφη καὶ εἶδε τὴν Μαριὰμ ὠγκωμένην.
2 Καὶ ἀπίει δρομαῖος πρὸς τὸν ἱερέα καὶ εἶπεν αὐτῷ Ἰωσήφ, ὃν σὺ μαρτυρεῖς, ἠνόμησε σφόδρα. καὶ εἶπεν ὁ ἱερεύς Τί τοῦτο;

BIL ἐξ αὐτῆς | ὄν cum FaH .. AC γεννηθέν, BI γεννώμενον, L γεγεννημένον, D γενόμενον .. Pos *natum* | ἐστ. ἁγί. cum ACFaH etc .. BIL Pos ἁγί. [illegible] τέξεται (I τέξει) cum ABDEFaHIL .. C Pos om | ἁμαρτ. αὐτῶν: A ἁ[illegible] τοῦ | ὕπνου: D add αὐτοῦ | D ἐδόξαζε | Ἰσραήλ cum ACFaL (prae[illegible] ριον) .. BDHI τοῦ Ἰσρ. | IL Pos om ταύτην .. Fb τοιαύτην χάριν | κ.[illegible] λασσεν αὐτήν cum BHIL .. ACFa Pos κ. ἐφύλαξε ((Fa διεφύλ.) τὴν παῖδα [illegible] ἐφύλασσε τ. παῖδα .. Fb τηρῆσαι ἀφθάρτην παρθένον [illegible] |

XV, 1. Ἦλθ. δέ cum ABCH Pos .. I om δέ .. DFa Καὶ ἦλθ. | πρ[illegible] ἐπ') αὐτ. cum BCDH .. IL Pos πρὸς τὸν Ἰωσήφ .. AEFa om | αὐτῷ cum [illegible] | [illegible] etc .. ADEFa τῷ Ἰωσήφ | Τί ὅτι cum ABEH .. CFa Διὰ τί .. I Τί [illegible] Τί οὖν ἐβράδυνας καὶ ὅτι | οὐκ ἐφάνης cum CFaH, item ut videtur DFbG .. BI Pos (*adfuisti*) οὐ παρεγένου, L οὐ παραγέγονας .. AE οὐκ ἐφανέρωσας | ἐν (H Pos om) τῇ συνόδῳ (I συνοδίᾳ) ἡμῶν (G om) cum BDGHIL Pos .. Fa τῇ εἰσόδῳ καὶ συνοδίᾳ ἡμῶν .. CFb ἐν τῇ συναγωγῇ ἡμῶν .. AE ἡμῖν ἑαυτόν | AE om αὐτῷ | ἔκαμον cum ABDEFaHIL .. C κεκμηκὼς ἤμην, Pos *fessus eram* | ἀπό cum AFaHI .. BC ἐκ | τὴν (Fa om) πρώτ. ἡμέρ. cum ABEFaFb HIL Pos .. CD ἡμέραν μίαν (D add ἐν τῷ οἴκῳ μου) | καὶ ἐστράφη cum AC Pos etc .. BH κ. ἐπεστράφη .. Fa ἐστρ. δέ .. D στραφεὶς δέ .. L om | καὶ εἶδε (A κ. ἴδεν, L καὶ βλέπει; D καὶ θεωρήσας omisso καί sq) cum BEH etc .. CFa praem Ἄννας, A ὁ Ἄννας, Pos *scriba*; L add Ἄννας | τὴν (BHI om) Μαριάμ cum ABFbEHIL Pos .. CFa τὴν παρθένον | ὠγκωμένην cum BH etc .. AFa ὀγκουμένην .. C aliique (nisi falsus est Thilo) ὀγκωμένην .. Fb ὀγκούουσαν (ἐγκύουσαν? Idem infra ἔγκυον οὖσαν)

2. ἀπίει (B ἀπήει) cum BEHIL .. ADFa ἀπῆλθεν .. C ἀπελθὼν omisso καί seq | δρομαῖος cum ABHIL (Pos *currens*) .. CD δρομαίως .. Fa om | ἱερέα cum BCFaH Pos etc .. ADFb ἀρχιερέα | καὶ εἶπεν αὐτῷ (BHI om αὐτῷ) .. Fb λέγων αὐτῷ | ὅν cum ACDL .. Fa οὗ .. BEH ᾧ | σὺ μαρτυρεῖς (E συμμαρτ.) cum BCEHL Pos .. ADFa σὺ μεμαρτύρηκας (Fa συμμεμ.). Praeterea L add περὶ αὐτοῦ ὅτι δίκαιός ἐστιν | Fa ἠνόμισε | Fa post σφόδρα statim pergit τὴν γὰρ παρθένον ἣν παρέλαβεν, omissis iis quae interposita sunt | ὁ ἱερεύς cum BCGH Pos etc .. HDI ὁ ἀρχιερ. | Τί τοῦτο: H Τί ἐποίησεν |

καὶ εἶπεν Τὴν παρθένον ἣν παρέλαβεν ἐκ ναοῦ κυρίου, ἐμίανεν
αὐτήν, καὶ ἔκλεψε τοὺς γάμους καὶ οὐκ ἐφανέρωσεν τοῖς υἱοῖς
Ἰσραήλ. καὶ ἀποκριθεὶς ὁ ἱερεὺς εἶπεν Ἰωσὴφ τοῦτο ἐποίησεν;
καὶ εἶπεν Ἄννας ὁ γραμματεύς Ἀπόστειλον ὑπηρέτας, καὶ εὑ-
ρήσεις τὴν παρθένον ὠγκωμένην. καὶ ἀπῆλθον οἱ ὑπηρέται καὶ
εὗρον καθὼς εἶπεν, καὶ ἀπήγαγον αὐτὴν ἅμα τῷ Ἰωσὴφ εἰς τὸ
κριτήριον. 3 Καὶ εἶπεν ὁ ἱερεύς Μαρία, τί τοῦτο ἐποίησας;
καὶ ἵνα τί ἐταπείνωσας τὴν ψυχήν σου καὶ ἐπελάθου κυρίου τοῦ
θεοῦ σου; ἡ ἀνατραφεῖσα εἰς τὰ ἅγια τῶν ἁγίων καὶ λαβοῦσα
τροφὴν ἐκ χειρὸς ἀγγέλου καὶ ἀκούσασα τῶν ὕμνων καὶ χορεύ-
σασα ἐνώπιον αὐτοῦ, τί τοῦτο ἐποίησας; ἡ δὲ ἔκλαυσε πικρῶς
λέγουσα Ζῇ κύριος ὁ θεός μου· καθότι καθαρά εἰμι ἐνώπιον αὐτοῦ
καὶ ἄνδρα οὐ γινώσκω. 4 Καὶ εἶπεν ὁ ἱερεὺς πρὸς Ἰωσήφ Τί

καὶ εἶπεν cum AE; addito Ἄννας CH; addito αὐτῷ G .. D ἀπεκρίθη δὲ Ἄννας καὶ εἶπεν .. BIL Pos καὶ λέγει αὐτῷ | I τοῦ κυρίου | H om αὐτήν | καὶ ἔκλεψε τοὺς γάμ. αὐτ. καὶ οὐκ ἐφανέρ. τοῖς υἱ. Ἰσρ. cum ABDEFa IL Pos .. CH om | κ. ἀποκρ. ὁ ἱερεὺς (I om; Pos ὁ ἀρχιερ.) εἶπεν (C add αὐτῷ) cum BC EHIL Pos .. AFa κ. εἶπ. ὁ ἀρχιερ. (Fa ὁ ἱερ.) | τοῦτο: D ταῦτα | Fa πεποίηκε | κ. εἶπ. Ἄννας ὁ γραμμ. cum BHIL Pos .. ACFa κ. εἶπ. (Fa add αὐτῷ) Ἄννας .. Fb ὁ δὲ ἔφη | Ἀπόστειλον: Fb Ἀπόλυσον | εὑρήσεις: L εὑρήσουσιν, I εὑροῦσιν, Pos *invenient* | τὴν παρθένον cum BCFa etc .. AEH τὴν Μαριάμ (-ίαν H) .. IL Pos αὐτήν | ὠγκωμ. cum B, item (teste Thilone ὀγκωμ.) C etc .. AFaH ὀγκουμένην .. Fb ἔγκυον (Birch ὄγκ.) οὖσαν | καὶ ἀπῆλθον (Fb ἐλθόντες omisso καὶ seq; Fa ἐπορεύθησαν) οἱ ὑπ. κ. εὗρ. (AE add αὐτήν, I αὐτὴν ὀγκωμένην [ὠγκ.?]) καθὼς (E ὡς; I add καὶ) εἶπεν (Fb add [αὐτοῖς?] ὁ Ἄννας, D Ἄννας ὁ γραμματεύς) | καὶ ἀπήγαγ. (cum ACEH, item Fb, Pos *adduxere*; BDFaIL ἤγαγ.) αὐτὴν (C post κριτήριον pon; D om) ἅμα τῷ (A om) Ἰωσ. (ἅ. τ. Ἰ. cum ACDEH; BFaIL Pos καὶ τὸν Ἰ.) εἰς (H praem καὶ παρέστησαν αὐτούς, item D καὶ ἔστησεν αὐτοὺς ὁ ἀρχιερεύς) τὸ κριτήριον (εἰς τ. κρ.: D ἐπὶ κριτηρίου; I om) .. Fb sic: καὶ παραλαβόντες τὴν παρθένον καὶ τ. Ἰωσ. ἀπήγαγον εἰς τὸν ἱερέα, καὶ ἔστη (ἔστησαν?) εἰς τὸ κριτ.

3. Καὶ εἶπεν .. AEFa add αὐτῇ | ὁ ἱερεύς cum CEFa Pos etc .. ABDH ὁ ἀρχιερεύς | Μαρία cum ABFaH .. C Pos Μαριάμ, D πρὸς τὴν Μαριάμ | καὶ ἵνα τί cum BHIL Pos .. DEFa καὶ τί .. AC καί | καὶ (C om) ἐπελάθ. κ. τ. θ. σ. cum AB(C)EFaHL .. I Pos om | τῶν (cum CFa, E om; DH τόν, A om) ὕμνων (cum CEFa; ADH ὕμνον) cum ACDEFaH; sed ex his DFa add αὐτῶν, EH ἐνώπιον αὐτῶν, A ἐκ στόματος αὐτοῦ .. BIL Pos τῶν μυστηρίων αὐτοῦ | καὶ χορεύσασα ἐνώπ. αὐτοῦ cum BCGIL Pos .. ADEFaH om | Fa τί δὲ τοῦτο | ἡ δέ: DL add Μαριάμ | ἔκλαυσε: Fa ἐδάκρυσε | λέγουσα, D καὶ εἶπε | μου cum BEFaHIL Pos .. AC om | καθότι: E διότι, A ὅτι | εἰμί cum ABDEFaHL Pos .. C add ἐγώ | αὐτοῦ .. BHI Pos κυρίου

4. Καὶ εἶπεν .. Fa εἶπε δέ | ὁ (Fa om) ἱερεύς: A ὁ ἀρχιερεύς .. D om | πρὸς (D τῷ; I πρ. τόν) Ἰωσήφ Τί τοῦτο cum BDFaHIL Pos .. C Ἰωσήφ, τί

τοῦτο ἐποίησας; καὶ εἶπεν Ἰωσήφ Ζῇ κύριος καθότι καθαρός εἰμι ἐγὼ ἐξ αὐτῆς. καὶ εἶπεν ὁ ἱερεύς Μὴ ψευδομαρτύρει ἀλλὰ λέγε τὸ ἀληθές· ἔκλεψας τοὺς γάμους αὐτῆς καὶ οὐκ ἐφανέρωσας τοῖς υἱοῖς Ἰσραήλ, καὶ οὐκ ἔκλινας τὴν κεφαλήν σου ὑπὸ τὴν κραταιὰν χεῖρα ὅπως εὐλογηθῇ τὸ σπέρμα σου. καὶ Ἰωσὴφ ἐσίγησεν.

XVI.

1 Καὶ εἶπεν ὁ ἱερεύς Ἀπόδος τὴν παρθένον ἣν παρέλαβες ἐκ
ναοῦ κυρίου. καὶ περίδακρυς ἐγένετο Ἰωσήφ. καὶ εἶπεν ὁ ἱε-
ρεύς Ποτιῶ ὑμᾶς τὸ ὕδωρ τῆς ἐλέγξεως κυρίου, καὶ φανερώσει
τὰ ἁμαρτήματα ὑμῶν ἐν ὀφθαλμοῖς ὑμῶν. 2 Καὶ λαβὼν ὁ ἱε-
ρεὺς ἐπότισεν τὸν Ἰωσήφ, καὶ ἔπεμψεν αὐτὸν εἰς τὴν ὀρεινήν·
καὶ ἦλθεν ὁλόκληρος. ἐπότισεν δὲ καὶ τὴν Μαριάμ, καὶ ἔπεμ-

τοῦτο .. E Τί τοῦτο, Ἰωσήφ | A om ἐποίησας | καὶ εἶπεν .. BEF^a εἶπε δέ | Ἰωσήφ cum ABDEHL .. CF^a ὁ Ἰωσ. | κύριος cum A .. BHI add ὁ θεός, item CF^a ὁ θε. μου .. E add καὶ ὁ χριστὸς αὐτοῦ καὶ ὁ τῆς ἀληθείας αὐτοῦ μάρτυς | καθότι cum BEF^aHL, item ὅτι A, *quia* Pos .. C om .. I οὐ γινώσκω, ἀλλά | ἐγώ cum ACEF^bL .. BF^aHI Pos om | ἐξ αὐτῆς cum ACEF^a .. BHIL ἀπ' αὐτῆς | καὶ εἶπεν cum ABCDH Pos .. EF^a εἶπε δέ | ὁ ἱερεύς cum BCEF^aH Pos .. AD ὁ ἀρχιερ. | ἀλλά: DF^a om | λέγε: F^a εἰπέ | τὸ ἀληθές: E τἀληθῆ .. H τὴν ἀλήθειαν | ἔκλεψας: DH praem διὰ τί .. A add γάρ | τ. γάμ. αὐτῆς cum ADEF^aH Pos .. B σου τοὺς γαμ.; I τούτους (σου τοὺς?) γ. .. C τοὺς γάμους | καὶ οὐκ ἔκλινας; F^a om καί | ὑπὸ τὴν (F^a om) κρατ. χεῖρα (H χεῖραν): I ὑπὸ τὴν χεῖρα τὴν μεγάλην καὶ κραταιάν | ὅπως: F^a ὅπερ | κ. Ἰωσ. ἐσίγ. cum ACH, item ἐσίγ. δὲ Ἰωσ. EF^a .. BIL Pos om

XVI, 1. εἶπεν: H λέγει | ὁ ἱερεύς .. AD ὁ ἀρχιερ. | ἥν: H καθώς | ἐγένετο Ἰωσ. cum ABEF^bHL Pos .. DI γενόμενος ὁ Ἰωσ., item C addito ἔστη .. F^a nil nisi γενόμενος | καὶ εἶπεν .. D εἶπε δέ, F^a εἶπε .. F^b εἶτά φησιν | ὁ ἱερεύς .. AD ὁ ἀρχιερ. | H Ποτίσω | κυρίου cum CF^a Pos (item DI?) .. ABEGHL om, sed ex his BH add κύριος ante φανερώσει, E post φανερώσει; L add κύρ. ὁ θεὸς Ἰσραήλ post τὰ ἁμ. ὑμ. | EF^bI Pos τὸ ἁμάρτημα ὑμ. | ἐν ὀφθ. ὑμῶν cum BCF^aH Pos; item F^bL ἐνώπιον τῶν ὀφθαλμῶν ὑμῶν (F^b ἡμῶν) .. D ἐνώπιον ἡμῶν, G ἐνώπ. πάντων, I ἐνώπ. τῶν υἱῶν Ἰσραήλ .. AE om

2. ὁ ἱερεύς: A ὁ ἀρχιερ. | ἐπότισεν (F^a ἐπότησε): DL Pos praem τὸ ὕδωρ, item H τὸ ὕδ. τῆς ἐλέγξεως | τὸν (D τῷ) Ἰωσήφ: F^b αὐτούς. Idem pergit καὶ ἔπεμψ. αὐτοὺς ε. τ. ὀρ. κ. ἦλθον ὁλόκληροι, omissis ἐπότισε δὲ καί usque ὁλόκλ. | ἔπεμψεν: A ἀπέστειλεν .. H ἀπέλυσεν | εἰς τὴν ὀρεινήν: ADE εἰς τὴν ἔρημον | ἦλθεν (DH praem μεθ' ἡμέρας τρεῖς) .. F^a ἐπανῆλθεν, Pos *rediit* .. B κατέβη, I κατίει | ἐπότ. δὲ καί: AD ὡσαύτως δὲ ἐπότ. καί | τὴν (GI om) Μαριάμ (BH - ίαν) cum BDGHI Pos .. AC τὴν παρθένον, E τὴν παῖδα | ἔπεμψεν cum BDGHI Pos .. C ἔπεμπε .. AE ἀπέστειλεν |

ψεν αὐτὴν εἰς τὴν ὀρεινήν· καὶ ἦλθεν ὁλόκληρος. καὶ ἐθαύμασε
πᾶς ὁ λαὸς ὅτι ἁμαρτία οὐκ ἐφάνη ἐν αὐτοῖς. 3 Καὶ εἶπεν ὁ
ἱερεύς Εἰ κύριος ὁ θεὸς οὐκ ἐφανέρωσε τὰ ἁμαρτήματα ὑμῶν,
οὐδὲ ἐγὼ κρίνω ὑμᾶς. καὶ ἀπέλυσεν αὐτούς. καὶ παρέλαβεν
Ἰωσὴφ τὴν Μαριάμ, καὶ ἀπίει εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ χαίρων καὶ
δοξάζων τὸν θεὸν τοῦ Ἰσραήλ.

XVII.

1 Κέλευσις δὲ ἐγένετο ἀπὸ Αὐγούστου βασιλέως ἀπογράφε-
σθαι πάντας τοὺς ἐν Βηθλεὲμ τῆς Ἰουδαίας. καὶ εἶπεν Ἰωσήφ
Ἐγὼ ἀπογράψομαι τοὺς υἱούς μου· ταύτην δὲ τὴν παῖδα τί
ποιήσω; πῶς αὐτὴν ἀπογράψομαι; γυναῖκα ἐμήν; αἰσχύνομαι.

αὐτήν cum ABEGH .. C Pos καὶ αὐτήν (*eam etiam*) | A εἰς τὴν ἔρημον | ἦλθεν cum AC .. G κατῆλθεν .. BDH κατέβη, I κατίει | ὁλόκληρος: A add καὶ αὐτή, BH praem καὶ αὐτή | F^aL om ἐπότισεν δὲ καί usque ὁλόκληρος | F^a ἐθαύμασε δέ | πᾶς: H praem ὁ ἱερεὺς καί | H ἡ ἁμαρτία αὐτῶν | οὐκ ἐφάνη cum ABDEF^aHL Pos .. CF^b οὐχ εὑρέθη | ἐν (A om) αὐτοῖς: F^a ἐπ' αὐτόν .. H om

3. ὁ ἱερεύς: AD ὁ ἀρχιερ. | Εἰ (Pos om) κύρ. ὁ θεός: F^a om ὁ θεός | τὰ ἁμαρτήματα cum AEIL .. BDF^aH τὸ ἁμάρτημα, C τὴν ἁμαρτίαν, Pos *peccatum* | κρίνω (hoc accentu ABH; nec aliter CF^a; Pos *iudico*) .. E κατακρινῶ | D om καὶ ἀπέλ. αὐτούς | καὶ παρέλ. Ἰωσήφ: DF^a κ. παραλαβὼν (F^a παρ. δὲ) ὁ Ἰωσ. omisso καί sq | ἀπίει (BH ἀπήει): A ἀπῆλθεν | δοξάζων: F^a ὑμνῶν | τοῦ Ἰσρ. cum BCH etc .. AEF^aIL om τοῦ

XVII, 1. Κέλευσ. δὲ ἐγένετο (GHQ ἐξῆλθεν. F^a Pos Ἐγέν. δὲ κέλ.) ἀπὸ (cum ADELQ; BF^aI ὑπό: GH παρά) Αὐγ. βασιλ. (cum ADF^a [τοῦ βασ. Αὐγ.]; BEG [Καίσ. Αὐγ.] HI [αὐτοῦ τοῦ pro Αὐγ.] LQ Pos Καίσαρος) cum ABDEF^aGHILQ Pos; praetereaque ex his GH add καὶ (H om) βασιλέως Ἡρώδου .. F^b Ἐν δὲ ταῖς ἡμέραις ἐκείναις κέλευσ. ἐγέν. ἀπὸ Αὐγ. Καίσ. .. C Δόγμα δὲ ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις ἐξῆλθε παρὰ Καίσ. Αὐγ. | D ἀπογράψασθαι | πάντας τοὺς (EQ ὅσοι εἰσίν pro π. τ.; F^a add Ἰουδαίους οἳ ἦσαν, L ἀνθρώπους καὶ τὰς γυναῖκας τούς, GH παῖδας τούς) ἐν (I add τῇ) Βηθλ. τῆς Ἰουδ. (IL Pos om τ. Ἰ.) cum BEF^aGHILQ Pos .. D πάντ. τ. ἐν Ἱερουσαλήμ, F^b πάντ. τ. ὄντας ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ .. AC πᾶσαν τὴν οἰκουμένην | καὶ εἶπεν (EF^a εἶπ. δὲ) Ἰωσήφ (unus vel duo ὁ Ἰωσ.) cum ABEF^aHILQ Pos .. D praem ἦλθε δὲ αὕτη ἡ ἀπογραφὴ καὶ εἰς Βηθλεὲμ τῆς Ἰουδαίας .. C sic: ἠναγκάζετο δὲ Ἰωσὴφ ἀπελθεῖν ἐκ Ναζαρὲτ εἰς Βηθλεέμ. καὶ εἶπεν | ἀπογράψομαι cum BF^aHIL Pos .. ACQ ἀπογράφομαι (-φωμαι A) | τοὺς υἱούς (DQ τοῖς υἱοῖς) μου .. L praem καί .. A post ἀπογρ. pon | L om τὴν παῖδα | ELQ om τί ποιήσω | πῶς (L τί) αὐτὴν (L om; BDI post ἀπογρ. pon) ἀπογράψομαι (AH -ψωμαι) cum ABCDEHILQ Pos .. F^b ἀπογράψομαι, F^a ἀπογράψασθαι αὐτήν, eaque cum sqq coniungunt | BIL Pos om ἐμήν | αἰσχύνομαι cum DEF^aHQ; item C praemisso ἀλλ' .. BIL Pos ἀλλ' (L om) οὐκ ἔστι μου (L μοι) γυνή. Praeterea Pos add *ipsam enim in conservationem accepi ex templo domini.* | A om γυναῖκα usque αἰσχύνομαι |

ἀλλὰ θυγατέρα; ἀλλ' οἴδασιν πάντες οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ ὅτι οὐκ
ἔστι μου θυγάτηρ. αὐτὴ ἡ ἡμέρα κυρίου ποιήσει ὡς βούλε-
ται κύριος. 2 Καὶ ἐπέστρωσεν τὴν ὄνον καὶ ἐπεκάθισεν αὐ-
τήν, καὶ εἷλκεν ὁ υἱὸς αὐτοῦ, καὶ ἠκολούθει Ἰωσήφ. καὶ
ἤγγισαν ἐπὶ μιλίων τριῶν· καὶ ἐστράφη Ἰωσήφ, καὶ εἶδεν αὐ-
τὴν στυγνήν, καὶ εἶπεν ἐν ἑαυτῷ Ἴσως τὸ ἐν αὐτῇ χειμάζει
αὐτήν. καὶ πάλιν ἐστράφη Ἰωσήφ, καὶ εἶδεν αὐτὴν γελῶσαν.
καὶ εἶπεν αὐτῇ Μαρία, τί σοί ἐστι τοῦτο, ὅτι τὸ πρόσωπόν
σου βλέπω ποτὲ μὲν γελῶν, ποτὲ δὲ στυγνάζον. καὶ εἶπε Μα-
ριὰμ τῷ Ἰωσήφ Ὅτι δύο λαοὺς βλέπω τοῖς ὀφθαλμοῖς μου, ἕνα

ἀλλὰ (Pos *nonne;* AI om) θυγ. .. D θυγ. δέ | ἀλλ' οἴδασιν cum BF^bI Pos .. DF^a οἴδ. δέ, H καὶ οἴδ., A οἶδαν γάρ .. C οἴδασιν | πάντες οἱ υἱ. Ἰσρ. (B om οἱ υἱ. Ἰσρ.) cum BHIL Pos .. AC οἱ υἱ. Ἰσρ.; DF^a υἱοὶ Ἰσρ. | μου θυγ. .. I Pos μοι θυγ. Praeterea H add τί ποιήσω; item Pos *Quid de hac faciam?* et pergit: *equidem in ipsa die domini faciam* etc | αὐτή: sed ABH αὕτη. Praeterea H add δέ | ὡς: AE καθώς, D καθά | κύριος cum BHIL Pos .. ACF^a om

2. ἐπέστρωσεν (-σε) cum ABEF^bIL .. CF^aH ἔστρωσε. Praeterea BF^bL add Ἰωσήφ, I idem post ὄνον add | τὴν (A τὸν) ὄνον cum BCF^a Pos etc .. ADF^bHL add αὐτοῦ | καὶ ἐπεκάθισ. (CF^a ἐκάθισ.) αὐτὴν (F^b ἐπ' αὐτῇ τὴν Μαριάμ) cum ACE$F^a$$F^b$ .. BIL Pos καὶ ἐποίησεν αὐτὴν καθεσθῆναι ἐπὶ τὴν ὄνον (I ἐν τῷ ὄνῳ) .. H om | καὶ εἷλκεν ὁ υἱ. αὐτοῦ καὶ ἠκολ. Ἰωσ. (C αὐτὸς ἠκολ.) cum AC, item omissis κ. εἷλκ. ὁ υἱ. αὐτ. H .. E κ. εἷλκ. ὁ υἱ. α. καὶ ἠκολ. Σαμουήλ: D κ. εἷλκ. ὁ υἱ. α. Σαμουήλ, καὶ ὁ ἕτερος ἠκολ. αὐτῷ: L καὶ ἠκολ. καὶ ὁ υἱ. α. Σαμουὴλ ὄπισθεν αὐτῶν .. BF^bI καὶ Ἰάκωβος (B add ἐγώ) καὶ Σί-μων (F^b Συμεὼν) ἐπηκολούθουν (B -λουθοῦμεν; F^b add αὐτῇ) .. F^a Pos Ἰωσὴφ δὲ καὶ Σίμων ἠκολούθουν | καὶ (F^b add ἰδοὺ) ἤγγισαν (EHIL -ισεν, B -ίσαμεν. Praeterea CF^b add ὡς) ἐπὶ (cum DEF^aHL; BCF^b ἀπό) μιλίων (F^a μίλια; E μίλιον) τριῶν (F^a τρία; E τρίτον. F^b add τῆς Ἰουδαίας) .. A om .. Pos *a milibus tribus* (cum *sequebantur* coniuncta) | καὶ ἐστράφη (I ἀπεστρ., DF^b Pos στραφείς omisso καί sq) Ἰωσήφ .. A om | εἶδεν: H ἴδεν | αὐτήν cum ABC Pos .. DEF^aH τὴν Μαριάμ (H -ίαν) .. I om | D στυγνῶσαν | καὶ εἶπεν (C λέγει) ἐν ἑαυτῷ cum BCF^a (add Ἰωσήφ) HL Pos .. AE καὶ ἐνεθυμεῖτο (E add Ἰωσὴφ) λέγων ἐν ἑαυτῷ (E om ἐν ἑαυτ.) .. DI om | Ἴσ. τὸ ἐν αὐτῇ (cum ABEF^aHL; C add ὂν) χ. αὐτήν (A ταύτην) .. DI om | κ. πάλιν ἐστράφη Ἰωσ. (A om Ἰωσ.) .. BH κ. ἐπεστράφη Ἰωσ. πάλιν .. D κ. πάλιν ἐμβλέψας εἰς αὐ-τήν .. I om | κ. εἶδ. α. γελῶσαν: I om | αὐτῇ: D πρὸς αὐτήν | Μαρία (C om; I Μαριάμ), τί σοί (I om, AE post ἐστ. pon) ἐστι τοῦτο cum ABCEHIL Pos .. F^a Μαρία, τί ἐστιν .. D Μαριάμ, τί ἐστιν ὃ ὁρῶ ἐν σοί | B καὶ ὅτι | L om βλέπω | ποτὲ μὲν γελῶν (A γελοῦν) π. δὲ στυγνάζ. cum ABEHIL Pos .. CDF^a π. μ. στυγνόν, π. δ. γελῶν (F^a γελοῦν) καὶ ἀγαλλιώμενον (D χαῖρον) | καὶ εἶπε Μαριὰμ (L ἡ Μαρία, D Μαρία) τῷ (D πρὸς τὸν) Ἰωσήφ (I om τ. Ἰ.) cum BDHIL Pos .. A ἡ δὲ εἶπεν .. CF^a καὶ εἶπεν αὐτῷ (F^a πρὸς αὐ-τὸν) Μαριάμ (F^a -ία) | DF^a om Ὅτι | τοῖς ὀφθαλμοῖς μου cum BDEF^aHIL, item praemisso ἐν C Pos .. A om | D τὸν μὲν ἕνα et καὶ τὸν ἕτερον |

κλαίοντα καὶ κοπτόμενον, καὶ ἕνα χαίροντα καὶ ἀγαλλιώμενον.
3 Καὶ ἦλθον ἐν τῇ μέσῃ ὁδῷ, καὶ εἶπεν αὐτῷ Μαριάμ Κατάγαγέ
με ἀπὸ τῆς ὄνου, ὅτι τὸ ἐν ἐμοὶ ἐπείγει με προελθεῖν. καὶ κα-
τήγαγεν αὐτὴν ἀπὸ τῆς ὄνου, καὶ εἶπεν αὐτῇ Ποῦ σε ἀπάξω
καὶ σκεπάσω σου τὴν ἀσχημοσύνην; ὅτι ὁ τόπος ἔρημός ἐστιν.

XVIII.

1 Καὶ εὗρεν σπήλαιον ἐκεῖ καὶ εἰσήγαγεν αὐτήν, καὶ πα-
ρέστησεν αὐτῇ τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ, καὶ ἐξελθὼν ἐζήτει μαῖαν ἐν
χώρᾳ Βηθλεέμ.

κλαίοντ. κ. κοπτόμ. cum ABDEFaHIL Pos .. C om κ. κοπτ. | χαίρ. κ. ἀγαλλιώμενον (H -ιῶντα) AEH .. Fa γελῶντα κ. ἀγαλλιώμενον .. BIL χαίροντα κ. γελῶντα, D γελ. κ. χαίρ. .. Pos *exultantem et ridentem*

[illegible] Καὶ ἦλθον (cum ABEH; D ἤλθωμεν [sic]; IL Pos ἦλθεν. Fa Ἦλθε [illegible]ιν) ἐν τῇ μέσῃ ὁδῷ (cum BIL Pos. FaH ἀνὰ μέσον τῆς ὁδοῦ, AE κατὰ [illegible] om] μέσ. τ. ὁδοῦ. D μέσων [sic] τῆς ὁδ.) .. C Καὶ ὡς ἀνέβησαν ἐν τῇ [illegible]έμ | καὶ (C om) εἶπεν αὐτῷ (EI om) Μαριάμ (A -ρία) cum ABCEHIL [illegible] Fa κ. εἶπ. Μαρία τῷ Ἰωσήφ .. D στραφεῖσα δὲ Μαρία λέγει πρὸς τὸν [illegible] | Κατάγαγε (E -γαγον. A praem Ἰωσήφ) .. I κατάγε, Fa κάθελον | [illegible] ἀπὸ τ. ὄν. | τὸ (I om) ἐν ἐμοί: EH add ὄν .. G post ἐπείγ. pon | ἐπείγ. [illegible]aem λίαν) με (I μοι): FaG om με | προελθεῖν (BL praem τοῦ) cum AB [illegible]IL Pos .. CI προσελθεῖν .. D ἐξελθεῖν | καὶ κατήγαγεν (Fb καταγαγὼν) [illegible] ἀπὸ τ. ὄν. (ἀ. τ. ὄ. cum BCDHIL Pos; om AEFbG) .. CFb add ὁ [Fb om] Ἰωσήφ; non item ABFbHL Pos | καὶ (Fb om) εἶπ. αὐτῇ (D πρὸς αὐτήν, AFb om) .. DI add ὁ Ἰωσήφ | ἀπάξω: A ἐπάξω | καὶ σκεπάσω (A καλύψω; Fb Pos om κ. σκεπ.; D his praem καὶ ποῦ σε κρύψω) σου (G om) τ. ἀσχημοσ. (cum ADG; BE αἰσχύνην. FbL Pos om σ. τ. ἀσχ.; H σε) ὅτι ὁ (FbHL om) τόπ. ἔρ. ἐστ. cum ABDEFbGHL Pos .. C ὅτι οὐκ ἔστιν ἡμῖν τόπος εἰς κατάλυμα | Pro καὶ κατήγαγεν usque ἔρημ. ἐστιν Fa sic: καὶ εἶπεν Ἰωσήφ Ποῦ ἀπάξω σε; ὅτι ὁ τόπ. ἔρημ. ἐστι. καὶ εἶπε πάλιν Μαρία τῷ Ἰωσήφ Κατάγαγέ με· λίαν γὰρ τὸ ἐν ἐμοὶ ἐπείγει με. καὶ εὐθὺς κατήγαγεν αὐτὴν Ἰωσήφ.

XVIII, 1. Καὶ εὗρεν (H ηὗρεν. EFa Εὗρε δέ) cum ACEFaH .. BDFbGL Pos Καὶ εὑρών, I Εὑρὼν omisso καί sq | ἐκεῖ (I ἐκεῖσε) cum ABDEFaHIL Pos .. CFbG om | εἰσήγαγ. (D ἀπήγαγ.) αὐτήν cum ABCH Pos .. EFa add ἐκεῖ, item FbG ἐν αὐτῷ, D πρὸς αὐτῷ (-τό?) | FaG καὶ παραστήσας | αὐτῇ (D, item G αὐτήν. Fb ἔξω τοῦ σπηλαίου) τοὺς υἱούς (D τοῖς υἱοῖς) αὐτοῦ cum AB (praem ἡμᾶς) DEFbGH .. C α. τ. δύο υἱ. αὐτ. .. IL Pos α. τὸν υἱὸν αὐτοῦ .. Fa αὐτὴν τῷ σπηλαίῳ καὶ τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ | καὶ (D add αὐτός) ἐξελθὼν ἐζήτει (D τοῦ ζητῆσαι) μαῖαν (I ἐζ. μ. post Βηθλ.) cum BDHIL Pos .. ACFa καὶ (Fa om) ἐξῆλθε ζητῆσαι μ., FbG αὐτὸς δὲ ἐξίη (i. e. ἐξίει) ζητῆσαι μ. | μαῖαν: ADEFa add Ἑβραίαν, non item BCFbGHIL Pos | ἐν (DI add τῇ) χώρᾳ (AEL om) Βηθλ.

2 Ἐγὼ δὲ Ἰωσὴφ περιεπάτουν, καὶ οὐ περιεπάτουν· καὶ ἀνέβλεψα εἰς τὸν ἀέρα, καὶ εἶδον τὸν ἀέρα ἔκθαμβον· καὶ ἀνέβλεψα εἰς τὸν πόλον τοῦ οὐρανοῦ, καὶ εἶδον αὐτὸν ἑστῶτα καὶ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ ἠρεμοῦντα· καὶ ἐπέβλεψα ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ εἶδον σκάφην κειμένην καὶ ἐργάτας ἀνακειμένους, καὶ αἱ χεῖρες αὐτῶν ἐν τῇ σκάφῃ· καὶ οἱ μασσώμενοι οὐκ ἐμασσῶντο, καὶ οἱ αἴροντες οὐκ ἀνέφερον, καὶ οἱ προσφέροντες τῷ στόματι αὐτῶν οὐ προσέφερον, ἀλλὰ πάντων ἦν τὰ πρόσωπα ἄνω βλέποντα· καὶ εἶδον πρόβατα ἐλαυνόμενα, καὶ τὰ πρόβατα εἱστή-

---

2. Ἐγὼ δὲ Ἰωσήφ etc: prima in his persona utuntur ACDE (Fa) H; tertia BILM Pos; omnia vero usque finem capitis omittunt FbG | Ἐγὼ δ. Ἰωσ. περιεπ. καὶ οὐ (A καὶ οὐ καὶ) περιεπ. (DH om κ. οὐ περ.) cum ACDEH .. Fa Ἐγὼ δέ, λέγει Ἰωσήφ, περιπατῶν .. N Ὁ δὲ Ἰωσ. περιεπάτει καὶ οὐ περιεπάτει .. BIL Pos Ὡς δὲ περιεπάτει Ἰωσήφ | καὶ ἀνέβλ. εἰς τ. ἀέρα, κ. εἶδ. τὸν ἀέρα (A αὐτὸν) ἔκθ.· κ. ἀνέβλ. εἰς τ. πόλ. τοῦ οὐρ., κ. εἶδον αὐτ. (A add ἔκθαμβον καὶ) ἑστῶτα ex A iisque qui similiter habent EHIL Pos. E enim sic: κ. ἀνέβλ. εἰς τ. πόλον τ. οὐρ. καὶ εἶδ. αὐτ. ἑστῶτα, κ. ἀνέβλ. εἰς τ. ἀέρα κ. εἶδ. τὸν ἀέρα ἔκθ. Item IL καὶ ἀναβλέψας ε. τ. πόλ. τ. οὐρ. εἶδεν ἑστῶτα αὐτόν (I τὸν πόλον), καὶ τὸν ἀέρα ἔκθ. Item H κ. ἀνέβλ. εἰς τὸ ὕψος τοῦ οὐρ. καὶ οἶδον τὸν παλεὸν ἑστότα, κ. ἐπέβλεψ. ἐπὶ τὸν ἀέραν καὶ οἶδον αὐτὸν ἔκθ. Pos *vidit polum coelumve stantem et aerem obstupefactum.* Porro C καὶ ἀνέβλ. εἰς τὸν οὐρανόν, καὶ εἶδον τὸν πόλον τοῦ οὐρ. ἑστῶτα .. Fa ἀνέβλεψα εἰς τὸν ἀέρα, καὶ εἶδ. τὸν ἀέρα ἔκθαμβον .. D κ. ἀναβλέψας εἰς τὸν πόλ. τοῦ οὐρ. καὶ εἶδον τὸν αἰθέρα ἔκθ. .. B nil nisi ἀναβλέψας εἰς τὸν οὐρανὸν εἶδε (sequitur statim τὰ πετεινά etc | καὶ (B om) τὰ πετ. τ. οὐρ. ἠρεμοῦντα cum ABDEFaHIL .. C κ. τ. π. τ. οὐρ. τρέμοντα. Pos *et volatilia in medio cursu cessantia.* Praeterea H add ἐν τῷ τίκτειν τὴν παρθένον | κ. ἐπέβλεψα (BIL -ψεν) cum BFaHIL .. AE κ. ἔβλεψα .. C κ. ἐνέβλεψα, D κ. ἐμβλέψας, Pos *et aspiciens* | ἐπί cum BCFaHIL .. ADE Pos εἰς | εἶδον: BIL Pos εἶδε | σκάφην: A τράπεζαν | καὶ αἱ χ. αὐτῶν ἐν τῇ σκάφῃ (A τραπέζῃ. Fa ἐπὶ τὴν σκάφην.) cum BHIL .. AC add ἦσαν post καί, DEFa post αὐτῶν, Pos post *in scapha* | κ. οἱ μασσώμενοι (sic BHL; ADFa μασσόμενοι; EI μασόμενοι) οὐκ ἐμασσῶντο (sic BHL; ADFa ἐμάσσοντο; EI ἐμάσοντο) cum ABDEFaHIL Pos (*et mandentes non mandebant*) .. C om | κ. οἱ αἴροντ. (DI ἐρῶντες) οὐκ ἀνέφερον .. BHL (Pos *nil capiebant*, sed is post etiam *nil afferebant*) add οὐδέν .. Fa κ. οἱ ἀναφέροντες ἐπὶ τῆς κεφαλῆς οὐκ ἀνέφερον | τῷ στόματι (A τὸ στόματι, E τὸ στόμα) αὐτῶν (AFa om) cum ABDEFaHL Pos .. I ἐν τῷ στ. αὐτῶν, C εἰς τὸ στόμα | πάντων cum ABEFa HIL Pos .. D om .. C πάντων αὐτῶν | ἦν τὰ πρ. ἄνω βλέποντα (H ἀναβλέπ.) A ἦν τὰ πρ. κάτω νεύοντα, E τὰ πρ. κάτω ἔβλεπον | κ. εἶδον (BIL ἰδοὺ) πρόβ. (L add ὡς) ἐλαυνόμενα (BL add ἦν. H add ἐπὶ τὸν χειμάρρουν), καὶ τὰ πρόβ. εἱστήκει (Fa ἑστήκεισαν, D ἑστήκεσαν. H κ. ἱστήκει τὰ πρ. et add μὴ πίνοντα. BIL Pos καὶ [om τ. πρ.] οὐ προέβαινον ἀλλ' ἵσταντο): AE nil nisi καὶ εἶδον

κει, καὶ ἐπῆρεν ὁ ποιμὴν τὴν χεῖρα αὐτοῦ τοῦ πατάξαι αὐτά, καὶ ἡ χεὶρ αὐτοῦ ἔστη ἄνω· καὶ ἐπέβλεψα ἐπὶ τὸν χείμαρρον τοῦ ποταμοῦ, καὶ εἶδον τὰ στόματα τῶν ἐρίφων ἐπικείμενα καὶ μὴ πίνοντα, καὶ πάντα ὑπὸ θῆξιν τῷ δρόμῳ αὐτῶν διελαύνετο.

XIX.

1 Καὶ εἶδον γυναῖκα καταβαίνουσαν ἀπὸ τῆς ὀρεινῆς, καὶ εἶπέν μοι Ἄνθρωπε, ποῦ πορεύῃ; καὶ εἶπον Μαῖαν ζητῶ Ἑβραίαν. καὶ ἀποκριθεῖσα εἶπέ μοι Ἐξ Ἰσραὴλ εἶ; καὶ εἶπον αὐτῇ Ναί. ἡ δὲ εἶπεν Καὶ τίς ἐστιν ἡ γεννῶσα ἐν τῷ σπηλαίῳ; καὶ εἶπον ἐγώ Ἡ μεμνηστευμένη μοι. καὶ εἶπέ μοι Οὐκ ἔστιν σου γυνή; καὶ

(A ἴδον) πρόβ. ἑστῶτα | κ. ἐπῆρεν cum BC (ἐπῆρε δέ) DIL: AEF^aH κ. ἦρεν | ὁ ποιμήν: DIL ante τοῦ πατάξ. | τὴν χ. αὐτοῦ (B Pos om) cum ABDEF^aIL Pos .. H τὴν ῥάβδον .. C om | τοῦ (F^a om) πατάξ. αὐτά cum ACEF^aHIL Pos .. BD τ. πατ. τὰ πρόβατα .. BIL Pos add ἐν (I om) τῇ ῥάβδῳ | κ. ἡ χ. αὐτ. ἔστη (B ἦν; H ante ἡ pon; I om) ἄνω (E om): L om | ἐπέβλεψα (BIL -ψεν) cum ABDHIL .. EF^a ἔβλεψα .. C ἀνέβλεψα | ἐπὶ τ. χείμαρρ. τοῦ ποτ. cum BDHIL Pos; item EF^a ἐπὶ τ. χείμ. ποταμόν .. C εἰς τὸν χείμαρρον, A εἰς τὸν ποταμόν | εἶδον (H ἴδεν): BIL Pos εἶδε (unus ἴδε) | τὰ στόμ. τ. ἐρίφ. (E τ. ἐρ. τὰ στ.) ἐπικ. cum ABEIL Pos (add *aquae*) .. CDF^aH ἐρίφους (F^a τοὺς ἐρ.) καὶ τὰ στόμ. αὐτῶν (H add ἦν) ἐπικείμ. τῷ ὕδατι (D ἐπὶ τὸ ὕδωρ; H om) | μὴ πίνοντα: BIL οὐ πίν | καὶ πάντα (H add τά): IL Pos ἀλλὰ πάντα .. BF^a om | ὑπὸ θῆξιν (H θήξειν, L θέξην, N θρίξιν. AE θήξει; D θείξης; I θίζει) τῷ δρόμῳ (A τοῦ δρόμου) αὐτῶν διελαύνετο (cum HM; D συνελαύνετο [ante τῷ δρ. α.], IL ἀπηλαύνετο [I -νοντο], E ἐλαύνοντο. A ἡσύχαζον) cum ADEHILN Pos (*sed omnia sub momento ab ipso cursu erant impulsa*) .. C ὑπὸ ἔκπληξιν ὄντα .. BF^a om

XIX, 1. Καὶ εἶδον (H ἴδον) γυναῖκα (-καν H) κ. ἀ. τ. ὀρεινῆς (H ἐρήμου): BIL Pos, item F^bG Καὶ ἰδοὺ (F^bG add κατήντησεν αὐτῷ) γυνὴ καταβαίνουσα etc | εἶπέν μοι: F^bG εἶπ. αὐτῷ .. BIL λέγει αὐτῷ | Ἄνθρωπε (A om): BIL Pos praem Σοὶ (IL σὺ) λέγω (I λέγε) | πορεύῃ: G add καὶ τίνα ζητεῖς | εἶπον (BIL εἶπεν) cum ABHIL .. CF^a Pos add αὐτῇ, D πρὸς αὐτήν | Μαῖαν ζητῶ Ἑβραίαν cum A (Ἑβρ. ζητ.) BDE$F^a$$F^b$ (Ἑβρ. ζητῆσαι) HIL Pos .. C om Ἑβραίαν. Praeterea F^a statim pergit ἐξ Ἰσραήλ. καὶ εἶπέ μοι Ποῦ (apud nos Καὶ τίς) ἔστιν, mediis omissis | καὶ ἀποκριθεῖσα (Pos om ἀποκρ.) .. A ἡ δέ | εἶπέ μοι cum DEH, item μοι εἶπ. C .. A εἶπεν, I λέγει .. BL Pos λέγει (*dixit*) αὐτῷ | Ἐξ Ἰσρ. (E Ἱερουσαλήμ) εἶ (H σὺ εἶ, Pos *es tu*) cum ADEHL Pos .. BC om εἶ | καὶ εἶπον (HI Pos εἶπεν) αὐτῇ .. B λέγει αὐτῇ .. L εἶπε δὲ αὐτῇ .. D κ. εἶπον ἐγώ | Ναί cum ABDEHIL Pos .. C add κυρία | ἡ δὲ εἶπεν (IL add αὐτῷ) cum ABEHIL Pos .. CD καὶ εἶπέ μοι (D πρὸς μέ) | Καὶ τίς ἐστ. ἡ γεννῶσα ἐν τ. σπ. cum ABDEGHI Pos .. C Τίς ἐστ. ἡ γεννήσασα ἐν τ. σπ. .. F^a Ποῦ ἔστιν ἡ γεννῶσα; καὶ εἶπον Ἐν τῷ σπ., statimque pergit καὶ μεμνηστ. μοί ἐστιν | εἶπον ἐγώ (A om) .. EGH εἶπον αὐτῇ, BI Pos εἶπεν αὐτῇ | Ἡ μεμνηστ. (E Ἐμνηστευμένη) μοι (F^b μου. DF^b add ἐστιν, item F^a) .. A om | καὶ εἶπέ

εἶπον αὐτῇ Μαριάμ. ἐστιν ἡ ἀνατραφεῖσα ἐν τῷ ναῷ κυρίου, καὶ
ἐκληρωσάμην αὐτὴν γυναῖκα· καὶ οὐκ ἔστιν μου γυνή, ἀλλὰ
σύλληψιν ἔχει ἐκ πνεύματος ἁγίου. καὶ εἶπεν αὐτῷ ἡ μαῖα
Τοῦτο ἀληθές; καὶ εἶπεν αὐτῇ Ἰωσήφ Δεῦρο καὶ ἴδε. καὶ ἀπίει
ἡ μαῖα μετ᾽ αὐτοῦ. 2 Καὶ ἔστησαν ἐν τῷ τόπῳ τοῦ σπηλαίου,
καὶ ἰδοὺ νεφέλη φωτεινὴ ἐπισκιάζουσα τὸ σπήλαιον. καὶ εἶπεν
ἡ μαῖα Ἐμεγαλύνθη ἡ ψυχή μου σήμερον, ὅτι εἶδον οἱ ὀφθαλμοί
μου παράδοξα, ὅτι σωτηρία τῷ Ἰσραὴλ ἐγεννήθη. καὶ παρα-
χρῆμα ἡ νεφέλη ὑπεστέλλετο ἐκ τοῦ σπηλαίου, καὶ ἐφάνη φῶς
μέγα ἐν τῷ σπηλαίῳ ὥστε τοὺς ὀφθαλμοὺς μὴ φέρειν. καὶ πρὸς
ὀλίγον τὸ φῶς ἐκεῖνο ὑπεστέλλετο, ἕως οὗ ἐφάνη τὸ βρέφος καὶ

μοι (D πρός μέ, BI Pos αὐτῷ. Fa εἶπε δὲ ἡ μαῖα) Οὐκ ἔ. σου (B σοι) γυνή; καὶ εἶπον αὐτῇ (BFaIL Pos καὶ [L om] εἶπεν [B εἶπε δὲ] Ἰωσήφ. D a γυνή ad γυνή quod sequitur transilit): AEFbH haec omnia om | Μαριάμ (ABFa -ρία. E praem Αὕτη; BL praem Οὐκ ἔστι μου γυνή·) ἐστιν (C add καὶ ἐκληρωσάμην αὐτὴν εἰς γυναῖκα) ἡ ἀνατραφεῖσα (C ἥτις καὶ ἀνετράφη) ἐν (CFa praem εἰς τὰ ἅγια τῶν ἁγίων, non item ABHIL Pos) τῷ ναῷ (cum ABHIL Pos; CFa οἴκῳ) κυρίου (E om ἡ ἀνατρ. usque κυρίου), καὶ ἐκληρ. αὐτὴν γυναῖκα (γυν. cum AB EHIL; C [vide ante] Fa om. Pos om κ. ἐκλ. α. γυν.) .. Fb rursus haec omnia om | σύλληψιν: Fa σύλλημα | καὶ εἶπ. αὐτῷ (cum ABHI Pos; EFaL om) ἡ μαῖα Τοῦτο ἀληθές (cum BEHI; item addito ἐστιν AFaL Pos) cum ABEFaH IL Pos .. C καὶ εἶπεν Εἰπέ μοι τὸ ἀληθές .. D om | καὶ (Pos om) εἶπεν αὐτῇ (D πρὸς αὐτὴν) Ἰωσήφ (Fa Pos om) cum BDFaHIL Pos .. A ὁ δὲ εἶπεν .. C καὶ εἶπον αὐτῇ | Δεῦρο cum BDFaHIL .. AE Ἔρχου, C Ἐλθέ | καὶ ἀπίει (B aliique ἀπήει. I ἀπῆγεν, Fa ἐπορεύθη, C ἀπῆλθε) ἡ μαῖα (C om) μετ᾽ αὐτοῦ | Supra pro Καὶ τίς -- Οὐκ ἔ. σ. γυνή L habet Διὰ τὴν γυναῖκά σου;

2. ἔστησαν cum ABDEGHL .. CFa Pos ἔστη | ἐν τῷ (DGL om) τόπ. τ. σπηλ. cum BCDGHL Pos .. AEFa ἐν τῷ σπηλαίῳ | καὶ ἰδοὺ (cum BDHIL Pos; ACEFa ἦν, quod D add post φωτεινή) νεφ. φωτεινὴ (cum ABDEFaIL Pos, item φωτός H; C om) ἐπισκ. (C add ἐπί, non item ABDEFaHIL Pos) τὸ σπηλ. (B τῷ σπηλαίῳ) .. A his praem καὶ ἐφάνη φῶς μέγα ἐν τῷ σπηλαίῳ | Ἐμεγαλύνθη: D praem Τί ὅτι | σήμερον cum ABDEFaIL Pos .. C τῇ σήμ. ἡμέρᾳ | ὅτι εἶδον οἱ ὀφθ. μου παράδ. (H τὰ παράδ. ταῦτα) cum ABD (add σήμερον) EFaHI Pos .. C ὅτι εἶδον καινὸν θέαμα καὶ παράδοξον .. L om | ὅτι (Fa καὶ ὅτι; AB om) σωτηρ. (AB add γὰρ) τῷ Ἰσρ. (Fa τῷ Ἰσρ. σωτ.) ἐγεννήθη (ita Fa, item ABH; Thilo edidit ἐγενήθη) .. Pos om | καὶ παραχρ.. FaHI Pos παρ. δέ | ἡ νεφ. ὑπεστέλλ. ἐκ (L ἀπὸ) τ. σπηλ. καὶ ἐφ. φ. μ. ἐν τῷ σπηλ. (cum AC; H ἐν αὐτῷ; D om ἐ. τ. σπ.; L om καὶ ἐφ. usque σπ.) cum ACDHL; item ut videtur (dicuntur ἡ νεφ. et ἐκ omittere) FbG .. BI Pos ἐγένετο νεφέλη ἐν τῷ σπηλαίῳ καὶ φῶς μέγα .. Fa ἡ νεφ. ἐγένετο φῶς μέγα ἐν τῷ σπ. | τοὺς ὀφθαλμούς cum ADFbG .. BCHIL Pos add ἡμῶν, Fa αὐτῶν | μὴ φέρειν: FbG μὴ δύνασθαι βλέπειν τηλικοῦτο φῶς | πρὸς ὀλίγον: BFaHI κατ᾽ ὀλίγον | ἐκεῖνο (Fa ἐκεῖ) .. AE om | ἕως οὗ cum ADHI .. Fa ἕως ἂν .. BCE ἕως .. L καὶ οὕτως | ἐφάνη τὸ (D om) βρ. cum ACDHIL Pos .. BEFa τὸ βρ. ἐφ. | καὶ

ἦλθε καὶ ἔλαβε μασθὸν ἐκ τῆς μητρὸς αὐτοῦ Μαρίας. καὶ ἀνε-
βόησεν ἡ μαῖα καὶ εἶπεν Μεγάλη μοι σήμερον ἡ ἡμέρα αὕτη, ὅτι
εἶδον τὸ καινὸν θέαμα τοῦτο. [3] Καὶ ἐξῆλθεν ἡ μαῖα ἐκ τοῦ σπη-
λαίου, καὶ ὑπήντησεν αὐτῇ Σαλώμη. καὶ εἶπεν αὐτῇ Σα-
λώμη Σαλώμη, καινόν σοι θέαμα ἔχω διηγήσασθαι· παρθένος
ἐγέννησεν ὃ οὐ χωρεῖ ἡ φύσις αὐτῆς. καὶ εἶπεν Σαλώμη Ζῇ
κύριος ὁ θεός μου, ἐὰν μὴ βαλῶ τὸν δάκτυλόν μου καὶ ἐρευνήσω
τὴν φύσιν αὐτῆς, οὐ μὴ πιστεύσω ὅτι παρθένος ἐγέννησεν.

XX.

[1] Καὶ εἰσῆλθεν ἡ μαῖα καὶ εἶπε τῇ Μαριάμ Σχημάτισον
σεαυτήν· οὐ γὰρ μικρὸς ἀγὼν περίκειται περὶ σοῦ. καὶ ἔβαλε

ἦλθ. (cum BDEH; ACFaI Pos om) καὶ ἔλαβ. μασθὸν (B μαστὸν) ἐκ (BI παρά, sed I om κ. ἔλ. μασθ.) τ. μ. αὐτ. Μαρίας (cum BDEFaHI; C? Pos Μαριάμ; AD om) .. L nil nisi μετὰ τῆς μητρὸς αὐτοῦ | καὶ ἀνεβόησ. (cum ABDEHL; Fa ἐνεβόησ.) ἡ μαῖα κ. εἶπ. Μεγάλη (A Ἐμεγαλύνθη. D praem ὢ, item Fa aliique ut videtur ὡς) μοι σήμερ. ἡ ἡμέρ. αὕτη (E μοι σήμ. ἡμέρα; D μου ἡ ἡμέρ. σήμερον. Fa om μοι σήμερον; A om μοι et αὕτη) ὅτι εἶδον (cum ABGHIL Pos; Fa [et E?] add οἱ ὀφθαλμοί μου. D ὅτι ἰδοὺ οἱ ὀφθ. μ., addito εἶδον in fine) τὸ (Fa om) καιν. θέαμ. τοῦτο (EFa om) cum ABDEFaGHIL Pos .. CFb om

3. ἐξῆλθ. ἡ μαῖα (Fb add δεδικαιωμένη) ἐκ (Fa ἀπὸ) τ. σπ. cum ABFaFb HIL Pos; item CE ἐξ. ἐκ (E om) τ. σπ. ἡ μαῖα .. D ἐξ. ἐκ τ. σπ. θαυμάζουσα | ὑπήντησεν (cum ABHI; DEFaL ἀπήντ.) α. Σαλ... G ἀπήντησεν Σαλώμην | αὐτῇ (D πρὸς αὐτήν. EFa add ἡ μαῖα) .. BH [item I?] L Pos ἡ μαῖα τῇ Σαλώμῃ | Σαλώμη Σαλώμη: BHIL Pos om | καιν. σοι θέαμ. (Fb θαῦμα) ἔχ. διηγήσ. (G ἔχω ἐξηγ.; Fa ἐξηγήσομαι) cum B(Fa)Fb(G)HL Pos .. C καιν. σοι ἔχω διηγ. θέαμ. .. ADE καιν. θέαμ. ἔχω ἐξηγήσασθ. σοι (D σοι ἐξηγ.) | D ὅτι παρθέν. ἐγένν. ὃν οὐ | ἡ φύσ. αὐτῆς cum DEFaFbHI Pos .. ἡ φ. αὕτη B, ἡ φ. αὐτῇ (sic) A .. C ἡ φ. ἀνθρωπίνη .. L ἡ φύσις. Praeterea add BI Pos καὶ ἡ παρθένος μένει παρθένος, item AFb καὶ πάλιν μένει παρθ., H κ. πάλ. παρθ. ἐστίν | καὶ εἶπεν: Fa εἶπε δέ | μου cum ABEFaHI Pos .. C om | ἐάν: DFa praem ὅτι | μὴ βαλῶ τὸν δάκτ. μου καὶ ἐρευν. τ. φύσ. αὐτ. cum DFb .. GH μὴ βαλῶ τὴν χεῖρά (H -ραν) μου εἰς αὐτὴν καὶ ἐρευν. (G om κ. ἐρευν.) .. BFaHL Pos μὴ ἐρευνήσω (Fa κατανοήσω) τὴν φύσ. αὐτῆς .. AE μὴ ἴδω, C μὴ κατανοήσω | πιστεύσω: E πεισθῶ | FaI ὅτι ἡ παρθ.

XX, 1. Καὶ εἰσῆλθεν (A ἦλθ.) cum ACDEFb .. Fa Ἦλθε δέ .. BHIL Pos Καὶ εἰσελθοῦσα, omisso καί sq | ἡ μαῖα cum ABDEFbHIL Pos .. CFa Σαλώμη | εἶπε τῇ Μαριάμ (-ρίᾳ A; D πρὸς Μαριάμ) cum ABDHIL Pos .. CEFaFb εἶπε (Fa -πεν ἡ μαῖα) Μαριάμ (Fa alii Μαρία) | Σχημάτισον cum ACFa (item DEFb ut videtur) .. BHIL Pos Ἀνάκλινον | A ἑαυτήν | περίκ. περὶ σοῦ cum ADEFa .. I περίκ. σοι .. BFbHL Pos ἐπίκειταί σοι .. C περίκ. μοι. Praeterea H add καὶ ἡ Μαρία ἀκούσασα ταῦτα ἐσχημάτισεν ἑαυτήν | κ. ἔβαλε

Σαλώμη τὸν δάκτυλον αὐτῆς εἰς τὴν φύσιν αὐτῆς, καὶ ἠλά-
λαξε καὶ εἶπεν Οὐαὶ τῇ ἀνομίᾳ μου καὶ τῇ ἀπιστίᾳ μου, ὅτι
ἐξεπείρασα θεὸν ζῶντα, καὶ ἰδοὺ ἡ χείρ μου πυρὶ ἀποπίπτεται
ἀπ' ἐμοῦ. 2 Καὶ ἔκλινε τὰ γόνατα αὐτῆς πρὸς τὸν δεσπότην λέ-
γουσα Ὁ θεὸς τῶν πατέρων μου, μνήσθητί μου ὅτι σπέρμα εἰμὶ
Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ· μὴ παραδειγματίσῃς με τοῖς
υἱοῖς Ἰσραήλ, ἀλλὰ ἀπόδος με τοῖς πένησιν· σὺ γὰρ οἶδας, δέ-
σποτα, ὅτι ἐπὶ τῷ σῷ ὀνόματι τὰς θεραπείας μου ἐπετέλουν καὶ
τὸν μισθόν μου παρὰ σοῦ ἐλάμβανον. 3 Καὶ ἰδοὺ ἄγγελος κυρίου
ἐπέστη λέγων πρὸς αὐτήν Σαλώμη Σαλώμη, ἐπήκουσέν σου

(D -λλε) Σαλ. τὸν δάκτυλ. αὐτ. εἰς (D πρὸς) τ. φύσιν αὐτῆς cum DFb .. GH κ. εἰσελθοῦσα ἡ Σαλ. ἔβαλε τὴν χεῖρα αὐτῆς εἰς αὐτήν .. Pos *cum autem in ipso loco palpavit eam Salome* .. BFaIL κ. ἐσημειώσατο αὐτὴν (Fa om; B add ἡ) Σαλ. .. C κ. κατενόησεν αὐτήν .. AE καὶ πιστωθεῖσα Σαλώμη. Praeterea add Fa καὶ ἐξηράνθη ἡ χεὶρ αὐτῆς, item H καὶ εὐθέως ἡ χεὶρ αὐτῆς πυρ (sic. πυρί? πυρωθεῖσα?) ἀπεκόπτετο ἀπ' αὐτῆς | καὶ (AE om) ἠλάλαξε (Fb add Σαλώμη, Fa πικρῶς) κ. εἶπεν cum AEFaFb .. DH καὶ ἀνέκραξεν ἀλαλάζουσα (H om) ἡ Σαλώμη κ. εἶπ. .. C καὶ ἠλάλαξε Σαλ. καὶ ἔκραυσε λέγουσα .. BIL Pos καὶ ἐξῆλθεν ἔξω (I add ἡ Σαλ.) λέγουσα .. G nil nisi καὶ εἶπεν | Οὐαὶ τῇ ἀνομ. μ. καὶ (C add οὐαὶ) τῇ ἀπιστ. μ. cum BCFbH Pos .. ADEG Οὐαὶ (D add μοι) τῇ ἀνομ. μ. καὶ τῇ ἁμαρτίᾳ μ. (G add καὶ τῇ ἀπιστίᾳ μου) .. FaI Οὐαὶ (I add μοι) τῇ ἀνομ. μου .. L Οὐαί μοι τῇ ἀπιστίᾳ | BFaH ζῶντα θεόν | καὶ ἰδοὺ ἡ χ. μ. cum ACDEFbIL Pos .. Fa ἰδοὺ γὰρ ἡ χ. μ. .. BH καὶ ἡ χ. μ. | πυρὶ (I praem πυρμών [?]; BD Pos add καιομένη) ἀποπ. ἀπ' ἐμ. cum AB DEFbI Pos; item omisso πυρί FaL .. C πυρὶ φλέγεται .. GH ὡς δαλὸς πυρὸς καίεται καὶ ἀποπ. ἀπ' ἐμ.

2. Καὶ ἔκλινε (Fa κλίνασα. AFa add Σαλώμη) τὰ γόν. αὐτῆς (BHI Pos om. C aliique add h. l. Σαλώμη) πρ. τ. δεσπότ. (BHIL Pos θεόν. G add τοῦ παντός. BH h. l. add Σαλώμη, quod nomen plane om FbGIL Pos) λέγουσα (Fa εἶπε. G κλαίουσα καὶ λέγ.) | Ὁ θεός cum ABCH etc .. DEFaL Ὦ θεός | μου: L ἡμῶν | ὅτι σπέρμα: DFa σπ. γάρ | εἰμί (A post Ἀβρ.) .. DEFa εἰμὶ ἐγώ post Ἰακώβ pon | ἀλλὰ cum ABEFaH .. CD ἀλλ' | ἀπόδ. με (E μοι. H add ὑγιῆ) τοῖς πένησιν cum ABEH .. FaL Pos ἀπ. με τοῖς γονεῦσί μου (Pos om) .. DG ἀπ. μοι (G add ὑγιῆ) τὴν χεῖρά μου; item C ἀπ. μοι τὴν ἐμὴν ὁλο-κληρίαν .. L ποίησον μετ' ἐμοῦ τὸ ἔλεός σου; item I βοήθει μοι | σὺ γὰρ οἶδας (cum ABHIL Pos; FaG εὖ σὺ οἶδ.; E οἷς σὺ οἶδ.; D ὅτι οἷς οἶδ.), δέσπ. ὅτι (D τοῖς πένησιν pro δέσπ. ὅτι) ἐπὶ τ. σῷ ὀν. (D ὀν. σου) τὰς (L Pos πάσας τὰς) θεραπ. μου (μου cum ABEH Pos; D aliique om. BH add πάσας) ἐπετέλουν (cum BD [ante τάς] FaG [add τοῖς πένησι] HIL Pos; AE ἐποίουν), καὶ τ. μισθ. μου (cum AEFaGHL; BDI Pos om) π. σοῦ ἐλάμβ. cum ABDEFaGHIL Pos .. C om

3. Καὶ ἰδοὺ (E add εὐθύς. Pos om) ἄγγ. κυρ. (E om): A nil nisi Καί | ἐπέστη (G ἔστη) λέγ. πρ. αὐτήν (G πρ. α. λέγ., L λέγ. αὐτῇ) Σαλ. Σαλ. (EG om alterum, D utrumque) cum BDEGHIL Pos .. Fb ἐπέστη λέγ. τῇ Σαλώμῃ; item CFa ἐπέστη (C ἔστη) πρὸς Σαλώμην λέγων .. A εἶπεν πρὸς αὐτὴν ἡ Μαρία Σαλώμη | Α εἰσήκουσε | σου κύριος cum BIL Pos .. AC, DE, H κύριος

κύριος· προσένεγκε τὴν χεῖρά σου τῷ παιδίῳ καὶ βάσταξον αὐτό, καὶ ἔσται σοι σωτηρία καὶ χαρά. 4 Καὶ προσῆλθε Σαλώμη καὶ ἐβάσταξεν αὐτό, λέγουσα Προσκυνήσω αὐτῷ, ὅτι βασιλεὺς ἐγεννήθη μέγας τῷ Ἰσραήλ. καὶ ἰδοὺ εὐθέως ἰάθη Σαλώμη, καὶ ἐξῆλθεν ἐκ τοῦ σπηλαίου δεδικαιωμένη. καὶ ἰδοὺ φωνὴ λέγουσα Σαλώμη Σαλώμη, μὴ ἀναγγείλῃς ὅσα εἶδες παράδοξα, ἕως οὗ εἰσέλθῃ εἰς Ἱερουσαλὴμ ὁ παῖς.

ὁ θεὸς (pro his DE ὁ δεσπότης, H ὁ θεός) τῆς δεήσεώς σου | προσένεγκε (B praem καί) cum BGH (add τοίνυν) IL Pos (*offer*) .. D πρόσφερε .. AEFaFb πρόσαξον .. C ἔγγισον | τὴν χεῖρά (Fa τῇ χειρί) σου τῷ παιδίῳ (DE τ. παιδί, Fb τ. παιδαρίῳ; AFa τὸ παιδίον, item praemisso ἐπί IL) .. C nil nisi πρὸς τὸ παιδίον | βάσταξον (GH praem προσκυνήσασα) cum ADE (ἀναβάστ.) H aliisque ut videtur .. BCFaG βάστασον | σωτηρία καὶ χαρά cum ABDEFbGHIL Pos .. C σωτηρία μεγάλη .. Fa εἰς σωτηρίαν

4. Καὶ προσῆλθ. Σαλ. (E add τῷ παιδίῳ) κ. ἐβάσταξεν (ita AH etc; BC etc -ασεν) αὐτό, λέγουσα (C καὶ εἶπεν) cum ABCEHIL Pos .. FaFb Λαβοῦσα δὲ χαρὰν μεγάλην (Fb Δραμοῦσα δὲ) Σαλ. προσῆλθε τῷ παιδίῳ λέγουσα .. D Καὶ προσελθοῦσα ἡ Σαλ. ἐβάσταξε τὸ βρέφος καὶ εἶπεν; item G Λαβοῦσα δὲ ἡ Σαλ. προσῆλθε κ. ἐβάστασεν αὐτὸ καὶ εἶπεν | Προσκυνήσω (A καὶ προσκυνοῦσα) αὐτῷ (I αὐτό), ὅτι (A om) βασιλ. ἐγενν. μέγ. (cum BH; IL μέγ. ἐγ. [L add σήμερον] βασ.; A βασ. οὗτος ἐγενν.; D θεός μου καὶ βασιλ. μου οὗτος ἐγενν.; Pos *rex magnus natus est*) τῷ (L τοῦ) Ἰσρ. cum ABDHIL Pos .. E Προσκυνήσω αὐτό. καὶ εἶπε Βασιλ. οὗτ. ἐγενν. τῷ Ἰσρ.; item Fb Προσκυνήσω καὶ βαστάξω καὶ ἰαθήσομαι. καὶ εἶπε Σαλώμη Ἀληθῶς βασ. οὗτ. μέγας ἐγενν. τῷ Ἰσρ. .. C Ὄντως βασιλ. μέγας ἐγεννήθη τῷ Ἰσρ. .. G Ἴασαί με τῇ χειρί σου. καὶ προσεκύνησε τῷ παιδίῳ καὶ εἶπε Σαλώμη Βασιλ. οὗτ. μέγ. ἐγ. τῷ Ἰσρ. .. FaN Ἅψομαι αὐτοῦ; καὶ διενοήθη (N τοῦτο γὰρ ὑπενόησε) Σαλώμη (N add τοῦ) προσκυνῆσαι τῷ παιδίῳ· καὶ εἶπε Σαλώμη Βασιλ. οὗτ. μέγ. ἐγ. τῷ Ἰσρ. | καὶ ἰδοὺ εὐθέως cum ADEG .. BCHIL Pos om ἰδοὺ .. Fa παραχρῆμα δέ .. Fb om. Praeterea BHI Pos praem καὶ ἐβάστασε (-ξε) τὸ παιδίον | ἰάθη (E ἰαθεῖσα, omisso καί sq) Σαλώμη (cum BCEFaGH; ADL ἡ Σαλ.) .. I Pos ἰάθη ἡ χεὶρ αὐτῆς .. Fb om | καὶ ἐξῆλθ. (Fa ἐξ. δέ; FbI add Σαλώμη, item Fa ἡ μαῖα) ἐκ τ. σπηλ. δεδικ. .. A nil nisi δεδικαιωμένη .. L om | λέγουσα cum AG .. I πρὸς αὐτήν, BH Pos πρ. αὐτ. λέγουσα .. C λέγ. αὐτῇ, Fb ἡ αὐτῇ λέγ., E αὐτῇ λέγ. ἀπὸ τοῦ ἀγγέλου .. L ὑπὸ τοῦ ἀγγέλου λέγ. πρὸς Σαλώμην .. Fa γέγονε πρ. Σαλ. | Σαλ. Σαλ. cum AC (item D ut videtur) FbG .. BEHI Σαλώμη .. FaL Pos plane om | ἀναγγείλῃς (IL -γγέλῃς) .. G add τινί | ὅσα (EFb ἅ; FaL add σὺ) εἶδες (A οἶδας, D οἴδατε, Fb ἴδῃς) παράδ. (Fb add ἐν Βηθλεέμ) .. G τὰ παράδοξα | ἕως οὗ (Fa ἄν; E om) εἰσέλθῃ (BFaGH ἔλθῃ) εἰς Ἱερουσαλὴμ (DL ἐν Ἱερ., FaI εἰς [Fa add τὰ] Ἱεροσόλυμα) ὁ παῖς (Fa τὸ παιδίον. DFaG Pos ante εἰς [ἐν] pon) cum ABDEFaGHIL Pos .. C om | Fa in fine add καὶ ἐκπορεύθη (ἐπορεύθη?) Σαλώμη δεδικαιωμένη.

XXI.

1 Καὶ ἰδοὺ Ἰωσὴφ ἡτοιμάσθη τοῦ ἐξελθεῖν εἰς τὴν Ἰουδαίαν.
καὶ θόρυβος ἐγένετο μέγας ἐν Βηθλεὲμ τῆς Ἰουδαίας· ἦλθον γὰρ
μάγοι λέγοντες Ποῦ ἐστιν ὁ τεχθεὶς βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων; εἴ-
δομεν γὰρ αὐτοῦ τὸν ἀστέρα ἐν τῇ ἀνατολῇ, καὶ ἤλθομεν προσ-
κυνῆσαι αὐτόν. 2 Καὶ ἀκούσας Ἡρώδης ἐταράχθη, καὶ ἔπεμψεν
ὑπηρέτας πρὸς τοὺς μάγους· καὶ μετεπέμψατο τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ
ἀνέκρινεν αὐτοὺς λέγων Πῶς γέγραπται περὶ τοῦ Χριστοῦ, ποῦ
γεννᾶται; λέγουσιν αὐτῷ Ἐν Βηθλεὲμ τῆς Ἰουδαίας· οὕτως
γὰρ γέγραπται. καὶ ἀπέλυσεν αὐτούς. καὶ ἀνέκρινε τοὺς μά-
γους λέγων αὐτοῖς Τί εἴδετε σημεῖον ἐπὶ τὸν γεννηθέντα βασιλέα;

XXI, 1. Καὶ ἰδοὺ Ἰωσήφ .. Fa Ἰωσ. δέ | DL ἡτοιμάσθη Ἰωσ. | τοῦ ἐξελθ. cum BDEFaHIL .. AC om τοῦ | εἰς τὴν Ἰουδαίαν cum ABC Pos etc .. D ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ .. GH ἐξ (H ἐκ τῆς) Ἰουδαίας .. Fa om | καὶ θόρυβος: BD ὅτι θόρ., Fa θόρ. γάρ, Fb θόρ. δέ | ἐγέν. μέγ. cum ABD (μέγ. ἐγ.) EIL Pos (*magnus factus est*) .. Fa γέγονεν .. C om μέγας | ἐν Βηθλ. τῆς Ἰουδ. cum ABEL .. CFa Pos om τ. Ἰουδ. .. D ἐφ' ὅλην τὴν Ἰουδαίαν | ἦλθον γάρ .. D ἤλθοσαν .. Fa ὅτι παρεγένοντο .. H καὶ ἰδού, omissis καὶ θόρυβος usque Ἰουδαίας | μάγοι cum ABEG (ζητοῦντες μάγοι καὶ λέγ.) HIL Pos .. Fb add ἐκ Περσίδος .. CFa (item D?) add ἀπὸ ἀνατολῶν | λέγοντες: H praem παρεγένοντο εἰς Ἱεροσόλυμα | ὁ τεχθ. (B γεννηθείς; E om) β. τ. Ἰουδ. .. Fa ὁ βασ. τ. Ἰ. γεννηθείς | I εἴδ. γ. ἀστέρα αὐτοῦ ἐν τ. ἀνατ. λάμποντα | αὐτόν: BE FaHL αὐτῷ

2. Καὶ ἀκούσας: AEFa Ἀκούσ. δέ | Ἡρώδης: AL add ὁ βασιλεύς | ἐταράχθη: DFa add λίαν | καὶ ἔπεμψεν (DFaFb πέμψας) ὑπηρ. πρὸς (Fa ἐπί, I εἰς) τ. μάγ. | καὶ μετεπέμψ. (cum ABEFbGHI Pos; D μετέπεμψε; L μετεκαλέσατο, C ἀπέστειλε πρὸς) τοὺς (Fb αὐτοὺς καὶ τούς; H αὐτοὺς καὶ καλέσας τοὺς) ἀρχιερ. (D ἱερεῖς; H ἀρχ. καὶ τοὺς γραμματεῖς) .. Fa nil nisi καὶ ἱερεῖς | καί: FaH om | ἀνέκρινεν αὐτ. λέγων: DEFaG ἀνέκρ. (G ἔκρινεν) αὐτ. ἐν τῷ πραιτωρίῳ αὐτοῦ (EFa om) λέγ. αὐτοῖς (D om) .. H ἐπυνθάνετο παρ' αὐτῶν | Πῶς (DEFb Ποῦ) γέγρ. (AFb add ὑμῖν; E add τὰ) περὶ τ. Χρ., ποῦ (Fb ὅτι) γενν. cum ABDEFbIL Pos .. Fa Ποῦ γέγρ. ὑμῖν περὶ τοῦ βασιλέως Χριστοῦ, ἢ ποῦ γενν. .. CH Ποῦ ὁ Χριστὸς γενν. | λέγουσιν αὐτῷ cum BEFa (praem τότε) FbHIL Pos .. AC οἱ δὲ εἶπον .. D om | γέγραπται: H add ἐν τῷ προφήτῃ .. DFa add Καὶ σὺ Βηθλεέμ, γῆ Ἰούδα, οὐδαμῶς ἐλαχίστη εἶ ἐν τοῖς ἡγεμόσιν Ἰούδα· ἐκ σοῦ γάρ (D om) μοι ἐξελεύσεται ἡγούμενος (D εἰς ἄρχοντα καὶ ἡγούμενος), ὅστις ποιμανεῖ τὸν λαόν μου τὸν (D τῷ λαῷ τῷ) Ἰσραήλ | καὶ ἀπέλυσεν (FaFb ἀπολύσας) αὐτούς (Fa τοὺς ἀρχιερεῖς). καὶ (FaFb om) ἀνέκρ. τοὺς μάγ. (Fa αὐτοὺς ἐν τῷ πραιτωρίῳ τοὺς μάγους) λέγ. αὐτοῖς (Fb om) .. GH τοῖς δὲ (H καὶ τοῖς) μάγοις εἶπεν, item D καὶ εἶπε πρὸς τοὺς μάγους Ἡρώδης | Τί (I ἤ [lege εἴ] τι) εἴδετε (A ἴδεται, I ἴδηται) σημεῖον (D σημ. εἴδ.) ἐπὶ τ. γεννηθ. (AFa τεχθέντα) βασιλέα (H -λέαν; D Χριστὸν βασιλέα) .. BIL Pos add

καὶ εἶπον οἱ μάγοι Εἴδομεν ἀστέρα παμμεγέθη λάμψαντα ἐν τοῖς ἄστροις τούτοις καὶ ἀμβλύνοντα αὐτούς, ὥστε τοὺς ἀστέρας μὴ φαίνεσθαι· καὶ ἡμεῖς οὕτως ἔγνωμεν ὅτι βασιλεὺς ἐγεννήθη τῷ Ἰσραήλ, καὶ ἤλθομεν προσκυνῆσαι αὐτόν. καὶ εἶπεν Ἡρώδης Ὑπάγετε καὶ ζητήσατε· καὶ ἐὰν εὕρητε, ἀπαγγείλατέ μοι, ὅπως κἀγὼ ἐλθὼν προσκυνήσω αὐτόν. 3 Καὶ ἐξῆλθον οἱ μάγοι. καὶ ἰδοὺ ὃν εἶδον ἀστέρα ἐν τῇ ἀνατολῇ προῆγεν αὐτοὺς ἕως οὗ ἦλθον ἐν τῷ σπηλαίῳ, καὶ ἔστη ἐπὶ τὴν κεφαλὴν τοῦ σπηλαίου.

ἀναγγείλατέ (I ἀγγείλ.?) μοι | κ. εἶπ. (BIL Pos add αὐτῷ) οἱ μάγοι .. Fa οἱ δὲ εἶπ. αὐτῷ | Εἴδομεν (Fb H ἴδομεν) ἀστέρα παμμεγέθη (G -θήτατον, H -θέστατον; Fb om, sed add ἐν τῇ ἀνατολῇ) λάμψαντα (cum CFa GH, item Fb ὑπερλάμψαντα; AE om) ἐν τ. ἄστρ. τούτοις (cum CE, [item D, vide infra]; AFa GH τοῦ οὐρανοῦ. Fb ὑπὲρ πάντα ἀστέρα) καὶ ἀμβλύνοντα (cum AEFa Fb G; H καταμβλ.; C ἀμβλύναντα) αὐτούς (E αὐτά, Fa τοὺς ἄλλους ἀστέρας) cum ACEFa Fb GH .. BIL Pos Ἀστὴρ αὐτοῦ ἐγεννήθη (Pos *nata est.* B ἐφάνη) καὶ ἔλαμψεν ἐν τοῖς ἄστροις τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἤμβλυνεν αὐτούς | ὥστε τοὺς ἀστ. (I Pos om τ. ἀστ.; Fa αὐτούς post φαίν.) μὴ φαίνεσθ. cum ABEFa HIL Pos .. Fb ὥστε μὴ φαίνειν .. C τοῦ φαίνειν | καὶ ἡμεῖς (BH Pos om) οὕτως (IL om) ἔγνωμεν (Fb ἐγνώκαμεν) cum BEFb HIL Pos .. A κ. ἡμεῖς οἴδαμεν .. CFa κ. ἔγνωμεν | βασιλ. ἐγενν. (Fb ἐτέχθη) τῷ (E ἐν τῷ) Ἰσρ. cum ACEFb .. BFa HIL Pos βασ. (Fa ὁ βασ.) ἐγ. μέγ. (Fa IL μέγ. ἐγ.; Pos *natus est rex magnus*) τῷ (Fa ἐν τῷ) Ἰσρ. | καὶ ἤλθ. π. α. cum BEFb HIL Pos .. CFa κ. διὰ τοῦτο ἤλθ. π. α. .. A om | D inde ab Εἴδομεν usque προσκ. αὐτόν sic: Εἴδομεν γὰρ αὐτοῦ τὸν ἀστέρα ἐν τῇ ἀνατολῇ, καὶ ἤλθομεν προσκυνῆσαι αὐτόν. ὁ δὲ ἀστὴρ ὁ προάγων ἡμᾶς ὑπερφαίνων ἦν τοῖς ἄστροις τούτοις, καὶ οὕτως ἔγνωμεν ὅτι βασιλ. ἐγεννήθη τῷ Ἰσρ. | καὶ εἶπ. (Fa E εἶπε δὲ) αὐτοῖς (cum ABEFa HIL; D πρὸς αὐτούς; C Pos om) Ἡρ. (DI ὁ Ἡρ.; Fb add ὁ βασιλεύς) | Ὑπάγ. καὶ ζητήσατε (D ἐκζητ.) cum BDFb HIL Pos .. A Ποῦ γεννᾶται ἀναζητήσατε, E Ἀναζητήσατε ποῦ γεγέννηται .. Fa Πορευθέντες ἀναζητήσατε ἀσφαλῶς, C Πορευθέντες ἀκριβῶς ἐκζητήσατε περὶ τοῦ παιδίου | ἐάν cum ABEFa HI .. CD ἐπάν .. L om | L εὑρήσετε .. D εὕροιτε αὐτόν | BIH ἀναγγείλατε | D ἵνα ἐλθὼν κἀγώ | BH προσκυνήσω αὐτῷ. Item antea BHI προσκυνῆσαι αὐτῷ.

3. Καὶ ἐξῆλθ. (D add ἀπ᾽ αὐτοῦ) οἱ μάγ. (BH add ἀπὸ προσώπου τοῦ βασιλέως): I Καὶ ἐξελθόντες οἱ μάγοι .. Fa Ἐξελθόντες δὲ οἱ μάγ. ἐπορεύοντο | καὶ ἰδοὺ (Fb add εὐθέως) ὃν εἶδον ἀστέρα ἐν τῇ ἀνατ. cum ABEFb G; item L κ. ἰδοὺ ὃν ἴδον οἱ μάγοι ἀστέρα .. CDFa HI Pos κ. ἰδοὺ ὁ (DFa om) ἀστήρ, ὃν εἶδον ἐν τ. ἀνατ. | προῆγεν (DEFa Fb προσῆγ.) αὐτούς cum ABEFa Fb GHIL .. D πρ. αὐτοῖς, C πρ. αὐτῶν | ἕως οὗ (BFb L om) ἦλθον (cum DFb I; BL εἰσῆλθ.) ἐν τῷ σπηλ. (cum DFb; BL εἰς τὸ σπηλαῖον; I ἐπὶ τὸ σπηλ.) cum BDFb IL; D ἕως οὗ εἰσῆλθεν, item Pos *quousque intravit in speluncam* .. ACFa GH ἕως οὗ (AGH om) ἐλθών | καὶ ἔστη (B add ὁ ἀστήρ) ἐπὶ τὴν κεφαλὴν (E ἐ. τῇ -λῇ; B ἐπάνω) τοῦ σπηλαίου (D τοῦ παιδίου, E οὗ ἦν τὸ παιδίον; L add οὗ ἦν τὸ παιδ.) cum (B)(D)(E)I(L) Pos; Fb οὗ ἦν τὸ παιδ., καὶ ἔστη ἐκεῖ .. CGH ἔστη ἐν τῷ σπηλαίῳ (C ἐπάνω τοῦ σπηλαίου) ἐπὶ τὴν κεφαλὴν (C ἐ. τῆς -λῆς; G ἐ. τῇ -λῇ) τοῦ παιδίου .. A ἔστη ἐπάνω οὗ ἦν τὸ παιδίον .. Fa ἔστη ἐπάνω τοῦ

καὶ εἶδον οἱ μάγοι τὸ παιδίον μετὰ τῆς μητρὸς αὐτοῦ Μαρίας,
καὶ ἐξέβαλον ἀπὸ τῆς πήρας αὐτῶν χρυσὸν καὶ λίβανον καὶ
σμύρναν. 4 Καὶ χρηματισθέντες ὑπὸ τοῦ ἀγγέλου μὴ εἰσελθεῖν
εἰς τὴν Ἰουδαίαν, δι' ἄλλης ὁδοῦ ἐπορεύθησαν εἰς τὴν χώραν
αὐτῶν.

XXII.

1 Γνοὺς δὲ Ἡρώδης ὅτι ἐνεπαίχθη ὑπὸ τῶν μάγων, ὀργι-
σθεὶς ἔπεμψεν φονευτὰς λέγων αὐτοῖς Τὰ βρέφη ἀπὸ διετοῦς καὶ

σπηλαίου, οὗ ἦν τὸ παιδίον μετὰ Μαρίας τῆς μητρὸς αὐτοῦ | καὶ εἶδον (IL ἴδ.) οἱ μάγ. (I add καὶ προσεκύνησαν) τὸ παιδ. μετὰ τ. μ. α. Μαρίας (Pos Μαρ. τ. μ. α.) cum BIL Pos; F^a καὶ ἰδόντ. τὸ παιδ. μετὰ Μαρ. τ. μ. αὐτ.; E ἰδόντες δὲ αὐτὸν οἱ μ. ἑστῶτα μετὰ τ. μ. α. Μαρίας .. ACD καὶ ἰδόντ. (A ἰδόντ. δὲ) οἱ μάγ. τὸ παιδ. (C αὐτὸ οἱ μ., D αὐτὸν οἱ μ.) μετὰ τ. μ. α. Μαριάμ (AD με. Μαρίας τ. μ. α.), πεσόντες (C om) προσεκύνησαν αὐτῷ (C αὐτό, D αὐτόν) .. GH ἰδόντ. δὲ οἱ μάγ. τήν τε (G om) Μαριὰμ καὶ τὸ παιδίον, θέντες τὰ γόνατα προσεκύνησαν αὐτῷ .. F^a om | καὶ (EF^b om) ἐξέβαλον (cum F^a F^b GHIL; B Pos ἐκβαλόντες; AE ἐξενέγκαντες) ἀπὸ (L ἐκ) τῆς πήρας (cum ABEF^b GHL; F^a I ἀπὸ τῶν θησαυρῶν; Pos *de suis marsupiis*) χρυσὸν (cum AF^a GH; BEF^b IL Pos praem δῶρα,) καὶ (B Pos om) λίβ. κ. σμύρν. (cum F^a GH; BEI add [I καὶ] προσήνεγκαν αὐτῷ, A αὐτῷ προσήνεγκαν; Pos *dederunt illi* ante χρυσόν; F^b προσεκύνησαν αὐτῷ .. L add καὶ δώσαντες αὐτὰ τῷ Χριστῷ) .. C καὶ ἀνοίξαντες τοὺς θησαυροὺς αὐτῶν προσήνεγκαν αὐτῷ δῶρα, χρυσὸν καὶ λίβανον καὶ σμύρναν.

4. L Καὶ παραυτίκα χρηματισθ. | ὑπὸ τοῦ (cum BF^a HL; C ἁγίου; AEG om) ἀγγέλου .. DI κατ' ὄναρ .. F^a praem κατ' ὄναρ | μὴ εἰσελθεῖν (cum ACE; GH ἐπανελθεῖν) εἰς τὴν Ἰουδαίαν (G ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ; C add πρὸς Ἡρώδην) cum ACEGH .. BDF^a IL Pos μὴ (D praem τοῦ) ὑποστρέψαι (BDF^a ἀνακάμψαι) πρὸς Ἡρώδην (B Ἰουδαίαν; F^a add εἰς τὴν Ἰουδαίαν) | B δι' ἑτέρας ὁδοῦ | ἐπορεύθ. cum ABCH .. DF^a IL ἀνεχώρησαν | εἰς τ. χώρ. αὐτῶν: L εἰς τὰ ἴδια. In fine capitis N add (ex Matthaeo) ἀναχωρησάντων δὲ αὐτῶν, ἰδοὺ ἄγγελος κυρίου φαίνεται κατ' ὄναρ τῷ Ἰωσὴφ λέγων Ἀναστὰς παράλαβε τὸ παιδίον καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ καὶ φεῦγε εἰς Αἴγυπτον, καὶ ἴσθι ἐκεῖ ἕως ἂν εἴπω σοι· μέλλει γὰρ Ἡρώδης ζητεῖν τὸ παιδίον τοῦ ἀπολέσαι αὐτό. ὁ δὲ Ἰωσὴφ φοβηθεὶς νυκτὸς παρέλαβε τὸ παιδίον καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ καὶ ἀπῆλθεν εἰς Αἴγυπτον, καὶ διῆγεν ἐκεῖ ἕως τῆς τελευτῆς Ἡρώδου. καὶ ἐπληρώθη τὸ ῥηθὲν διὰ τοῦ προφήτου λέγοντος Ἐξ Αἰγύπτου ἐκάλεσα τὸν υἱόν μου.

XXII, 1. Γνοὺς δέ cum CF^a .. BHIL Pos ἰδὼν δέ .. ADEF^b τότε ἰδών (item N τότε Ἡρώδ. ἰδών) | I ἀπὸ τ. μάγων .. L ὑπὸ τ. ἀστρολόγων | ὀργισθείς (F^a praem καί) .. N θυμωθείς .. DF^b ἐθυμώθη λίαν, καί | ἔπεμψ. φον. cum AEF^a L Pos .. BCDI ἔπ. αὐτοῦ (C om; D post φον. pon) τοὺς φον. .. F^b πέμψας, N ἀποστείλας .. H αὖθις | λέγων αὐτοῖς Τὰ βρέφη ἀπὸ διετοῦς καὶ κατωτέρω ἀποκτείνατε cum AE .. CF^a κελεύων (C κελεύσας) αὐτοῖς ἀνελεῖν πάντα (C om) τὰ βρέφη ἀπὸ διετ. κ. κατ. .. BIL Pos ἀνελεῖν πάντα τὰ παιδία (L πάντας τοὺς παῖδας) ἀπὸ δ. κ. κατ. .. DF^b H καὶ (F^b H om) ἀνεῖλεν πάντας

κατωτέρω ἀποκτείνατε. [2] Καὶ ἀκούσασα Μαριὰμ ὅτι ἀναιροῦνται τὰ βρέφη, φοβηθεῖσα ἔλαβε τὸ παιδίον καὶ ἐσπαργάνωσεν αὐτὸ καὶ ἔθηκεν ἐν φάτνῃ βοῶν. [3] Ἡ δὲ Ἐλισάβετ, ἀκούσασα ὅτι Ἰωάννης ζητεῖται, λαβοῦσα αὐτὸν ἀνέβη εἰς τὴν ὀρεινήν, καὶ περιεβλέπετο ποῦ αὐτὸν κρύψει· καὶ οὐκ ἦν τόπος ἀποκρυφῆς. καὶ στενάξασα ἡ Ἐλισάβετ φωνῇ μεγάλῃ λέγει Ὄρος θεοῦ, δέξαι μητέρα μετὰ τέκνου. καὶ παραχρῆμα ἐδι-

---

τοὺς παῖδας (H πάντα τὰ βρέφη) ἀπ. δ. κ. κατ. Praeterea BDFᵇI Pos add τοὺς (B τά; I om) ἐν (D add τῇ) Βηθλεέμ; item GH κατὰ τὸν χρόνον τοῦ φαινομένου ἀστέρος, ὃν ἠκρίβωσε παρὰ τῶν μάγων. N vero sic (post θυμωθεὶς ἀποστείλας): ἀνεῖλε πάντας τοὺς ἐν Βηθλεὲμ παῖδας καὶ ἐν πᾶσι τοῖς ὁρίοις αὐτῆς ἀπὸ διετοῦς καὶ κατωτέρω, κατὰ τὸν χρόνον ὃν ἠκρίβωσε παρὰ τῶν μάγων. τότε ἐπληρώθη τὸ ῥηθὲν ὑπὸ Ἱερεμίου τοῦ προφήτου Φωνὴ ἐν Ῥαμᾶ ἠκούσθη, θρῆνος καὶ κλαυθμὸς καὶ ὀδυρμὸς πολύς· Ῥαχὴλ κλαίουσα τὰ τέκνα αὐτῆς, καὶ οὐκ ἤθελε παρακληθῆναι, ὅτι οὐκ εἰσίν.

2. Καὶ ἀκούσασα cum ABDHIL Pos .. CFᵃFᵇ (item E ut videtur) Ἀκούσ. δέ | AFᵃFᵇ Μαρία | ὅτι ἀναιροῦνται (A ἀναιρεῖ; E ἀναιρεῖται) τὰ βρ. (A add ὁ Ἡρώδης, D ὑπὸ Ἡρώδου) cum ABDL Pos .. CFᵃH (item E hoc ordine?) ὅ. τὰ βρ. ἀναιροῦνται .. Fᵇ om | φοβηθ. (Fᵇ praem καί) ἔλαβε (Fᵇ ἐσπαργάνωσε; E add καὶ αὐτή) τὸ παιδίον (BEI τὸν παῖδα; D add Ἰησοῦν) κ. ἐσπαργάνωσεν (I σπαργανώσασα) αὐτὸ (BDI αὐτόν. EFᵇ om κ. ἐσπ. αὐτ.) καὶ (I om) ἔθηκ. (DH Pos ἀνέκλινεν; Fᵇ ἔκρυψεν) ἐν (cum EIL; Fᵃ [item Fᵇ G?] praem αὐτό, BDH αὐτόν. Post ἐν DEH add τῇ) φάτν. (EH add τῶν) βοῶν (DFᵇL om. Fᵃ add διότι οὐκ ἦν αὐτοῖς τόπος ἐν τῷ καταλύματι.) cum BDEFᵃFᵇGHIL Pos .. A φοβ. ἔλαβε τὸ παιδίον καὶ ἐπορεύθη εἰς Αἴγυπτον; item C φοβ. ἔλ. τὸ παιδ. μετὰ Ἰωσὴφ καὶ ἀπεδήμησεν εἰς Αἴγυπτον, καθὼς ἐχρηματίσθη αὐτοῖς. Praeterea vero ex decem illis addunt FᵇGH haec: καὶ ἰδοὺ ἄγγελος κυρίου κατ' ὄναρ (H om κ. ὄ.) ἐφάνη (H παρέστη) τῷ Ἰωσὴφ λέγων Ἀναστὰς παράλαβε τὸ παιδίον καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ καὶ ὕπαγε (Fᵇ φεῦγε) εἰς Αἴγυπτον, perguntque GH ἕως ἂν ἔλθω (G ἔλθῃ?) πρός σέ; Fᵇ vero sic pergit: μέλλει γὰρ Ἡρώδης ζητεῖν τὸ βρέφος τοῦ ἀπολέσαι αὐτό. ἐγερθεὶς δὲ ὁ Ἰωσὴφ ἀπὸ τοῦ ὕπνου παρέλαβε τὸ παιδίον καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ καὶ ἀπῆλθεν εἰς Αἴγυπτον· ὅπως πληρωθῇ τὸ ὑπὸ τοῦ προφήτου ῥηθὲν Ἐξ Αἰγύπτου ἐκάλεσα τὸν υἱόν μου.

3. ἀκούσασα ὅτι Ἰωάνν. ζητ. (Fᵃ ὅτι ὁ υἱὸς αὐτῆς μέλλει ζητεῖσθαι) λαβ. αὐτόν (H λαβ. τὸν Ἰωάννην; Pos haec om) cum ABDEFᵃHIL Pos .. C nil nisi λαβοῦσα τὸν Ἰωάννην | D ἀνέβη εἰς τὸ ὄρος | ποῦ (A add ἂν) αὐτόν: Fᵃ τόπον ἐν ᾧ, posito αὐτόν post ἀποκρύψ. | κρύψει (-ψῃ E, -ψαι D) cum ABD EH .. CFᵃ ἀποκρύψει, Fᵇ κατακρύψει | καὶ οὐκ ἦν cum ABEFᵃHIL Pos .. C add αὐτοῖς, D αὐτῇ | ἀποκρυφῆς .. AFᵃEH ἀπόκρυφος .. D om | καὶ στενάξ. (A στεν. δέ, D τότε στεν.) ἡ (I om) Ἐλισ. (AD om ἡ Ἐλ.) φω. μεγ. (A μεγ. τῇ φω.) λέγει (A ante μεγ.; I ἔφη; D εἶπε ante φω.) cum ABDHIL Pos; similiter L καὶ ἀναβλέψασα εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ κράξασα ἡ Ἐλισάβ. φω. μεγάλῃ καὶ ἀναστενάξασα εἶπεν .. E στεν. δὲ Ἐλισ. λέγει .. FᵃC καὶ (C τότε) στενάζουσα (C -ξασα) λέγει | Ὄρος θεοῦ cum ABFᵃEHIL Pos .. C Ὄρος ὄρος .. D Ὦ ὄρος | δέξαι .. D οὐ δέχει | μετὰ τέκνου (E add ἀδίκως διωκομένους)

χάσθη τὸ ὄρος καὶ ἐδέξατο αὐτήν. καὶ ἦν διαφαῖνον αὐτοῖς φῶς· ἄγγελος γὰρ κυρίου ἦν μετ' αὐτῶν, διαφυλάσσων αὐτούς.

XXIII.

[1] Ὁ δὲ Ἡρώδης ἐζήτει τὸν Ἰωάννην, καὶ ἀπέστειλεν ὑπηρέτας πρὸς Ζαχαρίαν λέγων Ποῦ ἀπέκρυψας τὸν υἱόν σου; ὁ δὲ ἀπεκρίνατο λέγων αὐτοῖς Ἐγὼ λειτουργὸς ὑπάρχω τοῦ θεοῦ καὶ προσεδρεύω τῷ ναῷ κυρίου, οὐκ οἶδα ποῦ ἔστιν ὁ υἱός μου.

---

cum AF[b] .. BCDEF[a]F[b]HIL Pos add οὐ γὰρ ἠδύνατο (HI ἐδύν.) ἀναβῆναι (E ἀνελθεῖν; F[a]F[b] προσαναβῆναι post ἡ Ἐλισ.; C πορεύεσθαι; L κρύψαι αὐτό post ἡ Ἐλισ.) ἡ Ἐλισ. (CI om. D add τὸ ὄρος διὰ τὸν φόβον) | F[b] om παραχρῆμα | τὸ ὄρος (EF[a]I add ἐκεῖνο) .. L ἡ γῆ | αὐτήν cum BC Pos, item ut videtur EI, item H additis μετὰ τοῦ τέκνου αὐτῆς .. D τὴν Ἐλισάβετ .. AF[b] αὐτούς .. L αὐτὸν μετ' αὐτῆς .. F[a] om | καὶ (BHL add τὸ ὄρος) ἦν (C add τὸ ὄρος ἐκεῖνο) διαφαῖνον (C φαῖνον, F[a] διαφαίνων; BHL διέφαινεν. I Pos διέφαινεν δέ) αὐτοῖς (EG αὐτῇ; I αὐτοὺς) φῶς (C om; item F[a]) cum BCEF[a]G HIL Pos .. A καὶ ἦν φῶς μέγα μετ' αὐτῶν; item D καὶ ἦν φῶς μέγα ἐν τῷ ὄρει ἐκείνῳ ὥστε φαίνειν αὐτοῖς .. F[b] om | ἄγγ. γὰρ κυρ. ἦν μετ' αὐτῶν (F[b] μετ' αὐτούς?), διαφυλάσσων (F[b] φυλάττων, L καὶ διεφύλασσεν) αὐτούς cum BEF[b]GHL Pos .. AI ἄγγ. γ. κυρ. ἦν φυλάσσων (I διαφυλάττων) αὐτούς .. F[a] (cum antecedd coniungens) ἄγγ. κυρ. καὶ διαφυλάττων αὐτούς; D ἄγγ. γ. ἦν κυρ. ὁ φαίνων καὶ φυλάσσων αὐτούς .. C καὶ ἄγγ. κυρ. ὁδηγῶν αὐτούς | Eust rursus (cf. supra ad cap. XII.) haec habet: καὶ τῶν μάγων ἀπὸ ἀνατολῆς ὡς βασιλεῖ προσκυνησάντων μετὰ δώρων αὐτῷ ὁ Ἡρώδης ἐταράχθη, καὶ διενοεῖτο ἀνελεῖν παραχρῆμα αὐτόν. ὁ δὲ ὑπὸ Ἰωσὴφ καὶ τῆς Μαρίας εἰς Αἴγυπτον ἀπεκομίσθη καὶ τὸν ἐξ Ἡρώδου διέφυγε θάνατον. αὐτὸς δὲ ἀγνοήσας τὴν φυγὴν πάντα τὰ ἐν τῇ Βηθλεὲμ παιδία ἀναιρεθῆναι προσέταξεν, ἐν οἷς καὶ τὸν Ἰωάννην ἔτι νήπιον ὄντα ἀνελεῖν ἐσπούδα. ἡ δὲ Ἐλισάβετ ἁρπάσασα αὐτὸν εἰς τὴν ἔρημον ἔφυγε, καὶ εὐξαμένης αὐτῆς διεσχίσθη τὸ ὄρος καὶ μετὰ τοῦ παιδίου αὐτὴν ἐδέξατο, καὶ ἄγγελος κυρίου διεφύλαττεν αὐτούς.

XXIII, 1. F[a] ζητήσας τὸν Ἰω. ἀπέστειλεν | D καὶ ἀποστείλας | ὑπηρέτας cum ABDEF[a]IL Pos .. C add εἰς τὸ θυσιαστήριον κυρίου, item H ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ, item (post Ζαχαρ.) F[a] ὄντα ἐν τῷ θυσιαστ. | πρ. Ζαχαρίαν cum ACEI, item F[a] .. BDHL Pos add τὸν πατέρα αὐτοῦ | D λέγων αὐτῷ .. F[a] καὶ εἶπεν αὐτῷ | ἀπέκρυψας (I ἔκρυψας) τ. υἱ. σου .. D ἔστιν ὁ υἱός σου | ὁ δὲ ἀπεκρίνατο (cum AEH; BD ἀπεκρίθη) λέγ. αὐτοῖς (cum AE; DH αὐτ. λέγ.; B Pos om αὐτ.) cum ABDEH Pos; item L ὁ δὲ ἀποκριθεὶς λέγει .. I ὁ δὲ ἔλεγεν .. CF[a] ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς | ὑπάρχω .. D εἰμί | τοῦ θεοῦ cum BDEF[a]HIL Pos .. C κυρίου τοῦ θεοῦ .. A κυρίου μου | προσεδρ. cum AEF[a]H, item Eust .. BC aliique παρεδρεύω (B -εύων) | τῷ ναῷ κυρίου cum BHIL Pos .. A τ. ν. τοῦ θεοῦ .. C aliique τ. ν. αὐτοῦ .. F[a], item Eust τῷ θυσιαστηρίῳ | οὐκ (DL καὶ οὐκ) οἶδα ποῦ etc cum BDHL Pos .. C καὶ οὐ γινώσκω ποῦ etc .. F[a] καὶ πόθεν γινώσκω ποῦ etc .. AE ὁ δὲ υἱός μου οὐκ ἔστιν σὺν ἐμοί

2 Καὶ ἀπῆλθον οἱ ὑπηρέται καὶ ἀνήγγειλαν τῷ Ἡρώδῃ ταῦτα
πάντα. καὶ ὀργισθεὶς ὁ Ἡρώδης εἶπεν Ὁ υἱὸς αὐτοῦ μέλλει βα-
σιλεύειν τοῦ Ἰσραήλ. καὶ ἀπέστειλεν πρὸς αὐτὸν πάλιν λέγων
Εἰπὲ τὸ ἀληθές· ποῦ ἔστιν ὁ υἱός σου; οἶδας γὰρ ὅτι τὸ αἷμά
σου ὑπὸ τὴν χεῖρά μού ἐστιν. 3 Καὶ εἶπε Ζαχαρίας Μάρτυς
εἰμὶ τοῦ θεοῦ, εἰ ἐκχέεις μου τὸ αἷμα· τὸ γὰρ πνεῦμά μου ὁ
δεσπότης δέξεται, ὅτι αἷμα ἀθῶον ἐκχέεις εἰς τὰ πρόθυρα τοῦ

---

2. Καὶ ἀπῆλθ. οἱ ὑπηρ. (E add αὐτοῦ) καὶ ἀνήγγ. (AFb ἀπήγγ.) τῷ Ἡρ. (E om τ. Ἡρ., Fb αὐτῷ; A Pos post ταῦτ. π pon) ταῦτ. πάντ. (Fb πά. τὰ ῥήματα ταῦτα; Pos om πάντ.) cum ABEFb HIL Pos .. Fa πορευθέντες δὲ ὑπηρέται ἀνήγγ. τῷ Ἡρώδῃ ταῦτα, item C οἱ δὲ ὑπηρ. πορευθέντ. ἀνήγγ. τῷ Ἡρώδῃ .. D καὶ ἀπηγγέλθη ταῦτα τῷ Ἡρώδῃ. Praeterea vero ADE add καὶ (E om) ὅτι ὁ υἱὸς αὐτοῦ μέλλει (D post ὅτι) βασιλεύειν (E add ἐν Ἰσραήλ) | καὶ (Fb add ἐπὶ πλεῖον) ὀργισθ. (Fa ὀργ. δὲ) ὁ Ἡρ. εἶπεν Ὁ (Fa Μὴ ὁ; Fb Τάχα ὁ) υἱ. αὐτ. μ. βασ. τοῦ (Fa I ἐν τῷ) Ἰσρ. cum BFa Fb HIL Pos .. C nil nisi καὶ ὀργισθεὶς ὁ Ἡρώδης .. ADE plane om | κ. ἀπέστ. πρ. αὐτ. (D om; Pos *ad Zachariam* post πάλιν) πάλιν (D add ὑπηρέτας) λέγ. cum BHIL Pos .. C ἀπέστ. ἐκ δευτέρου πρὸς Ζαχαρίαν λέγων .. AEFb κ. ἔπεμψεν ἐκ δευτ. (Fb om ἐ. δ.) τοὺς (A praem Ἡρώδης) ὑπηρέτ. αὐτοῦ πρὸς Ζαχαρ. (A om πρ. Ζαχ.) λέγ. .. Fa κ. πέμψας τοὺς ὑπηρέτ. αὐτοῦ πρὸς Ζαχαρ. εἶπε | Εἰπὲ τὸ ἀληθές (E τἀληθῆ) cum ABEHIL Pos .. CFa Fb Εἰπέ μοι (Fa ἡμῖν) τὸ ἀληθ. (Fb τὰ ἀληθῆ) .. D Εἰπέ μοι | ποῦ ἔ. ὁ υἱ. σου .. D ποῦ ἔκρυψας τὸν υἱόν σου | οἶδας γάρ cum ACFa, item E ut videtur .. DH Pos Eust οὐκ οἶδας .. BIL εἰδώς | A ὑπὸ τὰς χεῖράς μου .. D ὑπὸ τῆς χειρός μου | ἐστίν cum AD .. sed BFa HIL Pos add καὶ ἀπῆλθον οἱ (I om) ὑπηρέται καὶ ἀπήγγειλαν (I εἶπον) αὐτῷ ταῦτα πάντα (Fb om τα. πάντα. Pos *talia ipsi Zachariae*); item EFa οἱ δὲ ὑπηρ. ἀπελθόντες ἀπήγγ. αὐτῷ ταῦτ. πάντα .. C οἱ δὲ ὑπηρ. ἀπῆλθον καὶ ἀνήγγειλαν τῷ Ζαχαρίᾳ ταῦτα. Pergit Eust: πέμπει γοῦν πρὸς Ζαχαρίαν ὁ Ἡρώδης Δὸς τὸν υἱόν σου· ποῦ ἔκρυψας αὐτόν, ἀπάγγειλόν μοι. ὁ δὲ Ζαχαρίας ἀνεπιστέλλει φάσκων αὐτῷ Ἐγὼ τῷ θυσιαστηρίῳ προσεδρεύων ἀεί, τί ἐγένετο ὁ υἱός μου οὐκ ἐπίσταμαι. καὶ ὀργισθεὶς ὁ Ἡρώδης πάλιν ἐπέστελλεν αὐτῷ Δὸς ἔξω, λέγων, τὸν υἱόν σου· οὐκ οἶδας ὅτι τὸ αἷμά σου ὑπὸ τὴν χεῖρά μού ἐστιν;

3. Καὶ εἶπε Ζαχ. cum ABEHIL, item omisso Ζαχ. Fb, item Pos *Dixit autem* .. C καὶ εἶπεν αὐτοῖς ὁ Ζαχ. .. D καὶ ἀκούσας ταῦτα Ζαχ. ἀνταπεκρίθη λέγων | Μάρτυς εἰμὶ (H γίνωμαι) τοῦ θεοῦ (ita AEFa Fb [add τοῦ ζῶντος] HL, etiam Eust; sed BI Pos Μάρτυς ὁ θεὸς ὅτι [I om] οὐ γινώσκω ποῦ ἔστιν [Pos add *filius meus*]) εἰ ἐκχέεις (cum A [-χέῃς] E; Fa καὶ ἐὰν χέητε; Fb ἐκχέου; L ὅτι ἐκχεεῖ; H ἐκχεεῖ; BI Pos σὺ μὲν [I om] οὖν ἐκχεεῖς, similiter Eust) μου τὸ αἷμα· τὸ γὰρ (cum AE Pos; BFb IL τὸ δέ; Fa H τό) πν. μου ὁ δεσπότ. (cum AEFb; BFa HIL Pos Eust ὁ θεός) δέξεται (cum ABEHIL Pos, item ut videtur Eust; Fb δέχεται; Fa λήψεται), ὅτι (Fa πλὴν ὅτι) αἷμ. ἀθῶ. (cum AEH Pos; BFb IL Eust ἀθ. αἷμ.) ἐκχέεις (cum ABFb I Pos Eust; E ἐκχύνεις; HL ἐκχεεῖ. Fa αἷμ. ἐκχεῖτε ἀθῶ.) εἰς (A ἐπὶ) τὰ πρόθ. τ. ν. κυρ. (εἰς usque κυρ. cum AB EHIL Eust; Fa [cum sqq coniungens] add παρὰ τὰ πρόθ. τοῦ ναοῦ καὶ τοῦ

ναοῦ κυρίου. καὶ περὶ τὸ διάφαυμα ἐφονεύθη Ζαχαρίας. καὶ οὐκ ᾔδεισαν οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ ὅτι ἐφονεύθη.

XXIV.

1 Ἀλλὰ τῇ ὥρᾳ τοῦ ἀσπασμοῦ ἀπῆλθον οἱ ἱερεῖς, καὶ οὐκ
ἀπήντησεν αὐτοῖς κατὰ τὸ ἔθος ἡ εὐλογία τοῦ Ζαχαρίου. καὶ
ἔστησαν οἱ ἱερεῖς προσδοκῶντες τὸν Ζαχαρίαν τοῦ ἀσπάσασθαι
αὐτὸν ἐν τῇ εὐχῇ καὶ δοξάσαι τὸν ὕψιστον. 2 Χρονίσαντος δὲ
αὐτοῦ ἐφοβήθησαν ἅπαντες· ἀποτολμήσας δὲ εἷς ἐξ αὐτῶν
εἰσῆλθεν, καὶ εἶδε παρὰ τὸ θυσιαστήριον αἷμα πεπηγὸς καὶ

θυσιαστηρίου, item Pos omissis κ. τ. θυσιαστ.) cum ABEF^a F^bHI (add, cum εἰς τά etc coniungens, παρατίθημι [-θεμαι?] τὸ πνεῦμά μου) L Pos (Eust) .. C Εἴπατε τῷ Ἡρώδῃ Εἰ καὶ τὸ αἷμά μου ἐκχεεῖς, τὸ πνεῦμά μου ὁ θεὸς λήψεται· πλὴν ὅτι ἀθῶον αἷμα ἐκχύνεις παρὰ τὰ πρόθυρα τοῦ ναοῦ κυρίου· οὐ γὰρ γινώσκω ποῦ ἔστιν ὁ υἱός μου .. D Εἰ καὶ τὸ αἷμά μου ἐκχεεῖς, ἀλλ' ὅμως τὸ πνεῦμα ὁ δεσπότης κύριος εἰσδέξεται. | διάφαυμα cum AB (-φαυσμα) DEHL Eust (vide infra) .. CF^a Pos διάφραγμα (*interseptum*) | ἐφονεύθη .. A ἐσφάγη | καὶ οὐκ ᾔδ. οἱ υἱ. Ἰσρ. (F^a οἱ δὲ υἱ. Ἰσρ. οὐκ ἔγνωσαν) ὅτι (cum AE; CF^bH πῶς; F^a πότε) ἐφονεύθη (A πεφόνευται) cum AE, CF^bH, F^a .. BDL Pos om | Eust pergit: καὶ ὁ Ζαχαρίας ἔφη Μάρτυς εἰμὶ τοῦ θεοῦ, σὺ μὲν ἔχε (ἔκχεε? χέε?) μου τὸ αἷμα, τὸ δὲ πνεῦμά μου ὁ θεός. δέξαι δὲ καὶ (corrige ὁ θεὸς δέξεται. καὶ) γίνωσκε ὅτι ἀθῶον αἷμα ἐκχέεις εἰς τὰ πρόθυρα τοῦ ναοῦ κυρίου. καὶ ὁ Ἡρώδης ἐπὶ τούτοις ὀργισθεὶς μεταξὺ τοῦ θυσιαστηρίου ἀναιρεθῆναι αὐτὸν πρὸ τοῦ διαφαῦσαι προσέταξεν, πρὸς τὸ μὴ ὑπὸ τοῦ λαοῦ κωλυθῆναι αὐτοῦ τὴν ἀναίρεσιν.

XXIV, 1. Ἀλλὰ τῇ ὥρᾳ τ. ἀσπ. ἀπῆλθον (F^a ἦλθ.) οἱ ἱερ. cum CF^aH, item ut videtur E aliisque; similiter A Κατὰ δὲ τὴν ὥραν τ. ἀσπ. etc, D Ἐν δὲ τῇ ὥρᾳ τ. ἀσπ. etc .. BL Pos Καὶ ἀπῆλθον οἱ ἱερεῖς εἰς τὴν ὥραν τ. ἀσπ. | καὶ οὐκ ἀπήντ. αὐτ. κατὰ τ. ἔθος (A om κ. τ. ἔθ.) ἡ εὐλογία τοῦ Ζαχ. (A ἡ εὐχὴ Ζαχ.) cum ABF^bHL Pos .. DF^a κ. οὐκ ἀπ. αὐτ. Ζαχαρίας κατὰ τὸ ἔθος (D εἰωθὸς) καὶ (F^a ὡς) ηὐλόγησεν (F^a εὐλογεῖ) αὐτούς .. C κ. οὐκ ἀπ. αὐτ. Ζαχαρίας κατὰ τὸ εἰωθός .. E καὶ αὐτὸς οὐκ ἀπήντ. αὐτοῖς | καὶ ἔστησαν (F^a ἵσταντο) οἱ ἱερ. (E om) .. D om usque τὸν ὕψιστον | προσδοκῶντες (F^a -κοῦντες) τ. Ζαχ. (G om) τοῦ (G om) ἀσπάσασθαι (G ἀσπάσαι) αὐτὸν (F^a αὐτούς. A τοῦ ἀπαντῆσαι αὐτοῖς) ἐν τῇ (E om) εὐχῇ (F^a F^b om ἐ. τ. εὐχ.) cum ACEF^a F^bGH .. BL τοῦ (L praem εἰς τὴν ὥραν τοῦ ἀσπασμοῦ) τοῦ ἀσπάσασθαι Ζαχαρίαν, Pos *salutare illum* | καὶ δοξάσαι τὸν ὕψιστ. (C τ. θεόν, A τ. θεὸν τ. ὕψιστ.) cum ABCEHL Pos .. F^a (item F^bG?) om

2. F^a Χρονίζοντος | ἐφοβ. ἅπαντες (cum GH; ADEG πάντες; BL Pos om) .. F^a om | ἀποτολμήσας cum C Eust .. reliqui τολμήσας | δέ .. F^aL om | εἷς .. AEH τις .. Eust εἷς τις | εἰσῆλθεν cum BC (item L ut videtur) Pos, item Eust .. ADEF^a F^bGH add εἰς τὸ ἁγίασμα (F^a add τοῦ θυσιαστηρίου) | καὶ εἶδε (H ἴδεν, A οἶδε) παρὰ (AE περὶ) τὸ θυσιαστ. (A ἁγιαστήριον; G add τοῦ) κυρ.

φωνὴν λέγουσαν Ζαχαρίας πεφόνευται, καὶ οὐκ ἐξαλειφθήσεται
τὸ αἷμα αὐτοῦ ἕως ἂν ἔλθῃ ὁ ἔκδικος αὐτοῦ. καὶ ἀκούσας τὸν
λόγον ἐφοβήθη, καὶ ἐξῆλθε καὶ ἀνήγγειλε τοῖς ἱερεῦσιν. 3 Καὶ
τολμήσαντες εἰσῆλθον καὶ εἶδον τὸ γεγονός, καὶ τὰ φατνώματα
τοῦ ναοῦ ὀλόλυξαν, καὶ αὐτοὶ περιεσχίσαντο ἀπὸ ἄνωθεν ἕως
κάτω. καὶ τὸ σῶμα αὐτοῦ οὐχ εὗρον, ἀλλ' εὗρον τὸ αἷμα αὐ-
τοῦ λίθον γεγενημένον. καὶ φοβηθέντες ἐξῆλθον καὶ ἀνήγγειλαν

(F^{a}F^b add τό, G τὸ αὐτό. F^a om π. τὸ θυσ. κυρ.) αἷμα (F^{a}F^b add κείμενον καὶ) πεπηγός cum ACEF^{a}F^{b}GH .. BL καὶ ἰδοὺ (L add τὸ) αἷμα παρὰ (L πρὸς) τὸ θυσιαστ. κυρίου .. Pos om una cum sqq. Statim enim pergit: *et renunciavit sacerdotibus quia Zach. est occisus. Et audientes audentesque ingressi sunt.* | καὶ φωνὴν λέγουσαν cum AF^{b}GH .. BDEL καὶ φωνὴ λέγουσα, item CF^a κ. ἰδοὺ φωνὴ λέγουσα | ἕως ἂν cum ABDEHL Eust .. CF^a ἕως οὗ | D ἔλθοι | ὁ ἔκδικος αὐτοῦ (Eust om): F^a ὁ ἐκδικῶν, item D ὁ ἐκδικῶν αὐτός (αὐτόν?) | καὶ ἀκούσας cum ABDEF^{b}GHL .. CF^a ἀκούσ. δέ | τὸν λόγον cum BHL .. F^a τοῦ λόγου .. AC (item E ut videtur) G τὸν λόγ. τοῦτον .. F^b τοὺς λόγους τούτους | ἐφοβήθη .. BL add σφόδρα | καὶ ἐξῆλθε καί (DF^a Eust κ. ἐξελθών) cum AB EF^{b}L, item DF^a .. C κ. ἐλθών | AD Eust ἀπήγγειλε | τ. ἱερεῦσιν cum BL (item Eust ut videtur) .. sed ACD [item E?] F^{a}GH add ἃ (D ταῦτα ἅπερ) εἶδε (A οἶδε, H ἴδεν) καὶ (H add ἃ) ἤκουσεν. De Pos vide supra. Praeterea GH add ἠνέῳξεν (-ξε) δὲ τὰς πύλας τοῦ ναοῦ τοῦ (H om) κυρίου | Eust sic pergit: Ὄρθρου δὲ οἱ ἱερεῖς παραγενόμενοι εἰς τὸν ναὸν ἐξενίζοντο κατὰ τὸ εἰωθὸς μὴ ὑπαντήσαντος αὐτοῖς τοῦ ἀρχιερέως, καὶ ἐπέμενον ἔξω. ὥρας οὖν παρελκούσης εἷς τις ἐξ αὐτῶν εἰσελθεῖν ἀπετόλμησεν. ὁ δὲ θεωρεῖ αἷμα πεπηγὸς παρὰ τὸ θυσιαστήριον, καὶ ἀκούει φωνῆς λεγούσης Ζαχαρίας πεφόνευται, καὶ οὐκ ἐξαλειφθήσεται τὸ αἷμα αὐτοῦ ἕως ἂν ἔλθῃ ὁ ἔκδικος αὐτοῦ. ἀκούων γοῦν ταῦτα ἔμφοβος ἐγένετο, καὶ ἐξελθὼν τοῖς ἱερεῦσιν ἀπήγγειλεν.

3. Καὶ τολμήσαντες (E ἐτόλμησαν καὶ) εἰσῆλθ. cum ACE .. BHL ὡς δὲ ἤκουσαν, (L add παραυτίκα) ἐτόλμησαν εἰσελθεῖν (L καὶ εἰσῆλθον); similiter Pos (vide supra) .. DF^a καὶ εἰσῆλθον (D add ἅπαντες). Praeterea D add ἐν τῷ ναῷ, item L ἔνδον τοῦ θυσιαστηρίου | AH ἴδον | καὶ τὰ (F^a τά τε, C τὰ δὲ) φατνώμ. (AE παθνώματα) τοῦ να. ὀλόλυξαν (sic AH aliique ut videtur; CF^a ὠλόλ.) cum ACEF^{a}F^{b}H .. L Pos καὶ ὀλολύζοντα τὰ φατν. τ. ναοῦ .. D τὰ φατν. τ. ν. πεπηγμένον αὐτοῦ τοῦ αἵματος (?) .. B om | καὶ αὐτοὶ (F^b αὐτοὶ δέ; D om αὐτοί) παριεσχίσαντο (F^b -σχισαν. C διεσχίσαντο τὰ ἱμάτια αὐτῶν) ἀπὸ ἄνωθ. ἕως κάτω (E ἕ. κάτωθεν) cum BCDEF^{b}HL .. F^a αὐτὰ δὲ περιεσχίσαντο ἀπὸ etc, similiterque Pos *et ipsa erant fissa a summo usque deorsum* .. A καὶ οὗτοι ἐθρήνησαν θρῆνον μέγαν | καὶ τὸ (C τὸ δὲ) σῶμα (cum ACDF^a Eust; BEF^{b}HL πτῶμα) αὐτοῦ (D om) οὐχ εὗρον (F^b οὐχ εὑρέθη) | ἀλλ' (D εἰ μὴ) εὗρον (DEF^a om, L post αὐτοῦ pon) τὸ αἷμα (A σῶμα) αὐτ. (F^a add μόνον) | λίθον (cum ADEF^{b}GH; BL praem ὡς, C ὡσεί) γεγενημένον (A γεγεννημ., G γενόμενον) .. F^a καὶ γενόμενον ὡσεὶ λίθος | καὶ φοβηθέντ. ἐξῆλθ. καὶ ἀνήγγ. (AF^b ἀπήγγ.) cum ABEF^{b}HL Pos .. F^a κ. ἀπελθόντες ἀπήγγ., item C ἐξελθόντ.

τῷ λαῷ ὅτι Ζαχαρίας πεφόνευται. καὶ ἤκουσαν πᾶσαι αἱ φυλαὶ τοῦ λαοῦ, καὶ ἐπένθησαν αὐτὸν καὶ ἐκόψαντο τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας. [4] Μετὰ δὲ τὰς τρεῖς ἡμέρας ἐβουλεύσαντο οἱ ἱερεῖς τίνα ἀντ᾽ αὐτοῦ στήσωσιν, καὶ ἀνέβη ὁ κλῆρος ἐπὶ Συμεῶνα· οὗτος γὰρ ἦν ὁ χρηματισθεὶς ὑπὸ τοῦ ἁγίου πνεύματος, μὴ ἰδεῖν θάνατον ἕως ἂν ἴδῃ τὸν Χριστὸν ἐν σαρκί.

δὲ ἀπήγγ. .. D καὶ ἀνήγγειλαν, Q καὶ ἀπήγγειλαν | τῷ λαῷ cum C (item E ut videtur) F^a Pos Eust, item praemisso παντί BHL (D ἅπαντα τὸν λαόν) .. AF^bQ om | BLQ Pos om πᾶσαι | τοῦ λαοῦ cum BCHQ Pos .. DF^aL τοῦ Ἰσραήλ .. AE om | καὶ ἐπένθησαν αὐτ. κ. ἐκόψαντο (B ἐκόπτοντο, F^a ἔκοψαν; F^b κ. ἐκόψαντο αὐτόν ante κ. ἐπένθ. α.) cum BE$F^a$$F^b$LQ Pos; item CGH (item D ut videtur) omissis κ. ἐκόψαντο .. A καὶ ἐθρήνησαν | D om τρ. ἡμέρ κ. τρ. νύκτ. .. B$F^a$$F^b$ om κ. τρ. νύκτ. | Eust pergit: οἱ δὲ εἰσελθόντες τὸ μὲν σῶμα οὐκ εἶδον, εἰ μὴ τὸ αἷμα, καὶ τὰς στολὰς ἑαυτῶν διαρρήξαντες ἐκόψαντο καὶ τῷ λαῷ ἀνήγγειλαν. καὶ τρία νυχθήμερα ἐπ᾽ αὐτῷ θρῆνον ἐποίησαν.

4. Μετὰ δὲ τ. τρ. ἡμ. cum BEL Pos .. C μετὰ δὲ τ. ἡμέρ. ἐκείνας .. ADH μετὰ δὲ (A καὶ μετὰ) ταῦτα .. F^a nil nisi καί, item Q nil nisi δέ post ἐβουλεύσαντο | D om οἱ ἱερεῖς | τίνα ἀντ᾽ αὐτοῦ (D add ἀρχιερέα) στήσωσιν (B -σουσι, D καταστήσωσιν) cum BDL Pos .. CF^aH τίνα στήσωσιν (C ἀναστήσωσιν, F^a ἀναστήσουσιν) εἰς τὸν τόπον τοῦ (C om) Ζαχαρίου (F^a τόπ. αὐτοῦ) .. AE ἵνα ἀναστήσουσιν (E -σωσιν) ἀντ᾽ αὐτοῦ ἕτερον (E ἀντ. αὐτ. τινὰ εἰς τὸν τόπον τοῦ Ζαχαρίου), item Q ἵνα (corrige τίνα?) ἀναστήσωσιν εἰς τὸν τόπον Ζαχαρίου | καὶ ἀνέβη (F^b ἐπέπεσεν) ὁ κλῆρ. ἐπὶ (B add τὸν) Συμεῶνα (BH -μεών) cum ABDEHL Pos, item F^b ut videtur .. CQ καὶ ἔβαλον κλήρους, καὶ ἔπεσεν ὁ κλ. ἐπὶ Συμεῶνα (Q Συμεών), item F^a καὶ ἔβαλε Συμεὼν καὶ οἱ ἱερεῖς κλήρους αὐτῶν, ἀνέβη ὁ κλ. ἐπὶ Συμεών | οὗτος γὰρ (L δέ, Q om) ἦν cum BDEF^aHLQ Pos; item F^b τούτῳ γὰρ ἦν .. AC αὐτὸς γὰρ ἦν | ὁ χρηματισθείς cum ABHL; item CF^a omisso ὁ .. Q κεχρηματισμένος .. F^b χρηματισμένον | LQ ὑπὸ τ. πνεύμ. τοῦ ἁγ. | μή cum ABDEF^aHL Eust .. CQ τοῦ μή | ἕως ἄν .. D πρὶν ἄν, Q πρίν | τὸν Χρ. (G add κυρίου) ἐν σαρκί cum ABEF^bGHLQ Pos .. F^a τ. Χρ. κυρίου ἐν σαρκὶ ἐληλυθότα .. C (item ut videtur D) Eust τ. Χρ. κυρίου | Post haec N add (ex Matth. 2, 19 sqq) τελευτήσαντος δὲ τοῦ Ἡρώδου ἰδοὺ ἄγγελος κυρίου φαίνεται κατ᾽ ὄναρ τῷ Ἰωσὴφ ἐν Αἰγύπτῳ λέγων Ἀναστὰς παράλαβε τὸ παιδίον καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ καὶ πορεύου εἰς Αἴγυπτον· τεθνήκασι γὰρ οἱ ζητοῦντες τὸ παιδίον. ὁ δὲ Ἰωσὴφ ἀναστὰς καὶ παραλαβὼν τὸ παιδίον καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ ἦλθεν εἰς γῆν Ἰσραήλ. ἀκούσας δὲ ὅτι Ἀρχέλαος βασιλεύει ἀντὶ Ἡρώδου τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, ἐφοβήθη ἐκεῖ ἀπελθεῖν· χρηματισθεὶς δὲ κατ᾽ ὄναρ ἀνεχώρησεν εἰς τὰ μέρη τῆς Γαλιλαίας. καὶ ἐλθὼν κατῴκησεν εἰς πόλιν λεγομένην Ναζαρέτ· ὅπως πληρωθῇ τὸ ῥηθὲν διὰ τῶν προφητῶν ὅτι Ναζαραῖος (?) κληθήσεται. Eust vero his absolvit historiam: καὶ μετὰ ταῦτα Συμεῶνα εἰς τὴν τάξιν αὐτοῦ κλήρῳ κατέστησαν, ὃς ὑπῆρχεν ὑπὸ τοῦ ἁγίου πνεύματος χρηματισθεὶς μὴ ἰδεῖν θάνατον ἕως ἂν ἴδῃ τὸν Χριστὸν κυρίου.

XXV.

1 Ἐγὼ δὲ Ἰάκωβος ὁ γράψας τὴν ἱστορίαν ταύτην ἐν Ἱερουσαλήμ, θορύβου γενομένου, ὅτε ἐτελεύτησεν Ἡρώδης, συνέστειλα ἐμαυτὸν ἐν τῇ ἐρήμῳ ἕως κατέπαυσεν ὁ θόρυβος ἐν Ἱερουσαλήμ, δοξάζων τὸν δεσπότην θεὸν τὸν δόντα μοι τὴν δωρεὰν καὶ τὴν σοφίαν τοῦ γράψαι τὴν ἱστορίαν ταύτην. 2 Ἔσται δὲ ἡ χάρις μετὰ τῶν φοβουμένων τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, ἀμήν.

XXV, 1. Ἐγὼ δέ cum ACFaLMOP Pos .. N Ἐγὼ οὖν .. BEH Ἐγώ | ὁ γράψας cum AEHLMP; item ὁ συγγραψάμενος BO .. CFaN, item D ut videtur, ἔγραψα | O τὴν θαυμαστὴν ταύτην ἱστορίαν | ἐν Ἱερουσαλὴμ (Fa P Ἱεροσολύμοις) .. H om | θορύβου (cum ABFbGHLMNOP; EFa add δὲ) γενομένου (O γεγονότος), ὅτε (cum AEGMOP; BHL ὅτι; Fb ἕως οὗ, N ἕως ὅτε. Fa ἕως οὗ ἐτελ. Ἡρώδ. post ἐρήμῳ pon coniungens verbis καὶ κατεπαύθη etc.) ἐτελεύτ. (G add ὁ) Ἡρώδ. (O ante ἐτελ., GH add πικρῷ θανάτῳ. P ὅτε ἀπέστειλεν Ἡρώδης στρατιώτας ἀποκτεῖναι τὰ βρέφη ἐν Βηθλεέμ), συνέστειλα (cum BFa FbGHNO; AELM συνέστελλον; P ὑπέστειλα καὶ ἔκρυψα. Fa add ἐγώ, Fb γάρ) ἐμαυτὸν (AE αὐτόν, L ἑαυτόν, M αὐτήν) ἐν τῇ (cum BHLNO; FbG τῷ [?]; AEFaM τόπῳ) ἐρήμῳ (P om ἐ. τ. ἐρ.) ἕως (cum ABEFbGHN; [Fa] LMO ἕως οὗ; P ἄχρις οὗ) κατέπαυσεν (cum BFbHNOP; A -παύσατο, E -παύσηται, FaGLM -παύθη. O add τελείως) ὁ θόρ. ἐν (A ἐξ) Ἱερουσαλήμ (cum AEFa [ἐ. Ἱεροσολύμοις] GHLM Pos; BFbNOP om) cum ABEFaFbGHLMNOP Pos .. CD om | δοξάζων cum BDFbN; item O praemissis καὶ ἥμην et additis καὶ ὑμνῶν, item Fa praemissis τότε λοιπὸν ἥμην; L δοξάζοντός μου δέ .. A δοξάζω, item addito δέ EHM Pos; G -σω δέ .. P χαίρω δὲ καὶ δοξάζω .. C καὶ ἐδόξασα | τ. δεσπότ. θεόν cum CFbHN; item AEM omisso θεόν .. DG τ. δεσπ. Χριστόν .. BFaLOP Pos τὸν θεόν | τὴν δωρεὰν καὶ τὴν σοφ. cum BLO (τὸν τὴν δωρ. κ. σοφ. δεδωκότα μοι) .. GH τ. σύνεσιν κ. τ. σοφίαν .. FbN σοφίαν, EM τὴν σοφίαν, Fa τοιαύτην σοφίαν .. D χάριν, A τὴν χάρ. ταύτην .. P σύνεσιν .. Pos *hoc munus* | τοῦ (G add γνωρίσαι καὶ) γράψ. (O συγγράψαι) τ. ἱστορ. ταύτην (A τήνδε) cum ABDEFbGHLMNOP Pos .. Fa τοῦ γράψ. ἡμῖν (ὑμῖν?) τοῖς πνευματικοῖς καὶ ἀγαπῶσι τὸν θεόν. C vero pro τὸν δόντα usque τ. ἱστορ. ταύτην sic: τὸν ἀποκαλύψαντα ἡμῖν τὰ μυστήρια ταῦτα

2. Ἔσται (BOL ἔστω) δὲ (HG καὶ ἔσται) ἡ χάρις (D ἡ χαρὰ) μετὰ (DO add πάντων) τῶν φοβ. τ. κυρ. ἡμῶν Ἰησ. Χριστ. cum BDGHLO Pos; item A εἰς χαρὰν πάντων τῶν φοβ. τ. κυρ. ἡμ. Ἰ. Χρ., item EM καὶ ἔσται χαρὰ μεγάλη πάντων τῶν φοβ. τ. κύριον Ἰ. Χρ. .. FbN ἡ χάρις τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ (Fb om) υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος (Fb καὶ πνεύμ. ἁγίου) μετὰ πάντ. ὑμῶν (N ἡμῶν) ἀμήν, omissis omnibus iis quae sequuntur .. CFaP om | ᾧ (GO αὐτῷ) ἡ δόξα (cum EGHM; BFaLO add καὶ τὸ κράτος) εἰς τ. αἰῶν. τῶν αἰώνων (H om τῶν αἰών.) ἀμήν cum EGHM, item BFaLO; item D ᾧ ἡ δόξ. καὶ τὸ κράτ., ἡ χάρις καὶ ἡ τιμὴ εἰς τ. αἰ. τ. αἰ. ἀμήν .. A Pos ᾧ ἡ δόξ. καὶ τὸ κράτ. σὺν τῷ πατρὶ

καὶ τῷ παναγίῳ πνεύματι (Pos *cum aeterno patre et bono vivificoque spiritu sancto*) νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰ. τῶν αἰ. ἀμήν . . C ὅτι αὐτῷ πρέπει δόξα κράτος εἰς τοὺς αἰ. τῶν αἰ. ἀμήν . . P ὅτι αὐτῷ πρέπει πᾶσα δόξα τιμὴ καὶ προσκύνησις τῷ πατρὶ καὶ τῷ υἱῷ καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰ. τῶν αἰ. ἀμήν . . de Fb N iam ante relatum est. Q ad finem capitis XXIV., capite extremo omisso, annexa habet μεθ' οὗ τῷ πατρὶ δόξα σὺν τῷ ἀνάρχῳ καὶ παναγίῳ πνεύματι νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας.

R caput extremum sic habet: [1] Ἐγὼ Ἰάκωβος ὁ γράψας τὴν ἱστορίαν ταύτην ἐν Ἱερουσαλήμ. θορύβου δὲ γενομένου ἐτελεύτησεν ὁ Ἡρώδης, καὶ συνέστελλον αὐτὸν ἐν τῇ ἐρήμῳ ἕως οὗ μετεπαύθη ὁ θόρυβος ἐν Ἱερουσαλήμ. δοξάζω δὲ τὸν θεὸν τὸν δόντα μοι τὴν δωρεὰν καὶ τὴν σοφίαν γράψαι τὴν ἱστορίαν ταύτην. [2] Ἔστω δὲ ἡ χάρις μετὰ τῶν φοβουμένων αὐτὸν τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, ἀμήν.

INCIPIT LIBER DE ORTU BEATAE MARIAE ET INFANTIA SALVATORIS.

A BEATO MATTHAEO EVANGELISTA HEBRAICE SCRIPTUS ET A BEATO IERONIMO PRESBYTERO IN LATINUM TRANSLATUS.

A.

Dilectissimo fratri suo Ieronimo presbytero Cromatius et Eliodorus episcopi in domino salutem.

Ortum Mariae virginis et nativitatem et infantiam domini nostri Iesu Christi in apocryphis libris invenimus. In quibus multa contraria fidei nostrae considerantes scripta, recusanda credidimus universa, ne per occasionem Christi traderemus laetitiam antichristo. Ista ergo nobis considerantibus exstiterunt viri sancti Parmenius et Virinus qui dicerent, sanctitatem tuam beatissimi Matthaei evangelistae manu scriptum volumen hebraicum invenisse, in quo et ipsius virginis matris ortus et Salvatoris nostri infantia esset scripta. Et idcirco tuam rogamus caritatem per ipsum dominum nostrum

---

* Ita titulus est in A.

C sic: *Incipit historia de Ioachim et Anna et de nativitate beatae dei genitricis semperque virginis Mariae et de infantia Salvatoris.*

D post prologum *Ego Iacobus* etc ita: *Incipit libellus de miraculis infantiae domini Iesu Christi et de patre et matre beatae Mariae.*

Praeterea cf. Prolegomena.

A. *suo:* vulg om | vulg *Hieronymo*, item *Chromatius et Heliodorus* | vulg *salutem in domino.*

vulg *Ortum M. reginae virg. simul et nativ. atque* | vulg *invenimus libris* | A *credimus* | vulg *laetitiam antichr. trad.* | *ergo:* vulg *igitur* | vulg *viri dei Armenius* | *tuam:* A om | vulg om *ipsius*, item *ortus*, item *nostri* | vulg om *rogamus* |

Iesum Christum expetentes ut illud ex hebraico latinis auribus tradas, non tam ad percipienda ea quae sunt Christi insignia quam ad haereticorum excludendam astutiam; qui ut doctrinam malam instituerent, bonae Christi nativitati sua miscuerunt mendacia, ut per vitae dulcedinem mortis amaritudinem occultarent. Erit ergo purissimae pietatis ut vel rogantes fratres tuos exaudias, vel episcopos exigentes debitum caritatis quod idoneum credideris recipere facias. Vale in Christo et ora pro nobis.

B.

Responsio epistolae per Ieronimum ad ipsos.

Dominis sanctis ac beatissimis Cromatio et Eliodoro episcopis Ieronimus exiguus Christi servus in domino salutem.

Qui terram auri consciam fodit, non illico arripit quicquid fossa profuderit lacerata; sed priusquam fulgidum pondus vibrantis iactus ferri suspendat, interim invertendis suspendendisque immoratur cespitibus, et specialiter qui nondum lucris augetur. Arduum opus iniungitur, cum hoc fuerit a vestra beatitudine mihi imperatum quod nec ipse sanctus Matthaeus apostolus et evangelista voluit in aperto scribi. Si enim hoc secretius non egisset, evangelio quoque suo quod edidit addidisset. Sed fecit hunc libellum hebraicis litteris obsignatum, quem usque adeo non edidit ut hodie manu ipsius liber scriptus hebraicis litteris a viris religiosissimis habeatur, qui eum per successus temporum a suis prioribus

---

vulg *expetimus quatenus et illud ex hebraeo* | vulg *non tantum ad percipiendum quae -- quantum ad haeret. astut. exclud.* | *instituerent:* A *insisterent* | vulg *bonam Chr. nativitatem suo mendacio miscuerunt* | *per:* vulg *post* | *pietatis:* A *caritatis* | *ut vel:* vulg *vel ut* | vulg om *tuos* | vulg *charitatis debitum* | vulg *Vale in domino*

B. *Responsio* etc ex solo A.

ac: vulg *et* | vulg *Chromatio et Heliodoro*, item *Hieronymus* | vulg *fulgens pondus* | *vibrantis:* A *iubentis* | *interim:* A *in terra* | vulg *vertendis* | vulg *mihi a vestr. beatit.* | vulg *conscribi* | *enim:* A om | *secretius non egisset:* vulg *secretum non esset* | *quoque:* vulg *utique* | *usque adeo non:* vulg om *non* | *hodie:* vulg *ex* | *qui eum:* vulg *qui etiam* | vulg *a suis prior. per succ. temp.* |

susceperunt. Hunc autem librum ipsum tum nunquam alicui transferendum tradiderunt. Sicque factum est ut a Manichaei discipulo nomine Leucio, qui etiam apostolorum gesta falso sermone conscripsit, hic liber editus non aedificationis sed destructionis exhiberet materiam, et qui talis probaretur in synodo cui merito aures ecclesiae non paterent. Cessent nunc oblatrantium morsus: non enim istum libellum canonicis nos superaddimus scripturis, sed ad detegendam haereseos fallaciam apostoli et evangelistae scripta transferimus. In quo opere tam iubentibus piis episcopis obtemperamus, quam impiis haereticis obviamus. Amor ergo Christi est cui satisfacimus, credentes quod nos suis adiuvent orationibus qui ad Salvatoris nostri sanctam infantiam per nostram potuerint obedientiam pervenire.

Explicit prologus.

---

vulg *ipsum librum* | *tum:* vulg om | *tradiderunt:* vulg add (nulla praemissa copula, e. c. *tum*) *textum eius aliter atque aliter narraverunt* | *Sicque:* vulg *Sed* | *Leucio:* vulg *Seleuco* | vulg *non aedificationi, sed destructioni materiam exhibuerit, et quod talis* | A *Cesset nunc obsaturantium* | *non enim:* vulg om *enim* | vulg *detegendum* | *tam:* vulg *non tam* | vulg *piis iubentibus* | vulg *igitur est Christi* | vulg *orat. adiuvent* | vulg *sanct. nostri* | *potuerint:* A om

Porro alia Pseudo-Hieronymi epistola ad eosdem episcopos scripta circumfertur, eaque et ipsa libro de nativitate Mariae praefationis loco praeposita. Ea sic habet:

Petitis a me ut vobis rescribam quid mihi de quodam libello videatur qui de nativitate S. Mariae a nonnullis habetur. Et ideo scire vos volo, multa in eo falsa inveniri. Quidam namque Seleucus, qui passiones apostolorum conscripsit, hunc libellum composuit. Sed sicut de virtutibus eorum et miraculis per eos factis vera dixit, de doctrina vero eorum plura mentitus est, ita et hic multa non vera de corde suo confinxit. Proinde ut in hebraeo habetur, verbum ex verbo transferre curabo, siquidem sanctum evangelistam Matthaeum eundem libellum liquet composuisse et in capite evangelii sui hebraicis literis obsignatum apposuisse (ita Fabric. correxit pro *opposuisse*)*; quod an verum sit, auctori praefationis et fidei scriptoris committo: ipse enim ut haec dubia esse pronuncio, ita liquido falsa non affirmo. Illud autem libere dico, quod fidelium neminem negaturum puto, sive haec vera sint sive ab aliquo conficta, sacrosanctam* (ita Fabric. pro *sacrosancta*) *sanctae Mariae nativitatem* (*nativitatem* ex coniectura addidit Fabric.) *magna miracula praecessisse, maxima consecuta fuisse; et idcirco salva fide ab his qui deum ista facere posse credunt sine periculo animae suae credi et legi posse. Denique in quantum recordari possum, sensum non verba scriptoris sequens, et nunc eadem semita non iisdem vestigiis incedens, nunc quibusdam diverticulis ad eandem viam securrens, sic narrationis stylum tentabo, et non alia dicam quam quae aut scripta sunt ibi aut consequenter scribi potuerunt.*

CAPUT I.

[1] In diebus illis erat vir in Ierusalem nomine Ioachim de tribu Iuda. Hic erat pastor ovium suarum, timens dominum in simplicitate et bonitate sua. Cui nulla erat alia cura nisi gregum suorum, de quorum fructibus alebat omnes timentes deum, et duplicia offerens in timore dei munera in doctrina laborantibus iis qui ministrabant ei. Ergo sive in agnis sive in ovibus sive in lanis sive in omnibus rebus suis quascumque possidere videbatur tres partes faciebat: unam partem dabat orphanis, viduis et peregrinis atque pauperibus; alteram vero partem dabat colentibus deum; tertiam partem sibi et omni domui suae reservabat. [2] Haec autem eo faciente multiplicabat ei dominus greges suos ita ut non esset

---

Rursus vero CD loco prologi, quemadmodum in A est, haec habent: *Ego Iacobus filius Iosephi* (ita D; C *Ioseph*) *conversans in timore dei perscripsi omnia quae oculis meis ipse vidi fieri in tempore nativitatis* (D om) *sanctae Mariae virginis* (C om) *sive domini* (C om) *Salvatoris: gratias agens deo qui mihi dedit sapientiam in historiis adventus sui, ostendens plenitudinem duodecim tribubus Israel* (D *tribuum*, omisso *Isr.*)

I. In A epistola episcoporum *caput primum*, responsio Hieronymi *caput secundum* dicitur, ita ut iam sequatur *caput tertium*. A quo ordine in edendo recedendum videbatur.

1. *In dieb. illis erat vir:* ita AB; CD *Erat vir* | *in Ierusalem* cum ABD, C *in Israel* | *Ioachim:* A passim *Iohachim*, *Iohachym* | *de* cum A; BCD *ex* | CD *et hic erat* | B om *suarum* | CD *timens deum* | CD *in bonitate* | CD *cura nulla alia erat* | *nisi:* B *quam* | *suorum* et *quorum* cum BCD; A *suarum* et *quarum*, sed idem aliter postea. | *fructibus:* BCD *fructu* | *alebat* cum AB; C *pascebat*, D *pascebat vel alebat* | *omnes timentes:* B *pauperes et timentes* | *et* (cum AD; C om) *dupl. offerens* (C *perferens*) *in timore dei* -- *ministrabant ei* (C *munera in tim. dei egentibus* [et] *in doctr. laborantibus.* D *munera iis qui ministrabant ei in timore domini, egentibus* [et] *in doctrina divina laborantibus*): B *haec munera offerens simpliciter* (dupliciter?). | *Ergo* (C om) -- *sive in ovibus* (C om haec) -- *quascumque* (C *quaecumque*) -- *orphanis, viduis* (C *vid. orph.*) *et* (C om) -- *vero* (C om) - *dabat* (C om) *colentibus* (D praem *in templo domini servientibus et*) *deum* -- *omni domui* (A *omni populo domui*) *suae reserv.:* B *Nam omnem substantiam suam trifarie dividebat: unam partem templo et templi sacerdotibus impertiebat; aliam partem peregrinis et pauperibus erogabat; tertiam sibi et familiae suae usui reservabat. Ita domino iustus et hominibus pius videbatur.*

2. *Haec autem* (B om) *eo* (C *illo*) -- *ei* (BC om) *dominus* (BC *deus*) *greges suos* (B *gregem suum*, C *gregem ipsius*) *ita ut* (B *quod*) *non esset* (B *erat*)

homo similis illi in populo Israel. Hoc itaque inchoavit facere quindecim annorum habens aetatem. Cum esset viginti annorum, accepit Annam filiam Achar uxorem ex tribu sua, id est de tribu Iuda, ex genere David. Cumque simul permansissent per annos viginti, filios aut filias ex ea non habuit.

Caput II.

1 Factum est autem ut in diebus festis inter eos qui offerebant incensum domino staret Ioachim munera sua parans in conspectu domini. Et accedens ad eum sacerdos nomine Ruben dixit Non tibi licet inter sacrificia dei agentes consistere, quia non te benedixit deus ut daret tibi germen in Israel. Passus itaque verecundiam in conspectu populi abscessit de templo domini plorans, et non est domi reversus, sed abiit ad pecora sua secum ducens pastores in montes in longinqua terra, ita ut per quinque menses nullum nuntium potuisset audire de eo Anna uxor eius. 2 Quae dum fleret

---

homo (B *ei*, C om) *similis illi* (B om) -- *Hoc* (C *Haec*) *itaque* (BC *autem*) -- *quind. ann. habens aetatem* (B *cum esset aetatis XV annorum;* C *a quintodecimo aetatis suae anno*) | *Cum esset* (B add *Ioachim*) *viginti ann.* (C *ann. vig.*, B *XXX ann.*) -- *Achar* (cum CB [*Agar*] D [*Aquar*]. A *Ysachar*) *uxorem* (B *in uxorem*) -- *sua, id est* (B *videlicet*) *de tribu Iuda* (B haec om) *ex* (A om, C *e*) | *Cumque simul permansissent* (C *moratus esset cum ea*) -- *filios aut filias* (C om *aut fil.*) -- *habuit* (C *excepit*): B *cumque morati fuissent simul per annos viginti, castum domi coniugium sine liberorum procreatione exercebant. Voverunt tantum, si deus daret eis sobolem, eam se templi servitio mancipaturos: cuius rei gratia et templum domini singulis festis per annum frequentare solebant.*

II, 1. *autem:* A om | *munera sua parans:* C *portans munera sua* | *sacerdos:* C *scriba templi domini*, item D praemisso *sacerdos* | *dixit:* C *ait ad eum* | C *licet tibi* | *agentes* cum AD; C om | *te benedixit:* C *benedixit tibi* | C *de templo dei* | *domi reversus:* C *reversus ad domum suam* | *secum ducens:* C *et duxit secum* | *in montes;* C *inter montes* | C *per quinq. mens. nunquam de eo audire potuisset nec Anna ux. eius*

B sic: *Factum est autem cum enciniorum festivitas appropinquaret, Ioachim cum nonnullis contribulibus suis Ierusolimam ascendit. In ea festivitate* [Isaschar] *ibi pontifex erat: qui, cum* [inter] *ceteros cives suos et Ioachim cum oblatione videret anstantem, despexit eum et eius munera sprevit, interrogans cur inter fecundos infecundus vir* [stare] *praesumeret, dicens munera sua deo indigna posse videri quoniam ipsum prole indignum iudicabat, scriptura dicente maledictum hominem qui non genuisset masculum vel feminam in Israel: prius enim a maledictione sobolis solvendus, et sic* [in] *templum in conspectu domini cum oblationibus esset venturus.*

in oratione sua et diceret Domine deus Israel fortissime, iam quia filios non dedisti mihi, virum et meum quare tulisti a me? Ecce iam quinque menses sunt quod virum meum non vidi. Et nescio ubi iam moratus sit; vel si mortuum scissem, sepulturam eius fecissem. Et dum nimis fleret, ingressa est in pomerium domus suae, prosternens se in oratione, precesque coram domino fudit. Post haec surgens ab oratione, elevans oculos ad deum vidit nidum passerum in arbore lauri, et emisit vocem ad dominum cum gemitu et dixit Domine deus omnipotens, qui dedisti filios omni creaturae, bestiis et iumentis, serpentibus et volucribus et piscibus, et gaudent omnes super filios suos, me solam a benignitatis tuae dono excludis. Tu enim, deus, nosti cor meum, quia ab initio coniugii mei hoc vovisse me confiteor, ut si tu, deus, dedisses mihi filium aut filiam, obtulissem eos tibi in

---

Cuius obprobrii obiectu et pudore confusus Ioachim ad pastores qui cum pecoribus suis pascendis erant secessit: neque enim domum repedare voluit, ne forte a contribulibus qui erant et insimul aderant et haec a sacerdote audierant eodem obprobrii elogio vocaretur. (notaretur? Cf. ad haec totum cap. II. evangelii de nativitate Mariae.) *In deserto enim* (igitur?) *per V menses permansit, ubi pascebantur oves suae: nullum nuntium de eo potuit domina* (Anna?) *uxor eius audire.*

2. C om *sua* et *iam* | *virum et meum quare:* C *quare virum meum* | Haec B ita habet: *Quae tunc in oratione sua dicere coepit Domine deus Israel fortissime, qui mihi filios non dedisti, et si non dedisti, quare virum meum abstulisti mihi?* | *Ecce iam* etc: C *Ecce enim quinq. m. transierunt et virum meum non video.* | *Et nescio -- sepulturam* (A add *ubi*) *eius fecissem:* C *Et nescio ubi mortuus sit, ut vel sepulturam illi fecissem* .. B *Nescio vero si mortuus sit et ubi sepulcrum eius inveniam* | B *fleret nimium* | *ingressa est in pomerium* (ita B; A ut videtur *viduanum*) *domus suae* (B add *cum lacrimis et*) -- *in oratione* (B add *fundensque*) *precesque* (B *preces suas*) -- *fudit* (B om): C *ingressa in interiore domo sua cadens in oratione preces deo fundere coepit* | C *Et post haec* | *elevans oculos:* B *et cum levaret oculos suos* | B *ad dominum* | C *passeris* | B *vocem ad dominum cum gemitu dicens* | *dedisti filios omni* (B *omnibus*) *creaturae* (B *creaturis*): C *omni cr. donasti fil.*; D *omnia creasti, tu dedisti filios* | B om *best. et ium.* (C add *et*) *serp. et vol. et pisc.* (C *serp. pisc. et vol.*) | *et gaudent omnes* (C om): B *omnes facis gaudere* | *super filios suos* (B om): C *super eos*, D *super illis* | *me* (B *et me*) *solam -- excludis:* C *tibi soli gratias ago quia ut voluisti ita ordinasti, ut me solam a benignitatis tuae munere excluderes* | *Tu enim deus* (C *domine*): B *Tu domine* | *quia ab initio - - vovisse me* (ita C; A *me voluisse*) *confiteor, ut si tu, deus* (C *domine*) *dedisses:* B *quia si dedisses* | C om *eos*

templo sancto tuo. [3] Et dum ista diceret, subito ante faciem eius apparuit angelus domini dicens Noli timere, Anna, quoniam in consilio dei est germen tuum: quod enim ex te natum fuerit, erit in admiratione omnibus seculis usque in finem. Et cum haec dixisset, ab oculis eius elapsus est. Illa autem timens et pavens quod vidisset talem visionem et talem audivisset sermonem, demum ingressa in cubiculum iactavit se in lecto, quasi existens mortua. Et tota die ac nocte in tremore nimio ac oratione permansit. [4] Post haec vero vocavit ad se puellam suam et dixit ad eam Vides me viduitate deceptam et in angustia positam, et tu ingredi ad me noluisti? Tunc illa parvo murmure sic respondit dicens Si deus conclusit uterum tuum et virum tuum a te abstulit, quid ego tibi factura sum? Hoc audiens Anna, emittens vocem cum clamoribus flebat.

Caput III.

[1] Eodem tempore apparuit quidam iuvenis in montibus Ioachim, ubi greges suos pascebat, dixitque ad eum Quare non reverteris ad uxorem tuam? Dixitque Ioachim Per viginti annos eam habui, et noluit ex ea mihi deus dare filios. Ego ergo cum verecundia de templo domini exprobratus exivi.

---

3. *ista:* C *haec* | C *dicens ei* | *germen tuum. Quod enim* (C *Et quod*) -- *fuerit:* B *germen quod ex te nascitur* | C *in admirationem* | C *usque ad* | *elapsus:* B *sublevatus* | *Illa autem:* B *Tunc ipsa* | *timens:* C *tremens* | C *talem vidisset* | C *audisset* | BC om *demum* | BC *ingressa est* (C add *in*) *cubiculum et iactavit se* | B *in lectum* | C om *existens* | C *per totum diem et totam noctem* | *ac* (B *et*): C *atque in*

4. C om *vero* | B *Vides* (C *Vidisti*) *in amaritudine et angustia positam et in viduitate desertam* | *et tu* (C add *nec*) *ingr. ad me noluisti* (C *voluisti*): D *et tu quare ad me ingr. nol.* | *parvo* (C *in*) *murm. sic* (C om) *respondit dicens* (C *respondens ait*): B *murmurare coepit dicens* | C *conclusit deus* | B *quid ego factura sum tibi;* C *ego quid tibi fact. sum* | C *Et haec audiens* | *cum clamoribus:* A *cum lacrimis*

III, 1. C *In ipso autem tempore app. iuv. quid. inter montes, ubi Ioach. pasc. gregem suum, et dixit ei* | *Dixitque* (B add *ad eum*): C *et dixit* | C *habui eam, nunc vero quia noluit deus mihi ex ea dare filios, cum verecundia* | *Ego ergo:* B *Sed* | *domini* (C *dei*): B om | *exivi:* A *solus* add *et semper despectus et valde*

Ut quid revertar ad eam, semel abiectus et valde despectus? Hic ergo cum ovibus meis ero: et quamdiu huius seculi deus mihi lucem concedere voluerit, per manus puerorum meorum pauperibus et orphanis et deum colentibus suas partes libenter tribuam. [2] Et cum haec dixisset, respondit ei iuvenis Ego sum angelus dei, qui apparui hodie uxori tuae flenti et oranti, et consolatus sum eam, quam scias ex semine tuo concepisse filiam, et tu nesciens reliquisti eam. Haec in templo dei erit, et spiritus sanctus requiescet in ea: et beatitudo eius erit super omnes sanctas feminas, ita ut nullus possit dicere aliquam ante eam similem ei fuisse, nec post eam futuram in hoc seculo. Propterea descende de montibus et revertere ad coniugem tuam, quam invenies habentem in utero: excitavit enim deus semen in ea de quo gratias referas deo, et semen eius erit benedictum, et ipsa erit benedicta et mater benedictionis aeternae constituetur. [3] Tunc adorans angelum Ioachim dixit ei Si inveni coram te gratiam, sede modicum in tabernaculo meo et benedic servum tuum. Di-

---

abiectus hic cum ovibus meis fui. | B om *semel* | *et valde:* BC *atque* | *Hic ergo* (B *Sed ero*) -- *ero* (B om): *et* (B om) -- *seculi* (B *mundi*) -- *voluerit:* haec omnia C om | *per* (B *et per*) *manus* (C add *autem*) *puerorum meorum* (B add *de bonis meis*) *pauperibus* (C add *viduis*) | B om *et orphanis* | *deum colentibus* (C *col. deum*): B *deum timentibus et excolentibus* | A om *suas* (C post *partes*) | *tribuam:* C *restituam*

2. C *respondit ille iuvenis dicens Ang. dei ego sum* | C om *hodie* | *flenti et oranti, et consolatus:* B *Annae; consolatus* | *quam scias -- concepisse filiam, et* (A *quam*) *tu -- eam* (A *ei*) cum BA, similiterque ut videtur D: C vero *quia* (codex *qui*) *tu nimis eam reliquisti tristem, quam scias ex semine tuo concipere filiam.* | B om *et spiritus -- in ea* | C *erit beat. eius* | C *ita ut nullus possit dicere quia fuit talis antea aliqua, sed et postea nunquam erit ei similis ventura in hoc seculo*.. B *ita quod nulla poterit dicere se similem illi esse.* Praeterea C h. l. add *et semen eius erit benedictum, et ipsa erit benedicta et mater benedictionis aeternae constituetur.* | *Propterea:* B *Et propterea;* CD *Propter quod* | B om *descende de montibus* (CD *monte*) *et* | *quam invenies* (D *et invenies eam*) *hab. in utero* (D add *de spiritu sancto*) cum ABD; C om | *excitavit -- constituetur:* B (cum praecedentibus coniungens) *benedictum semen, et ipsa constituetur mater aetern. bened.* .. C *et referatis ambo gratias omnipotenti deo* (posteriora „*et semen eius*“ etc is iam supra habuerat; vide ante).. D *unde gratias referas deo,* videturque similiter pergere atque A.

3. C *Et adorans eum* | C *gratiam coram te* | *sede modicum:* B add *et comede* | *bene-*

xitque illi angelus Noli dicere te servum sed conservum: unius enim servi domini sumus. Sed et cibus meus invisibilis est, et potus meus a nullo mortali potest videri. Ideo me rogare non debes ut intrem tabernaculum tuum; sed si quid mihi daturus eras, offer domino in holocaustum. Tunc Ioachim accepit agnum immaculatum, dixitque ad angelum Non ausus essem domino holocaustum offerre nisi iussio tua daret mihi pontificium offerendi. Et dixit illi angelus Non ego te ad offerendum invitarem nisi domini voluntatem cognovissem. Cum autem offerret deo Ioachim sacrificium, simul angelus et odor sacrificii cum fumo perrexit ad coelum.

4 Tunc Ioachim in faciem se prosternens ab hora diei sexta usque ad vesperam iacuit in oratione. Videntes autem pueri ac mercenarii eius qui cum eo erant, nescientes qua de causa iaceret, putabant eum esse mortuum; et accedentes vix elevaverunt eum de terra. Quibus cum visionem angeli enarrasset, nimio timore et admiratione impulsi eum hortabantur ut sine mora visionem angeli perficeret et ad suam coniugem velociter remearet. Cumque Ioachim in animo suo revolvendo cogitaret si reverteretur an non, contigit ut sopore gravaretur, et ecce angelus, qui ei vigilanti iam appa-

---

dic: BC add *me* | C *Et dixit* | *te servum:* C *servum tuum* | *conservum* cum B; C add *meum*, A *tuum me facias* | C *domini servi* | *Sed et:* C *Nam* | C *ab hominibus mortalibus videri non potest* | BC *Et ideo* | C *non debes tu me hoc rogare -- in tabernaculo tuo* | *si quid:* BC *quod* | *daturus eras* (C *er. dat.*): B *dat. es* | BC *tu* (B om) *in holocaustum offeras* (B *off. in hol.*) *deo* | *immaculatum:* B add *et omnium agnorum pinguissimum* | C *et dixit* | C *Ego non essem ausus offerre holoc.* | *illi:* C *ei* | C *Nec ego* | B om *ad offer.* | *domini voluntatem* (A *voluptatem*): C *volunt. dei* .. B add *esse* | A *agnovissem* | C *Factum est autem cum offerret deo sacrificium* | *angelus et odor:* C *cum odore* | *cum fumo:* D om; C praem *quasi* | C *ad coelos*

4. C -- *cecidit in faciem suam ab -- et iacuit usque ad vesperam.* | B *ab hora diei VII. usque ad vespertinam in oratione permansit* | *Videntes autem -- qua de causa* (B add *ita*) *iaceret -- de terra:* C *Venientes autem pueri eius et merc. nescientes quid causae esset expaverunt, et putantes quod ipse se vellet interficere accesserunt ad eum, et vix eum elev. a terra* | *vis. ang. enarrasset:* C *enarr. quae vidisset* | *nimio timore:* C *stupore nimio.* Praeterea A praem *cum* | C *atque velociter ad -- remearet* | C *haec in animo suo disceteret, si reverti deberet* | B *aut non* | *contigit* (C *factum est*) *ut* (C add *a*) *sopore gravaretur* (C *teneretur.* D *ut soporaretur*): haec B om | *et* (B om) *ecce:* A *Dumque dormisset, ecce* | C *angelus*

ruerat, apparuit ei in somnis dicens Ego sum angelus qui a deo custos tibi datus sum: descende securus et revertere ad Annam, quia misericordiae quas tu et Anna uxor tua fecistis in conspectu altissimi recitatae sunt; vobisque deus talem dabit fructum qualem ab initio nunquam habuerunt prophetae nec sanctus aliquis nec habituri sunt. Cum autem Ioachim evigilasset a somno, omnes gregarios ad se vocavit eisque somnium indicavit. Illi vero adoraverunt dominum et dixerunt ei Vide ne ultra angeli dicta contemnas. Sed surge proficiscamur hinc, et pascentes greges lento gradu redeamus.

5 Qui cum spatio triginta dierum morando revertentes iam prope essent, ecce angelus domini stanti Annae et oranti apparuit dicens ei Vade ad portam quae dicitur porta aurea, et occurre viro tuo in via, quia hodie ad te veniet. Illa ergo festinanter perrexit ad eum cum puellis suis, et deprecando dominum stans in porta diu expectabat eum. Quae cum nimia expectatione deficeret, elevans oculos vidit procul Ioachim venientem cum pecoribus; et occurrens illi ad collum eius se suspendit, agens gratias deo et dicens Vidua eram,

---

domini qui app. ei vigil. | C *datus sum tibi custos* | *ad Annam:* B add *uxorem tuam* | *misericordiae:* B *orationes* | B *quas tu et ipsa fecistis;* C *quas fecisti tu et uxor tua* | *vobisque* (B *vob. enim*) -- *sanctus aliquis:* C *et tale datum est vobis germen quale nunquam ab initio nec prophetae nec sancti habuerunt* | C *Et factum est cum evigilasset Io. a somno* | *omnes gregarios* (C *greg. suos*): BD *secretarios suos* | *eisque somn.* (B add *huiusmodi*) *indicavit* (B *recitavit*): C *et indic. eis somn. suum* | C *At illi* | *adorav. dominum et dix. ei* cum C; A *deum adorav. atque dixerunt* | *Vide* (B praem *Ioachim*) *ne ultra angeli dicta contemnas* (C *cont. angelum dei*): A *Vade* (Vide?) *et iam dictum* (videtur) *angeli ne cont.* | *proficiscamur hinc* (C om): B *hinc et prof.* | *redeamus:* B *reducamus.* C sic: *et lento gradu pascentes eamus.*

5. C *Cumque triginta dies ambulantes essent iam prope, apparuit Annae in oratione stanti ang. dom. dicens ei* | *Vade:* solus A add *et ascende in Ierusalem* | *quae dicitur* (C *vocatur*) *porta* (C om) *aurea:* B *auream* | *in via, quia hodie:* B *in via qua,* C *quoniam* | C *veniet ad te hodie* . . B *ad te venit* | *Illa ergo festinanter* (B *surgens festinavit atque laetissime*) *perrexit* (A praem *currens? occurrens? surgens?*) -- *expectabat eum:* C *At illa festinanter perrexit cum puellis suis, et coepit in ipsa porta stans orare* | *Quae* -- *deficeret:* C *Et cum diutius exspectaret et longa exspectatione deficeret* | C *oculos suos* | C om *procul* | C *cum pecor. suis* | *et occurrens* - - *suspendit* (B add *ipsum amplexando cum osculo*) *agens* - - *dicens* (B *et gratias agendo domino dixit*): C *occurrensque Anna suspendit se in collo eius gratias agens deo et dicens* | B *Vidua eram, et per dei gratiam iam* |

et ecce iam non sum; sterilis eram, et ecce iam concepi. Itaque adorato domino domum sunt ingressi. Hoc audito factum est gaudium magnum vicinis omnibus et notis eius, ita ut universa terra Israel de ista fama gratularetur.

Caput IV.

Post haec autem expletis mensibus novem peperit Anna filiam, et vocavit eam Mariam. Quam cum tertio anno ablactasset, abierunt simul Ioachim et Anna uxor eius ad templum domini, hostias deo oblaturi, tradentes infantulam nomine Mariam in contubernio virginum, in quo die et nocte virgines in dei laudibus permanebant. Quae cum posita esset ante foras templi, ita veloci cursu ascendit quindecim gradus ut penitus retrorsum non respiceret, neque, ut solitum est infantiae, parentes requireret. Unde parentes eius solliciti uterque infantem requirentes, pariter ambo stupuerunt, quousque eam invenerunt in templo, ita ut et ipsi templi pontifices mirarentur.

---

sterilis eram (C om) -- *iam* (CD om) *concepi* (C *concipiam*) | *Itaque* -- *hoc audito factum est:* C nil nisi *Et factum est* | C *gaudium cum omnibus notis et affinibus eorum* | *ita ut* (A add *in*) -- *de ista* (A *ex hoc*) *fama gratul.*: B *ita quod de hoc gratulabantur universa terra.*

IV. *Post haec autem expletis* (D *completis*) *mensibus novem* (B *IIII mensibus*) -- *filiam:* C *Post* -- *concepit Anna expletisque mensibus novem peperit filiam* | *eam:* C *nomen eius* | *Quam cum tert. anno* (A add *eam*) *ablactasset:* C *Cum autem t. a. perlactasset eam* | *hostias* -- *nomine Mariam:* C *et offerentes hostias domino tradiderunt infantulam suam Mariam* | *in quo die et nocte virgines:* C *quae die noctuque* | C *manebant* | C *ante templum domini, quindecim gradus ita cursim ascendit, ut penitus non aspiceret retrorsum, et* (D *nec*) *ut solitum est* (D *ut solet*) *parentes* (D add *suos*) *requirere* (D *requireret*). B sic: *Nam* (praecedunt similia cum his: *Erant autem circa templum iuxta quindecim graduum psalmos quindecim ascensionis gradus,* cf. evang. de nativ. Mar. cap. 6.) *templum in monte erat, et ibi erat altare constructum holocausti, quod foris secus* (forinsecus?) *adiri nisi gradibus non valebat. Cumque ipsi vestimenta quae in itinere habebant exuerent et ex more mundioribus se vestimentis induerent, virgo domina Maria sigillatim gradus sine ducentis manu ac elevantis adscendit.* | *Unde parentes* -- *mirarentur:* B *Unde parentes pariter stupuerunt, et ipsius templi pontifices admirati sunt vehementer ..* C *In quo facto omnes stupore attoniti tenebantur, ita ut pontifices templi mirarentur.*

Caput V.

Tunc Anna repleta spiritu sancto in conspectu omnium dixit Dominus deus omnipotens exercituum memor factus verbi sui visitavit plebem suam in bona visitatione et sancta, ut gentes quae insurgebant in nos, corda eorum humiliet et ad se convertat: aures suas precibus nostris aperuit: exclusit a nobis omnium exultationes inimicorum nostrorum. Sterilis facta est mater, et genuit exultationem et laetitiam Israel. Ecce posita munera offerre domino meo, et non potuerunt a me prohibere inimici mei. Deus autem convertit cor eorum ad me, et ipse dedit mihi gaudium sempiternum.

Caput VI.

[1] Erat autem Maria in admiratione omni populo Israel. Quae cum trium esset annorum, tam maturo gressu ambulabat, tam perfectissime loquebatur tamque assidue in dei laudibus vacabat ut omnes super ea stuperent et admirarentur; et quia non infantula putabatur esse, sed ut adulta quasi

V. *Tunc Anna* etc: h. l. codex A capite V. pergit, quod inchoavit verbis *Post haec* etc | *Dominus deus omnipotens* (C om) -- *factus* (C add *est*) *verbi sui* (C add *et*) *pleb. suam* (item D; C *populum suum*) *in* (C om) *bona* (C om) *visit. et sancta* (C *visit. sa. sua*) -- *in nos, corda eorum humiliet et ad se convertat* (C *in nos, humiliet et convertat cor eorum ad se*; D *in nos, in humilitate corda eorum converterentur*): B *Domine deus omnipotens, qui eras et qui es, memor factus es verbi tui sancti et visitasti plebem tuam* -- *sancta, ut converteres corda gentium ad salutem et excluderes exultationes earum* (sic) *qui non crediderunt* (*credid.*: ita videtur) | *aures suas* (B *tuas*) *prec. nostr. aperuit* (C ante *aures*; B *aperuisti*) | *exc.* (C *et exc.*) -- *omnium* (C om) *exultationes* (C *insult.*) *nostr.*: B om | B *Quae fueram sterilis, mater facta sum; exult. et laetit. genui in Isr.* | C *laetitiam in Israel* | *posita munera offerre*: C *potero off. mun.* | C om *meo* | *et non potuerunt a me prohibere*: C *et* (?) *qua re me prohibere volebant* | *Deus autem convertit* (B *convertat*) *cor* (B *corda*) - - *et ipse dedit mihi* (pro his B *detque*) *gaud. sempit.* (B *gaud. suum cognoscere*: D *Dominus convertat corda eorum ad me et det nobis gaud. sempit.* . . C *Dom. enim evertit eos a me, et dedit mihi gaud. semp.*

VI, 1. *in admiratione*: B *in expectatione* | C om *Israel* | *Quae cum trium* (B *V*) - *loqueb.* (B om) *tamque assidue* (pro his B *semper*) - *admirarentur*: C *quia cum trium esset annorum, maturo gr. ambulabat* (D *incedebat*), *et ita perfectiss. in dei laud. permanebat* (D *vacabat*) *ut omnes stupore et admiratione subiacerent* | *et quia*: C *quia* | D *non ut infantula* | *putabatur esse* (C om *esse*): B *esset* | *sed ut adulta* (B om *ut ad.*) *quasi ann. triginta*: C *sed* (D add *ut*) *magna et quasi*

annorum triginta: ita orationi insistebat. Eratque in tantum speciosa et splendida eius facies, ita ut vix aliquis in illius vultum posset intendere. Insistebat autem operi lanifico, ut omnia quae mulieres antiquae non poterant facere, ipsa in tenera aetate posita explicaret. [2] Hanc autem regulam sibi statuerat ut a mane usque ad horam tertiam in oratione persisteret; a tertia usque ad nonam textrino se opere occuparet: a nona vero iterum insistebat orationi. Ab oratione non recedebat usque dum illi angelus dei appareret, de cuius manu escam accipiebat: et ita maius et melius in opere dei proficiebat. Deinde cum seniores virgines a dei laudibus vacarent, ipsa nihil vacabat, ita ut in laudibus et in vigiliis dei nulla prior ea inveniretur, nulla in sapientia legis dei eruditior, in humilitate humilior, in carminibus elegantior, in omni virtute perfectior. Erat quidem constans, immobilis, immutabilis, et quotidie in meliora proficiens. [3] Hanc irascentem nullus vidit nec maledicentem audivit. Omnis autem eius sermo erat ita gratia plenus ut cognosceretur in lingua esse eius deus. Semper in oratione et perscrutatione legis insi-

---

iam plena annorum (D *triginta iam annorum*) | C *in oratione consistebat* | *Eratque in tantum* -- *posset intendere:* C *Etiam resplendebat facies eius sicut nix, ita ut vix possent in eius vultum intendere;* B om | *Insistebat autem* (A *ergo*) *operi* (C *ad opus*) *lanifico* (C *lanificii*) *ut* (CD *et.* B add *ab omnibus videretur sapientiam habere, ita quod*) *omnia* (D *opera*) *quae* -- *ipsa* (C *ista*) -- *explicaret* (C *explicabat*, D *explebat*)

2. *statuerat ut:* B *instituerat, quam diligentissime observabat, videlicet* | *a mane:* D *a prima* | *in orat. persisteret:* C *orationibus insisteret*, B *orationi instabat* | *a tertia:* C add *autem* | *textrino* (A *testrino*) *se opere occuparet* (A *op. se occupasset*): B *lanifico et aliis operibus permanebat* | *vero:* C add *hora* | C om *insistebat orationi* | C *donec ang. domini ei* -- *acciperet* | *et ita* (B *et totum quod in templo dei* [ei?] *dabatur pauperibus ministrabat, et sic*) *maius et mel. in* -- *proficiebat:* C *ut melius atque melius in dei amore proficeret* | *Deinde cum* -- *vacabat:* C *Denique cum senioribus virginibus in dei laudibus ita docebatur* | *ita ut* -- *inveniretur:* C *ut iam nulla ei in vigiliis prior inv.* | *nulla in:* C *in* | *in humilitate* -- *carminibus* (C add *Davidicis*) *eleg.* (C add *in caritate gratiosior, in castitate purior*)*;* B *et in caritate gloriosior et in canticis et carminibus elegantior et* | *quidem:* C *enim* | *constans:* D *casta* | *et* (C *atque*) *quotidie in* (C *ad*) *meliora* (B *de bono in melius*) *proficiens* (D *proficiebat*, C *proficiscebatur*)

3. C *Hanc maledic. nunquam ullus audivit, hanc irasc. nunquam ullus vidit* | *esse eius* (D *eius esse*) *deus:* solus C *eius dei veritas* | C *vel scrutatione legis dei*

stebat, et sollicita erat ne aliquo sermone peccaret circa socias: deinde timebat ne quid in risu aut pulcrae vocis sono committeret, aut aliqua iniuria aut superbia circa parem suam existeret elata. Sine intermissione dominum benedicebat; et ne forte vel in salutatione sua a dei laudibus cessaret, si quis eam salutabat, illa pro salutatione *Deo gratias* respondebat. Quod primum exiit ab ea quod homines, cum se invicem salutarent, *Deo gratias* responderent. Esca quam quotidie de manu angeli accipiebat ipsa tantum se reficiebat; escam vero quam a pontificibus consequebatur pauperibus dividebat. Frequenter videbantur cum ea angeli dei loqui, et diligentissime obtemperabant ei. Si quis de infirmantibus eam tetigisset, eadem hora salvus ad domum remeabat.

Caput VII.

Tunc Abiathar sacerdos obtulit munera infinita pontificibus ut acciperet eam in uxorem filio suo. Prohibebat autem eos Maria dicens Non potest fieri ut ego virum cognoscam aut me vir cognoscat. Pontifices autem et omnes eius affines dicebant ei Deus in filiis colitur et in posteris adoratur, sicut semper fuit in filiis Israel. Respondebat autem Maria et dicebat eis Deus in castitate colitur, ut primo omnium com-

---

permanebat | C *et erat sollicita circa socias suas, ne aliqua ex iis vel in uno sermone peccaret, ne aliqua in risu exaltaret sonum suum, ne aliqua in iniuriis aut in superbia circa* (D *iniuriosa aut superba erga*) *patrem suum aut* (D *et in*) *matrem existeret.* | C *benedicebat deum* | *vel in* (C om *haec*) *salut. sua:* D *in sal. sua vel aliqua* | *cessaret:* C *tolleretur* | *salutabat:* A *salutare volebat* | C *pro salutatione sua* | *Quod primum:* C *Denique primum* | *quod* (D *ut*) *homines* -- *responderent:* C *ut cum resalutent homines sancti, deo gratias dicant* | *Esca* (D add *vero*) *quam* -- *ipsa tantum se* (pro his D *ipsam*) *reficiebat:* C *Quotidie esca quam de manu angeli accipiebat ipsa tantum reficiebatur* | *escam vero quam a pontif.* (C add *templi*) -- *dividebat:* D *illud autem quod* -- *erogabat* | *videbantur* (D *videbatur*) -- *angeli* (D *angelus*) *dei* (C om) *loqui* | *et diligentissime:* C *et quasi carissime* | C *Si quis autem* | C *salvus ad dom. suam cad. hora revertebatur*

VII. *Abiathar:* A *Abiacar*, B* *Abichar* (correctum videtur Abiachar), D *Abyacar.* Similiter codd. differunt alibi; sed vide quae quovis loco notavimus. | C *eam filio suo tradendam uxorem* | C *ut aut ego virum* | *aut me vir cognoscat:* C *aut a viro cognoscar* | *in filiis:* C *a filiis* | *et in:* C *exin in* | C *in populo Israel* | C *Respondens autem Maria dixit illis Deus castitate primo omnium probatur*

probatur. Nam ante Abel nullus fuit iustus inter homines, et ipse per oblationes placuit deo, et ab eo qui displicuit inclementer occisus est. Duas itaque coronas oblationis accepit et virginitatis, quia in carne sua pollutionem non admisit. Helias vero cum esset in carne, in carne assumtus est, quia carnem suam virginem custodivit. Ego autem ab infantia mea in templo dei didici quod satis cara possit esse deo virginitas. Et ideo quia carum deo possum offerre, statui ei in corde meo ut virum penitus non cognoscam.

Caput VIII.

[1] Factum est autem cum XIIII aetatis annos haberet, et hoc esset occasio quae Pharisaeos faceret dicere, iam consuetudinem adesse quod femina in templo dei illius aetatis

---

aut colitur (D *colitur, ut comprobatur*) | C *et iste pro oblatione* | *et ab eo:* C *ab eo autem* | *itaque:* C *tamen* | C *accepit* (D *a David* [?] *accepit*), *oblationis* | C *in carnem suam nunquam pollut. admis.* | *Helias vero:* C *Denique et Helyas* | *cum esset* (D add *virgo*) *in carne, in carne* (alterum *in carne* de coniectura addidi) *assumtus est* .. A *cum in carne* [esset, in carne] *rattus* (assumtus? assumtus esse ratus?) *est* | C *Haec ego didici in templo domini ab infantia mea quod deo cara esse possit virgo. Ideo hoc statui in corde meo* etc

B hoc capite a codd. reliquis ita differt ut post verba *in uxorem filio suo*, statim addat initium capitis VIII. in hunc modum: *Factum est autem cum XII aetatis annos haberet, et fama esset ac consuetudo talis quod, postquam ad legitimam aetatem perveniebant virgines in templo domini commorantes, accipere debebant in coniugio viros suos, inventum est tale consilium ut mittatur praeco per omnes tribus Israel, ut in templo domini convenirent in unum pontifices.* Iamvero sic pergit: *At omnes virgines Mariae affines, timentes ne propter pulcritudinem eius aliquis iuvenis ipsam seduceret, monebant ipsam ut virum acciperet de maioribus Israel. Tunc ipsa respondens dixit Non potest hoc fieri quod virum cognoscam vel vir cognoscat me. At illae dixerunt ei Timemus ne propter pulcritudinem tuam, nisi cognoscaris a viro et nubaris secundum quod aliae virgines te in templo domini praecedentes fecerunt, aliquis iuvenis subducat te. Respondit eis virgo Maria Deum in castitate colitura et veneratura sum perpetuo. Nam ante Abel nullus erat inter homines iustus, et ipse per oblationes placuit deo; et cum esset occisus quod* (occis. ab eo qui?) *domino displicuit, duas coronas accepit a domino, oblationis et virginitatis, quia in carne sua pollutionem non fecit, quia in virginitate custodivit eam. Ego ab infantia mea virginitatem meam deo obtuli* [et] *in corde meo statui ut virum penitus non cognoscam.* Iamvero sequuntur haec: *Interea cum universus populus convenisset* etc, de quibus vide infra ad cap. VIII.

VIII, 1. *cum XIIII* (BD *duodecim*) *aetatis* (D om) *ann. haberet:* C *ut quartus decimus annus aetatis ei accederet* | C *et esset occasio qua Pharisaei dicerent* | *iam consuet. adesse quod* (*quod* in codice deest) -- *morari:* C *iam pro consuetu-*

non possit morari, invenitur tale consilium ut mittatur praeco per omnes tribus Israel, ut omnes die tertia convenirent in templum domini. Ut autem universus populus convenerat, surrexit Abiathar pontifex et ascendit in altiorem gradum, ita ut ab omni populo audiri et videri posset; et facto silentio magno dixit Audite me, filii Israel, et auribus percipite verba mea. Ex quo aedificatum est istud templum a Salomone, fuerunt in eo filiae regum virgines et filiae prophetarum et summorum sacerdotum et pontificum; et magnae exstiterunt et admirabiles. Ut autem pervenerunt ad legitimam aetatem, viris datae sunt in coniugium et secutae sunt priorum suarum ordinem, et deo placuerunt. A sola autem Maria novus ordo vivendi inventus est, quae promittit deo se virginem permanere. Unde mihi videtur ut per interrogationem nostram et responsionem dei studeamus cognoscere cui debeat custodienda committi. [2] Tunc placuit iste sermo omni synagogae. Et missa est sors a sacerdotibus super duodecim tribus, et cecidit sors super tribum Iuda. Dixitque sacerdos Insequenti die quicumque sine uxore est veniat et deferat virgam in manu sua. Unde factum est ut Ioseph cum iunioribus virgam deferret. Cumque tradidissent summo pontifici virgas suas, obtulit sacrificium domino deo, et interrogavit dominum. Et dixit dominus ad eum Intromitte virgas omnium in sancta

---

dine foeminam in templo dei orare non posse (D *non posse morari*) | C *Et inventum est tale -- praeco mitteretur per totas -- die tertia* (D *die octava.* A vero *die tertia* [hora?] *octava*) *in t. d. convenirent* | C *Cum autem - - convenisset* | *Abiathar:* A *Abyathar*, B *Isacar* | C *ascendit in altioribus gradibus ..* B *in eminentiori gradu ascendit* | C *audiri potuisset et videri* | *verba mea:* B add *quae loquor ad vos* | C *templum hoc* | B *LXX fuerunt in eo* | C *in eo regum virgines filiae et prophetarum* | C *magn. ac mirab. exstit.* | *ut autem pervenerunt* (D *venerunt*): C *tamen venientes* | C *viros in coniugio sunt adeptae, et secutae priorum suarum* (A *suorum*) *ordinem deo placuerunt* | C *Nunc vero apud Mariam novus ordo placendi domino - - se deo in virginitate permanere* | *videtur:* B *bonum videtur* | C *ex interrogatione nostra et responsis dei possimus agnoscere* | B in fine add *ne aliquis eam decipere possit.*

2. *tribus:* C add *Israel* | C *Iudae* | *quicumque:* B add *de tribu Iuda* | *ut Ioseph:* B add *cum non haberet uxorem, nolens mandatum sacerdotis contemnere* | C *cum iuvenibus* | C *virg. deferr. suam* | *summo* (C om) *pontifici:* B add *Isacar*, item post *sacrificium* | *domino deo:* C om *domino* | C *omnium virgas* | *in:* A *inter*,

sanctorum dei, et ibi maneant virgae. Et praecipe eis ut mane veniant ad te ad recipiendas virgas suas: et ex cuius cacumine virgae egredietur columba et volabit ad coelos, in cuius manu virga reddita dederit hoc signum, ipsi tradatur custodienda Maria.

3 Altero vero die cum maturius convenirent universi, et facta oblatione incensi, ingressus pontifex in sancta sanctorum protulit virgas. Cumque singulis erogasset et ex nulla virga exisset columba, induit se pontifex duodecim tintinnabulis et veste sacerdotali, et ingressus in sancta sanctorum incendit sacrificium et effudit illic orationem. Apparuitque angelus dei dicens Est hic virga brevissima quam pro nihilo computasti, illamque cum ceteris posuisti, sed cum ceteris non protulisti: hanc cum tu protuleris et dederis illi cui est, in ipsa apparebit signum quod locutus sum tibi. Erat illa virga Ioseph, et quia senex tanquam abiectus erat ut non posset accipere eam, sed nec ipse voluit requirere virgam suam. Cumque staret humilis et ultimus, pontifex clara voce clamavit ad eum dicens Veni Ioseph et accipe virgam tuam,

---

C *intra* | BC om *dei* | *et ibi man.* (C add *omnium*) *virgae:* B *et super altare maneant* | *et praecipe* -- *virgas suas:* B *et tunc venientes ceteri ad te per te recipiant* | *Et ex cuius* (C om; Thi post *cacumine* suppleri voluit *unius*) -- *ad coelos: in cuius* (C add *autem*) -- *ipsi* (A *sibi*) -- *Maria:* B *Et in cuius virga hoc signum apparebit, videlicet illa quae fronduerit et nuces protulerit, et de cuius cacumine egredietur columba et volabit ad coelos, illi tradas Mariam.*

3. *Altero vero* (D *autem*) *die cum maturius* (D *mane*) *conv. universi* (D *univ. conv.*) *et* (D om) *facta:* C *Factum est autem ut altero die maturius venirent universi, et facta* | *in* (C *intra*) *sanct. sanctorum:* B add *et facta oratione* | C *pertulit* (?) | *Cumque singulis* (D add *virgas suas*) *erogasset:* C *Cumque erogasset singulas ad tria millia virgas* | *ex nulla* (C add *earum* omisso *virga*) -- *columba:* B add *solus Ioseph, qui senex et despectus inter iuvenes existebat nec volebat requirere virgam suam, remansit: tunc Abiachar* | *pontifex:* C praem *Abiathar* | B om *incendit sacrif.* | *et effudit illic orationem* (B *orat. fudit ad dominum*). *Apparuitque:* C *Et effundente illo orationem apparuit ei* | C om *dei* | C *simul cum ceteris* | C om *sed cum cet. non protulisti* | C *hanc tu dum tuleris et dederis, in ipsa* | C *Erat autem haec virga Ioseph, eratque ipse abiectus habitus quoniam senex erat* (D *Ioseph qui senex abiectus erat*); *et ne forte cogeretur accipere eam, requirere noluit virgam suam:* B haec omnia om | *Cumque staret etc:* B *Cumque Abiachar pontifex Ioseph humilem ac ultimum stantem videret* | C *ultimus, voce magna cl. ad eum Abiathar*

quia tu expectaris. Et accessit Ioseph expavescens quia summus pontifex cum clamore nimio vocaret eum. Mox autem ut extendit manum accepit virgam suam, et statim de cacumine eius egressa est columba nive candidior, speciosa nimis; et diu evolans per templi fastigia petivit denique coelos.
4 Tunc universus populus congratulabatur seni dicentes Beatus factus es tu in senectute tua, pater Ioseph, ut idoneum te deus ostenderit ad accipiendam Mariam. Et cum sacerdotes dixissent ei Accipe eam, quia ex omni tribu Iuda tu solus es electus a deo, Ioseph coepit adorare eos cum verecundia dicens Senex sum et filios habeo, ut quid mihi infantulam istam traditis, cuius etiam aetas minor est nepotibus meis? Tunc Abiathar summus pontifex dixit ad eum Memor esto, Ioseph, quemadmodum Dathan et Abiron et Core perierunt, quia voluntatem dei contemserunt. Ita tibi eveniet si hoc quod tibi a deo iubetur contemseris. Respondit ei Ioseph Ego quidem voluntatem dei non contemno, sed custos eius ero, quousque hoc de voluntate dei cognoscam, quis possit eam habere ex filiis meis coniugem. Dentur illi aliquae virgines ex sodalibus eius ad solatium, cum quibus interim degat. Respondit Abiathar pontifex dicens Virgines quidem quinque ad eius solatium dabuntur, quousque dies

---

pontifex dicens | C om *Ioseph* | C *quoniam tu* | *quia:* C *quod* | C *vocasset* | C *Mox autem extendens manum ut suam virg. acciperet, statim de cac. virgae* | C *volans diu* -- *fastigium* | C om *denique*

4. C *dicens* | C om *pater Ioseph* | *ut idoneum* -- *ostenderit* (D *-deret*) *ad accip.* (B add *virginem*) *Mariam:* C *et deus te idoneum elegit ad acc. M.* | C *Cum autem sacerd. dicerent ei* -- *quia ex omnibus beatus solus tu a deo electus es; tunc coepit adorare et rogare eos Ioseph atque cum verecundia dicere Senex* | *cuius etiam* (B om) -- *nepotibus meis* (B *nepotum meorum*)*:* C om | *Abiathar:* A *Abyatar*, B *Abyachar* | C om *ad eum* | *Abiron:* A *Abyram*, B *Biron* | *et Core* (A *Chore*) cum ABD; C om | B *voluntatem domini* | *Respondit:* C *Et dixit* | *Ego quidem* (D om) *vol. dei* (D *domini*) | *sed* (D add *quia*) *custos eius* (B *istius infantulae*) *ero* -- *de* (D om) *voluntate dei cognoscam* (D *cognosci possit*) *quis possit* (D *poterit*) -- *coniugem:* C (prioribus omissis) *si cognoscere possim quis eam possit* etc | *Dentur* (B add *ergo*) *illi* (D *ei*, C om) *aliq. virgines* (C *virg.* post *eius*) *ex sod. eius* (D haec om) *ad solatium* (D ante *aliquae;* C om | *interim:* D *interea* | *Resp. Abiathar* (sic h. l. etiam A; B *Abyachar*) *pont. dicens:* C *Iterum Abi. pont. dixit* | C om *quinque*

statutus veniat in quo ipsam accipias: non enim poterit alii in matrimonium copulari.

5 Tunc Ioseph accepit Mariam cum aliis quinque virginibus, quae essent cum ea in domo Ioseph. Erant autem istae virgines Rebecca, Sephora, Susanna, Abigea et Cael: quibus datum est a pontifice sericum et hyacinthus et byssus et coccus et purpura et linum. Miserunt autem inter se sortes quid quaeque virgo faceret: contigit autem ut Maria purpuram acciperet ad velum templi domini. Quam cum acciperet, dixerunt ei illae virgines Cum tu sis ultima et humilis et minor omnibus, purpuram meruisti accipere et obtinere. Hoc autem dicentes quasi in fatigationis sermone coeperunt eam appellare virginum reginam. Dum ergo haec agerent inter se, apparuit angelus domini in medio illarum dicens illis Non erit sermo iste in fatigationem missus sed in prophetationem verissimam prophetatus. Expavescentes ergo in conspectu angeli et in verbis eius, rogaverunt eam ut indulgeret eis et oraret pro eis.

Caput IX.

1 Altera autem die dum Maria iuxta fontem staret ut urceolum impleret, apparuit ei angelus domini dicens Beata es, Maria, quoniam in utero tuo habitaculum parasti domino.

---

ipsam: C *tu eam* | *accipias:* B add *in uxorem*

5. *in domo Ioseph:* C *in domo sua* | *Rebecca* ex C; A *Reutha*, B *Retram* | *Sephora* (D *Sefora*): B *Sophera*, C *Sephiphora* | *Cael* cum A; B *Agabel*, C *Zahel* | C *a pontificibus* | *sericum:* A *siricum* | *et hyacinthus* (A *iacintus*) *et byssus* (A *biss.*) *et coccus* (A *cocus*): C *iacinthum* (D *iacinctum*) *et* (D praem *coccinus*) *byssum* | C *unaquaeque* | C *et factum est ut Maria purpuram nendam* | D *quam cum accepisset* | *illae:* A *aliae* | *Cum tu sis - - virginum reginam:* C *Cum iunior tu sis* (D *tu sis minor*) *omnibus, purpuram obtinere meruisti. Et hoc dicentes quasi in fatigationem sermonis reginam virginum eam app. coep.* B vero sic: *Filiae regum sumus, et tu cum minor sis, purpuram quasi regina nostra accipere meruisti et obtinere. Et tunc coeperunt eam app. reginam.* | C *Cumque haec inter se agerent* | *illarum:* AC *eorum* | *dicens illis:* C *et dixit* | *prophetationem:* C *probationem* | D *prophetantis* | C *Expaverunt autem in - - eius, et coeperunt rogare Mariam - - rogaret pro eis.*

IX, 1. C *dum staret iuxta fontem, apparuit* | A *dicens illi* | *Beata es - - in utero tuo* (ita AB; C *in mentem tuam*) *habitaculum* (B *habitationem*) *parasti*

Ecce veniet lux de coelo et habitabit in te, et per te universo mundo resplendebit.

[2] Iterum tertia die dum operaretur purpuram digitis suis, ingressus est ad eam iuvenis, cuius pulcritudo non potuit enarrari. Quem cum vidit Maria, expavit et contremuit. Cui ille ait Ave Maria, gratia plena, dominus tecum; benedicta tu in mulieribus, et benedictus fructus ventris tui. Quae cum audivit, tremuit et expavit. Tunc angelus domini adiunxit Noli timere, Maria; invenisti gratiam apud deum: ecce concipies in utero et paries regem, qui non solum terram implet sed coelum, et regnat in secula seculorum.

Caput X.

Cum haec agerentur, Ioseph in fabricandis tabernaculis regionum maritimarum erat opere praeoccupatus: erat enim ligni faber. Post vero menses novem reversus est in domum suam et invenit Mariam praegnantem. Unde totus in angustia positus contremuit et exclamavit dicens Domine deus, accipe spiritum meum: quoniam melius est mihi mori quam amplius vivere. Cui dixerunt virgines quae cum Maria erant Quid ais, domine Ioseph? Nos scimus quoniam vir non tetigit eam; nos sumus testes quoniam virginitas et integritas perseverat in ea. Nos custodivimus super eam: semper in

---

(BC *praeparasti*) *domino* (C ante *praepar.*): D om | C *ut habitet in te et per te universum mundum resplendeat.*

2. *Iterum* (C *Item*): h. l. A novum caput (et quidem X.) habet. | *Quem cum vidit:* D *Quem videns*, C *Tunc* (Hunc?) *videns* | *Ave Maria -- tecum* (post haec A habet *etc* et pergit *Noli timere.* Sed B et D textum plene exhibent.); *benedicta -- Quae cum -- adiunxit* (*Quae* usque *adiunxit* ex B sunt; D non habet.): haec omnia C om | *in utero:* C om; B add *de spiritu sancto qui obumbrabit tibi* | *regem:* B add *et vocabitur nomen eius Emanuel* | C *qui imperat non solum in terra sed etiam in coelis, et regnabit in sec. sec. amen.*

X, 1. C *Cum autem haec ag., Ios. in Capharnaum maritima erat in opera* (D *opere erat lignorum*) *occupatus: erat enim faber ligni* (D *lignarius*) | *Post vero -- et invenit:* C *ubi moratus est mensibus novem. Reversusque in d. suam invenit* | *Unde -- Domine deus* (B add *meus*): C *et totus contremuit, et positus in angustia exclamavit et dixit Domine domine* | C om *amplius* | *virgines:* B *quinque virg.*, C *virg. illae* | C om *Quid ais, dom. Io.* | *nos sumus testes -- in ea:* C *nos scimus quia integritas et virg. in ea immaculata persev.* | *Nos cust. super eam:*

oratione nobiscum permansit; quotidie angeli dei cum ea loquuntur; quotidie de manu domini escam accepit. Nescimus quomodo fieri possit ut sit peccatum aliquod in ea. Nam si suspicionem nostram tibi vis ut pandamus, istam gravidam nemo fecit nisi angelus domini. [2] Ioseph dixit Ut quid me seducitis ut credam vobis quoniam angelus domini impraegnavit eam? Potest enim fieri ut quis se finxerit angelum domini et deceperit eam. Et haec dicens flebat et dicebat Qua fronte ad templum domini respiciam, aut qua facie visurus sum dei sacerdotes? Quid facturus sum? Et haec dicens cogitabat ut fugiens dimitteret eam.

Caput XI.

Cumque cogitaret exsurgere et occultare se et habitare in occultis, ecce in ipsa nocte apparuit in somnis ei angelus domini dicens Ioseph fili David, noli timere; accipe Mariam coniugem tuam: quod enim in utero eius est, de spiritu sancto est. Pariet autem filium, et vocabitur nomen eius Iesus: ipse enim salvum faciet populum suum a peccatis eorum. Exsurgens autem Ioseph a somno gratias egit deo; et locutus est Mariae et virginibus quae erant cum ea, et narravit visum suum. Et consolatus est super Maria, dicens Peccavi, quia suspicionem aliquam habui de te.

B *nos enim semper cum ea fuimus* . . C *nam custodita est a deo* | C om *nobiscum* | C *Quot. cum ea angelus domini loquitur; quot. escam de manu angeli accipit* | *Nescimus* -- *possit:* C *Quomodo fieri potest* | *Nam si* -- *nemo* (C *non*) -- *domini* (C *dei*. Addit vero A *qui eam impraegnavit*): B *Non sit in te aliqua suspicio de ipsa, quia non nisi spiritus sanctus gravidam eam fecit*

2. *Ios.* (C add *autem*) *dixit:* B *Tunc Ios. cum suspicionis amaritudine suae dixit* | C *quia ang. dom. impraegnasset eam* | D *ut quisquam finx. se esse angelum domini ut deciperet eam* . . C haec vitiose exhibet | *respiciam, aut qua:* C *iturus sum? Qua* | C *cogitabat occultare se et eam dimittere*

XI. *Cumque:* A h. l. non habet novum caput. | C *Cumque ordinasset in nocte exsurgere, ut fugiens habitaret in occultis* | C *ei angel. dom. in somnis* | *accipe:* C *accipere* | *quod enim:* C *quoniam quod* | *et vocabitur* (B -*bis*) *nom. ei. Iesus* (B *Iesum*) cum ABD; C *qui vocabitur Iesus* | C om *a somno* | C *deo suo* | B *beatae Mariae et virg. quinque* | C *visionem suam* | *super Maria:* B *Mariam* | *quia* (C *quoniam*) --- *de* (C *in*) *te:* B *suspicionem nequam habens de te*

Caput XII.

[1] Post haec factus est rumor magnus quod Maria esset gravida. Et comprehensus Ioseph a ministris templi ductus est cum Maria ad pontificem, qui una cum sacerdotibus coepit exprobrare illi et dicere Ut quid fraudatus es istam talem et tantam virginem, quam sicut columbam angeli dei in templo nutrierunt, quae virum nunquam voluit videre nec habere, quae in lege dei optimam habuit eruditionem? Tu si ei violentiam non fecisses, adhuc in virginitate sua permaneret. Ioseph autem iurans devovit quod nunquam penitus tetigisset eam. Cui Abiathar pontifex respondit Vivit deus quia modo faciam te potare aquam potationis domini, statimque apparebit peccatum tuum.

[2] Tunc congregata est multitudo populi, quae dinumerari non poterat, et adducta est Maria ad templum. Sacerdotes vero et affines et parentes eius flentes dicebant ad Mariam Confitere sacerdotibus peccatum tuum, quae eras sicut columba in templo dei et accipiebas cibum de manu angeli. Rursus Ioseph vocatus est ad altare, et data est ei aqua potationis domini: quam cum gustasset aliquis mentiens et circuisset septies altare, dabat deus signum aliquod in facie eius. Cum ergo bibisset securus Ioseph et girasset septies altare, nullum signum peccati apparuit in eo. Tunc iustifi-

---

XII, 1. C *Factum est autem post haec exiit rumor quod* | B *a magnatibus templi* | *ductus est:* A add *cum Maria* | *ad pontificem:* B add *Abiachar* | *cum sacerdotibus:* B add *et magnatibus templi* | *istam -- virginem:* C *nuptias tantae ac talis virginis* | C *in templo dei* | C *nunquam nec videre voluit, quae* | C *Tu autem si* | *adhuc -- permaneret* (B *permansisset*): C *illa hodie virgo perseverasset* | *iurans devovit:* C *devotabat se iurans,* B *coepit detestari firmiter* | C om *penitus* | *Abiathar:* A *Abyathar,* B *Isachar* | C *dixit Vivit dominus* | *quia* (C *quoniam*): B *et ego* | C *et statim*

2. C *omnis multitudo Israel -- poterat* .. B *maxima pars virorum in templo domini et mulierum, ut in iudicium eius prospicerent* | *et adducta est* (C *Add. est etiam*) -- *templum* (C add *domini*): B om | *ad Mariam:* C *ad eam* | C *Vocatus est autem et Ioseph ad altare sursum* | C *quam si gust. homo metuens* (D *nesciens*) | C *in faciem eius* | C *gyrasset,* omisso *septies* | *apparuit in facie eius* | *iustificaverunt:* A *sanctific.*

caverunt eum sacerdotes omnes et ministri et populi dicentes Beatus factus es, quoniam nullus reatus inventus est in te
[3] Et vocantes Mariam dixerunt ei Et quam excusationem tu poteris habere? aut quod signum maius in te apparebit quam hoc quod prodit te conceptus ventris tui? Hoc solummodo requirimus a te ut, quia Ioseph mundus est a te, confiteare quis est qui te decepit. Melius est enim ut tua confessio te prodat, quam ira dei dans signum in facie tua in medio populi te manifestet. Tunc Maria constanter et intrepida dixit Domine deus rex omnium, qui es conscius secretorum, si est aliqua pollutio in me aut aliquod peccatum, aut aliqua sive concupiscentia vel impudicitia, detegas me in conspectu omnium populorum, ut omnibus sim emendationis exemplum. Hoc dicens accessit ad altare domini confidenter et bibit aquam potationis, et septies circuivit altare, et non est inventa in ea ulla macula.

[4] Cumque omnis populus exstaret stupore, videntes ventris conceptum et nullum signum in facie eius apparuisse, coeperunt inter se populi varia loquacitate turbari. Alii dicebant sanctam et immaculatam; alii vero malam et contaminatam. Tunc Maria videns se in suspicione populi esse nec se eo integre videri purgatam, omnibus audientibus clara voce dixit Vivit dominus Adonai, dominus exercituum, in

---

C *Beatus es tu, quoniam non est inventus reatus in te*

3. C *Tu quam excus. afferre* (D *habere*) *poteris* | *quod prodit te:* C *quod prodidit* | *mundus est a te:* C *mundatus est* | C *confitearis* | A om *enim* | *ut tua -- prodat* cum ABD; C *vitam tuam confessio prodat* | CD *in faciem tuam* | *te manifestet:* D *vitam tuam manifestet* | C om *constanter et* | BC om *Domine deus* usque *secretorum* | *aut aliqua sive - impudicitia:* C *aut fuit in me aliqua concupiscentia impudicitiae* (D *vel impudicitia*) | *detegas me:* BC *detegat me* (B *illud*) *deus* | *ut omnibus sim emend.* (B add *et corruptionis*) *exempl.:* C *ut fiam omnibus mendacibus* (D *emendationis*) *exempl.* | C *Et accessit* | A *circuiv. ad altare*

4. C *Et cum omnis populus stuperet et haesitaret* (D *omnes populi stuperent et haesitarent*) | *et nullum:* C *at nullum* | C *in facie eius* | C *inter se varia populi* | C *Alii dic. sanctitatem* (D add *ex innocentia*); *alii vero per malam conscientiam accusabant eam* . . B *Alii dicebant quod pro mala conscientia accusabant eam; alii dicebant Grande signum est illud.* | C *videns populi suspicionem non* (D *nec se*) *ex integro fuisse purgatam* | C *domin. Adonai* (A *-nay*) *exercituum* . . D

cuius conspectu sto, quoniam virum nunquam cognovi; sed ab eo cognoscor cui ab infantia meae aetatis mentem meam devovi. Et hoc deo meo votum feci ab infantia mea, ut in ipso qui me creavit in integritate permaneam, in qua me confido ipsi soli vivere et ipsi soli servire: et in ipso quamdiu vixero sine pollutione permanebo. Tunc omnes coeperunt osculari pedes eius et genua eius amplecti, rogantes eam ut malis suspicionibus eorum daret indulgentiam. Et deduxerunt eam populi et sacerdotes et omnes virgines cum exultatione et gaudio magno usque ad domum suam, clamantes et dicentes Sit nomen domini benedictum in secula, quia manifestavit sanctitatem tuam universae plebi suae Israel.

Caput XIII.

1 Factum est autem post aliquantum tempus ut fieret professio ex edicto Caesaris Augusti, ut profiteretur universus orbis, unusquisque in patria sua. Haec professio facta est a praeside Syriae Cyrino. Fuit ergo necesse ut Ioseph profiteretur cum beata Maria in Bethleem, quia inde erat Ioseph et Maria, de tribu Iuda et de domo et familia David. Cum ergo Ioseph et beata Maria irent per viam quae ducit Bethleem, dixit Maria ad Ioseph Duos populos ante me video, unum flentem et alium gaudentem. Cui Ioseph respondit

---

domin. exercituum, Adonai | *sed ab eo -- devovi:* C *sed nec cognoscere habeo; quia ab infantia aetatis meae in hoc mentem definivi* | C om *ab infant. mea* | *ut in ipso:* C *ut ipsi* | C *vivere et ipsi soli* (om *servire: et in ipso*) *sine aliqua pollutione quamdiu vixero permanere* | C *Tunc omnes osculabantur eam rogantes* | B *rog. eam humiliter* | B *pie daret veniam* | B *reduxerunt* | C *omnes populi* | C om *magno* | C *dicentes ei* | C om *in secula* | *quia manifestavit:* C *qui manifestabit* | *sanctitatem tuam* (A *suam*): B *sanctitatem virginitatis suae* | *plebi suae* (C om) *Israel:* B *plebi huic*

XIII, 1. *ut profiteretur -- in patria sua* (B *in provinciam suam*): C *ut proficisceretur unusquisque in patriam suam* | *facta est:* C praem *prima,* B add *primo* | B *sub praeside* | C *Necesse autem fuerat ut et Ioseph* | *profiteretur* (B *proficisceretur*) *cum b. M.* (B add *coniuge sua:* C *cum Maria proficisceretur* | C *quia exinde erat, et Maria de tribu* | *et familia:* CD *ac patria.* D sic: *Necesse autem fuerat ut Ioseph, qui exinde erat, et Maria de tribu Iuda et de domo ac patria David, irent per viam* etc | C om *beata* | CD *ducit ad* (D *in*) *Bethleem* | D *Dixit autem Maria ad Ioseph* | C *Cui respondit Ioseph et dixit Sede et tene te* |

Sede in iumento tuo et noli superflua verba loqui. Tunc apparuit puer quidam speciosus ante eos, indutus veste candida, qui dixit ad Ioseph Quare dixisti verba superflua esse de duobus populis de quibus locuta est Maria? Populum enim Iudaeorum flentem vidit, qui recessit a deo suo, et populum gentium gaudentem, qui iam accessit et prope a domino factus est, secundum quod promisit patribus nostris Abraam, Isaac et Iacob: tempus enim advenit ut in semine Abrahae ribuatur omnibus gentibus benedictio.

2 Et cum haec dixisset, angelus iussit stare iumentum, quia tempus pariendi advenerat; et praecepit beatae Mariae ut descenderet de animali et ingrederetur speluncam subter caverna, in qua lux nunquam erat sed semper tenebrae, quia lumen diei recipere non poterat. Cumque ingressa fuisset beata Maria in eam, coepit tota splendore clarescere, quasi hora diei sexta esset: ita speluncam lux divina illustrabat ut nec in die nec in nocte lux ibi defuerit, quamdiu ibi fuerat beata Maria. Et ibi peperit masculum, quem angeli statim circumdederunt nascentem, quem natum et super pedes suos mox stantem adoraverunt dicentes Gloria in excelsis deo et in terra pax hominibus bonae voluntatis. 3 Iam enim nativitas domini advenerat, et Ioseph perrexerat quaerere obstetrices. Qui cum invenisset, reversus est ad speluncam et in-

C om *quidam* | B *apparuit ei angelus domini, indutus* | C *veste splendida, et dixit* | C om *esse* | *de quibus - - Maria:* C *quae audisti dicentem Mariam* | C *quia recessit* | C *quia access. et pr. factus est ad dominum* | *promisit:* B add *deus* | D om *in semine* | *Abraam* et *Abrahae:* sic plane codd. | C *benedictio omn. gent. tribuatur*

2. Hoc loco in A est caput XIIII. | B *angelus domini* | C *adven. pariendi* | *descenderet:* A *discederet* | B *et subterraneam speluncam intraret.* C sic: *Et praecepit descendere de animali Mariam et ingredi in speluncam subterraneam, in qua lux non fuit unquam* | *tenebrae:* C add *fuerunt* | *recipere non poterat:* C *penitus non habebat* | C *Ad ingressum vero Mariae coepit tota spelunca splendorem habere, et quasi sol ibi esset, ita tota fulgorem lucis ostendere; et quasi esset ibi hora diei sexta, ita eandem speluncam lux divina illustravit; nec in die nec in nocte lux ibi divina defuit quamdiu ibi Maria fuit.* | C *quem circumded. angeli nascentem et natum adorav. dicentes*

3. C *Iam enim dudum Ios. perrexerat ad quaerendam* (D *-das*) *obstetricem* (D *-ces*)*: qui cum reversus esset ad speluncam, Maria iam infantem genuerat.* |

venit cum Maria infantem quem genuerat. Et dixit Ioseph ad beatam Mariam Ego Zelomi et Salome adduxi tibi obstetrices, quae stant foris ante ostium speluncae, prae nimio splendore non audentes huc ingredi. Audiens autem beata Maria subrisit. Cui Ioseph dixit Noli subridere, sed cauta esto ut te visitent, ne forte indigeas medicina. Tunc iussit eas intrare ad se. Cumque ingressa fuisset Zelomi, Salome non ingressa, dixit Zelomi ad Mariam Dimitte me ut tangam te. Cumque se scrutari permisisset, exclamavit voce magna obstetrix et dixit Domine domine magne, miserere. Nunquam hoc auditum est nec in suspicione habitum ut mamillae cuiusquam plenae sint lacte et natus masculus matrem suam virginem ostendat. Sed et nulla sanguinis pollutio facta est in nascente; nullus dolor in parturiente. Virgo concepit, virgo peperit et virgo permansit. [4] Audiens autem hanc vocem Salome dixit Permitte ut palpem te et probem utrum verum dixerit Zelomi. Cumque beata Maria se permisisset ab ea palpari, misit manum suam Salome. Dum autem manum suam a palpitatione retraheret, aruit manus eius, et prae nimio dolore coepit flere vehementer et angustiari, clamando dicens Domine deus, tu nosti quia semper te timui, et omnes pauperes sine retri-

---

Et dixit: A om *Et* | C om *beatam* | C *Ego tibi Zelemi* (D ut videtur *Zaelem*) *et Salomen obst. add. quae foris ante spel. stant et prae spl. nimio hic non possunt introire.* | C *Aud. autem haec Maria subr. Et dixit ad eam Ios.* | A om *sed* | C om *ut te visitent* | *medicina:* B *curamine* | *eas intrare:* C *unam ex illis introire* | C *Cumque ingr. esset Zelemi, ad Mariam dixit* | *se scrut.* (B *tangi*) *permisisset:* C *permisiss. se Mar. tangi* | B *Domine deus meus: nunquam* | C om *magne* | C *adhuc hoc nec audivi nec in suspicionem habui ut mamillae plenae sint lacte* | C *Nulla poll. in nascentem facta est, -- in parturientem* | *et* (B add *post partum*) *v. permansit:* C *virgo permanet*

4. C om *autem* | C *alia obstetrix nomine Salome* | *Permitte -- Zelomi:* B *Quod audio, nisi probavero, certe non credam. Ingressa ad beatam virginem dixit Volo probare palpando te utrum verum sit quod dixit Zelomi* . . C *Quod ego audio non credam, nisi forte ipsa* (D *donec et ipsa*) *probavero. Et ingressa Salome ad Mariam dixit Permitte me ut palpem te et probem utrum verum dixerit Zelemi.* | C *Cumque permisisset Mar. ut eam* (D *se*) *palparet* | *misit manum suam Salome:* haec A praetermittit | *dum autem* etc: C *et cum misisset et tangeret, statim exaruit m. e.* | C om *nimio* | C *vehementissime* | C *et clamare et dicere* | C om *deus* | *et omnes* cum BC . . A *homines* | D *sine retributionis munere* . . C *sine acceptione*

butione curavi, de vidua et orphano nihil accepi, et inopem a me ire vacuum non dimisi. Et ecce misera facta sum propter incredulitatem meam, quia sine causa tentare volui virginem tuam.

[5] Cum haec diceret, apparuit iuxta eam iuvenis quidam valde splendidus dicens ei Accede ad infantem et adora eum et tange de manu tua, et ipse salvabit te: quia ipse est salvator seculi et omnium in se sperantium. Quae confestim ad infantem accessit, et adorans eum tetigit fimbriam pannorum in quibus infans erat involutus, et statim manus eius sanata est. Et exiens foras coepit clamare dicens magnalia quae viderat et quae passa fuerat, et quemadmodum curata fuerat, ita ut per praedicationem eius multi crederent.

[6] Nam et pastores ovium asserebant se angelos vidisse in medio noctis hymnum dicentes, deum coeli laudantes et benedicentes, et dicentes quia natus est salvator omnium, qui est Christus dominus, in quo restituetur salus Israel.

[7] Sed et stella ingens a vespere usque ad matutinum super speluncam splendebat, cuius magnitudo nunquam visa fuerat ab origine mundi. Et prophetae qui erant in Ierusalem hanc stellam dicebant Christi nativitatem indicare, qui restauraret promissionem non solum Israeli sed et omnibus gentibus.

---

retributionum | *orphano* cum ABD; C *orphana* | C *nunquam dimisi* omisso *ire* | C *quia ausa fui temptare* | *virginem tuam:* A solus add *quae venit lumen verum et post partum virgo permansit*

5. Hoc loco in A est caput XV. | C *Cumque* | C *iuxta illam iuvenis splendidus* | *et* (B *atque vestimenta eius*) *tange de:* C *et continge* | *salvabit te:* C solus *sanabit eam* | C *Et confestim - - access. Salome* | C *fimbrias* | B *in quibus a sancta Maria matre erat involutus* | C *et dicere magnalia virtutum quae* | *viderat:* B add *in spelunca* | *curata fuerat:* C om *fuerat* | *per:* C *ad*

6. Hoc loco A habet caput XVI. | *past. ovium:* B *past. qui erant in regione illa custodientes gregem suum* | *in medio noctis:* B add *silentio, et audivisse* | *deum coeli* (C *Helye*) *laudantes* (D *laudate*) *et benedicentes* (D *benedicite*) *et dicentes* (D haec om) -- *salvator omnium:* B *Gloria in excelsis deo et in terra pax hominibus bonae voluntatis. Qui et dixerunt Natus est nobis hodie salv. mundi* | *Christ. dominus:* D add *in civitate David* | *salus Israel:* C *omne regnum Isr.*

7. Hoc loco in A incipit caput XVII. | *ad matutinum:* C *ad mane* | C *qui fuerant* | C *non solum Israel sed et omnium gentium* | *sed et omnibus:* A *sed in omnibus*

CAPUT XIV.

Tertia autem die nativitatis domini nostri Iesu Christi beatissima Maria egressa est de spelunca, et ingressa stabulum posuit puerum suum in praesepio, quem bos et asinus adoraverunt. Tunc adimpletum est quod dictum est per Isaiam prophetam dicentem Cognovit bos possessorem suum et asinus praesepe domini sui. Ipsa ergo animalia, bos et asinus, in medio eum habentes incessanter adorabant eum. Tunc impletum est quod dictum est per Abacuc prophetam dicentem In medio duorum animalium innotesceris. In eodem loco moratus est Ioseph cum Maria tribus diebus.

CAPUT XV.

[1] Sexta autem die ingressi sunt Bethleem, ubi impleverunt septimam diem. Octavo vero die circumcidentes puerum, vocatum est nomen eius Iesus, quod vocatum est ab angelo antequam in utero conciperetur. Postquam autem impleti sunt dies purgationis Mariae, secundum legem Moysi, tunc duxit Ioseph infantem ad templum domini. Cumque accepisset parhithomum infans — parhithomus id est circumcisio —, obtulerunt pro eo par turturum aut duos pullos columbarum.

XIV. C *Tertio* | C om *nostri Ies. Chr.* | C *beata* | C *ingr. est stab. et posuit* | C om *suum* | *in praesepio:* B add *quia non erat ei locus magis aptus in diversorio conditus* | *quem -- adoraverunt:* BC *Tunc* (C *Et*) -- *ador. eum* | *Ipsa ergo:* C *Ipsa autem*, D *Ipsa enim* | *animalia:* C add *id est*, D *scilicet* | *eum habentes:* A *stantes* | *Tunc impletum* (C *adimpl.*)*:* B *Et tunc et impl.* | *Abacuc:* Thilo (ex C ut videtur) *Habacuc* | *innotesceris:* B *cognosceris* | C *In eodem autem* | C *Ioseph et Maria cum infante* . . B *Ios. et beata virgo Maria cum puero*

XV, 1. CD *Sexto autem* (D om) *die cum beata Maria ingressus est Ioseph Bethl.* | *ubi impleverunt* -- *parhithomum* (servavi codicis scripturam; ibidem post est *parhythomus*) -- *obtulerunt pro eo:* C *ubi impletis triginta diebus duxit infantem ad templum domini, et obtulerunt pro eo* . . D *ubi octavo die circumciderunt puerum, et vocatum est nomen eius Iesus. Tertio decimo vero die venerunt magi ab oriente in Hierosolymis* etc cf. caput apud nos XVI. Magorum vero historiam in cod. D excipiunt verba haec: *Impletis igitur quadraginta diebus Ioseph duxit infantem in templum domini, et obtulerunt pro eo* etc usque finem capitis nostri XV. | *aut duos:* BCD *et duos* | *columbarum:* B add *sicut scriptum est in lege domini.*

2 Erat autem in templo vir quidam dei, perfectus et iustus, cui nomen Symeon, annorum centum duodecim. Hic responsum a domino acceperat quia non gustaret mortem nisi videret Christum filium dei viventem in carne. Hic cum vidisset infantem, exclamavit voce magna dicens Visitavit deus plebem suam, et implevit dominus promissionem suam. Et festinans adoravit eum. Et post hoc suscepit eum in pallium suum et osculans pedes eius dixit Nunc dimittis servum tuum, domine, secundum verbum tuum in pace, quia viderunt oculi mei salutare tuum, quod parasti ante faciem omnium populorum, lumen ad revelationem gentium et gloriam plebis tuae Israel.

3 Erat quoque in templo domini Anna prophetissa, filia Phanuel, de tribu Asser, quae vixerat cum viro suo annos septem a virginitate sua: et haec vidua erat iam per annos octoginta quattuor: quae nunquam discessit a templo domini, ieiuniis vacans et orationibus. Haec quoque similiter adorabat infantem dicens quoniam in isto est redemptio seculi.

---

2. Hic in codice A est caput XX. | *vir quidam* (C om) -- *iustus:* B *quidam homo iustus et timoratus* | C *nomine Simeon* | C *ann. cent. tredecim* .. B om | B *a spiritu sancto acceperat* | C *quod non gustasset* - - *vidisset* - - *dei filium in carne* (D add *viventem*) .. B *non visurum se mortem nisi prius videret Christum dominum in facie* | *Hic:* C *Qui* | *Visitavit* -- *dominus* (A om) *promiss. suam:* B *Visitavit et fecit redemptionem plebis suae Israel benedictus dominus deus noster* | *festinans:* B add *se ad portam templi* | *ador. eum:* B add *osculans palmas eius* | *Et post hoc* (C *haec*) *suscepit* (C *suscipiens*) *eum in pallium suum* (C *in pallio suo*) *et* (C *adoravit eum iterum et*) *osculans* (C *osculabatur*) *pedes* (C *plantas*) *eius dixit* (C *dicens*)*:* B *Et accepit in ulnas suas et dixit* | A om *domine* | *Israel:* B add *Et cum CXII esset annorum et vix posset se ipsum regere, portavit puerum in ulnis suis usque ad altare templi domini. Senex puerum portabat, sed puer senem regebat. Tunc locutus est Iesus dicens Exaudita est oratio tua, Symeon. Et stupefacti sunt omnes magistri templi de verbo quod infans locutus erat.*

3. A h. l. habet caput XXI. | C *Erat autem in* | BC om *prophetissa* | C *annis septem* | C om *a* (B *in*) *virgin. sua* | B *erat: quae non discedebat a templo domini* (C *dei*) *LXXX annis ieiun.* etc | *Haec quoque similiter adorab.* (C *Haec accedens adorabat*) -- *seculi* .. B *Quae dixit Ecce positus est in ruinam et in resurrectionem multorum in Israel: ipsius animam pertransibit gladius, ut revelentur ex multis cordibus cogitationes: qui seculi redemptio est. Tunc reversi sunt cum eo parentes eius in Bethleem.*

CAPUT XVI.

1 Transacto vero secundo anno venerunt magi ab oriente Ierusolimam, magna deferentes munera. Qui instanter interrogaverunt Iudaeos dicentes Ubi est rex qui natus est vobis? Vidimus enim stellam eius in oriente, et venimus adorare eum. Haec autem opinio pervenit ad Herodem regem, et ita eum terruit ut congregaret scribas et Pharisaeos et populi doctores, inquirens ab eis ubi Christum nasciturum prophetae praedixerunt. At illi dixerunt In Bethleem Iudae. Scriptum est enim Et tu Bethleem, terra Iuda, nequaquam minima es in principibus Iuda; ex te enim exiet dux qui regat populum meum Israel. Tunc Herodes rex vocavit magos ad se et diligenter inquisivit ab eis quando eis apparuit stella. Deinde mittens eos in Bethleem dixit Ite et interrogate diligenter de puero; et cum inveneritis, renuntiate mihi, ut et ego veniens adorem eum.

2 Euntibus autem magis in via apparuit eis stella, quae quasi dux eis erat, antecedens eos quousque pervenirent ubi puer erat. Videntes autem stellam magi gavisi sunt gaudio magno, et intrantes in domum invenerunt infantem Iesum sedentem in sinu matris. Tunc aperuerunt thesauros suos,

---

XVI, 1. *Transacto vero secundo anno venerunt:* B *Et transactis duobus annis ecce venerunt* .. C *Transactis autem duobus diebus venerunt* .. D (ut iam relatum est) *Tertio decimo vero die venerunt* | *Ierusolimam:* C *Hierosolymam*, D *in Hierosolymis* | D *afferentes* | *vobis:* C *nobis* (?) | *stellam eius:* A om *eius* | C om *in oriente* | B *et venimus cum muneribus* | C *Haec opinio perterruit omnes* (D *Iudaeos*); *et misit Herodes ad scribas* . . B *Haec verba terruerunt omnes Iudaeos. Et tunc Herodes congregavit scribas* | C *ut inquireret ab eis* | C *propheta nasciturum praedixerat* | *Iudae* (codex *Iude*) cum ABD; C om | BC *Sic enim scriptum est* (B add *per prophetam*) *Et* (B om) *tu* | *Iuda* bis: B *Iude* bis | *enim* cum BC; A om | C *qui reget* | *Tunc Herodes* -- *ad se* (C om) -- *ab eis* (C om) -- *deinde mittens* (C *et misit*) *eos in* (C *ad*) *Bethl. dixit* (C *dicens*): B *Deinde quia magi stellam quam viderant dum venirent Ierusolimam ad Herodem in astris aspicere non valebant, dixit eis* | D *et mihi* (?) *rogate* .. in C plura male desunt | C *inveneritis eum* | B in fine add *Hoc autem dicebat ut ipsum fraudulenter perderet.*

2. *in via:* D om | *eis:* C om | C *stella, et quasi quae ducatum praestaret illis, ita antecedebat eos* etc | C *et ingressi domum* | B *invenerunt puerum cum Maria matre eius, et procidentes adoraverunt eum* | *Tunc aperuerunt* -- *magnis*

et magnis muneribus muneraverunt beatam Mariam et Ioseph. Ipsi autem infanti obtulerunt singuli singulos aureos: similiter unus aurum, alius thus, tertius vero myrrham. Qui cum ad Herodem regem vellent redire, in somnis ab angelo moniti sunt ne redirent ad Herodem: et per aliam viam reversi sunt in regionem suam.

Caput XVII.

[1] Videns autem Herodes quod illusus esset a magis, inflatum est cor eius, et misit per omnes vias volens eos capere et interficere. Quos cum penitus non inveniret, denuo misit in Bethleem et omnes fines eius, et occidit omnes pueros quos invenit a bimatu et infra, secundum tempus quod exquisiverat a magis.

[2] Ante unum vero diem quam hoc fieret, admonitus est Ioseph in somnis ab angelo domini qui dixit ei Tolle Mariam et infantem, et per viam eremi perge in Egyptum. Ioseph autem secundum angeli dictum ivit.

(C *ingentibus*) *muneribus* - *beatam* (C om) - - *singuli*: B *et apertis thesauris suis obtulerunt ei munera* | *singulos aureos* (ita AC; D *munera*): *similiter* (unus A *similiter post haec aurum, thus et mirram; similiter*) *unus* - - *myrrham* (codd. *mirram*) .. B pro his *Guaspar mirram, Melchion* (Melchior?) *thus, Balthasar aurum* | C *reverti vellent, admoniti sunt in somniis* (?) *ne* | *et per aliam*: C praem *Illi autem adoraverunt infantem cum omni gaudio*

XVII, 1. Quae priore sectione huius capitis traduntur, ea codex A capiti quod praecedit annexa habet. | *Videns autem Herodes*: D *Anno sequenti Herodes rediens a Roma cum videret* | *per omnes vias*: B add *et confines regni sui* | *non inveniret*: C *invenire non potuisset* | C om *denuo* | C *ad Bethleem* | *et omnes fines* (B *confines*) *eius* .. D *et in omnibus finibus eius* .. C om | C *et omnes occidit infantes* | *quos invenit* .. D *qui erant in eis* .. C om

2. Hoc loco in A incipit caput XXIII., quod complectitur omnia quae apud nos sequuntur usque ad initium capitis XX. | C (non item D) om *in somnis* | C *dixit illi* | C *perge et vade* | *Ios. autem* (D *vero*) - - *ivit*: C om | B vero hanc sectionem sic habet: *Sed deus omnipotens, qui scit omnia antequam fiant, ammonuit per angelum suum Ioseph in somnis dicens Surge et tolle puerum et matrem eius et fuge in Egiptum, et esto ibi usque quo dicam tibi: futurum est enim ut Herodes quaerat puerum ad perdendum. Tunc Ioseph imposuit beatam virginem cum puero super iumentum, et ipse super aliud ascendit, et arripuit iter per montana et per desertum, ut in Egiptum securus perveniret: non enim per maritimam propter insidias pergere voluerunt.*

Caput XVIII.

Cumque venissent ad quandam speluncam et vellent in ea requiescere, descendit beata Maria de iumento, et sedens tenebat puerum Iesum in gremio suo. Erant autem cum Ioseph tres pueri et cum Maria quaedam puella simul iter agentes. Et ecce subito de spelunca egressi sunt multi dracones, quos videntes pueri prae nimio timore exclamaverunt. Tunc descendens Iesus de gremio matris suae, pedibus suis stetit ante dracones: illi vero adoraverunt Iesum; deinde recesserunt ab eis. Tunc adimpletum est quod dictum est per David prophetam dicentem Laudate dominum de terra dracones, dracones et omnes abyssi. Ipse autem infantulus Iesus ambulans ante eos praecepit eis ut nulli hominum nocerent. Sed Maria et Ioseph valde timebant ne forte infantulus laederetur a draconibus. Quibus Iesus ait Nolite timere, nec me considerate quia infantulus sum: ego enim perfectus fui semper et sum; necesse est ut omnes ferae silvarum mansuescant ante me.

Caput XIX.

1 Similiter leones et pardi adorabant eum et comitabantur cum eis in deserto: quocumque Ioseph et beata Maria ibant, antecedebant eos, ostendentes viam et inclinantes capita sua; servitiumque caudis adulantibus exhibentes grandi

---

XVIII. B *Cumque pervenissent* (A *venisset* et *vellet*) *ad desertum ad quandam speluncam* .. C *Cumque pervenissent* (D *Cum autem venissent*) *ad sp. quand.* | C om *beata* | *tenebat:* C *habebat* | C (non item D) om *quaedam* | C om *simul* | C (non item D) om *prae nimio timore* | C om *suae* | C *illi autem adoraverunt eum, et cum adorassent abierunt* | C (non item D) om *David* | C om *dracones et omn. abyssi* | C *Ipse autem infantulus ambulabat ante eos et praecepit iis* | *valde timebant:* C *in gravi pavore erant* | C (non item D) *ait Nolite me considerare* | C *ego enim vir perf. sum, et necesse est*

XIX, 1. C *Similiter autem et leones* | *pardi:* B add *atque aliarum ferarum genera* | *adorabant - - Quocumque* (C *Quacunque*) *Ios. et be. Mar.* (C *Maria et Ios.*) *ibant - - viam:* B *conveniebant et antecedebant eos per desertum ostend. eis viam* | *et inclinantes - - adorabant eum:* C *et inclin. cap. sua adorabant Iesum* ..

cum reverentia adorabant eum. Primo autem ut vidit Maria leones et pardos circa eos venientes et varia ferarum genera, vehementer expavit. Cui infans Iesus laeto vultu in faciem eius respiciens dixit Noli timere, mater: non enim ad iniuriam tuam veniunt, sed ad obsequium tuum et meum venire festinant. Ex his dictis amputavit timorem de corde ipsius.
2 Ambulabant autem leones simul cum eis et cum bobus et asinis et summariis qui eis necessaria portabant, et nullum laedebant quamvis simul manerent; sed erant mansueti inter oves et arietes, quos secum de Iudaea adduxerant et secum habebant. Inter lupos ambulabant et nihil formidabant, et nullus ab alio laedebatur. Tunc adimpletum est quod dictum est per prophetam Lupi cum agnis pascentur; leo et bos simul paleas comedent. Erant simul duo boves et plaustrum in quo necessaria portabant, quos leones dirigebant in itinere eorum.

Caput XX.

1 Factum est autem die tertia profectionis suae ambulantibus eis ut beata Maria nimio calore solis fatigaretur in eremo, et videns arborem palmae dixit ad Ioseph Quiescam paululum sub umbra arboris huius. Ioseph itaque festinans duxit eam ad palmam et descendere fecit eam de iumento.

B plane om | C (non item D) *Prima autem die vidit - - et expavit* | C om *et pardos* | C *circa se* | C om *vehementer* | C *expavit. In cuius faciem infans Iesus laeto vultu aspiciens dixit* | C om *veniunt*, item *et meum* | *Ex* (C *Et*) *his - - de corde ipsius* (C *de cordibus eorum*)*:* B om

2. *bobus et asinis:* A *asinibus* (sic) *et bobus* | C *quae iis necessaria erant portantibus* | C *quamvis ipsi* | *ab alio:* C *ab aliquo* | *Ambulabant autem - - ab alio laedebatur:* pro his omnibus B habet *Simul cum eis et cum somariis lupi erant et pecora* | B *per Ieremiam prophetam* | B *Lupi autem cum agno* | B *simul comedent paleas* | *comedent:* C *vescentur* | C *Erant autem duo* | C *portabantur*, omissis *quos leones - - eorum.*

XX, 1. C *in die.* Idem om *ambulantib. eis* et *beata;* idem habet *ardore solis* | *nimio:* A *nimium* | B *Factum est autem cum die - - suae aqua in ydribus* (hydriis) *deficeret et beata M. prae nimio calore esset fatigata, dixit Quiescam* | C om *palmae* | C *aliquantulum sub umbra eius* | C *Ios. autem festin.* | C om

Cumque resedisset ibi beata Maria, respiciens ad comam palmae vidit eam plenam pomis, et dixit ad Ioseph Desidero ut fieri posset ut ex istis fructibus huius palmae perciperem. Et ait ad eam Ioseph Miror hoc te dicere, cum videas quantae sit altitudinis palma ista, et quod tu de palmae fructibus cogitas edere. Ego magis de aquae penuria cogito, quae nobis iam defecit in utribus, et non habemus unde nos et iumenta refocillare valeamus. [2] Tunc infantulus Iesus laeto vultu in sinu matris suae residens ait ad palmam Flecte arbor ramos tuos, et de fructu tuo refice matrem meam. Et confestim ad hanc vocem inclinavit palma cacumen suum usque ad plantas beatae Mariae, et collegerunt ex ea fructus quibus omnes refecti sunt. Postquam vero collegerunt omnia poma eius, inclinata manebat, expectans ut eius ad imperium resurgeret ad cuius imperium fuerat inclinata. Tunc Iesus dixit ad eam Erige te, palma, et confortare et esto consors arborum mearum quae sunt in paradiso patris mei. Et aperi ex radicibus tuis venam aquae quae absconsa est in terra, et fluant aquae ad satietatem nostram ex ea. Quae statim erecta est, et coepit ad radicem eius fons aquarum egredi limpidissimus, frigidissimus et lucidissimus nimis. Videntes autem aquae fontem gavisi sunt gaudio magno, et satiati sunt ipsi et omnia iumenta et bestiae: unde gratias egerunt deo.

---

ibi beata | C *respexit -- vidensque -- pomis dixit* | *pomis:* B add *quae dattuli vocantur* | C *Desiderium mihi est, si fieri posset, ut* | C om *istis* | C *quantam altitudinem habeant rami palmae huius* | *et quod* (D *quidem*) *tu -- cogito:* C (prioribus omissis) *Ego autem gravissime de aqua cogito* | B om *quae nobis -- in utribus* | *et non:* B *quoniam non* | C *unde eos replere aut nos ipsos refocill. debeamus.*

2. C *matris suae Mariae virginis* | *residens* (A *audiens?*): C om | *Flecte* (C *Reflecte*, D *Flectere*) *arbor ramos tuos* (cum BC; D om; A *palmam.* B add *ad terram*) | BC *de fructibus tuis* | *matrem meam:* B add *et nos* | *Et confestim:* C *Statim* | B *usque ad terram et usque ad palmas Mariae virginis* | C *et colligentes ex ea fructus quos habebat omnes referti sunt* | C *Postea vero quam collecta sunt* | C *eius imperio surg. cuius imperio f. declinata* | C *Aperi autem* | C *venam quae occulta* (D *abscondita*) *est* | D *fluat ex ea aqua ad* | C *Et statim erecta est palma, et coeperunt per radices eius egredi fontes aquarum limpidissimi et frigidi et dulcissimi nimis. Videntes autem* (A om) *fontes aquarum* | C *satiati sunt cum omnibus iumentis et hominibus* (D *bestiis suis*) *gratias agentes deo.*

Caput XXI.

Die vero altera cum inde proficiscerentur, et in hora qua iter agere coeperunt Iesus ad palmam conversus dixit Hoc privilegium do tibi, palma, ut unus ex ramis tuis transferatur ab angelis meis et plantetur in paradiso patris mei. Hanc autem benedictionem in te conferam ut omnes quicumque in aliquo certamine vicerint, dicatur eis Pervenistis ad palmam victoriae. Haec eo loquente, ecce angelus domini apparuit stans super arborem palmae, et auferens unum ex ramis eius volavit ad coelum, habens ramum in manu sua. Quod videntes ceciderunt in faciem suam et facti sunt velut mortui. Quibus Iesus locutus est dicens Quare tenet formido corda vestra? An nescitis quia palma haec, quam feci transferri in paradisum, parata erit omnibus sanctis in loco deliciarum, sicut nobis parata fuit in huius loco solitudinis? At illi gaudio repleti sunt, et fortes effecti surrexerunt omnes.

Caput XXII.

[1] Post haec iter agentibus ipsis dixit Ioseph ad Iesum Domine, calor iste decoquit nos: si tibi placet, viam teneamus iuxta mare, ut possimus per civitates maritimas requiescere. Dixit ei Iesus Noli timere, Ioseph; ego viam vobis breviabo, ut quod spatio triginta dierum ituri eratis, in hac

---

XXI. Quae hoc capite continentur, codex A annexa habet capiti priori. | C *Die autem altera profecti sunt; et in hora* -- *ait Hoc ex praecepto meo tibi dico, palma* -- *de ramis tuis* | A *Hanc bened. meam* | D *qui in aliquo bono cert. vicerint* .. C *qui certamine positi vicerint* | A *Haec autem eo* | C *et volans per medium coelum, habens ramum arboris palmae in manu sua* | C *Cumque haec viderent, facti sunt velut mortui. Tunc Ies. loc. est ad eos dicens Quare form. obtinuit cor vestrum?* | C *in paradiso, erit* | C *sicut vobis* -- *in loco deserti huius* | C om *At illi* -- *omnes.*

XXII, 1. C *Et dum* (D *Cum autem*) *iter agerent, dixit ei Ioseph* | C *calor nimis* | *decoquit nos:* B add *et valde difficile est nobis ire in Egyptum propter montana deserti; adhuc XXXVII diebus usque in Egyptum oporteret nos ambulare.* | C *teneamus viam maris* (non item D) -- *requiescendo transire* | C *ego vobis mansiones brev. ita ut quod per trig. dies vobis perpetrandum* (cod. perperandum) *erat,*

una die perficiatis. Haec illis loquentibus, ecce prospicientes montes Egyptios et eius civitates videre coeperunt.

[2] Et gaudentes et exultantes devenerunt in finibus Hermopolis, et in quandam civitatem Egypti quae Sotinen dicitur ingressi sunt: et quia in ea nullus erat notus a quo petissent hospitium, templum ingressi sunt quod capitolium Egypti vocabatur. In quo templo trecenta quinquaginta quinque idola posita erant, quibus singulis diebus honor deitatis in sacrilegiis perhibebatur. Egyptii vero eiusdem civitatis ingressi sunt capitolium, in quo eos admonebant sacerdotes quot singulis diebus secundum honorem deitatis eorum obtulissent sacrificia.

---

in hac una diei mansiuncula pertingatis. Adhuc eo loquente ecce perspicientes videre coeperunt montes Eg. et civ. eius.

2. *devenerunt -- et* (A om) *in -- quae Sotinen* (B *Sotrina*) *dicitur* (A om) *ingressi sunt* (B add *vespertina diei hora*) . . C *in unam ex civitatibus* (D *in quadam civitate*) *quae Sotinen dicitur ingressi sunt* | *quia:* C *quoniam* | C *apud quem potuissent hospitari - - quod Aegyptii eiusdem civitatis Capitolium vocabant: in quo diebus singulis honor deitatis sacrilegis praebebatur.* Idem om reliqua *Egyptii vero -- sacrificia.*

In codice B post verba *nullus erat notus* longe a textu nostro diversa leguntur. Pergitur enim sic: *in cuius hospitio declinarent, in domo cuiusdam Iudaei* (viduae? Cf. infra extrema verba cap. XXIV. in cod. D; item cap. XXV[a]. ex cod. B) *hospitati sunt. Et cum in eadem domo solarium esset, et multitudo puerorum ad Iesum venissent ad solarium illud ubi erat, quidam de infantulis impulsit unum de pueris de solario, qui cadens ad terram mortuus est. Et cum parentes mortui cucurrissent, pueros interrogantes qui eum praecipitaverat de solario, unus post alium affirmabat quia Iesus praecipitaverat eum. Hoc autem dicebant, non quia ignotus erat eis et advena,* [sed] *ut manifestaretur potentia virtutis eius. Et hoc factum est. Tunc parentes mortui clamabant contra Ioseph et contra beatam virginem dicentes Filius vester filium meum interfecit, et mortuus est. Non potestis manus nostras evadere, quin interficiamus* (cod. -cimus) *vos. Iesus autem tacebat et non eis respondebat. Venerunt autem ad Iesum Maria et Ioseph et dixerunt ei Miserere, miserere domine. In terra enim sumus extranea, et isti clamant contra nos. Tunc Iesus descendit de solario, vocavit nomen pueri qui iacebat super terram et dixit Zeno. Qui respondit Domine. Dixitque illi Iesus Utrum praecipitaverim te de solario, dic modo coram omnibus; in conspectu omnium veritas declaretur. At ille dixit Non me praecipitasti tu, domine. Tunc parentes mortui rogantes Iesum dicebant Dic ergo ut ostendat nobis ipsum qui de solario eum impulit. Dixit Iesus Hoc nullatenus faciam quod dicitis: satis sit vobis quod non est inventa in me iniquitas. Tunc coepit ipsum rogare beata virgo ut mortuum puerum pro eo quod venerat ad videndum eum resuscitaret. Dixit Iesus matri suae Quodcunque volueris, mater, ego semper faciam. Tunc dixit Zeno, surge et noli mori sed vive. Qui statim se super*

Caput XXIII.

Factum est autem cum beatissima Maria cum infantulo templum fuisset ingressa, universa idola prostrata sunt in terram, ita ut omnia convulsa iacerent penitus et confracta in faciem suam; et sic se nihil esse evidenter docuerunt. Tunc adimpletum est quod dictum est per prophetam Isaiam Ecce dominus veniet super nubem levem et ingredietur Egyptum, et movebuntur a facie eius omnia manufacta Egyptiorum.

Caput XXIV.

Tunc cum Affrodosio duci civitatis illius nuntiatum fuisset, cum universo exercitu suo venit ad templum. Pontifices vero templi ut viderunt quod Affrodosio cum universo exercitu suo venit ad templum, properare putabant se tantum vindictam videre in iis quorum causa dii corruerant. Ille autem ingressus templum, ut vidit omnia idola in facies suas prostrata iacere, accessit ad beatam Mariam quae in sinu suo

---

pedes suos erexit. Illi autem de civitate quae Sotrina dicitur laudaverunt dominum dicentes Hic puer vere est salvator mundi; beatam Mariam, Ioseph et alios qui cum eis venerant cum maxima diligentia honorabant. Et steterunt in eadem civitate per unum annum. Quam historiam cf. cum iis quae infra capite XXXII. narrantur.

XXIII. D *Factum -- beata M. cum inf. suo templ. fuisset ingressa, ut universa idola in terra corruerent, ita ut omnia convulsa et confr. in facies suas iacerent, ac si nihil essent: ne evidentius aliquid praediceretur quam quod impletum esset quod proph. Isaias praedixerat* .. C *Factum est ut ingressa Maria templum cum infantulo univ. id. corruerent, et omnia ipsa idola in facies suas comminuta sunt, ita ut nihil esse evidentius praediceretur. Nam tunc adimpl. est quod proph. praedixerat* .. B *Factum est autem, cum Iesus esset trium annorum, simul cum matre sua Maria capitolium in templo idolorum Egypti ingressus est. Et dum ingressus fuisset templum illud, univ. id. prostrata sunt* etc | C om *et ingred. Egyptum* | C *et commoveb. omnia manufacta Aeg. a fac. eius*

XXIV. C *Tunc Afrodisio* (D *Cum autem ab Afrodisio*) *duci -- ad templum et cum omnibus comitibus suis.* | *Pontifices -- viderunt* (A *viderent*) *quod* (supplevi) *Affrodosio* (sic utroque loco nomen istud in A scriptum est; in B *Fradosio*) -- *venit* (C *Afrodisium -- properantem*) *ad templum, properare* (C om) *putabant* (C *-verunt*) *se tantum* (C *se* omisso *tantum*) -- *in iis* (C *in eos*) -- *corruerant* . . B pro his omnibus sic: *putans quia dii deo vindictam facerent ad cuius ingressum corruerant* | *ut vidit:* C (non item D) *et videns* | C (non item D) *in faciem suam in terra iacere* | C *ad Mariam et adoravit infantem, quem ipsa in sinu suo*

dominum portabat, et adorans eum ad universum exercitum suum et ad omnes amicos suos dixit Nisi hic deus esset deorum nostrorum, dii nostri coram eo in facies suas minime cecidissent, neque in eius conspectu prostrati iacerent: unde eum dominum suum taciti protestantur. Nos ergo deos nostros quod videmus facere, nisi cautius fecerimus omnes, poterimus periculum eius indignationis incurrere et universi in interitum devenire, sicut contigit Pharaoni regi Egyptiorum, qui tantis virtutibus non credens cum omni exercitu suo in mare demersus est. Tunc omnis populus eiusdem civitatis credidit domino deo per Iesum Christum.

Caput XXV.

Non post multum tempus dixit angelus ad Ioseph Revertere in terram Iuda; mortui sunt qui quaerebant animam pueri.

portabat. Et cum adorasset eum, allocutus est universum exercitum suum et amicos suos dicens | *deorum nostrorum:* BC om; sed B add *non resuscitasset Zenonem puerum qui cecidit de solario,* pergitque (sine copula) *dii isti in facies suas* etc | C *iacerent; dominum enim suum esse* | C *quod deos nostros vidimus facere, nisi cauti et solliciti fecerimus, omnes indignationis eius in periculum incurrere poterimus* | *in interit. devenire* (ita etiam D): C *in interit. mortis cademus* | *sicut* (D *sic enim*) -- *in mare* (D *in mari*) -- *credidit* -- *per I. Christ.* (B pro *credidit* -- *Christ.* sic: *adoraverunt Iesum Christum dicentes Benedicamus deum coeli qui magnum prophetam dedit nobis ex Israel*) cum ABD; C breviter sic: *sicut evenit Pharaoni regi, qui deum audire contemsit*

XXV. *Non post multum* -- *mortui* (C add *enim*) -- *pueri* cum AC.. D *Ioseph autem et Maria hospitium acceperunt in domo cuiusdam viduae, fecerunique annum in eodem loco* .. De B vide infra sub XXV[c].

Haec apud Thilonem ex codice C capiti XXIV. annexa sunt. Neque magis in codice A a praecedentibus seiunguntur. In B vero tum demum sequuntur postquam plura quae ante reditum ex Egypto accidisse dicuntur scripta sunt. De quibus ea quae B solus habet, huic capiti XXV. inferenda videbantur. Leguntur ea quidem in ipso codice post caput nostrum XXVI., cuius historiam et ipsam reditum ex Egypto praegressam poni clarum est. Ceterum D codicem ad codicis B similitudinem accedere iam iis probatur quae inde pro verbis *Non post multum tempus* etc allata sunt. Reliqua vero (non ita multa) ex codice D a Thilone exscripta conferre praestabit cum capitibus quattuor prioribus evangelii nostri latini quod inscribitur De pueritia Iesu secundum Thomam.

XXV[a]. *Deambulante Iesu per ripam maris, piscem maris mortuum ac aridum vidit: accepit ipsum in pelvim* [et] *praecepit ut palpitaret: qui statim in aqua coepit huc et illuc discurrere. Videntes autem vicini nuntiaverunt viduae, in cuius domo*

CAPUT XXVI.

[1] Et factum est quod post regressionem Iesu de Egypto, cum esset in Galilaea, iam inchoante quarto aetatis anno, una die sabbati ipse ludebat cum infantibus ad alveum Iordanis. Cum ergo sedisset, fecit Iesus sibi septem lacus de luto, quibus singulis fecit araciunculas, per quas de torrente ad suum imperium aquas ducebat in lacum et iterum reducebat. Tunc unus ex infantibus illis, filius diaboli, animo invido clausit aditus qui ministrabant aquas in lacus, et evertit quod operatus fuerat Iesus. Tunc dixit illi Iesus Vae tibi, fili mortis, fili satanae. Opera quae operatus sum tu dissipas? Et statim qui hoc fecerat mortuus est. [2] Tunc seditiosa voce clamabant parentes mortui contra Mariam et Ioseph, dicentes eis Filius vester maledixit filium nostrum, et mortuus est. Cum

---

fuerant hospitati. Illa vero ut audivit, existimavit quod magi essent, [et] *cum festinatione eiecit eos de domo sua.* Cf. haec ad evangelii Thomae latini cap. primum.

XXV[b]. *In illa quidem die exiens Iesus de civitate illa perrexit in agrum* [et] *tulit de spicis frumenti in manu sua. Reversus ad civitatem illam posuit eas super ignem triturans eas, et coepit edere. Dedit autem talem gratiam illi agro ut singulis annis cum fuerit seminatus, tot modios grani domino suo reddat quot grana de ipso sumserat. Factumque est.* Cf. evangelii Thomae latini cap. decimum.

XXV[c]. *Post haec angelus domini accessit ad Ioseph et ad Mariam matrem Iesu et dixit ad eos Accipite puerum, revertimini in terram Israel: defuncti sunt enim qui quaerebant animam pueri.*

XXV[d]. *Surrexerunt autem* [et] *venerunt Nazaret, ubi Ioseph bona paterna habebat et possidebat. Et cum factus esset Iesus annorum septem, facta est tranquillitas in regno Herodis de omnibus illis qui quaerebant animam pueri. Reversi in Bethleem morabantur ibi.* Iam vero quae sequuntur *Tunc accesserunt ad Ioseph principes sacerdotum et ad Mariam, et rogaverunt eos ut puerum Iesum - - darent ad addiscendum*, infra adhibenda erunt ad caput XXXIX. et XXXVIII.

XXVI, 1. B sic: *Et cum quadam die puer Iesus extra muros civitatis cum infantibus civitatis illius exiret, in ripa maris super arenam in litore, ubi aquarum confluebant rivuli, duodecim lacus faciens, ad eius imperium de torrente aquae ducebantur, quamvis usque ad summum pleni fuissent cursus aquarum. Quidam puer, filius sacerdotis templi in quo idola confracta fuerant, accessit* [animo] *invido, et nimio furore aditus qui ministrabant aquas in lacus, quos fecerat Iesus, pedibus suis evertit. Dixit ei O fili satanae, semen iniquitatis, pessime* (sic), *vere radices tuae erunt sine humore, rami tui non ferentes fructum. Videntibus celeris puer ille arefactus est totus.* Extrema cf. ad cap. XXVIII.

2. B pergit: *Accesserunt ad beatam Mariam et Ioseph parentes pueri mortui* [et] *dixerunt Unde est iste puer vester natus? Manifestavit verum esse quod dicit;*

audissent Ioseph et Maria, statim venerunt ad Iesum propter seditionem parentum pueri et accumulationem Iudaeorum. Sed Ioseph dixit secreto Mariae Ego non audeo illi dicere; tu vero mone eum et dic Quare excitasti nobis odium populi, et sustinemus odium molestum hominum? Et cum venisset mater ad eum, rogabat eum dicens Domine mi, quid faciendo iste fecit ut moreretur? At ille dixit Dignus erat morte, quia dissipavit opera quae ego fueram operatus. [3] Rogabat ergo eum mater dicens Noli, domine mi, quia insurgunt in nos omnes. At ille nolens matrem suam contristari, pede suo dextro percutiens nates mortui dixit ad eum Exurge, fili iniquitatis: non enim dignus es intrare in requiem patris mei, quia dissipasti opera quae ego fui operatus. Tunc qui erat mortuus surrexit et abiit. Iesus vero ad imperium suum per aquae ductum aquas ducebat in lacus.

CAPUT XXVII.

Et factum est quod post haec videntibus cunctis cepit lutum de lacis quos fecerat Iesus et ex eo fecit duodecim passeres. Erat autem sabbatum quando fecit hoc Iesus, et infantes plurimi erant cum eo. Cum ergo vidisset quidam de Iudaeis eum hoc facientem, dixit ad Ioseph Ioseph, nonne vides infantem Iesum in sabbato operari quod ei facere non licet? Fecit enim de luto duodecim passeres. Hoc audito

---

frequenter antequam dicit, adimpletur. Maledixit filium nostrum, [et] *mortuus est. Unde tolle eum a nobis: non enim potestis hic habitare nobiscum; aut certe docete eum benedicere et non maledicere. Accedens autem Ioseph ad Iesum monebat eum dicens Ut quid, fili, mirabilia facis? Iam multi sunt contra nos propter te, et eorum molestias sustinemus. Respondit illi Iesus Nullus filius sapiens nisi quem erudierit pater eius, et talis filius non nocet nisi male agentibus. Tunc congregati sunt omnes parentes mortui et accusabant Iesum. Ioseph perterritus est nimis, timens clamorem seditionis parentum mortui,* [et] *dixit sanctae Mariae secreto sermone Voca tu illum, dic illi quia nobis excitavit odium populi. Tunc mater eius rogabat eum dicens Domine, quid iste puer fecit ut moriatur? At ille dixit ei Dignus erat morte, quia dissipavit opera quae ego fueram operatus.* Cf. haec ad caput XXIX.

seditiosa et *seditionem:* in codice scriptum est *seductiosa* et *seductionem.*

3. *nates:* B *terga*

XXVII. *Erat autem:* codex *Erat enim*

Ioseph arguit eum dicens Quare in sabbato talia facis quae nobis non licet facere? Iesus autem audiens Ioseph et percutiens manum ad manum dixit passeribus suis Volate. Et ad vocem imperii sui coeperunt volare. Et astantibus omnibus illic et videntibus et audientibus dixit avibus Ite et volate per orbem et per omnem mundum et vivite. Videntes vero qui aderant talia signa, repleti sunt stupore magno. Alii laudabant eum et admirabantur eum; alii vero vituperabant. Et abierunt quidam ad principes sacerdotum et ad primates Pharisaeorum et adnuntiaverunt eis quod Iesus filius Ioseph in conspectu totius populi Israel signa magna fecisset et virtutes. Et adnuntiatum est hoc in duodecim tribus Israel.

Caput XXVIII.

Iam iterum filius Annae sacerdotis templi, qui cum Ioseph advenerat, tenens virgam in manu cunctis videntibus cum furore nimio exclusit lacus quos Iesus manibus suis fecerat, et effudit ex eis aquas quas congregaverat de torrente in eis. Nam et ipsum aquae ductum, per quem intrabat aqua, clausit et postea evertit. Cumque haec vidisset Iesus, dixit ad puerum illum qui dissipaverat lacus suos O semen iniquitatis pessimum, o fili mortis, officina satanae, vere erit fru-

---

laudabant eum: codex *laud. deum*

In B ista historia excipit eam quae nostro capite XXXXI. continetur. Legitur autem sic: *Post haec abierunt* [Ioseph] *et Maria in civitatem Nazaret,* [et] *erat ibi cum parentibus suis.* (His respondet initium cap. XXXII.) *Factum est cum sumsisset Iesus lutum de lacu, fecit ex eo duodecim passeres, videntibus omnibus qui astabant, percussit manum ad manum* [et] *passeribus illis dixit Vivite et volate. Et ad imperium eius coeperunt volare et clamare. Erat autem sabbatum quando haec fecit Iesus. Tunc Iudaei repleti stupore dixerunt Ioseph, nonne vides quid facit puer tuus in sabbato, quo non licet facere aliquid? Alii admirabantur dicentes Magnus puer est iste, et magna virtus est in eo. Et abierunt quidam Iudaei ad principes sacerdotum* [et] *Pharisaeorum et nuntiaverunt eis quod Iesus filius Ioseph sabbato in conspectu populi signa magna et virtutem fecit. Divulgatum est hoc verbum duodecim tribus Israel.*

XXVIII. *filius Annae sacerdotis templi -- advenerat:* huc cf. quae ex B ad XXVI, 1. allata sunt: *filius sacerdotis templi in quo idola confracta fuerant* | *O semen iniquitatis -- mortuus est:* his longe maximam partem respondent quae ex B l. l. sequuntur.

ctus seminis tui sine vigore, et radices tuae sine humore, et rami tui aridi, non ferentes fructum. Et mox videntibus cunctis arefactus est puer et mortuus est.

CAPUT XXIX.

Deinde tremuit Ioseph et tenuit Iesum, et ibat cum eo ad domum suam, et mater cum eo. Et ecce subito ex adverso puer quidam, et ipse operarius iniquitatis, currens intulit se super humerum Iesu, volens eum eludere aut nocere si posset. Dixit autem ei Iesus Non revertaris sanus de via tua qua vadis. Et statim corruit et mortuus est. Et exclamaverunt parentes mortui, qui viderant quod factum est, dicentes Unde natus est hic infans? Manifestum est quod omne verbum quod dicit verum est; et frequenter antequam dicat adimpletur. Et accesserunt parentes pueri mortui ad Ioseph et dixerunt illi Tolle istum Iesum de loco isto: non enim potest habitare nobiscum in hoc municipio. Aut certe doce illum benedicere et non maledicere. Accessit autem Ioseph ad Iesum et monebat eum dicens Ut quid talia facis? Iam multi dolentes contra te sunt et propter te habent nos odio, et molestias hominum sustinemus propter te. Respondens Iesus dixit ad Ioseph Nullus filius sapiens est nisi quem pater suus secundum scientiam huius temporis erudierit, et patris sui maledictum nemini nocet nisi male agentibus. Tunc congregati sunt adversus Iesum et accusabant eum ad Ioseph. Ut hoc vidit Ioseph, perterritus est nimium, timens vim et seditionem populi Israel. Eadem hora apprehendit Iesus infantem mortuum ab aure et suspendit eum a terra in conspectu omnium; et viderunt Iesum loquentem cum eo tanquam patrem cum filio suo. Et reversus est spiritus suus in ipsum, et revixit. Et mirati sunt universi.

XXIX. *eludere:* codex *elidere* | *Unde natus est hic infans:* ab his inde verbis conferenda sunt quae ex codice B sub XXVI, 2. exscripsimus. | *accusabant:* ita in codice per compendium scriptum est. Consentit codicis B scriptura. Propter sequentia (*ad Ioseph. Ut hoc vidit Ioseph*) suspicari possis *adducebant* | *suus:* codex *sc̄s* (i. e. sanctus)

Caput XXX.

[1] Magister autem quidam Iudaeus nomine Zachyas audivit talia Iesum verba loquentem, et videns quia erat insuperabilis scientia virtutis in eo factus est dolens, et coepit indisciplinate et stulte et sine timore loqui contra Ioseph. Et dicebat Tu non vis filium tuum tradere ut doceatur scientia humana et timore? Sed video te et Mariam plus velle diligere filium vestrum quam contradictiones seniorum populi. Oportebat enim nos plus honorare, presbyteros totius ecclesiae Israel, et ut cum infantibus mutuam haberet caritatem et inter nos iudaica erudiretur doctrina. [2] Cui e contrario dixit Ioseph Et si quis est qui possit hunc infantem tenere et docere? Sed si potes tu tenere et docere eum, nos minime prohibemus eum a te doceri quae ab omnibus discuntur. Auditis Iesus quae dixerat Zachyas respondit ei et dixit Praecepta legis quae paulo ante dixisti et omnia quae nominasti oportet servari ab iis qui hominum docentur institutis: sed extraneus sum a foris vestris, quia parentem carnalem non habeo. Tu qui legem legis et instructus es, in lege permanes: ego autem ante legem eram. Sed cum putes te non habere parem in doctrina, erudieris a me, quoniam nemo alius potest docere nisi haec quae nominasti. Ipse enim potest qui dignus est. Ego autem cum exaltatus fuero in terra,

---

XXX. Haec historia in codice B sequitur, absoluta ea quae cum capite nostro XXXVIII. convenit.

1. *Zachyas:* ita constanter scriptum est in codice A, quemadmodum etiam in altero Parisiensi passim legitur *Zachias.* In cod. B est *Zachameus* et *Zacheus, Zachaeus.* Quae posterior eiusdem nominis forma in Thomae evangelio graeco legitur; cf. cap. VI. Ζακχαῖος.

B sic: *Magister autem, Zachameus nomine, cum audisset eum talia verba loquentem, coepit sine timore loqui contra Ioseph dicens* (codex *dicentem*) *Tu vis quod filius tuus crescat non intelligens mandata legis? Cur ipsum dum puer est non doces, et non facis ut caritatem habeat inter filios Israel? Iudaica erudiatur doctrina.*

2. *Auditis:* ita codex, non (quod suspicari possis) *audiens* | *Praecepta:* ita edendum videbatur, quamquam *praeceptori* ex codice notavi | *Ipse enim potest qui dignus est:* non aliter codicis scriptura legi potest: quae si non ferenda videatur, coniecerim *Quisque enim potest quibus dignus est.* Fortasse iam in iis quae proxime

cessare faciam omnem genealogiae vestrae mentionem. Tu quando natus es, ignoras: ego autem solus scio quando nati estis et quanto tempore vita vestra est in terra. [3] Tunc omnes qui audierunt verba haec patefacta obstupuerunt et clamarunt dicentes O, o, o: hoc mire magnum et admirabile sacramentum. Nunquam audivimus huiusmodi. Nunquam ab aliquo alio auditum est, nec a prophetis nec a Pharisaeis nec a grammaticis dictum est vel aliquando auditum. Nos scimus hunc unde natus est, et vix est annorum quinque: et unde haec verba loquitur? Responderunt Pharisaei Nos nunquam audivimus talia verba ab infante alio dicta in tali infantia. [4] Et respondens Iesus dixit eis In hoc vos admiramini quia talia dicuntur ab infante? Quare ergo non creditis mihi in iis quae locutus sum vobis? Et quia dixi vobis quod scio quando nati estis, omnes miramini. Ampliora dicam vobis, ut magis miremini. Abraham quem vos dicitis patrem vestrum ego vidi et cum eo locutus fui, et ille me vidit. Et audientes hoc obticuerunt, nec quisquam eorum audebat loqui. Et dixit eis Iesus Fui inter vos cum infantibus, et non

---

antecedunt *quoniam nemo alius* etc latet vitium. | *in terra:* nescio an praestet *a terra.* B ita pergit: *Cui Ioseph dixit Quis est qui infantem istum tenere et docere possit? Respondit Zacheus* [et] *dixit Tu tradas eum mihi; ego cum scholaribus meis diligenter ipsum docebo. Audiens autem Iesus quae dixerat Zacheus* [dixit] *ad eum Tu qui* [dele?] *me vis in doctrina legis instruere; ego* [autem] *ante leges sum: tu quando natus es ignoras; ego autem solus scio quando nati estis omnes, et quanto tempore vita vestra erit super terram.*

3. B *Tunc omnes qui audierunt stupefacti sunt et clamaverunt dicentes O mirum magnum miraculum, admirabile sacramentum, quod nunquam a prophetis vel a sacerdotibus aut aliquo philosopho dictum est. Tunc Pharisaei dicebant Nos nunquam audivimus talia verba in tali infantia loqui.* | *Nos:* sic, et ut videtur recte.

4. B *Dixit Iesus ad eos Qui Aleph non novit, quomodo Thau* (sic de coniectura posui: in codice enim scriptum est *chu*) *intelligere potest? Coepit dicere Zacheo Ego te docere possum quae a te ipso dicuntur.* (Cf. XXXI, 2.) *Tunc coepit dicere Zachaeus voce magna Non debet supervenire* (corrigendum videtur *supervivere* vel potius *super terram vivere*) *iste puer nec cum hominibus* (in cod. est *omnibus*) *conversari: credo quia ante cataclismum* [natus est]. *Quae enim mater illum genuit? Aut quis venter ipsum portavit, vel quae ubera ipsum lactaverunt? Cum ego putassem ipsum habere discipulum, inveni eum magistrum. Quid dicam? Aut magnus est ut deus, aut angelus dei loquitur in eo.* (Cf. XXXI, 3.) *Tunc Iesus dixit eis Quia videtis me infantem, qui dixi Scio quando nati estis, omnes miramini, non intelligentes vocem meam. Adhuc ampliora dico vobis, ut magis miremini. Omnes minores estis*

cognovistis me. Locutus sum vobis quasi cum prudentibus, et non intellexistis vocem meam, quia minores me estis et modicae fidei.

Caput XXXI.

[1] Iterum magister Zachyas, legis doctor, dixit ad Ioseph et Mariam Date mihi puerum, et ego tradam illum magistro Levi qui doceat eum litteras et erudiat. Tunc Ioseph et Maria blandientes Iesum duxerunt in scholas ut doceretur litteras a sene Levi. Qui cum introisset, tacebat. Et magister Levi unam litteram dicebat ad Iesum, et incipiens a prima littera Aleph dicebat ei Responde. Iesus autem tacebat et nihil respondebat. Unde praeceptor Levi iratus apprehendens virgam storatinam percussit eum in capite. [2] Iesus autem dixit ad didascalum Levi Ut quid me percutis? In veritate scias quia ipse qui percutitur magis docet percutientem se quam ab eo doceatur. Ego enim te possum docere quae a te ipso dicuntur. Sed hi omnes caeci sunt qui dicunt et audiunt, quasi aes sonans aut cimbalum tinniens, in quibus non est sensus eorum quae intelliguntur per sonum illorum. Et subiungens Iesus dixit Zachyae Omnis littera ab Aleph usque ad Thet dispositione discernitur. Dic ergo tu primum quid sit Thet, et ego dicam tibi quid sit Aleph. Et iterum dixit ad eos Iesus Qui non norunt Aleph, Thet quomodo dicere possunt, hypocritae? Dicite quid sit primum Aleph, et ego tunc vobis credam cum dixeritis Beth. Et coepit Iesus singularum litterarum nomina interrogare, et dixit Dicat magister legis, prima littera quid sit, vel quare triangulos habeat multos, gradatos, subacutos, mediatos, obductos, productos, erectos, stratos, curvistratos. Cum au-

me: ego cum exaltatus fuero a terra, generis mei faciam cessare mentionem (haec non recte habere videntur. Vox *mentionem* non planissime legi poterat.). *Iudaei autem qui astabant* [et] *audiebant sermonem eius, mirati sunt dicentes Tales sermones nunquam audivimus quales locutus est iste puer.*

XXXI, 2. *Ego enim te possum docere* etc: cf. B ad XXX, 4. | *Thet:* potius ubique *Thau?* | *possunt:* supplevi. | *gradatos* usque *curvistratos:* haud dubie corruptus est textus.

tem Levi hoc audisset, obstupefactus est ad tantam dispositionem nominum litterarum. [3] Tunc coepit cunctis audientibus clamare et dicere Num debet iste super terra vivere? Imo in magna cruce dignus est appendi. Nam potest ignem extinguere et alia deludere tormenta. Ego puto quod hic ante cataclismum fuerit, ante diluvium natus. Quis enim venter illum portavit? Aut quae mater genuit illum? Aut quae ubera illum lactaverunt? Fugio ante eum; non enim valeo sustinere verbum ex ore eius, sed cor meum stupescit talia verba audire. Nullum enim hominum puto eius consequi verbum nisi fuerit deus cum eo. Nunc ego ipse infelix tradidi me huic in derisum. Cum enim me putarem habere discipulum, inveni magistrum meum, ignorans eum. Quid dicam? Non valeo sustinere verba pueri huius: de hoc iam municipio fugiam, quia non valeo haec intelligere. Ab infante senex victus sum, quia neque initium de quibus ipse affirmat invenire non possum nec finem. Difficile enim est initium ex se ipso reperire. Certe dico vobis, non mentior, quod ante meos oculos operatio huius pueri et initia sermonis eius et intentionis exitus nihil cum hominibus commune videtur habere. Hic ergo nescio an magus aut deus sit; aut certe angelus dei loquitur in eo. Unde sit aut unde venerit aut quis futurus sit, nescio. [4] Tunc Iesus laeto vultu sub-

---

3. *Num debet iste super terra vivere* etc: cf. rursus B ad XXX, 4. | *ex se ipso:* codex *ex se ipsius*

Historia in codice B h. l. posita a codice A valde differt, licet simile argumentum habeat. Ita enim ibi scriptum est: *Igitur post paucos dies venit alius doctor, amicus Ioseph* [et] *dixit ad eum Amice karissime* (ita videtur scriptum esse; nisi forte potius eiusmodi aliquid quo supplementum nostrum *si vis* exprimitur.), *filium tuum statura crescentem inter homines per dei gratiam* [si vis] *proficere, tradas eum mihi, quoniam ego cum multa suavitate docebo eum gentilitatis* (sic) *litteras* [et] *hebraeas, postea grammaticam, et alias facultates quibus poterit a maioribus Israel honorari. Dixit ad eum Ioseph Si praevales eum, ad disciplinandum accipe; fiat cum gaudio. Et cum accepisset eum doctor et ad domum doctoris cum exultatione venissent, invenit Iesus librum unum in terra* (cf. ad haec et sequentia cap. XXXIX.): *et cum accepisset eum, aperuit os suum* [et] *loquebatur de spiritu sancto,* [et] *de lege docebat universos. Omnes quidem qui astabant, libenter eum audiebant,* [et] *deprecabantur eum ut ulterius doceret eos. Magister ille iuxta eum sedebat cum timore magno, quia, cum non esset decem annorum, de ore*

ridens de eo dixit cum imperio cunctis filiis Israel astantibus et audientibus Fructificent infructuosi et videant caeci et claudi ambulent recte et pauperes fruantur bonis et reviviscant mortui, ut redintegrato statu unusquisque revertatur et permaneat in eo ipso qui radix est vitae et dulcedinis perpetuae. Et cum hoc dixisset infans Iesus, continuo sunt omnes restituti qui sub malis deciderant infirmitatibus. Et amplius non audebant dicere ei aliquid aut audire ab eo.

Caput XXXII.

Post haec abierunt inde Ioseph et Maria cum Iesu in civitatem Nazareth; et erat ibi cum parentibus suis. Et cum esset ibi una sabbati, dum Iesus luderet cum infantibus in solario cuiusdam domus, contigit ut quidam de infantibus alium depelleret de solario in terram, et mortuus est. Et cum non vidissent parentes mortui, clamabant contra Ioseph et Mariam dicentes Filius vester filium nostrum misit in terram, et mortuus est. Iesus vero tacebat et nihil eis respondebat. Venerunt autem festinantes Ioseph et Maria ad Iesum, et rogabat mater sua dicens Domine mi, dic mihi si tu misisti eum in terram. Et statim descendit Iesus de solario in terram et vocavit puerum per nomen suum Zeno. Et respondit ei Domine. Dixitque illi Iesus Num ego praecipitavi te in

---

ipsius subtilissimi sermones exibant. Currens autem magister ad Ioseph dixit ei Scias frater quod infans tuus, quem ad disciplinandum suscepi, sapientia et multa gratia est repletus. Ecce tolle eum in domum tuam, quod gratia quam habet a domino deo data est ei. Cum autem audisset Iesus magistrum illa loquentem, respondit et dixit ei Verum dixisti, quia omnis potestas data est mihi a patre meo qui me misit. Sed [propter] *verbum quod de me locutus es ille magister qui me percussit surgere habet, qui mortuus est. Et subito surrexit qui fuerat mortuus, et venit ad domum suam.* Cf. haec inprimis ad evang. Thom. latin. cap. XIII. Praeterea non obliviscendum est, historiam de magistro ex devotione mortuo, quae ex codice A capite XXXVIII. habetur, in codice B iam ante caput nostrum XXX. positam esse.

XXXII. *Post haec abierunt* (ita codex B; cod. A *abierant*) -- *cum parent. suis:* haec in cod. B ad historiam capitis nostri XXVII. pertinent, cuius ad initium scripturam codicis B apposuimus. | *Et cum esset ibi una sabbati* etc: eandem historiam ex codice B ad caput nostrum XXII. adscripsimus. | *Et resp. ei Domine:* in cod. scriptum est *bene* pro *domine.*

terram de solario? At ille dixit Non, domine. Et mirati sunt parentes pueri qui fuerat mortuus, et honorabant Iesum super facto signo. Et abierunt inde Ioseph et Maria cum Iesu in Iericho.

Caput XXXIII.

Erat autem Iesus annorum sex, et misit illum mater sua cum hydria ad fontem haurire aquam cum infantibus. Et contigit postquam hausit aquam, ut quidam ex infantibus impegerit eum et conquassaverit hydriam et fregerit eam. At Iesus expandit pallium quo utebatur, et suscepit in pallio suo tantum aquae quantum erat in hydria, et portavit eam matri suae. At illa videns mirabatur, et cogitabat intra se, et condebat omnia haec in corde suo.

Caput XXXIV.

Iterum quadam die exivit in agrum et tulit parum tritici de horreo matris suae, et illud ipse seminavit. Et natum est et crevit et multiplicatum est nimis. Et factum est denique ut ipse meteret, et collegit fructus ex eo tres choros, et donavit multiplicibus suis.

XXXIII. Similem huic historiam codex B exhibet praemissa alia quam in evang. Thom. latin. cap. VIII. habes. Legitur enim ibi in hunc modum:

Cum autem Iesus esset annorum duodecim, puer quidam in vico, ubi habitabat cum parentibus suis, scindebat ligna, et dum scinderet ea, omnes digitos pedis sui dextri detruncavit. Et cum turba vicinorum cucurrisset ad eum, venit Iesus, unxit in pede illius, [et] *subito qui laesus fuerat sanus factus est, quod nec signum aliquod in pede apparuisset. Et dixit illi Iesus Surge et scinde ligna; memorare* (sic) *mei. Cum autem vidisset turba signum quod fecerat, adoraverunt eum dicentes Vero credimus quia hic est Christus.*

Cum beata Maria misisset puellam suam cum hydria, [et] *multitudo mulierum ad fontem coadunata fuisset, propter pressuram earum fracta est hydria quam dominica puella portaverat. Tunc perrexit Iesus ad fontem, implevit pallium suum aqua et tulit matri suae. Deinde colligens fragmenta hydriae insimul iungens verbo suo solidavit ita quod scissurae in ea signum minime videretur. Tunc beata Maria osculata est Iesum dicens Benedictus sit deus qui nobis talem filium dedit.*

XXXIV. *multiplicibus suis:* ita scriptum est in codice A. Cf. quae horum loco in cod. B leguntur, item in evang. Thom. latin. cap. X.

Hydriam conquassatam in codice B excipiunt narrationes de morsu viperae et de passeribus ex luto factis. Tum vero quae est de tritico sequitur, his con-

Caput XXXV.

Est via quae exit de Iericho et tendit ad Iordanis fluvium ubi transierunt filii Israel: ibi arca testamenti dicitur resedisse. Et erat Iesus annorum octo et exivit de Iericho, et ibat ad Iordanem. Et erat secus viam crypta prope Iordanis ripam ubi leaena catulos nutriebat; et nullus poterat per viam securus ambulare. Veniens autem Iesus de Iericho, cognoscens quod in crypta illa leaena filios suos generasset, videntibus cunctis introivit in eam. At ubi viderunt leones Iesum, cucurrerunt ei obviam et adoraverunt eum. Et Iesus sedebat in caverna, et catuli leonum discurrebant circa pedes eius, blandientes cum eo et ludentes. Leones vero seniores demisso capite a longe stabant et adoraverunt eum, et caudis suis blandiebantur ante eum. Tunc populus qui a longe stabat, non videns Iesum, dixit Hic nisi gravia fecisset peccata aut parentes eius, non se ultro leonibus obtulisset. Et cum populus haec intra se cogitaret et moerori nimio subiaceret, ecce subito in conspectu populi exivit Iesus de crypta et leones antecedebant eum, et catuli leonum ante pedes eius ludebant inter se. Parentes vero Iesu demisso capite stabant a longe et observabant; pariter et populus propter leones longe stabat: non enim se coniungere eis audebat. Tunc Iesus coepit dicere ad populum Quanto meliores sunt bestiae vobis quae suum agnoscunt dominum et glorificant, et vos homines, qui ad imaginem et similitudinem dei facti estis, ignoratis. Bestiae agnoscunt me et mansuescunt; homines me vident et non cognoscunt.

---

cepta verbis: *Cum esset Iesus annorum quindecim, quadam die tulit triticum de horreo matris suae* [et] *seminavit. Aliud* (codex *illud*) *super petram cecidit, quod humorem non habuit; aliud in terram bonam, quod natum est: et ex eo collegit centum corbes tritici mensuratas. Vocavit pauperes ac debiles, viduas et orphanas, et eis triticum erogavit; sed* [etiam] *Ioseph ad imperium ipsius tulit modicum pro benedictione in domo sua.* Cf. evang. Thom. latin. cap. X.

XXXV. Haec de crypta leonum narratio in codice B non legitur. Pariter vero legi videtur in Parisiensi codice eo unde Thilo singulorum capitum titulos exscripsit. Caput enim XLIII. ibi inscriptum est *Quomodo Iesus intravit in cryptam leaenam.*

Caput XXXVI.

Post haec Iesus transivit Iordanem cunctis videntibus cum leonibus, et aqua Iordanis divisa est ad dextram et ad sinistram. Tunc dixit leonibus, ita ut omnes audirent, Ite in pace et neminem laedatis: sed nec homo vobis noceat, donec revertamini unde existis. At illi non voce solum sed et corpore vale facientes abierunt ad loca sua. Iesus vero reversus est ad matrem suam.

Caput XXXVII.

[1] Et cum esset Ioseph faber lignarius et nihil aliud ex ligno operaretur nisi iuga bobum et aratra et terrae versoria et culturae apta, ligneosque faceret lectos, contigit ut quidam iuvenis illi faciendum grabatum cubitorum sex demandaret. Et iussit Ioseph puero suo incidere lignum seca ferrea secundum mensuram quam miserat. Qui non servavit definitum sibi modum; sed fecit unum lignum brevius altero. Et coepit Ioseph aestuando cogitare quid faciendum ei esset super hoc. [2] Et ut vidit Iesus eum sic aestuantem cogitatione, cui res gesta impossibilis erat, consolatoria voce alloquitur eum dicens Veni teneamus capita singulorum lignorum, et coniungamus ea caput ad caput, et coaequemus ea ad se et trahamus ad nos: poterimus enim ea facere aequalia. Tunc Ioseph obtemperavit iubenti; sciebat enim quod posset facere quicquid vellet. Et apprehendit Ioseph capita ligno-

---

XXXVI. Est haec historiae de crypta leonum quasi altera pars. Neque haec in codice B legitur, sed rursus legi videtur in Parisiensi codice de quo modo dictum est. Ibi enim caput XLIV. hunc titulum habet *Quomodo aqua Iordanis divisa est ante eos.* | *solum:* supplevi.

XXXVII, 1. *terrae versoria et culturae apta:* sic, nisi fallor; sed lectio dubia est.

In codice B historia ista sic habet:

[1] *Post haec quidam architector lignifaber dum faceret aratrum pro iugo boum, venit quidam* [et] *dixit ei Fac mihi speciosum grabatum. Cum omnia ligna grabati operatus fuisset, contigit quod quoddam lignum fuit breve unam spannam. Tunc ille lignifaber coepit contristari.* [2] *Cumque vidisset eum Iesus, consolatus eum dixit ei Noli contristari; sed apprehende ex una parte, et ego ex alia extendam illud ad me.*

rum et iunxit ad parietem et iuxta se, et tenuit Iesus altera capita lignorum et traxit ad se brevius lignum et coaequavit ligno longiori. Et dixit ad Ioseph Vade operari, et fac quod facturum te promiseras. Et fecit Ioseph quod promiserat.

Caput XXXVIII.

[1] Factum est secundo ut Ioseph et Maria rogarentur a populo ut Iesus doceretur litteris in schola. Quod et facere non negaverunt, et secundum praeceptum seniorum ducebant eum ad magistrum ut doceretur ab eo scientia humana. Et tunc coepit magister imperiose eum docere dicendo Dic Alpha. Iesus vero dixit ei Tu mihi dic prius quid sit Betha, et ego dicam tibi quid sit Alpha. Et ob hoc magister iratus percussit Iesum, et mox postquam percussit eum mortuus est. [2] Et Iesus reversus est ad matrem suam domum. Timens autem Ioseph vocavit Mariam ad se et dixit ei Vere scias quia tristis est anima mea usque ad mortem propter pue-

---

Cum autem extendisset illud ad longitudinem alterius ligni, dixit ad eum Ecce modo construe grabatum sicut vis. Architector ille et omnes qui cum eo erant in domo cum vidissent signum quod fecerat, admirantes dixerunt Vero hic est Messias quem expectant filii Israel.

Sequitur hoc loco in codice B narratiuncula quae ab altero codice plane abest. Est autem haec:

Et cum Iesus cum aliis infantulis super radios solus (sic, nisi fallor) *ubique plures ascenderet et sederet, multique simili modo facere coeperunt, praecipitabantur et eorum crura frangebantur et brachia. Sed dominus Iesus sanabat omnes.*

XXXVIII. Ex codice B huc pertinent ea quae statim post reditum ex Egypto narrantur, ut iam supra significatum est ad caput XXV c. Priora vero respondent iis quae ab initio capitis sequentis leguntur, posteriora in caput XXXVIII. quadrant. In hunc enim modum ibi scriptum est:

[1] *Tunc accesserunt ad Ioseph principes sacerdotum et ad Mariam, et rogaverunt eos ut puerum Iesum blandimentis suis eis darent ad addiscendum. Tunc beata Maria et Ioseph insolentias sacerdotum et minas principum refrenare volentes* [codex *nolentes*] *duxerunt ad scholas, scientes quod nihil proficeret et nihil addiscere posset ab homine, sed a solo deo coeli* [et] *terrae scientiam obtinebat.* (Huc usque textus cum cap. XXXIX. conferendus est.) *Cum autem intrasset Iesus, magister coepit per visionem* (?) *docere eum dicendo Dic Aleph. Iesus autem dixit ei Dic mihi quid sit Beth,* [tum] *dicam tibi quid sit Aleph. Ob hoc iratus magister percussit puerum Iesum.* [Iesus vero] *mox percussit magistrum, qui confestim mortuus est.*

[2] *Hoc autem facto reversus est Iesus ad matrem suam in domum suam. Tunc Ioseph dixit ad beatam Mariam Vere scias quod anima mea tristis est propter pue-*

rum istum. Fieri enim potest ut aliquando aliquis percutiat in malitia puerum istum, et moriatur. Maria autem respondens dixit Vir dei, noli credere quod hoc fieri possit. Imo secure crede quod qui eum misit inter homines nasci, ipse eum ab omnibus malignitatibus custodiet et in suo nomine conservabit a malo.

Caput XXXIX.

[1] Iterum rogaverunt tertio Mariam et Ioseph Iudaei ut ad alium magistrum blandimentis suis ducerent ad addiscendum. Timentes autem populum Ioseph et Maria et insolentiam principum et minas sacerdotum, duxerunt iterum ad scholam, scientes nihil posse ab homine discere qui ex solo deo perfectam haberet scientiam. [2] Cum autem Iesus introisset scholam, ductus spiritu sancto accepit librum de manu didascali docentis legem, et cuncto populo vidente et audiente coepit legere, non quidem quae scripta erant in libro eorum, sed in spiritu dei vivi loquebatur, tanquam si de fonte vivo torrens aquae egrederetur et fons plenus semper permaneret. Et ita in virtute docebat populum magnalia dei vivi, ut et ipse magister caderet in terram et adoraret eum. Cor autem populi, qui consedebat et audierat eum talia dicentem, versum est in stuporem. Quod cum audisset Ioseph, currendo venit ad Iesum, timens ne ipse didascalus moreretur. Quo viso magister dixit ei Tu non dedisti mihi discipulum sed magistrum: et quis potest verba eius sustinere? Tunc adimpletum est quod dictum est per psalmistam Flumen dei repletum est aqua. Parasti cibum illorum, quia ita est praeparatio eius.

---

rum istum etc. In fine capitis ad *conservabit a malo* additum habet *ut perficiatur opus suum.*

XXXIX, 1. Ad hanc priorem capitis partem cf. quae modo ex B ad caput XXXVIII. adnotavimus.

2. Ad alteram capitis partem cf. quae ad caput XXXI. ex B notata sunt. *audierat:* ita ex emendatione in codice legitur pro *audiebat.*

Caput XXXX.

Post haec migravit Ioseph inde cum Maria et Iesu ut venirent in Capharnaum maritimam, propter malitiam hominum sibi adversantium. Et cum habitaret Iesus in Capharnaum, erat in civitate quidam homo nomine Ioseph, dives valde. Sed infirmitate sua deficiens mortuus est, et mortuus in grabato iacebat. Cum autem audisset Iesus in civitate plangentes et flentes et ululantes super mortuum, dixit ad Ioseph Quare huic, cum nomine tuo vocetur, tuae gratiae beneficium non praestas? Cui respondit Ioseph Quae est potestas mea aut facultas huic praestandi beneficium? Cui dixit Iesus Tolle sudarium quod est super caput tuum et vade et pone illud super faciem mortui et dic ei Salvet te Christus. Et mox salvatus erit et resurget defunctus de grabato suo. Quo audito Ioseph statim abiit ad imperium Iesu currens, et intravit domum defuncti, et sudarium quod habebat super caput suum posuit super faciem eius qui iacebat in grabato, et dixit Salvet te Iesus. Et continuo surrexit mortuus de lecto, et quaerebat quis esset Iesus.

XXXX. Haec narratio in codice B non habetur. Sed compensatur quasi iis pluribus quae praecedunt caput extremum, codici B propriis, nisi quod sunt eiusmodi quas ex canonicis evangeliis inepte depromptas esse appareat. Habent autem ita:

XXXX[a]. *Et multoties Iesus mittebat se in mare ambulans super aquas, cum praecedebat navigia et expectabat ea: super faciem aquarum stans ascendebat in ea ad navitas atque docebat eos de regno dei; ubicunque audiebant, pauperes sanabat.*

XXXX[b]. *Quadam vero die cum occurrerent ad eum multae turbae* [et] *undique confluerent ad eum infirmi, quia virtus ex eo exibat, sanabat omnes: de quinque vero panibus et duobus parvis piscibus quinque milia hominum satiavit: leprosos mundavit, surdos fecit audire, mutos loqui, caecos illuminavit.*

XXXX[c]. *Quadam vero die dum caecus, qui nunquam viderat nec haberet oculos, clamaret Miserere mei, fili David, ut videam, Iesus spuit in terram, fecit lutum, posuit super oculos caeci, dixit ad eum Vade lava ad nataloria Siloe, videbis. Ivit et vidit.*

XXXX[d]. *Cum autem quidam nobilis de Bethania* (codex *bettania*), *dominus Lazarus, qui consueverat hospitari Iesum* [et] *amicus eius erat,* (cod. add *et*) *mortuus in monumento quadriduanus fuisset, venit Iesus, lacrimatus est super monumentum, vocavit eum dicens Lazare veni foras,* [et] *continuo ad imperium eius de monumento exivit.*

CAPUT XXXXI.

[1] Et abierunt Capharnaum in civitatem quae vocatur Bethleem; et erat Ioseph cum Maria in domo sua, et Iesus cum eis. Et die quadam vocavit Ioseph ad se filium suum primogenitum Iacobum, et misit illum in hortum olerum ut colligeret olera ad faciendum pulmentum. Et subsecutus est Iesus Iacobum fratrem suum in hortum, et hoc Ioseph et Maria nescierunt. Dumque Iacobus colligeret olera, subito exivit de foramine vipera et percussit manum Iacobi, et ipse prae dolore nimio coepit clamare. Et iam deficiens dicebat cum vocis amaritudine Heu, heu: vipera pessima percussit manum meam. [2] Iesus vero stans ex adverso ad vocis amaritudinem accurrit ad Iacobum et tenuit manum eius, et nihil aliud fecit sed tantum sufflavit in manum Iacobi et refrigeravit eam. Et statim Iacobus sanatus est, et serpens mortuus est. Et Ioseph et Maria quod factum est ignorabant; sed ad clamorem Iacobi et ad imperium Iesu cucurrerunt ad hortum, et invenerunt serpentem mortuum iam et Iacobum bene sanatum.

XXXX e. *Et post paucos dies quidam iuvenis vicinus eius defunctus fuerat; plorabant eum parentes eius et amici amarissime. Audiens autem Iesus abiit et stetit ante eum, pulsavit in pectore eius et dixit Dico tibi, iuvenis, surge, noli mori sed vive. Et surrexit qui fuerat mortuus. Videntes autem turbae miraculum dixerunt Cuius filius est iste qui tot animas liberavit a morte? Omnes sanat properantes ad se. Dixerunt ad beatam Mariam Tu es mater istius pueri? Respondit virgo Maria Vere ego sum mater eius: sicut deo placuit, peperi eum. Dixerunt ad eam Beata es tu inter mulieres multas, quia benedixit dominus fructum ventris tui, quoniam talem filium gloriosum dedit tibi. Maria autem conservabat omnia verba haec conferens in corde suo.*

XXXXI, 1. *Capharnaum in civitatem quae vocatur Bethleem:* sic emendanda videbatur scriptura codicis, in qua est *in civitatem Capharnaum quae vocatur Bethleem.*

In codice B post historiam de hydria conquassata legitur sic:

[1] *Post haec autem cum quadam die Iacobus Alphaei intrasset hortum ut olera ad faciendum pulmentum colligeret, exivit vipera de foramine et momordit dextram manum eius: qui prae nimio dolore et amaritudine clamare coepit Heu, heu: vipera me momordit.*

[2] *Iesus vero ex adverso stans cucurrit ad Iacobum fratrem suum, tenens manum suam sufflavit in ea, et continuo sanus factus est, non sentiens ullum dolorem, et serpens mortuus est. Et cum parentes et vicini cucurrissent ad hortum, invenerunt serpentem mortuum, in parte aliqua non laesum, et Iacobum vero sanum.*

Caput XXXXII.

[1] Cum autem veniret Ioseph ad convivium cum filiis suis Iacobo Ioseph et Iuda et Simeone et duabus filiabus suis, conveniebant Iesus et Maria mater eius cum sorore sua Maria Cleophae, quam dominus deus donavit patri eius Cleophae et Annae matri eius, eo quod obtulissent Mariam matrem Iesu domino. Et haec Maria vocata est simili nomine Maria ad consolationem parentum. [2] Et cum convenirent, Iesus sanctificabat et benedicebat illos, et ipse prior incipiebat manducare et bibere. Nemo enim illorum audebat manducare vel bibere, nec sedere ad mensam aut panem frangere, donec ipse sanctificans eos prius hoc fecisset. Et si forte absens fuisset, expectabant donec hoc faceret. Et quando ipse no-

---

XXXXII, 1. Haec de cognatis Iesu notitia in codice B sic habet: *Et cum Ioseph senectute decrepitus, mortuus et sepultus cum parentibus suis fuisset, beata (virgo:* secundis curis additum) *Maria cum nepotibus suis sive cum filiis sororum suarum* [erat]. *Quoniam Anna et Emerina sorores fuerunt. De Emerina* (codex *Hemerina* h. l.) *nata fuit Elisabet mater Iohannis baptistae. Anna* (codex *quia Anna*) *beatae Mariae mater cum esset decora valde, mortuo Ioachim nupsit Cleophae, de quo habuit filiam secundam: vocavit eam Mariam, quam dedit Alphaeo in uxorem, de qua ortus est Iacobus Alphaei et Philippus frater eius. Mortuo secundo marito Anna nupta fuit tertio marito nomine Salome, de quo habuit tertiam filiam: vocavit eam similiter Mariam, quam dedit Zebedaeo in uxorem, de qua natus est Iacobus Zebedaei et Iohannes evangelista.*

Pertinet huc alia de eadem re notitia, quae principio evangelii nostri Pseudo-Matthaei praeposita est. Argumenti similitudo suadet ut eam hoc loco apponamus. *Anna et Emeria fuerunt sorores. De Emeria nata est Elisabet, mater Iohannis baptistae. Anna vero tres habuit maritos, Ioachim, Cleopham et Salome. De Ioachim habuit Anna Mariam matrem Christi. Mortuo Ioachim nupsit* (codex h. l. et infra *nuxit*) *Cleophae, de quo habuit filiam nomine Mariam, quae agnominabatur Cleophae. Cleophas autem cedit fratri suo Ioseph in uxorem Mariam matrem Christi, quae filiastra sua fuit; et filiam suam Mariam quam ex Anna habuit dedit Alphaeo in uxorem, de quo ortus est Iacobus minor et Ioseph alter, unde dicitur Iacobus Alphaei. Mortuo deinde Cleopha Anna tertio nupsit marito nomine Salome* (codex h. l. *Salomone*), *qui genuit filiam similiter vocatam Mariam. Haec nupsit Zebedaeo. Ex hac nati sunt Iacobus maior et Iohannes evangelista. Ieronimus autem in sermone de die paschae* (codex *pasce*) *idem dicit ita scribens Quatuor autem fuisse Marias in evangeliis legimus: unam matrem domini Salvatoris; alteram materteram eius, quae appellata est Maria Cleophae; tertiam Mariam matrem Iacobi et Ioseph; quartam Mariam Magdalenam; licet alii matrem Iacobi et Ioseph materteram eius fuisse contendant.*

lebat ad refectionem accedere, nec accedebant Ioseph et Maria et fratres eius, filii Ioseph. Hi siquidem fratres ante oculos suos tanquam luminaria vitam eius habentes observabant eum et timebant. Et quando Iesus dormiebat, sive in die sive in nocte, claritas dei splendebat super eum. Cui laus sit omnis et gloria in secula seculorum. Amen. Amen.

---

2. *nec accedebant*: deest in codice *nec*.

In B sic pergitur: *Hi quidem Iesum Christum ante suos oculos habebant tanquam lumen, et observabant ipsum atque timebant: et benedicebat et sanctificabat eos, et claritas dei resplendebat super illos* (ita codex, non *super illum*, quod aptius videtur). *Et nemo ipsorum audebat sedere ad mensam, nisi prius benediceret eam Iesus; et nullus incipiebat tangere panem in mensa, donec Iesus benediceret eum et frangeret. Et si forte absens esset, expectabant eum donec veniret: ipse enim veniebat ad refectionem eorum.*

Haec autem vidit domus sua. Sanctus (codex *quae sanctus*) *apostolus et evangelista Iohannes manu sua scripsit hunc libellum hebraicis litteris consignatum, quem Ieronimus doctor ille perspicuus* (codex add *hoc opus*) *de hebraico in latinum deduxit.*

EVANGELIUM DE NATIVITATE MARIAE.

Caput I.

[1] Beata et gloriosa semper virgo Maria de stirpe regia et familia David oriunda, in civitate Nazareth nata, Hierosolymis in templo domini nutrita fuit. Pater eius Ioachim, mater vero Anna dicebatur. Domus paterna ex Galilaea et civitate Nazareth, maternum autem genus ex Bethlehem erat. [2] Vita eorum simplex et recta apud dominum, apud homines irreprehensibilis erat et pia. Nam omnem substantiam suam trifariam diviserunt: unam partem templo et templi servitoribus impendebant: aliam peregrinis et pauperibus erogabant: tertiam suae familiae usibus et sibi reservabant. [3] Ita isti deo cari, hominibus pii, per annos circiter viginti castum domi coniugium sine liberorum procreatione exercebant. Voverunt tamen, si forte deus donaret eis sobolem, eam se domini servitio mancipaturos: cuius rei gratia et templum domini singulis per annum festis frequentare solebant.

Caput II.

[1] Factum est autem ut encaeniorum festivitas appropinquaret, unde cum nonnullis contribulibus suis Hierosolymam

I, 2. *Nam omnem - - reservabant:* cf. Pseudo-Matth. evang. I, 1. Proxime accedit Amb. (i. e. B) Pro *servitoribus* habet *sacerdotibus.*

3. *Ita isti - - solebant:* cf. simillima apud Pseudo-Matth. I, 1 sq. cod. Amb. Ibi est *domino iustus et hominibus pius;* item *Voverunt tantum si deus daret;* item *templi servitio.*

II. Per totam sectionem paene ad verbum consentit cod. Amb. in Pseudo-Matth. II, 1.

1. Ibi est *Factum est autem cum - - approp.*, *Ioachim cum - - Ierusolimam*

et Ioachim ascendit. Ea vero tempestate Isaschar ibi pontifex erat. Cumque inter ceteros concives suos etiam Ioachim cum oblatione sua videret, despexit eum et munera eius sprevit, interrogans cur inter foecundos infoecundus ipse stare praesumeret; dicens munera nequaquam deo digna posse videri, quoniam ipsum prole indignum iudicasset, scriptura dicente maledictum omnem esse qui non genuisset masculum vel feminam in Israel. Dicebat ergo prius eum ab hac maledictione sobolis generatione solvendum, et sic demum in conspectu domini cum oblationibus esse venturum. [2] Cuius opprobrii obiectu pudore magno suffusus Ioachim ad pastores qui cum pecudibus erant in pascuis suis secessit: neque enim domum repetere voluit, ne forte a contribulibus suis, qui simul aderant et hoc a sacerdote audierant, eodem opprobrii elogio notaretur.

Caput III.

[1] Verum cum ibi aliquamdiu esset, quadam die cum esset solus, angelus domini ei cum immenso lumine astitit. Qui cum ad eius visionem turbaretur, angelus qui ei apparuerat timorem eius compescuit dicens Noli timere, Ioachim, neque in visione mea turberis: ego enim sum angelus domini, missus ab ipso ad te, ut annuntiem tibi preces tuas esse exauditas et eleemosynas tuas ascendisse in conspectum eius. Videns quippe vidit pudorem tuum et audivit sterilitatis op-

---

ascendit. In ea festivitate -- *videret anstantem* -- *vir* [stare] *praes. dic. mun. sua* -- *quoniam ipsum* (scribitur *q̄m ip̄m*. Correxi ad hanc codicis Amb. scripturam Fabricii lectionem quae est *quem ipse*) -- *iudicabat* -- *maledictum hominem* (*hominem* nescio an praestet quam *omnem*: constat enim saepissime in codd. per incuriam librariorum *omnem* et *hominem* confusa esse) *qui* -- *masculum vel feminam* (hoc additamentum *vel feminam*, quod deest apud Fabricium, textus evangelii sibi poscere videtur: hinc ex Amb addidimus) — —.

2. Pro *domum repetere* Amb habet *domum repedare.*

III, 1. *preces tuas* -- *et eleemosynas* -- *in conspectum eius*: cf. Ps. Matth. III, 4. *misericordiae* (Amb *orationes*) *quas tu et Anna uxor tua* (Amb *tu et ipsa*) *fecistis in conspectu altissimi recitatae sunt.*

probrium nec recte tibi obiectum. Peccati namque, non naturae ultor est deus, et ideo cum alicuius uterum claudit, ad hoc facit ut mirabilius denuo aperiat, et non libidinis esse quod nascitur sed divini muneris cognoscatur. [2] Prima enim gentis vestrae Sara mater nonne usque ad octogesimum annum infoecunda fuit? et tamen in ultima senectutis aetate genuit Isaac, cui repromissa erat benedictio omnium gentium. Rachel quoque, tantum domino grata tantumque a sancto Iacobo amata, diu sterilis fuit, et tamen Ioseph genuit, non solum dominum Aegypti sed plurimarum gentium fame periturarum liberatorem. Quis in ducibus vel fortior Sampsone vel sanctior Samuele? et tamen hi ambo steriles matres habuere. Si ergo ratio verbis meis tibi non persuadet, crede re, dilatos diu conceptus et steriles partus mirabiliores esse solere. [3] Proinde Anna uxor tua pariet tibi filiam, et vocabis nomen eius Mariam: haec erit, ut vovistis, ab infantia sua domino consecrata et spiritu sancto replebitur adhuc ex utero matris. Omne immundum neque manducabit neque bibet, neque inter populares forinsecus turbas sed in templo domini conversatio eius erit, ne quid de ea sinistrum vel suspicari saltem possit vel dici. Itaque aetate procedente sicut ipsa mirabiliter ex sterili nascetur, ita incomparabiliter virgo generabit altissimi filium, qui Iesus vocabitur et secundum nominis etymologiam salvator omnium gentium erit. [4] Et hoc tibi eorum quae annuntio signum erit, cum perveneris ad auream in Hierosolymis portam, habebis ibi obviam Annam uxorem tuam, quae de tuae regressionis tardatione modo sollicita tunc in adspectu tuo gaudebit. His dictis angelus discessit ab eo.

Caput IV.

[1] Deinde apparuit Annae uxori eius dicens Ne timeas,

Peccati namque -- cognoscatur: hoc proprium est huic evangelio.

2. Haec alibi non inveniuntur.

3. Cf. Ps. Matth. III, 2 et 4.

IV, 1. Plurima ex his evangelio nostro propria sunt.

Anna, neque phantasma esse putes quod vides. Ego enim sum angelus ille qui preces et eleemosynas vestras obtuli in conspectu dei, et nunc missus sum ad vos ut annuntiem vobis nascituram filiam quae Maria vocata super omnes mulieres erit benedicta. Haec a nativitate sua statim domini gratia plena, tribus ablactationis suae annis in domo paterna permanebit; postea servitio domini mancipata a templo usque ad intelligibiles annos non discedet, ibi denique ieiuniis et orationibus nocte ac die deo serviens ab omni immundo se abstinebit, virum nunquam cognoscet, sed sola sine exemplo, sine macula, sine corruptione, sine virili commixtione, virgo filium, ancilla dominum et gratia et nomine et opere salvatorem mundi generabit. [2] Itaque surge ascende Hierusalem, et cum perveneris ad portam quae aurea, pro eo quod deaurata est, vocatur, ibi pro signo virum tuum, pro cuius incolumitatis statu sollicita es, obvium habebis. Cum haec igitur ita evenerint, scito quod quae annuntio sine dubio complenda erunt.

Caput V.

[1] Igitur iuxta angeli praeceptum uterque de loco in quo erant promoventes ascenderunt Hierusalem, et cum ad locum pervenissent angelico vaticinio designatum, ibi sibi invicem obviaverunt. Tunc de mutua sua visione laeti et promissae prolis certitudine securi debitas domino humilium exaltatori gratias egerunt. [2] Itaque adorato domino domum regressi divinum promissum certi et hilares exspectabant. Concepit ergo Anna et peperit filiam, et iuxta mandatum angelicum parentes vocabant nomen eius Mariam.

Caput VI.

[1] Cumque trium annorum circulus volveretur et ablacta-

---

2. Cf. Ps. Matth. III, 5.
complenda: praestare videtur *completa.*
V, 2. *Itaque - - regressi:* cf. Ps. Matth. III, 5. ubi eadem fere verba leguntur.

tionis tempus completum esset, ad templum domini virginem cum oblationibus adduxerunt. Erant autem circa templum iuxta quindecim graduum psalmos quindecim ascensionis gradus: nam quia templum erat in monte constitutum, altare holocausti quod forinsecus erat adiri nisi gradibus non valebat. [2] In horum itaque uno beatam virginem Mariam parvulam parentes constituerunt. Cumque ipsi vestimenta quae in itinere habuerant exuerent et cultioribus ex more vestibus se et mundioribus induerent, virgo domini cunctos sigillatim gradus sine ducentis et levantis manu ita ascendit ut perfectae aetati in hac duntaxat causa nihil deesse putares. Iam quippe dominus in virginis suae infantia magnum quid operabatur, et quanta futura esset huius miraculi indicio praemonstrabat. [3] Igitur sacrificio secundum consuetudinem legis celebrato et voto suo perfecto virginem inter septa templi cum aliis virginibus ibidem educandam dimiserunt, ipsi vero domum regressi sunt.

Caput VII.

[1] Virgo autem domini cum aetatis processu et virtutibus proficiebat et iuxta psalmistam pater et mater dereliquerat eam, dominus autem assumpsit eam. Quotidie namque ab angelis frequentabatur, quotidie divina visione fruebatur, quae eam a malis omnibus custodiebat et bonis omnibus redundare faciebat. Itaque ad quartum decimum annum usque pervenit, ut non solum nihil de ea mali reprehensione dignum confingere possent, sed et boni omnes qui eam noverant vitam et conversationem eius admiratione dignam iudicarent. [2] Tunc pontifex publice denuntiabat ut virgines, quae in templo publice constituebantur et hoc aetatis tempus explessent, domum reverterentur et nuptiis secundum morem gentis et aetatis maturitatem operam darent. Cui mandato cum ceterae pronae

---

VI, 1 et 2. Cf. Ps. Matth. IV. maximeque cod. Amb., ubi plura accurate cum nostris conveniunt.

VII, 1. Cf. Ps. Matth. VI, 3.

paruissent, sola virgo domini Maria hoc se facere non posse respondit, dicens se quidem et parentes suos domini servitio mancipasse, et insuper se ipsam domino virginitatem vovisse, quam nunquam viro aliquo commixtionis more cognito violare vellet. Pontifex vero in angustia constitutus animi, cum neque contra scripturam quae dicit Vovete et reddite, votum infringendum putaret, neque morem genti insuetum introducere auderet, praecepit ut ad festivitatem quae imminebat omnes ex Hierosolymis et vicinis locis primores adessent, quorum consilio scire posset quid de tam dubia re faciendum esset. [3] Quod cum fieret, omnibus in commune placuit dominum super hac re esse consulendum. Et cunctis quidem orationi incumbentibus pontifex ad consulendum deum ex more accessit: nec mora, cunctis audientibus de oraculo et de propitiatorii loco vox facta est, secundum Esaiae vaticinium requirendum esse cui virgo illa commendari et desponsari deberet. Liquet enim Esaiam dicere Egredietur virga de radice Iesse, et flos de radice eius ascendet, et requiescet super eum spiritus domini, spiritus sapientiae et intellectus, spiritus consilii et fortitudinis, spiritus scientiae et pietatis, et replebit eum spiritus timoris domini. [4] Secundum hanc ergo prophetiam cunctos de domo et familia David nuptui habiles non coniugatos virgas suas allaturos ad altare praedixit, et cuiuscunque post allationem virgula florem germinasset et in eius cacumine spiritus domini in specie columbae consedisset, ipsum esse cui virgo commendari et desponsari deberet.

CAPUT VIII.

[1] Erat autem inter ceteros Ioseph homo de domo et familia David grandaevus: cunctis vero virgas suas iuxta ordinem deferentibus solus ipse suam subtraxit. Unde cum nihil divinae voci consonum apparuisset, pontifex iterato deum

---

2. 3. 4. Cf. Ps. Matth. VIII, 1 sqq.
nuptui habiles non coniugatos: Ps. Matth. VIII, 2. *quicumque sine uxore est.*
VIII, 1. Cf. Ps. Matth. VIII, 3. 5.

consulendum putavit: qui respondit, solum illum ex his qui designati erant virgam suam non attulisse cui virginem desponsare deberet. Proditus itaque est Ioseph. Cum enim virgam suam attulisset et in cacumine eius columba de coelo veniens consedisset, liquido omnibus patuit ei virginem desponsandam fore. [2] Igitur nuptiarum iure de more celebrato ipse quidem in Bethlehem recedit civitatem, domum suam dispositurus et nuptiis necessaria procuraturus. Virgo autem domini Maria cum aliis septem virginibus coaevis et collactaneis, quas a sacerdote acceperat, ad domum parentum suorum in Galilaea reversa est.

Caput IX.

[1] His vero diebus, primo scilicet adventus sui in Galilaeam tempore, missus est ad eam angelus Gabriel a deo, qui ei conceptum dominicum narraret et conceptionis vel modum vel ordinem exponeret. Denique ingressus ad eam cubiculum quidem ubi manebat ingenti lumine perfudit, ipsam vero gratantissime salutans dixit Ave Maria, virgo domini gratissima, virgo gratia plena, dominus tecum, benedicta tu prae omnibus mulieribus, benedicta prae omnibus hactenus natis hominibus. [2] Virgo autem quae iam angelicos bene noverat vultus et lumen coeleste insuetum non habebat, neque angelica visione territa neque luminis magnitudine stupefacta, sed in solo eius sermone turbata est, et cogitare coepit qualis ista salutatio tam insolita esse posset quidve portenderet vel quem finem esset habitura. Huic cogitationi angelus divinitus inspiratus occurrens Ne timeas, inquit, Maria, quasi aliquid contrarium tuae castitati hac salutatione praetexam. Invenisti enim gratiam apud dominum, quia castitatem elegisti: ideoque virgo sine peccato concipies et paries filium. [3] Hic erit

---

cui virginem desponsare deberet: scripsi *cui* pro *qui*, quod apud Fabricium ceterosque editum est. Omnino enim cogitatione addendum est *pontifex.*

2. De *septem virginibus* cf. Ps. Matth. VIII, 5.

IX, 1—4. Cf. Ps. Matth. IX.

magnus, quia dominabitur a mari usque ad mare et a flumine usque ad terminos orbis terrae: et filius altissimi vocabitur, quia qui in terris nascitur humilis, in coelo regnat sublimis: et dabit illi dominus deus sedem David patris eius, et regnabit in domo Iacob in aeternum, et regni eius non erit finis: ipse quippe rex regum et dominus dominantium est, et thronus eius in seculum seculi. [4] His angeli verbis virgo non incredula, sed modum scire volens respondit Quomodo istud fieri potest? Nam cum ipsa virum iuxta votum meum nunquam cognosco, quomodo sine virilis seminis incremento parere possum? Ad hoc angelus Ne existimes, inquit, Maria, quod humano more concipias: nam sine virili commixtione virgo concipies, virgo paries, virgo nutries: spiritus enim sanctus superveniet in te, et virtus altissimi obumbrabit tibi contra omnes ardores libidinis: ideoque quod nascetur ex te solum erit sanctum, quia solum sine peccato conceptum et natum vocabitur filius dei. Tunc Maria manibus expansis et oculis ad coelum levatis dixit Ecce ancilla domini, neque enim dominae nomine digna sum, fiat mihi secundum verbum tuum. [5] Longum forte et quibusdam taediosum erit, si cuncta huic opusculo inserere voluerimus quae nativitatem dominicam vel praecessisse vel subsecuta fuisse legimus: unde his omissis quae in evangelio plenius scripta sunt, ad ea quae minus habentur narranda accedamus.

CAPUT X.

[1] Ioseph igitur a Iudaea in Galilaeam veniens desponsatam sibi virginem uxorem ducere intendebat: iam namque tres fluxerant menses et quartus instabat ex eo tempore quo sibi desponsata fuerat. Interea paulatim utero puerperae intumescente puerperam se manifestare coepit, neque hoc latere potuit Ioseph: nam sponsi more liberius ad virginem introiens et familiarius cum ea loquens gravidam esse depre-

5. In promtu est hoc additamentum fingi esse Hieronymi.

X, 1. Cf. Ps. Matth. X.

hendit. Aestuare itaque animo et fluctuare coepit, quia ignorabat quid sibi potissimum esset faciendum: neque enim eam traducere voluit, quia iustus erat; neque fornicationis suspicione infamare, quia pius. Itaque cogitabat clam dissolvere coniugium et occulte dimittere eam. [2] Haec autem eo cogitante, ecce angelus domini ei apparuit in somnis dicens Ioseph, fili David, noli timere: hoc est, ne velis fornicationis suspicionem in virgine habere vel aliquid sinistrum cogitare, neque timeas eam in uxorem ducere: quod enim in ea natum est et nunc animum tuum angit, non hominis sed spiritus sancti est opus. Pariet enim omnium virgo sola dei filium, et vocabis nomen eius Iesum, id est salvatorem: ipse enim salvum faciet populum suum a peccatis eorum. [3] Igitur Ioseph secundum angeli praeceptum virginem uxorem duxit, nec tamen cognovit eam sed caste procurans custodivit. Iamque nonus a conceptione instabat mensis, cum Ioseph, uxore cum aliis quae necessaria erant assumta, Bethlehem civitatem unde ipse erat tetendit. Factum est autem cum essent ibi, impleti sunt dies ut pareret, et peperit filium suum primogenitum, sicut sancti evangelistae docuerunt, dominum nostrum Iesum Christum, qui cum patre et filio et spiritu sancto vivit et regnat deus per omnia secula seculorum.

---

2. Cf. Ps. Matth. XI.

3. Haec ad „sanctorum evangelistarum“ textum conformata esse, facile patet.

HISTORIA IOSEPHI FABRI LIGNARII.

IN NOMINE DEI UNIUS IN SUA ESSENTIA ET TRINI IN SUIS PERSONIS.

HISTORIA MORTIS PATRIS NOSTRI SANCTI SENIS IOSEPHI FABRI LIGNARII.

Benedictiones eius et preces servent nos omnes, o fratres, amen. Fuit tota ipsius vita centum et undecim annorum, contigitque migratio eius ex hoc mundo vicesimo sexto (die) mensis Abib, qui respondet mensi Ab. Oratio eius servet nos, amen. Et quidem dominus noster Iesus Christus ille ipse (fuit) qui retulit hanc (historiam) discipulis suis sanctis in monte oliveti, atque omnem laborem eius (Iosephi) et dierum ipsius consummationem. Apostoli autem sancti conservarunt hunc sermonem et litteris consignatum reliquerunt in bibliotheca Hierosolymis. Oratio eorum servet nos, amen [1]).

Caput I.

Contigit una die cum salvator magister deus et salvator noster Iesus Christus sederet una cum suis discipulis, congregatique in monte oliveti omnes essent, ut diceret illis O fratres et amici mei, filii patris qui vos elegit de omnibus hominibus. Scitis me vobis saepius retulisse quod oporteat me crucifigi et mori propter salutem Adami et posteritatis eius, et quod surgam de mortuis. Committam autem vobis

1) Coptus sic: *Die XXVI. Epep. Hic est exitus e corpore patris nostri Iosephi fabri lignarii patris Christi secundum carnem, qui natus erat annorum CXI. Narravit salvator noster omnem vitam eius apostolis in monte oliveto, apostoli autem scripserunt eam et intulerunt bibliothecae quae Hierosolymis est. Etiam quod dies quo sanctus senex deposuit corpus fuit XXVI. mensis Epep. In pace dei, amen.*

doctrinam evangelii sancti (vobisque antea) nuntiati, ut praedicetis illud per omnem mundum. Et induam vos virtute de alto, ac implebo vos spiritu sancto. Adnuntiabitis vero cunctis gentibus poenitentiam et remissionem peccatorum. Nam scyphus aquae unicus si eum invenerit homo in saeculo futuro, praestantior (est) et maior cunctis divitiis huius totius mundi. Et locus, (quantum occupare potest) pes unus, in domo patris mei maior (est) et excellentior omnibus opibus terrae. Imo hora unica in laeto piorum habitaculo felicior (est) et magis pretiosa mille annis inter peccatores: quippe fletus eorum et planctus non desinet, et lacrimae eorum non cessabunt, neque invenient sibi solatium vel quietem ullo unquam tempore. Et nunc, o membra mea honoranda, ite praedicate omnibus gentibus, nuntiate et dicite illis Utique servator diligenter inquirit in haereditatem debitam, et (est) administrator iustitiae. Et illi (angeli) profligabunt (inimicos), et pugnabunt pro illis in die conflictus. Atque ille (deus) examinabit unum quodque verbum quod loquuntur homines ineptum et otiosum, (et) reddent de eo rationem. Quemadmodum enim nemo a morte excludetur, sic uniuscuiusque etiam opera patebunt die iudicii, sive bona fuerint sive mala. (Nuntiate) quoque hoc verbum quod dixi vobis hodie Ne glorietur fortis de fortitudine sua nec dives de suis divitiis, sed qui gloriari vult glorietur in domino.

Caput II.

Fuit vir cui nomen Iosephus, gente oriundus Bethlehemitica, de urbe Iuda et civitate Davidis regis. Hic ipse scientia et doctrinis probe instructus, sacerdos factus est in templo domini. Calluit praeterea artem fabrilem lignariam, et more cunctorum hominum uxorem duxit. Genuit quoque sibi filios filiasque, quattuor (nimirum) filios atque duas filias. Haec vero sunt eorum nomina Iudas, Iustus, Iacobus et Simon: nomina duarum filiarum (erant) Assia et Lydia. Tandem morte decessit uxor Iosephi iusti, gloriae divinae intenta

in omnibus suis operibus. At Iosephus vir iste iustus, pater meus secundum carnem (et) sponsus Mariae matris meae, abivit una cum suis filiis ad professionem suam, artem exercendo fabri lignarii.

CAPUT III.

Cum vero viduus factus fuit Iosephus iustus, iam impleverat Maria mater mea benedicta sancta (et) pura duodecim annos. Quippe parentes ipsius obtulerunt eam in templo tres annos natam, mansitque illa in templo domini novem annos. Tunc ut viderunt sacerdotes virginem sanctam (et) timentem dominum adolescere, se invicem allocuti sunt dicentes Quaeramus virum iustum (et) pium, cui committatur Maria usque ad tempus nuptiarum: ne manenti in templo accidat quod accidere solet mulieribus, eoque nomine peccemus, et succenseat nobis deus.

CAPUT IV.

Proinde statim emissis (nuntiis) convocarunt duodecim senes de tribu Iuda. Et scripserunt nomina duodecim tribuum Israelis. Cecidit autem sors super senem pium, Iosephum iustum. Tunc respondentes dixerunt sacerdotes matri meae benedictae Ito cum Iosepho et esto apud illum usque ad tempus nuptiarum. Accepit ergo Iosephus iustus matrem meam, eamque abduxit in domum suam. Et invenit (Maria) Iacobum minorem in domo patris sui fractum animo atque moestum propter orbitatem (matris), et educavit illum. Hinc appellata est Maria mater Iacobi. Deinde relinquens eam Iosephus in domo sua abivit ad officinam ubi exercetur ars fabrilis lignaria. Postquam vero exegerat sancta virgo in domo eius biennium, facta est praecise aetas eius quattuordecim annorum, incluso simul tempore quo eam recepit (Iosephus).

CAPUT V.

Dilexi (autem illam peculiari quodam) voluntatis motu,

cum beneplacito patris mei et consilio spiritus sancti. Et incarnatus fui de illa, mysterio creaturarum rationis captum superante. Sed elapsis a conceptione tribus mensibus rediit vir iustus (Iosephus) de loco ubi artem suam exercuit; atque ubi deprehendit virginem matrem meam gravidam, mente conturbatus cogitavit eam clanculum dimittere. Prae timore etiam, tristitia et pectoris sui angustia nec edere nec bibere illo die sustinuit.

Caput VI.

Sub medio autem die apparuit ipsi angelorum princeps sanctus Gabriel in somnio, mandato instructus patris mei, et dixit illi Iosephe fili David, ne timeas accipere Mariam sponsam tuam: quippe concepit de spiritu sancto, et pariet filium, cuius nomen appellabitur Iesus. Hic ille (est) qui gubernabit omnes gentes sceptro ferreo. (Haec prolocutus) discessit ab eo angelus. Surrexit vero Iosephus de somno suo, et fecit quemadmodum ipsi dixerat angelus domini: et permansit Maria apud illum.

Caput VII.

Interiecto deinde tempore prodiit mandatum ab Augusto Caesare (et) rege ut describeretur universus orbis habitabilis, unusquisque in civitate sua. Surgens itaque senex iustus Iosephus accepit (secum) Mariam virginem, et venerunt Bethlehemum, quia instabat partus eius. Inscripsit autem (Iosephus) nomen suum catalogo: nam Iosephus filius David, cuius sponsa (erat) Maria, fuit de tribu Iuda. Et quidem Maria mater mea peperit me Bethlehemi, in spelunca proxima sepulcro Rachel uxoris Iacobi patriarchae, quae (fuit) mater Iosephi et Beniamin.

Caput VIII.

Sed satanas ivit retulitque (hoc) Herodi Magno, patri Archelai. Idemque hic Herodes (erat) qui capite truncari

iussit Iohannem amicum et cognatum meum. Proinde me diligenter perquisivit, existimans regnum meum fore de hoc mundo. Verum admonitus fuit (hac de re) Iosephus senex ille pius per somnium. Ideo surgens accepit Mariam matrem meam, et ego in ipsius sinu (recubui); comitem etiam itineris ipsis se praebuit Salome. Profectus ergo domo in Aegyptum secessit, permansit(que) ibi spatium unius integri anni, donec transiit invidia Herodis.

Caput IX.

Obiit vero (Herodes) pessimo mortis genere, poenam luens effusi puerorum sanguinis, quos e medio inique sustulit quum ipsis non inesset peccatum. Atque exstincto tyranno isto impio Herode reversi sunt (cum Iesu parentes) in terram Israelis, et habitarunt in urbe Galilaeae quae appellatur Nazareth. Iosephus autem professionem artis lignariae repetens manuum suarum opere vitam sustinuit: neque enim alieno labore victum gratis quaerebat unquam, quemadmodum (olim) praeceperat lex Mosis.

Caput X.

Tandem increscentibus annis provectae aetatis senex evasit. Nulla tamen corporis laboravit infirmitate, nec defecit visus neque ullus de ore eius dens periit; mente quoque toto aetatis tempore nunquam deliravit: sed similis puero iuvenilem semper in negotiis suis vigorem praestitit, et membra eius integra permanserunt omni(que) dolore vacua. Tota autem eius vita centum constabat et undecim annis, producta quam diutissime ipsius senecta.

Caput XI.

Iustus vero et Simeon seniores Iosephi filii ductis uxoribus in familias suas abiverunt. Ambae pariter nupserunt filiae et in suas secesserunt aedes. At remanebant in domo Iosephi Iuda et Iacobus minor nec non mater mea virgo. Ego insuper

una cum illis (ibidem) permansi, haud aliter ac si unus fuissem de filiis eius. Transegi autem omnem aetatem meam sine culpa. Mariam appellavi matrem meam et Iosephum patrem, atque in omnibus quae dixerunt morem ipsis gessi: neque repugnavi illis unquam sed obtemperavi eis, ut facere solent reliqui quos terra producit homines: nec iram illis concitavi ullo die, aut verbum aliquod seu responsum (duriusculum) ipsis opposui; e contrario ingenti eos prosecutus sum amore, ceu pupillam oculi.

Caput XII.

Contigit post haec ut adpropinquaret mors senis illius pii Iosephi ipsiusque de hoc mundo exitus, more reliquorum hominum qui huic terrae ortum debent. Atque nutante ad interitum corpore eius indicavit ipsi angelus domini iam instare mortis horam. Proinde eum timor et ingens animi perturbatio invasit. Surgens autem abivit Hierosolymam, et ingressus templum domini effusisque ibi coram sanctuario precibus dixit

Caput XIII.

„O deus, (qui) auctor (es) omnis solatii, deus omnis misericordiae et dominus universi humani generis, deus (inquam) animae spiritus et corporis mei. Supplex te veneror, o domine et deus mi: si iam consummati sunt dies mei, tempusque adest quo mihi exeundum est ex hoc mundo, mittas (, quaeso, mihi) Michaelem magnum, angelorum tuorum sanctorum principem; maneat(que) mecum, ut egrediatur anima mea misera ex aerumnoso hoc corpore sine molestia, sine terrore et impatientia. Etenim ingens timor et tristitia vehemens omnia occupat corpora in die mortis eorum, sive mas sit sive femina, sive bestia sive fera, quicquid vel humi reptat vel in aere volitat: in summa creaturae omnes quae (sunt) sub coelo quibus(que) inest vitalis spiritus horrore concutiuntur, metu magno et lassitudine ingenti discedentibus de

corporibus suis illarum animabus. Nunc igitur, o domine et deus mi, adsit auxilio suo angelus tuus sanctus animae meae et corpori, donec a se invicem dissolventur. Neque facies angeli mihi ad custodiam inde a formationis meae die designati aversa sit a me; verum praebeat se mihi itineris socium, usque dum me ad te perduxerit: sit vultus eius mihi amoenus et hilaris, et comitetur me in pace. Ne autem permittas ut (daemones) adspectu formidabiles accedant ad me in via qua iturus sum, donec ad te feliciter perveniam. Neque sinas ut ostiarii animam meam ingressu (paradisi) prohibeant. Neque detegendo delicta me probro exponas coram tribunali tuo terribili. Neque irruant in me leones. Neque prius submergant animam meam fluctus maris ignei — hoc (enim) omnis pertransire debet anima —, quam gloriam divinitatis tuae conspexero. O deus, iustissime iudex, qui in iustitia et aequitate mortales iudicabis et retribues unicuique secundum opera eius, o domine (quaeso) et deus mi, adesto mihi misericordia tua, et viam meam illumina ut perveniam ad te: tu (enim) es fons omnibus abundans bonis et gloria in aeternum, amen."

Caput XIV.

Factum deinde est cum domum suam in urbe Nazareth rediit, ut morbo correptus lecto teneretur. Atque hoc erat illud tempus quo diem obiit, sicut destinatum est omnibus hominibus. Graviter autem hoc morbo laborabat, neque ut in praesentia aegrotaverat unquam a nativitatis suae ortu. Et ita certe res Iosephi iusti disponere Christo placuit. Quadraginta (vixit) annos ante initum matrimonium: mansit deinde uxor sub tutela eius quadraginta et novem annos, (quibus elapsis) mortua est. Uno autem post mortem eius anno commissa ipsi (Iosepho) fuit mater mea beata Maria a sacerdotibus, ut eam custodiret usque ad tempus nuptiarum. Biennium illa in domo eius consumsit (nulla re memorabile): at tertio commorationis eius anno apud Iosephum, suae vero

aetatis decimo quinto, peperit me in terra mysterio, quod nec penetrare nec capere potest ulla creatura, nisi ego paterque meus et spiritus sanctus, unam mecum constituens essentiam [2]).

Caput XV.

Tota itaque aetas patris mei, senis illius iusti, centum confecit et undecim annos, ita decernente patre meo (coelesti). Et dies quo deseruit anima corpus eius erat vigesimus sextus mensis Abib [3]). Coepit enim iam aurum exquisitum splendorem perdere et argentum usu deteri, intellectum innuo et scientiam eius. Cibum quoque fastidivit et potum, atque cessavit peritia artis fabrilis lignariae neque eius ullam amplius rationem habuit. Contigit igitur prima luce vigesimi sexti diei (mensis) Abib ut inquieta redderetur anima senis Iosephi iusti (decumbentis) in lecto suo. Quare aperuit os suum suspiria edens, manusque suas adversus invicem collisit, et alta voce exclamavit in hunc modum dicens

Caput XVI.

„Vae [4]) diei quo natus sum in mundum. Vae utero qui

---

2) Sahidicus textus sic: *Haec est summa vitae dilecti patris mei Iosephi: annos natus XL uxorem duxit, cum qua vixit annis IX* (corrigendum videtur XLIX.). *Post mortem eius annum unum* (ita Zoega, sed Dulaurier *deux ans*) *viduus mansit; duobus autem annis in domo eius vixit mater mea antequam ipsi nuberet* (ita Zoega; Dulaurier *depuis qu'il eut choisie pour sa compagne*)*: siquidem a sacerdotibus eam custodire iussus erat usque ad tempus nuptiarum. Peperit autem me Maria mater mea initio anni tertii quo fuit in domo Iosephi, anno aetatis suae XV. Genuit me mater mea in spelunca* (*in spelunca:* ita et Zoega et Dulaurier; nihilominus cum Thilone puto *mysterio* legendum esse. Illud quum non videatur tribuendum errori interpretum nostrorum, ex errore Copti esse existimandum erit. De spelunca cf. supra cap. 7.), *quam nec nominare licet nec quaerere* (Dulaurier *qu'il est défendu de révéler, et qu'il est impossible de trouver*), *neque est in tota creatione homo qui eam noverit praeter me et patrem meum et spiritum sanctum.*

3) Sahid. text. sic: *Omnes autem dies patris mei Iosephi benedictae senectutis sunt anni CXI, secundum voluntatem patris mei* (haec verba *secundum* etc Dulaurier cum seqq. coniungit). *Dies mortis eius est XXVI. mensis Epep.*

4) Huius capitis Sahidice scripti argumentum Zoega breviter his exhibuit: *Iosephus aegrotans in Nazareth terrore et luctu afficitur, exclamatque super peccatis suis.*

gestavit me. Vae visceribus quae admiserunt me. Vae ube
ribus quae lactaverunt me. Vae pedibus super quos sedens quievi. Vae manibus quae portarunt et educarunt me usque dum adolevi. Quippe in iniquitate conceptus sum, et in peccatis concupivit me mater mea. Vae linguae et labiis meis, quae protulerunt et locuta sunt vanitatem, obtrectationem, mendacium, inscitiam, irrisionem, figmentum, versutiam et hypocrisin. Vae oculis meis, qui conspexerunt scandalum. Vae auribus meis, quae calumniatorum sermonibus delectabantur. Vae manibus meis, quae rapuere ad se non iure pertinentia. Vae ventri meo et intestinis, quae appetivere escam ipsis esu interdictam. Vae gutturi meo, instar ignis omnia quaecumque inveniebat consumenti. Vae pedibus meis, qui saepius deo ingratas ambularunt vias. Vae corpori et vae animae meae tristi, iam a deo auctore suo aversae. Quid faciam cum ad locum illum perrexero ubi consistendum mihi est coram iustissimo iudice, et ille me reprehensurus est propter opera quae cumulavi in iuventute mea? Vae omni homini morienti in peccatis suis. Profecto eadem illa hora terribilis quae contigit patri meo Iacobo, cum evolaret ex corpore anima eius, ecce mihi iam imminet. O quam ego miser hodie sum et lamentatione dignus. Verum solus deus est director animae et corporis mei, ille etiam pro lubitu cum illis aget.“

Caput XVII.

Haec sunt quae locutus est Iosephus, senex ille iustus. Ego autem ingressus apud illum deprehendi animam eius vehementer commotam: erat enim in magna angustia constitutus. Et dixi illi Salve, mi pater Iosephe, vir iuste: qui vales? Ille vero respondit mihi Plurimum salve, o filiole mi dilecte. Equidem dolor metusque mortis iam circumdedere me; sed statim ac audivi vocem tuam, requievit anima mea. O Iesu Nazarene, Iesu sospitator mi, Iesu liberator animae meae, Iesu protector mi. Iesu, o suavissimum nomen in

ore meo omniumque amantium illud. Ocule qui vides et auris quae audis, exaudi me. Ego servus tuus hodie humillime te veneror, et coram te lacrimas meas effundo. Tu es omnino deus meus, tu es dominus meus, quemadmodum mihi saepissime retulit angelus, praecipue autem eo die quo fluctuavit animus meus cogitationibus perversis ob puram (et) benedictam Mariam in utero gestantem, quamque ego secreto dimittere cogitabam. Haec vero mihi meditanti ecce apparuere per quietem angeli domini miro mysterio dicentes mihi O Iosephe fili David, ne timeas accipere Mariam sponsam tuam, neque contristeris, neque verba indecora loquaris de conceptione eius, quia gravida est de spiritu sancto et pariet filium cuius nomen vocabitur Iesus: ille enim salvum faciet populum suum a peccatis eorum. Ne autem ob hanc causam mihi male cupias, o domine: ignoravi enim mysterium nativitatis tuae[5]). Recordor etiam, mi domine, diei istius cum morsu serpentis puer iste necabatur. Voluerunt autem propinqui eius tradere te Herodi, dicentes te interfecisse illum: sed resuscitatum a mortuis eum illis reddidisti. Tunc ego accedens et prehensa manu tua dixi Mi fili, cave tibi. At tu respondisti mihi Nonne tu es pater meus secundum carnem? docebo te quis ego sum. Nunc igitur, o domine et deus mi, ne mihi succenseas vel condemnes me propter illam horam. Ego sum servus tuus et filius ancillae tuae; tu vero es dominus meus, deus et servator meus, filius dei certissime.

Caput XVIII.

Haec ubi dixerat pater meus Iosephus, flere amplius non potuit. Et conspexi mortem iam ipsi dominantem. Sur-

5) Pergit Zoega in exhibendo Sahidici textus argumento *Venit Iesus eum consolaturus. Supplicat Ioseph Iesum, dominum suum appellans, regem verum, salvatorem, redemptorem, deum verum et perfectum; veniamque petit quod aliquando cogitasset de matre eius domo pellenda, donec ab angelo certior factus esset de conceptione eius e spiritu sancto.* Statim ad ea quae sequuntur Zoega sic pergit: *pariterque quod olim ipse Iesum puerum, qui parvulum a ceraste morsum in vitam revocaverat, dextra aure traxisset* (ab his igitur differt Arabs), *monens ut ab operibus invidiam sibi conflantibus abstineret.*

gens autem mater mea, virgo illibata, et accedens ad me dixit O mi fili dilecte, iamiam moritur hic pius senex Iosephus. Et respondi ego O mater mea amantissima, utique omnibus creaturis, quae in hoc mundo generantur, eadem incumbit moriendi necessitas: mors enim in universum genus humanum ius obtinet. Tibi etiam, o mater mea virgo, idem ac reliquis mortalibus vitae exitus expectandus est. Attamen mors tua, ut et mors huius pii, mors non est sed vita perennis in aeternum. Quin oportet etiam me emori qua corpus quod a te suscepi. Verum surge, o mater mea veneranda, ito et ingredere ad Iosephum senem benedictum, ut videas quid adscendente (de corpore anima) eius continget[6]).

Caput XIX.

Ibat[7]) igitur Maria mater mea pura et ingrediebatur locum ubi erat Iosephus. Atque ego ad pedes eius sedebam, illum respiciens; signa vero mortis iam apparuere in vultu eius. At senex ille benedictus levato capite et defixis oculis faciem meam intuebatur: nulla tamen me alloquendi ipsi vis inerat ob mortis qui eum circumseptum tenuit dolorem; sed multa trahebat suspiria. Ego autem manus eius per unius integrae horae spatium tenui: et conversa ille ad me facie indicabat ne ipsum desererem. Imposita deinceps pectori eius manu mea deprehendi animam eius iam faucibus vicinam abitum parare de suo receptaculo.

Caput XX.

Ut autem conspexit me mater mea virgo tangentem corpus eius, tetigit et illa pedes. Atque inveniens illos iam emortuos et calore destitutos, dixit mihi O fili mi dilecte, profecto incipiunt iam pedes eius frigescere et nivis algorem

6) Pergit Zoega *Haec audiens Iesus plorat, secum reputans amaritudinem mortis et diem quando Iudaei eum pro salute totius mundi in crucem essent sublaturi. Mox vocat matrem suam.*

7) Pergit Zoega *considuntque ipse ad caput, illa ad pedes Iosephi agonizantis.*

imitantur. Proinde convocatis filiis et filiabus eius dixit eis Venite quotquot estis et accedite ad patrem vestrum: certe enim ad extrema nunc perventum est. Respondit Assia filia eius (Iosephi) dicens Vae mihi, o fratres mei, utique hic idem est morbus qui (fuit) matris meae dilectae. Eiulabat autem et lacrimabatur, simul plorantibus reliquis omnibus Iosephi liberis. Ego etiam et Maria mater mea una cum illis flevimus[8]).

Caput XXI.

At convertens ego ad meridianam plagam oculos vidi mortem iam adventantem totamque cum illa gehennam, exercitu suo et satellitibus stipatam; et vestimenta, vultus et ora illorum fundebant ignes[9]). Haec ubi conspexit pater meus Iosephus recta ad se pergere, in lacrimas oculi eius soluti sunt: eodemque tempore mirum in modum ingemuit. Proinde visa suspiriorum eius vehementia mortem repuli ac totum quod ipsam comitabatur famulorum agmen. Atque invocavi patrem meum bonum dicens[10])

---

8) Pergit Zoega *Advocat etiam filios filiasque Iosephi, in quibus natu maxima Lysia purpuraria. Omnes flent super patre moribundo.*

9) Haec ex Sahidico Zoega sic traustulit: *Tunc respexi ad latus portae meridionale et vidi mortem quam comitabantur orcus consiliarius et diabolus veterator ab initio cum innumeris decanorum monstris igne indutis oreque sulphur et flammas spirantibus.*

10) Horum argumentum breviter Zoega sic dedit: *His terrefacta anima Iosephi exclamat et quaerit refugium. Iesus expellit orcum et comites. Mors timore perculsa pone portam se abscondit.* Dulaurier vero Sahidicum his interpretatus est: *Dès que mon père Ioseph eut jeté les yeux sur ces êtres épouvantables qui étaient venus auprès de lui, il les aperçut terribles comme lorsque la colère et la fureur les animent contre une âme qui vient de quitter son corps, surtout si c'est celle d'un pécheur dans laquelle ils ont trouvé la marque qui caractérise leur sceau. Mon père, à la vieilesse vénérable, en apercevant ces monstres autour de lui, fut saisi d'épouvante, et ses yeux laissèrent couler des larmes. Son âme voulut se réfugier dans les ténèbres épaisses, et cherchant un lieu pour se cacher elle ne le trouva point. Dès que je vis que le trouble s'était ainsi emparé de l'âme de mon père, et que ses regards ne tombaient que sur des spectres aux formes les plus diverses et d'un aspect hideux, je m'avançai pour gourmander celui qui était l'organe du diable, ainsi que les légions infernales qui étaient accourues avec lui: elles s'enfuirent aussitôt à ma voix dans le plus grand désordre. Mais aucun de ceux qui étaient rassemblés autour de mon père n'eut connaissance de ce qui venait de se passer, non plus que ma mère Marie. Dès que la mort eut été témoin de la manière sévère dont j'avais traité*

Caput XXII.

„O pater omnis clementiae, ocule qui vides, et auris quae audis, exaudias supplicationem ac preces meas pro sene Iosepho, et mittas Michaelem angelorum tuorum principem atque Gabrielem praeconem lucis omnemque angelorum tuorum lucem: et (totus) eorum ordo ambulet cum anima patris mei Iosephi, donec perduxerint eam ad te. Haec est hora qua opus habet pater meus misericordia.“ Ego autem dico vobis quod omnes sancti, imo quotquot in mundo nascuntur homines, sive iusti sint sive perversi, necessario gustare debeant mortem [11]).

Caput XXIII.

Venerunt itaque Michael et Gabriel ad animam patris mei Iosephi, et acceptam eam involverunt involucro lucido.

---

les puissances des ténèbres qui formaient son cortége, dès qu'elle eut vu que je les avais mises en fuite et qu'aucune d'elles n'était restée auprès de mon père Ioseph, saisie de crainte à son tour elle s'enfuit et alla chercher un asile derrière la porte. J'adressai alors à mon père bon une prière conçue en ces termes.

11) Argumentum capitis Sahidici apud Zoegam sic exprimitur: *Iesus invocat patrem suum coelestem ut mittat Michaelem et Gabrielem cum choro angelorum, qui custodiant animam Iosephi et conducant per septem aeonas tenebrarum et vias caliginosas iuxta flumen igneum et locum carnificum.* Dulaurier vero ipsum textum sic reddidit: *O mon père, toi qui es la source de toute bonté, toi l'auteur de la vérité, l'oeil qui voit tout, l'oreille qui entend tout, écoute ton fils unique, exauce-moi; je t'implore pour une de tes créatures, pour mon père Ioseph. Fais descendre vers moi un de tes grands chérubins accompagné du choeur des anges, de Michel le dispensateur des biens et de Gabriel celui de tes éons resplendissants qui est chargé de tes heureux messages; qu'ils viennent prendre soin de l'âme de mon père, qu'ils la guident vers toi jusqu'à ce qu'elle ait traversé les sept éons de ténèbres, et qu'elle ait dépassé les routes obscures qui inspirent tant d'effroi, et où l'on a le spectacle de châtiments dont la vue inspire l'horreur; que le fleuve de feu coule semblable à de l'eau, que la mer aux ondes furieuses cesse d'être agitée, que ses flots deviennent tranquilles pour l'âme de mon père Ioseph: car c'est maintenant que la miséricorde lui est nécessaire. Je vous le dis à vous, qui êtes les saintes parties de moi-même, o mes apôtres bénis, que tout homme qui est venu dans ce monde a connu le bien et le mal, et tant que dure sa vie, quelque grand qu'il soit à ses propres yeux, lorsqu'il est près de sa fin, il a besoin de la compassion de mon père céleste à l'heure de sa mort, à celle du voyage qui la suit, et au moment où il doit rendre ses comptes devant le tribunal rédoutable. Mais je veillerai sur les derniers moments de mon père Ioseph aux souvenirs si purs.*

Sic commisit spiritum in manus patris mei boni, et (hic) impertivit ipsi pacem. Nondum autem ullus ex liberis eum obdormivisse scivit. At angeli conservarunt animam eius a daemonibus tenebrarum qui erant in via, et laudaverunt deum usque dum eam perducerent ad habitaculum piorum [12]).

Caput XXIV.

Corpus vero eius prostratum iacuit et exsangue: quare admota oculis eius manu eos composui ipsiusque os clausi,

---

12) Zoega et Dulaurier sic: *Veniunt angeli.* (Dulaurier: *Lorsque j'eus dit Amen, ma mère le répéta après moi en un langage céleste, et aussitôt Michel et Gabriel et le choeur des anges descendirent du ciel et se tinrent sur le corps de mon père Ioseph. On entendit alors retentir sur lui des plaintes et des gémissements, et je connus que sa dernière heure était arrivée. Il éprouva des douleurs semblables à celles d'une femme en mal d'enfant. La souffrance le tourmentait aussi forte qu'un vent violent et qu'un feu ardent qui dévore de nombreux aliments. Quant à la mort, la crainte ne lui avait pas permis d'entrer pour se placer sur le corps de mon père Ioseph, et pour opérer la fatale séparation, parce qu'en dirigeant ses regards dans l'intérieur de la maison elle m'avait aperçu assis auprès de sa tête et incliné sur ses tempes.*) *Surrexi portamque egressus inveni mortem* (Dulaurier: *Dès que je vis qu'elle hésitait à entrer par suite de la frayeur que je lui inspirais, je franchis le seuil de la porte et je la trouvai là*) *solitarie sedentem in magno timore. Et dixi ei O tu quae venisti a plaga meridionali, ingredere statim et perfice quae pater meus tibi praecepit. Sed custodi Iosephum ut lucem oculorum tuorum: nam ille est pater meus secundum carnem.* (Rursus h. l. Zoega nonnulla omittit. Leguntur vero apud Dulaurier post verba *car c'est lui à qui je dois la vie suivant la chair,* hunc in modum: *et il a eu souvent à supporter les tribulations pour moi pendant mon enfance, fuyant d'un lieu dans un autre pour éviter les embûches d'Hérode; j'ai reçu de lui des instructions comme tous les enfants en reçoivent de leurs parents pour leur utilité.*) *Tunc Abbaton* (eodem modo hoc nomen apud Dulaurier legitur) *intravit et sumsit animam patris mei Iosephi et emisit eam e corpore.* (Dulaurier addit a Zoega praetermissa haec: *C'était à l'heure où le soleil est prêt à se montrer sur l'horizon, le 26. du mois Epiphi, en paix. La vie entière de mon père Ioseph a été de cent-onze ans.*) *Michael autem apprehendit lacinias duas mappae* (Dulaurier *les deux bouts d'un tapis*) *holosericae, Gabriel reliquas lacinias duas, et amplexi animam patris mei Iosephi deposuerunt eam in mappa.* (Hoc loco rursus addit Dulaurier *Personne de ceux qui siégeaient auprès du mourant ne s'aperçut qu'il avait cessé de vivre, non plus que ma mère Marie.*) *Et praecepi eis* (Dulaurier *Je prescrivis alors à Gabriel et à Michel*) *ut eam custodirent a furibus in viis* (Dulaurier *de veiller sur l'âme de mon père Joseph et de la défendre des monstres ravissants qui allaient se trouver sur son passage.*), *et iussi angelos hymnos canere ei donec recepta esset in coelum.* (Dulaurier *J'ordonnai aussi aux anges incorporels de la précéder en chantant des hymnes, jusqu'au moment où ils l'auraient conduite dans les cieux auprès de mon père bon.*)

atque Mariae virgini dixi O mater mea, ubi est ars eius quam professus est toto isto tempore quo in hoc mundo (vixit)? Ecce periit iam illa, (factaque est) quasi nunquam exstitisset. (Haec) ubi audiverunt liberi eius me loquentem cum matre mea virgine pura, cognoverunt eum iam exspirasse, admixtisque lacrimis eiularunt. Dixi autem illis Utique mors patris vestri mors non est sed vita sempiterna: etenim liberatus aerumnis huius saeculi ad requiem transiit perpetuam (et) aeternum duraturam. Hisce auditis sciderunt vestes suas flentes.

Caput XXV.

Et quidem incolae (urbis) Nazareth et (totius) Galilaeae cognito ipsorum planctu ad eos confluxere, et fleverunt ab hora tertia usque ad nonam. Hora autem nona omnes ad cubiculum eius (Iosephi) simul abiverunt. Atque sustulerunt corpus eius, postquam illud unguentis sublimibus imbuerant. Ego vero precabar patrem meum oratione coelestium: haec eadem illa (est) quam manu mea prius exaravi quam utero portarer Mariae virginis matris meae. Simul autem ac eam absolvi et enuntiavi Amen, ingens angelorum multitudo accessit: duobusque ex illis mandavi ut vestem expanderent lucidam eaque corpus senis benedicti Iosephi obvolverent.

Caput XXVI.

Et affatus Iosephum dixi Non dominabitur in te odor mortis vel foetor, neque prodibit vermis de corpore tuo unquam. Non frangetur de eo membrum vel unicum, neque ullus mutabitur in capite tuo pilus: neque peribit quicquam de corpore tuo, o mi pater Iosephe, sed manebit integrum et incorruptum usque ad convivium mille annorum. Et quisquis mortalium curam habuerit oblationis die recordationis tuae, ipsi ego benedicam et retribuam in congregatione virginum. Et quicumque cibum dederit miseris pauperibus viduis et orphanis de labore manuum suarum, die quo tua

celebratur memoria, (et quidem) in nomine tuo, non (ille) destituetur bonis omnibus vitae suae diebus. Quisquis etiam scyphum aquae vel vini bibendum praebuerit viduae aut orphano in nomine tuo, dabo tibi illum ut ingrediaris cum illo ad convivium mille annorum. Omnisque homo cui curae erit oblatio die commemorationis tuae, ipsi benedicam et remunerationem praestabo in ecclesia virginum: reddam (inquam) ipsi pro uno triginta, sexaginta et centum. Et quicumque historiam vitae tuae descripserit, laboris tui et migrationis de hoc mundo, sermonemque (hunc) ore meo prolatum, illum tuae tutelae committam dum in hac vita versabitur. Discedente autem de corpore anima eius, et ubi hic ipsi mundus deserendus est, librum delictorum eius comburam, nec ullo eum torquebo supplicio in die iudicii; sed traiiciet mare igneum, atque sine molestia et dolore illud pertransibit. Hoc (est) quod incumbit omni homini egeno, qui praestare nequit quicquam ex iis quae commemoravi: nimirum si nascitur ipsi filius, vocabit nomen eius Iosephum. Sic locum non habebit in illa domo vel penuria vel repentina aliqua mors in sempiternum.

Caput XXVII.

Convenerunt deinceps optimates urbis in locum ubi positum erat corpus senis benedicti Iosephi, et afferentes secum amicula feralia voluerunt illud (eis) involvere secundum consuetudinem qua componere solent (cadavera) Iudaei. Sed deprehenderunt eum sindonem suam (quasi adstrictam) tenere: ita enim illa corpori eius adhaesit ut cupientibus eam exuere inventa sit instar ferri immobilis et indissolubilis. Neque ullas in sindone illa reperire potuerunt extremitates, quae res maximam ipsis admirationem iniecit. Tandem extulerunt eum ad locum ubi sita erat spelunca, et aperuerunt ianuam, ut conderent corpus eius inter corpora patrum eius. Tunc mihi in mentem veniebat dies qua mecum ambulavit in Aegyptum, summaque illa molestia quam mea caussa sustinuit. Proinde

(mortem) eius multo tempore deflevi, et reclinans me super corpus eius dixi

Caput XXVIII.

„O mors quae omnem scientiam reddis evanidam ac tot lacrimas excitas et eiulatus, certe deus pater meus ille ipse (est) qui hanc tibi potestatem concessit. Ob transgressionem enim Adami et coniugis eius Evae intereunt (homines), neque parcit mors vel uni. Nemini tamen accidit aut infertur quicquam sine mandato patris mei. Utique exstitere homines qui vitam produxerunt ad nongentos usque annos, sed denati sunt. Imo, licet eorum nonnulli diutius vixerint, eidem nihilominus fato succubuere, nec ullus de ipsis unquam dixit Ego non gustavi mortem. Quippe dominus nunquam eandem poenam infert nisi semel, cum patri meo placuerit eam homini immittere. Eodemque momento ubi procedens illa conspicit mandatum ad se descendens de coelo, ait Prodibo contra illum (hominem, ingentem excitatura) commotionem. Tunc fit sine mora in animam impetus, et dominatur ipsi (mors), ad suum arbitrium cum illa agens. Propterea enim quod Adam non fecit voluntatem patris mei sed transgressus est mandatum eius, ad iram contra illum concitatus pater meus eum addixit morti, et (hac ratione) ingressa est mors in mundum. Quod si observasset Adam praeceptum patris mei, nunquam illi mors obtigisset. Putatisne me petere posse a patre meo bono ut mihi mittat currum igneum, qui suscipiat corpus patris mei Iosephi illudque transferat in locum quietis, ut habitet cum spiritalibus? Verum ob praevaricationem Adami descendit ista aerumna et mortis violentia in universum genus humanum. Atque haec est caussa cur me oporteat mori secundum carnem, (nimirum) pro opere meo (seu hominibus) quos creavi, ut consequantur gratiam.“

Caput XXIX.

Haecce locutus amplexabar corpus patris mei Iosephi,

et flebam super illud: (reliqui) vero sepulcri ianuam aperuerunt et reposuerunt corpus eius in eo iuxta corpus patris eius Iacobi. Tempore autem quo obdormivit completi ipsi erant centum et undecim anni. Nunquam ipsi doluit dens ullus in ore eius, nec hebes reddita fuit oculorum acies, nec statura eius incurva, neque decreverunt vires: sed operam dedit arti fabrili lignariae usque ad extremum vitae suae diem. Et hic dies erat sextus et vigesimus (mensis) Abib.

Caput XXX.

Nos vero apostoli ubi (ista) audivimus a servatore nostro, laeti surreximus et prono corpore ipsi honorem exhibentes diximus O servator noster, tuam nobis exhibeto gratiam: equidem nunc audivimus sermonem vitae. Miramur tamen, o servator noster, fata Henochi et Eliae, eos nimirum nulli obnoxios fuisse morti. Enimvero sedem incolunt iustorum in praesentem usque diem, neque viderunt corpora eorum corruptionem. At senex ille Iosephus faber lignarius erat tamen pater tuus secundum carnem. Iussisti autem ut euntes per totum mundum praedicemus sanctum evangelium, et dixisti Nuntiate illis (etiam) mortem patris mei Iosephi, et festum ipsi diem (ac) sacrum anniversaria solemnitate celebrate. Quicumque vero diminuerit quicquam de hoc sermone sive illi aliquid addiderit, ille delinquit. Miramur utique (Iosephum) inde ab illo die quo natus fuisti Bethlehemi te appellavisse filium suum secundum carnem. Quare igitur eum, aeque ac illi (Henochus et Elias) sunt, non reddidisti immortalem? et tu dicis eum iustum fuisse et electum.

Caput XXXI.

Respondit vero servator noster et dixit Equidem prophetia patris mei iam consummata est super Adamum ob inobedientiam eius. Et omnia ad nutum voluntatemque patris mei disponuntur. Quippe si homo missum facit mandatum dei et opera sectatur diaboli committendo peccatum, producitur ae-

tas eius: in hoc scilicet (vivus) servatur ut forte poenitentiam agat, et perpendat se tradendum esse in manus mortis. Quodsi fuerit aliquis bonorum operum studiosus, et ipsi vitae prorogatur spatium, ut increbrescente senectutis eius fama eum homines probi imitentur. Ubi vero hominem conspicitis cuius animus in iram praeceps est, utique dies eius abbreviantur: hi enim sunt qui in aetatis suae flore auferuntur. Omnis itaque prophetia quam pronuntiavit pater meus de filiis hominum, in qualibet re impleri debet. Quod vero attinet ad Henochum et Eliam, quomodo in hunc diem vivi subsistant, eadem servantes corpora cum quibus nati fuerant, et quod patrem meum Iosephum concernit cui non aeque ac illis contigit in corpore suo permansio: equidem etiamsi vixerit homo multas annorum myriadas in mundo, cum morte tamen vitam aliquando commutare cogitur. Et dico vobis, o fratres mei, quod oporteat illos ipsos (Henochum et Eliam) sub finem temporum redire in mundum et vita defungi, in die nimirum commotionis terroris angustiae et afflictionis. Nam antichristus quattuor interficiet corpora, eorumque effundet sanguinem in modum, propter opprobrium cui eum expositurì sunt, et ignominiam qua detecta ipsius impietate eum vivi notabunt.

Caput XXXII.

Et diximus O domine noster, deus et servator noster, quinam sunt illi quattuor, quos dixisti e medio sublaturum esse antichristum ob exprobrationem eorum? Respondit servator Illi sunt Henoch, Elias, Schila et Tabitha. Hunc sermonem cum audivimus a servatore nostro, gavisi sumus et exultavimus, omnemque gloriam et gratiarum actionem obtulimus domino deo et servatori nostro Iesu Christo. Hic est cui debetur gloria honos dignitas dominium potentia et laus, simul ac patri bono cum eo et spiritui sancto vivificanti dehinc et omni tempore in saeculum saeculorum, amen.

ΘΩΜΑ ΙΣΡΑΗΛΙΤΟΥ ΦΙΛΟΣΟΦΟΥ ΡΗΤΑ ΕΙΣ ΤΑ ΠΑΙΔΙΚΑ ΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ.

Caput I.

Ἀναγγέλλω ὑμῖν ἐγὼ Θωμᾶς Ἰσραηλίτης πᾶσι τοῖς ἐξ ἐθνῶν ἀδελφοῖς γνωρίσαι τὰ παιδικὰ καὶ μεγαλεῖα τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὅσα ἐποίησεν γεννηθεὶς ἐν τῇ χώρᾳ ἡμῶν. οὗ ἡ ἀρχὴ οὕτως.

Caput II.

[1] Τοῦτο τὸ παιδίον Ἰησοῦς πενταέτης γενόμενος παίζων ἦν ἐν διαβάσει ῥύακος, καὶ τὰ ῥέοντα ὕδατα συνήγαγεν εἰς λάκκους, καὶ ἐποίει αὐτὰ εὐθέως καθαρά, καὶ λόγῳ μόνῳ ἐπέταξεν

---

*) Ita titulus est in Bonon et Dresd, nisi quod Dresd post κυρίου addit ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.. Par Λόγος εἰς τὰ παιδικὰ καὶ μεγαλεῖα (κ. μεγ. secundis curis deleta videntur) τοῦ κυρίου καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.. Vind Παιδικὰ τοῦ κυρίου καὶ θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.. Sinait Σύγγραμμα τοῦ ἁγίου ἀποστόλου Θωμᾶ περὶ τῆς παιδικῆς ἀναστροφῆς τοῦ κυρίου.

I. Ἀναγγέλλω (Dresd et Bonon Ἀναγγέλω) -- οὕτως ex Dresd et Bonon.. Par Ἀναγκαῖον ἡγησάμην ἐγὼ Θωμᾶς ὁ Ἰσραηλίτης πᾶσι τοῖς ἐξ ἐθνῶν ἀδελφοῖς γνωρίσαι τὰ παιδικὰ καὶ μεγαλεῖα τοῦ Χριστοῦ, ὅσα ἐποίησεν ὁ κύριος ἡμῶν καὶ θεὸς Ἰησοῦς Χριστὸς (huc usque Parisiensis lectio similis est Sinaiticae, quam vide infra) γεννηθεὶς ἐν τῇ χώρᾳ ἡμῶν ἐν τῇ Βηθλεέμ, ἐξιστάμενος (huius verbi scriptura Thiloni dubia videbatur; coniecit ab auctore ipso scriptum fuisse ἐξιστῶν [-στὰς] ἡμᾶς)· ὧν ἡ ἀρχή ἐστιν αὕτη.. Vind Ἅπασι τοῖς ἐξ ἐθνῶν γνωρίσαι ἀδελφοῖς τὰ παιδικὰ ὅσα ἐποίησεν ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, ἀναγκαῖον ἡγησάμην ἐγὼ Θωμᾶς ὁ Ἰσραηλίτης - - (reliqua Lambecius ex codice non exscripsit).

II, 1. Τοῦτο τὸ παιδ. Ἰησοῦς (Ἰησοῦς ex auctoritate codicum Parisiensis et Vindobonensis scripsi; Dresd et Bonon habent ὁ Ἰησοῦς) -- ἐπέταξεν αὐτά.. Par Τὸ γὰρ παιδίον Ἰησοῦς (adde ἦν?) πενταέτης γενόμενος. βροχῆς δὲ γενομένης, καὶ παυσάσης τῆς βροχῆς ὁ Ἰησοῦς ἔπαιζεν ἐπὶ διοδεύσει τινὸς ῥύακος καὶ τὰ παραρρέοντα ὕδατα συνηγάγετο εἰς λάκκους, μεθ' ἑτέρων παίδων τῶν

αὐτά. 2 Καὶ ποιήσας πηλὸν τρυφερὸν ἔπλασεν ἐξ αὐτοῦ στρου-
θία ιβ· καὶ ἦν σάββατον ὅτε ταῦτα ἐποίησεν. ἦσαν δὲ καὶ
ἄλλα παιδία πολλὰ παίζοντα σὺν αὐτῷ. 3 Ἰδὼν δέ τις Ἰου-
δαῖος ἃ ἐποίει ὁ Ἰησοῦς ἐν σαββάτῳ παίζων, ἀπῆλθε παραχρῆμα
καὶ ἀνήγγειλε τῷ πατρὶ αὐτοῦ Ἰωσήφ Ἰδοὺ τὸ παιδίον σού ἐστιν
ἐπὶ τὸ ῥυάκιον, καὶ λαβὼν πηλὸν ἔπλασεν πουλία ιβ, καὶ ἐβε-
βήλωσεν τὸ σάββατον. 4 Καὶ ἐλθὼν Ἰωσὴφ ἐπὶ τὸν τόπον καὶ
ἰδὼν ἀνέκραξεν αὐτῷ λέγων Διὰ τί ταῦτα ποιεῖς ἐν σαββάτῳ ἃ
οὐκ ἔξεστι ποιεῖν; ὁ δὲ Ἰησοῦς συγκροτήσας τὰς χεῖρας αὐτοῦ
ἀνέκραξε τοῖς στρουθίοις καὶ εἶπεν αὐτοῖς Ὑπάγετε. καὶ πετα-
σθέντα τὰ στρουθία ὑπῆγον κράζοντα. 5 Ἰδόντες δὲ οἱ Ἰουδαῖοι
ἐθαμβήθησαν, καὶ ἀπελθόντες διηγήσαντο τοῖς πρώτοις αὐτῶν
ὅπερ εἶδον πεποιηκότα τὸν Ἰησοῦν.

Ἑβραίων. καὶ αὐτὰ τὰ ὕδατα παραχρῆμα ἐγένοντο καθαρὰ καὶ ἐνάρετα· λόγῳ δὲ μόνῳ ἐπάταξεν (corrigendum est ἐπέταξεν) αὐτά, καὶ πάντως ὑπετάσσοντο αὐτῷ.. Vind Τὸ παιδίον Ἰησοῦς πενταέτης γενόμενος, καὶ βροχῆς γενομένης ἔπαιζεν ἐπὶ διάβασιν ῥύακος, καὶ τὰ ῥέοντα ὕδατα ῥυπαρὰ ὄντα συνήγαγεν εἰς λάκκους, καὶ ἐποίει αὐτὰ καθαρὰ εὐθέως καὶ ἐνάρετα εἶναι, λόγῳ δὲ μόνῳ καὶ οὐκ ἔργῳ ἐπιτάξας αὐτοῖς.

2. Καὶ π. πηλὸν τρυφερὸν (et Dresd et Bonon πυλὸν τριφερόν) -- ὅτε (Bonon ὅτι) -- σὺν αὐτῷ.. Par Ἐπάραντος δὲ ἐκ τῆς χείλεως (sic) αὐτῶν πηλὸν τρυφερόν, ἔπλασεν ἐξ αὐτοῦ στρουθία τὸν ἀριθμὸν ιβ. ἦσαν οὖν καὶ τὰ παιδία παίζοντα σὺν αὐτῷ.. Vind Εἶτα ἄρας ἐκ τῆς ὕλεως πηλὸν τρυφερὸν ἔπλασεν ἐξ αὐτοῦ στρουθία δώδεκα· ἦν δὲ σάββατον ὅτε ταῦτα ἐποίησεν παίζων. καὶ πολλὰ παιδία etc (praeter haec Lambecius nihil exscripsit).

3. Ἰδὼν δέ -- ἐν σαββ. παίζων (delevi ὅτι quod Dresd et Bonon ante ἐν habent; cf. Par, in quo recte deest) -- ῥυάκιον (Dresd et Bonon ῥήακον. Cf. cod. Sinait. in quo est περὶ τὸ ῥυάκιν) -- τὸ σάββατον.. Par Ἰδὼν δέ τις Ἰουδαῖος ἃ ἐποίησεν Ἰησοῦς ἐν σαββάτῳ πλάττων τὸν πηλόν, ἀπῆλθεν εὐθέως καὶ ἀπήγγειλε τῷ πατρὶ αὐτοῦ Ἰωσὴφ λέγων Ἰδοὺ τὸ παιδίον σου παῖζον ἐπὶ τοὺς ῥύακας (cum prioribus ἐπὶ διοδεύσει τινὸς ῥύακος magis convenire videtur ἐπὶ τοῦ ῥύακος), καὶ ἦρε πηλὸν καὶ ἔπλασεν ἐξ αὐτοῦ στρουθία ιβ, καὶ βεβηλοῖ τὸ σάββατον.

4. Καὶ ἐλθὼν (ita Dresd; Bonon add ὁ) Ἰωσήφ -- ἐν σαββάτῳ (ita Dresd; Bonon ἐν σάββατον) -- ὑπῆγον κράζοντα (et Dresd et Bonon ἤπηγον κράζων).. Par Καὶ ἐλθὼν ὁ Ἰωσὴφ ἐπὶ τὸν τόπον καὶ ἰδὼν ἀνέκραξεν αὐτὸν (sic) λέγων Διὰ τί ταῦτα ποιεῖς ἐν σαββάτῳ, ὃ (sic) οὐκ ἔξεστι ποιεῖν; ὁ δὲ Ἰησοῦς συγκροτήσας τὰς παλάμας αὐτοῦ ἀνέκραξε τοῖς στρουθίοις καὶ εἶπεν αὐτοῖς Ὑπάγετε πετάσθητε καὶ μέμνησθέ μου ζῶντες (cf. ad haec Sinaiticum textum). καὶ πετασθέντων τῶν στρουθίων ἐξῆλθον κράζοντα.

5. Ἰδόντες -- διηγήσαντο (διήγησαν ex Bononiensi editum ex errore Mingarellii esse videtur) -- εἶδον (et Dresd et Bonon οἶδον, quod εἶδον et ἴδον pari iure corrigi potest) -- τ. Ἰησοῦν.. Par Ἰδόντες δὲ οἱ Ἰουδαῖοι ἐθαμβήθησαν,

Caput III.

1 Ὁ δὲ υἱὸς Ἄννα τοῦ γραμματέως ἦν ἑστὼς ἐκεῖ μετὰ τοῦ Ἰωσήφ, καὶ λαβὼν κλάδον ἰτέας ἐξέχεε τὰ ὕδατα ἃ συνήγαγεν ὁ Ἰησοῦς. 2 Ἰδὼν δὲ ὁ Ἰησοῦς τὸ γινόμενον ἠγανάκτησε, καὶ εἶπε πρὸς αὐτόν Ἄδικε, ἀσεβὴ καὶ ἀνόητε, τί ἠδίκησάν σε οἱ λάκκοι καὶ τὰ ὕδατα; ἰδοὺ νῦν καὶ σὺ ὡς δένδρον ἀποξηρανθῇς, καὶ οὐ μὴ ἐνέγκῃς φύλλα οὔτε ῥίζαν οὔτε καρπόν. 3 Καὶ εὐθέως ὁ παῖς ἐκεῖνος ἐξηράνθη ὅλος. ὁ δὲ Ἰησοῦς ἀνεχώρησε καὶ ἀπῆλθεν εἰς τὸν οἶκον Ἰωσήφ. οἱ δὲ γονεῖς τοῦ ξηρανθέντος ἐβάστασαν αὐτὸν θρηνοῦντες τὴν νεότηταν αὐτοῦ, καὶ ἤγαγον πρὸς τὸν Ἰωσήφ, καὶ ἐνεκάλουν αὐτὸν ὅτι τοιοῦτον ἔχεις παιδίον ἐργαζόμενον τοιαῦτα.

Caput IV.

1 Εἶτα πάλιν ἐπορεύετο διὰ τῆς κώμης, καὶ παιδίον τρέχων διερράγη εἰς τὸν ὦμον αὐτοῦ. καὶ πικρανθεὶς ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ Οὐκ ἀπελεύσει τὴν ὁδόν σου. καὶ παραχρῆμα πεσὼν ἀπέ-

---

καὶ ἀπελθόντες διηγήσαντο τοῖς πρώτοις αὐτῶν ὅπερ ἴδον σημεῖον, πεποιηκὼς ὁ Ἰησοῦς.

III, 1. Ὁ δὲ υἱὸς Ἀ. τοῦ γραμματέως (τοῦ γραμμ. ex Par et Sinait; Dresd et Bonon γραμματεύς sine τοῦ) ἦν (ita Par; Dresd et Bonon ὤν) ἑστὼς -- συνήγ. ὁ Ἰησοῦς . . Par Ὁ δὲ υἱ. Ἄννα τοῦ γραμματέως ἦν ἑστὼς ἐκεῖ μετὰ Ἰωσήφ, καὶ λαβὼν κλάδον ἰτέας -- συνήγ. ὁ Ἰησοῦς.

2. Ἰδὼν δέ -- ἀσεβὴ (ita cum Dresd et Bonon [ἀσεβεῖ] etiam Sinait) καὶ -- ἰδοὺ (Dresd add καὶ) -- οὔτε καρπόν . . Par Ἰδὼν δὲ τὸ παιδίον Ἰησοῦς τὸ γενόμενον ὑπ' αὐτοῦ ἠγανάκτησε, καὶ εἶπεν αὐτῷ Ἀνόητε, τί ἠδίκησάν σε οἱ λάκκοι καὶ ἐξέχεας τὰ ὕδατα; ἰδοὺ νῦν καὶ σὺ -- φύλλα οὔτε κλάδους οὔτε καρπόν.

3. Καὶ εὐθέως -- νεότηταν (ita codices) -- ἐνεκάλουν (et Dresd et Bonon ἐνεγκάλουν, item Par. Cf. infra Sinaitici textus cap. IV, 2.) -- τοιαῦτα . . Par Καὶ εὐθέως ἐξηράνθη ὅλος. ὁ δὲ Ἰησοῦς ἀνεχώρησε καὶ ἀπῆλθεν εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ. οἱ δὲ γονεῖς τοῦ ξηρανθέντος ἐβάστασαν φέροντες αὐτὸν θρηνοῦντες τὴν νεότητα αὐτοῦ, καὶ ἤγοντο πρὸς τὸν Ἰωσήφ, καὶ ἐνεγκάλουν αὐτὸν ὅτι τοιοῦτον ἔχεις παιδίον ἐργαζόμενον τοιαῦτα (vertit haec cum Cotelerio Fabricius -- *ad Iosephum quem incusabant Cur eiusmodi habes puerum talia operantem?*). Praeterea vero Par addita habet haec: Εἶτα ὁ Ἰησοῦς παρακληθεὶς παρὰ πάντων ἰάτρευσεν αὐτόν, ἐάσαντός τι μέλος (codex addit τινά. Ionesius pro eo reponendum duxit εἶναι.) ἀργὸν ὀλίγον, εἰς τὸ προσέχειν αὐτούς.

IV, 1. Εἶτα πάλιν -- τρέχων (sic et Dresd et Bonon) -- διερράγη (Dresd -γει, Bonon διεράγει) -- ἀπελεύσει (ita et Dresd et Bonon) -- πεσὼν (sic

θανεν. ἰδόντες δέ τινες τὸ γινόμενον εἶπον Πόθεν τοῦτο τὸ παιδίον ἐγεννήθη, ὅτι πᾶν ῥῆμα αὐτοῦ ἔργον ἐστὶν ἕτοιμον; [2] Καὶ προσελθόντες οἱ γονεῖς τοῦ τεθνεῶτος τῷ Ἰωσὴφ κατεμέμφοντο λέγοντες Σὺ τοιοῦτον παιδίον ἔχων οὐ δύνασαι μεθ' ἡμῶν οἰκεῖν ἐν τῇ κώμῃ, ἢ δίδασκε αὐτῷ εὐλογεῖν καὶ μὴ καταρᾶσθαι· τὰ γὰρ παιδία ἡμῶν θανατοῖ.

Caput V.

[1] Καὶ προσκαλεσάμενος ὁ Ἰωσὴφ τὸ παιδίον κατ' ἰδίαν ἐνουθέτει αὐτὸν λέγων Ἵνα τί τοιαῦτα κατεργάζει, καὶ πάσχουσιν οὗτοι καὶ μισοῦσιν ἡμᾶς καὶ διώκουσιν; εἶπε δὲ ὁ Ἰησοῦς Ἐγὼ οἶδα ὅτι τὰ ῥήματά σου ταῦτα οὐκ εἰσὶν σά, ὅμως σιγήσω διὰ σέ· ἐκεῖνοι δὲ οἴσουσιν τὴν κόλασιν αὐτῶν. καὶ εὐθέως οἱ ἐγκαλοῦντες αὐτὸν ἀπετυφλώθησαν. [2] Καὶ οἱ ἰδόντες ἐφοβήθησαν σφόδρα καὶ ἠπόρουν, καὶ ἔλεγον περὶ αὐτοῦ ὅτι πᾶν ῥῆμα ὃ ἐλάλει, εἴτε καλὸν εἴτε κακόν, ἔργον ἦν καὶ θαῦμα ἐγένετο. ἰδόντες δὲ ὅτι τοιοῦτον ἐποίησεν ὁ Ἰησοῦς, ἐγερθεὶς ὁ Ἰωσὴφ ἐπέλαβεν αὐτοῦ τὸ ὠτίον καὶ ἔτιλεν σφόδρα. [3] Τὸ δὲ παιδίον

---

uterque) -- ἕτοιμον .. Par Πάλιν οὖν ὁ Ἰησοῦς ἐπορεύετο διὰ τῆς κώμης, καὶ παιδίον τρέχον διερράγη εἰς τὸν ὦμον αὐτοῦ. καὶ πικρανθεὶς ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ Οὐκ ἀπελεύσῃ τὴν ὁδόν σου. καὶ παραχρ. πεσὼν ἀπέθανεν. ἰδόντες -- ἐστὶν ἕτοιμον;

2. Καὶ προσελθόντες -- κατεμέμφοντο (ex Par est; in Dresd et Bonon desideratur. Cf. etiam Sinaiticum, in quo est ἐγκάλουν) λέγοντες -- παιδίον ἔχων (ita rursus Par; Dresd παιδ. ἔχεις) οὐ -- αὐτῷ (ita Dresd; Bonon αὐτόν) εὐλογεῖν -- θανατοῖ (Dresd et Bonon -τεῖ): Par Καὶ προσελθόντες -- κατεμέμφοντο λέγοντες Σὺ τοῦτο τὸ παιδίον ἔχων οὐ δύνασαι -- ἐν τῇ πόλει ἡμῶν· ἢ δίδασκε τὸ παιδίον σου αὐτῷ (Ionesius correxit αὐτός. Rectius Thiloni τὸ παιδ. σου additamentum librarii videbatur; sed cf. textum Sinaiticum) εὐλογεῖν καὶ μὴ καταρᾶσθαι, ἢ ἔξελθε σὺν αὐτῷ τῶν ὧδε· τὰ γὰρ -- θανατοῖ.

V, 1. Καὶ προσκαλεσάμενος -- κατεργάζει (sic uterque codex) -- ταῦτα οὐκ εἰσὶ σά (ita ex Par scripsi; Dresd et Bonon post ταῦτα pergunt ἐμὰ οὐκ εἰσὶν ἀλλὰ σά, quemadmodum etiam in evangelio nostro Thomae latino legitur; cf. infra V, 2.) -- ἀπετυφλώθησαν (sic uterque codex; per errorem igitur Thilo edidit ἐτυφλώθησαν) .. Par Προσκαλεσάμενος δὲ ὁ Ἰωσὴφ τὸ παιδίον κατ' ἰδίαν ἐνουθέτει αὐτὸ λέγων Ἵνα τί -- πάσχουσιν οὕτως, καὶ μισοῦσιν -- εἶπεν δὲ ὁ Ἰησοῦς Ἐγὼ οἶδα ὅτι τὰ ῥήμ. σου ταῦτα οὐκ εἰσὶν σά, ἀλλὰ διὰ σὲ σιγήσω· ἐκεῖνοι δὲ οἱ εἰρηκότες σοι ταῦτα οἴσουσι τὴν κόλασιν τὴν αἰώνιον. καὶ εὐθ. οἱ ἐγκ. αὐτὸν ἐτυφλώθησαν.

2. Καὶ οἱ (ex Par est; in Dresd et Bonon desideratur) ἰδόντες -- ἐγερθεὶς ὁ Ἰωσὴφ (ὁ Ἰωσ. rursus ex Par addidimus) -- σφόδρα .. Par Καὶ οἱ ἰδόντες

ἠγανάκτησε καὶ εἶπεν αὐτῷ Ἀρκετόν σοί ἐστιν ζητεῖν καὶ μὴ εὑρίσκειν, καὶ μάλιστα οὐ σοφῶς ἔπραξας· οὐκ οἶδας ὅτι σός; μή με λύπει.

Caput VI.

1 Καθηγητὴς δέ τις ὀνόματι Ζακχαῖος ἑστὼς ἐν μέρει τινὶ
ἤκουσε τοῦ Ἰησοῦ ταῦτα λαλοῦντος τῷ πατρὶ αὐτοῦ, καὶ ἐθαύ-
μασεν σφοδρῶς ὅτι παιδίον ὢν τοιαῦτα φθέγγεται. 2 Καὶ μετ'
ὀλίγας ἡμέρας προσήγγισεν τῷ Ἰωσὴφ καὶ εἶπεν αὐτῷ ὅτι παι-
δίον φρόνιμον ἔχεις, καὶ νοῦν ἔχει· δεῦρο παράδος μοι αὐτὸ ὅπως
μάθῃ γράμματα, καὶ ἐγὼ διδάξω αὐτὸ μετὰ τῶν γραμμάτων
πᾶσαν ἐπιστήμην καὶ προσαγορεύειν πάντας τοὺς πρεσβυτέρους
καὶ τιμᾶν αὐτοὺς ὡς προπάτορας καὶ πατέρας καὶ τοῦ ἀγαπᾶν
συνηλικιώτας. 3 Καὶ εἶπεν αὐτῷ πάντα τὰ γράμματα ἀπὸ τοῦ
ᾱ ἕως τοῦ ω̄ μετὰ πολλῆς ἐξετάσεως τρανῶς. ἐμβλέψας δὲ τῷ
καθηγητῇ Ζακχαίῳ λέγει αὐτῷ Σὺ τὸ ἄλφα μὴ εἰδὼς κατὰ
φύσιν, τὸ βῆτα πῶς ἄλλους διδάσκεις; ὑποκριτά, πρῶτον εἰ
οἶδας δίδαξον τὸ ᾱ, καὶ τότε σοι πιστεύσομεν περὶ τοῦ β̄. εἶτα
ἤρξατο ἀποστομίζειν τὸν διδάσκαλον περὶ τοῦ πρώτου γράμμα-
τος, καὶ οὐκ ἴσχυσεν αὐτῷ ἀνταποκριθῆναι. 4 Ἀκουόντων δὲ

ἐφοβήθησαν πάντες σφόδρα καὶ ἠπόρουν, καὶ ἔλεγον περὶ αὐτοῦ ὅτι πᾶν ῥῆμα ὃ λέγει, εἴτε καλὸν εἴτε κακόν, ἔργον γίνεται, καὶ ἐθαύμαζον. εἰδόντες δὲ ὅτι τοῦτο ἐποίησεν ὁ Ἰησοῦς, ἐγερθεὶς ὁ Ἰωσὴφ ἐπελάβετο αὐτοῦ τὸ ὠτίον καὶ ἔτιλεν αὐτό.

3. Τὸ δὲ παιδίον - - καὶ μάλιστα οὐ σοφῶς (ita ex Par scripsimus; Dresd et Bonon post εὑρίσκειν pergunt μάλιστα ὅτι σοφῶς) - - μή με λύπει (Dresd et Bonon ad haec addunt σὸς γάρ εἰμι, quae cum Parisiensi omisimus) .. Par Τὸ δὲ παιδίον - - καὶ μὴ εὑρίσκειν αὐτούς (Thiloni sunt caeci illi facti quaerentes Iosephum), καὶ μάλιστα οὐ σοφῶς ἔπραξας. οὐκ οἶδας ὅτι σός εἰμι; μή με λύπει.

VI, 1. Καθηγητὴς - - ἐν μέρει τινὶ (τινί ex Par est; Dresd et Bonon non habent) ἤκ. τοῦ Ἰησ. τ. λαλοῦντος (Dresd et Bonon vitiose τῷ Ἰησοῦ ταῦτα λαλοῦντα) - - φθέγγεται .. Par Καθηγητὴς - - ἤκουσε τοῦ Ἰησοῦ ταῦτα λαλοῦντος τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, καὶ ἐθαύμασε σφόδρα ὅτι παιδίον ὂν τοιαῦτα φθ.

2. Καὶ μετ' - - εἶπεν αὐτῷ: consentit Par | ὅτι παιδ. φρόν. ἔχεις κ. ν. ἔχει: ita Par; Bonon et Dresd ὅτι (Dresd ἔτι) νοῦν ἔχει (Dresd νουνεχεῖ, Bonon νοῦν ἐχεῖ), καὶ φρόνιμον ἔχεις παιδίον | δεῦρο (Par add οὖν) - - μάθῃ (ita Par; Dresd et Bonon μάθω) γράμματα | καὶ ἐγὼ διδάξω - - καὶ προσαγορεύειν (ita Dresd; Bonon -ρεύει) - - καὶ τιμᾶν αὐτ. ὡς προπάτ. usque συνηλικιώτας (ita Dresd; Bonon a verbis καὶ τιμᾶν αὐτούς transilit ad συνηλικιώτας, omissis mediis): horum nihil in Parisiensi legitur.

3. Καὶ εἶπεν αὐτῷ πάντα - - πιστεύσομεν (Bonon -σωμεν) - - ἀνταποκρι-

πολλῶν λέγει τὸ παιδίον τῷ Ζακχαίῳ "Ακουε, διδάσκαλε, τὴν τοῦ πρώτου στοιχείου τάξιν, καὶ πρόσχες ὧδε πῶς ἔχει κανόνας, καὶ μεσαχαρακτῆρα οὓς ὁρᾷς ξυνοὺς διαβαίνοντα, συναγομένους, ὕψους μὲν αὐτοὺς πορεύοντος πάλιν δὲ κεφαλαιοῦντος, τρισήμους ὁμογενεῖς, ὑπάρχους δὲ καὶ ὑποστάτους, ἰσομέτρους· κανόνας ἔχεις τοῦ ᾱ.

ϑῆναι: ab his satis differt Parisiensis codex, qui sic habet Καϑίσαντος δὲ αὐτοῦ τοῦ διδάξαι γράμματα τῷ Ἰησοῦ, ἤρξατο τὸ πρῶτον στοιχεῖον τὸ ἄλεφ. ὁ δὲ Ἰησοῦς λέγει τὸ δεύτερον στοιχεῖον μπέϑ, γκίμελ, καὶ εἶπεν αὐτῷ πάντα τὰ στοιχεῖα ἕως τέλους. καὶ ἀναπτύξας βιβλίον, τοὺς προφήτας ἐδίδασκε τὸν καϑηγητήν.

4. Horum nihil simile in Parisiensi invenitur. Codicum autem Dresdensis et Bononiensis textus inde a verbis πῶς ἔχει κανόνας usque ad sectionis finem perquam corruptus est. Scriptum enim ibi sic est: πῶς ἔχει κανόνας καὶ μέσα χαρακτῆρας, οὓς ὅρα ξύνους, διαβαίνοντας, συναγομένους, ὑψουμένους, χορεύοντας, βαλεφεγιοῦντας (Bonon βάλε φεγ.), τρισήμους, ὁμογενεῖς, ὑπαρπουχϑέν (Bonon -χϑέ) ζυγοστάτους, ἰσομέτρους· κανόνας ἔχει τὸ ᾱ. Haec Mingarellius, libri auctorem in littera A symbolum dei eiusque trini agnovisse existimans, in hunc fere modum emendanda censuit: πῶς ἔχει κανόνας καὶ μεσοχαρακτῆρας· οὓς ὅρα ξυνούς, διαβαίνοντας, συναγομένους, ὑψουμένους, χορεύοντας· λάβε περιόντας, τρισήμους, ὁμογενεῖς, ὑπάρχους τε· ζυγοστάτους, ἰσομέτρους· κανόνας ἔχεις τοῦ ᾱ, hac interpretatione addita *Audi, magister, positionem primi elementi, et attende quomodo habeat canones seu lineas, et dimidios characteres: quos inspice communes, permeantes, congregatos, surgentes, saltantes: accipe eos qui supersunt, trilineos, homogeneos, et veluti principatum tenentes, ad libellam positos et aequalis mensurae: canones seu lineas habes litterae A.* Ipse tamen Mingarellius coniecturis se suis diffidere non dissimulavit: notas enim illas litterae A nec in Graecorum Alpha nec in Hebraeorum Aleph quadrare. Multo quidem magis eas quadrare in primam Armenorum litteram, probare sibi visus est iis quae Chardinus in Itinere persico X, pag. 26. (ed. Langlès 1811. tom. IX. pag. 124.) de legendis Christianorum Persiae docuit. Ibi enim refertur ex evangelio quodam infantiae persico „*qu'étant envoyé à l'école pour apprendre l'abc, le maître lui voulant faire dire a, il s'arrêta et dit au maître Apprenez-moi auparavant pourquoi la première lettre de l'alphabet est ainsi faite. Surquoi le maître le traitant de petit babillard, il répondit Je ne dirai point a, que vous ne me disiez pourquoi la première lettre est ainsi faite. Le maître se mettant en colère, Jésus lui dit Je vous l'apprendrai donc moi. La première lettre de l'alphabet est formée de trois lignes perpendiculaires sur une ligne diametrale (l'a arménien est ainsi fait à peu près comme une m renversée), pour nous apprendre que le commencement de toutes choses est une essence en trois personnes.*" Quibus Mingarellii de loco nostro coniecturis „minime locum restitutum et illustratum" censuit Thilo. *Ut enim*, ait Cod. apocr. I. p. 292., *taceamus coniecturas illas* λάβε περιόντας *et* ὑπάρχους τε *prorsus improbabiles, latina quam Mingarellius dedit interpretatio constat verbis sine sensu, quorum plura graecis ne respondent quidem. Neque hoc auctor ipse innuit se figuram primae litterae referre ad illud trinitatis emblema; quod tamen sumi potest si ab inepto monacho illa verba assuta esse statuas. Nam Marcosiorum*

Caput VII.

1 Ὡς δὲ ἤκουσεν ὁ διδάσκαλος Ζακχαῖος τὰς τοσαύτας καὶ τοιαύτας ἀλληγορίας τοῦ πρώτου γράμματος εἰρηκότος τοῦ παιδός, ἠπόρησεν ἐπὶ τοσαύτην ἀπολογίαν καὶ διδασκαλίαν αὐτοῦ, καὶ εἶπεν τοῖς παροῦσιν Οἴμοι, ἠπορήθην ὁ τάλας ἐγώ, ἐμαυτῷ αἰσχύνην παρέχων ἐπισπασάμενος τὸ παιδίον τοῦτο. 2 Ἆρον οὖν αὐτό, παρακαλῶ σε, ἀδελφὲ Ἰωσήφ· οὐ φέρω τὸ αὐστηρὸν τοῦ βλέμματος αὐτοῦ, οὐ τρανῶ τὸν λόγον ἅπαξ. τοῦτο τὸ παιδίον γηγενὴς οὐκ ἔστι, τοῦτο δύναται καὶ πῦρ δαμάσαι· τάχα τοῦτο πρὸ τῆς κοσμοποιίας ἐστὶν γεγεννημένον. ποία γαστὴρ τοῦτο ἐβάστασεν, ποία δὲ μήτρα τοῦτο ἐξέθρεψεν, ἐγὼ ἀγνοῶ. οἴμοι, φίλε, ἐξηχεῖ με, οὐ παρακολουθήσω τῇ διανοίᾳ αὐτοῦ· ἠπάτησα ἑαυτόν, ὁ τρισάθλιος ἐγώ· ἠγωνιζόμην

---

de pueritia Christi libellus referente Irenaeo *adv. haeres. I*, 20. *haec tantum continuit* προσπαραλαμβάνουσι δὲ εἰς τοῦτο κἀκεῖνο τὸ ῥᾳδιούργημα, ὡς τοῦ κυρίου παιδὸς ὄντος καὶ γράμματα μανθάνοντος, καὶ τοῦ διδασκάλου αὐτῷ φήσαντος, καθὼς ἔθος ἐστίν, Εἰπὲ ἄλφα, ἀποκρίνασθαι τὸ ἄλφα· πάλιν τε τὸ βῆτα τοῦ διδασκάλου κελεύσαντος εἰπεῖν, ἀποκρίνασθαι τὸν κύριον Σύ μοι πρότερον εἰπὲ τί ἐστι τὸ ἄλφα, καὶ τότε σοι ἐρῶ τί ἐστι τὸ βῆτα. καὶ τοῦτο ἐξηγοῦνται ὡς αὐτοῦ μόνου τὸ ἄγνωστον ἐπισταμένου, ὃ ἐφανέρωσεν ἐν τῷ τύπῳ τοῦ ἄλφα. Praeterea Thilo significavit pro οὓς ὅρα legi posse οὓς ὁρᾷς, item ξυντούς pro ξυνούς, ὑπαρπαχθέντας vel ὑφαρπαχθέντας pro ὑπαρπουχθέν, φεγγοβολοῦντας pro βαλεφεγιοῦντας (cf. Cod. apocr. I. pag. CXIII.), denique τούτους addi posse ante κανόνας ἔχει τὸ ᾱ. Nuperrime vero ab eadem cum Mingarellio sententia de trinitatis symbolo profectus emendationem loci suscepit vir doctissimus Rud. Hofmannus, qui in libro quem inscripsit Das Leben Jesu nach den Apokryphen, pag. 222. hunc textum proposuit πῶς ἔχει κανόνας καὶ μεσαχαρακτῆρα, οὓς ὁρᾷς ξυνούς, διαβαίνοντα· συναγομένους, ὕψους μὲν πορεύοντος, κεφαλαιοῦντος, τρισήμους, ὁμογενεῖς ὑπάρχους δέ, ὑποστάτους, ἰσομέτρους· κανόνας ἔχεις τοῦ Α. Qua ab emendatione non graviter differt quam ipsi proposuimus et in textum recepimus. Habet autem haec coniiciendi licentia in loco tam corrupto non minimam excusationem inde quod uti non licet nisi codicibus recentissimis.

VII, 1. ἠπόρησεν: Dresd ἠπώρησεν | αἰσχύνην: uterque codex αἰσχύνης, statimque post ἐπισπασμένος.

2. οὐ τρανῶ: Mingarellius corrigi voluit οὗ vel περὶ οὗ τρανῶ (*de quo semel dicam quid sentiam*). Contra Thilo notavit ex latino evangelio infantiae Parisiensi, in quo est *nec audire gravitatem sermonum eius*, potius reponi posse οὐδὲ τρανόν. Sed omnino emendatione non opus esse videtur. | ἐξηχεῖ: Thilo ex utroque codice edidit ἐξήχει. Hofmannus maluit ἐξήγει. | παρακολουθήσω: ita Dresd ex emendatione; a prima fuerat παρακολουθήσομαι | ἑαυτόν: ita ex Dresd et Bonon, nec corrigendum duxi. Thilo dedit ἐμαυτόν.

ἔχειν μαθητήν, καὶ εὑρέθην ἔχειν διδάσκαλον. [3] Ἐνθυμοῦμαι, φίλοι, τὴν αἰσχύνην, ὅτι γέρων ὑπάρχων ὑπὸ παιδίου ἐνικήθην. καὶ ἔχω ἐκκακῆσαι καὶ ἀποθανεῖν διὰ τούτου τοῦ παιδός· οὐ δύναμαι γὰρ ἐν τῇ ὥρᾳ ταύτῃ ἐμβλέψαι εἰς τὴν ὄψιν αὐτοῦ. καὶ πάντων εἰπόντων ὅτι ἐνικήθην ὑπὸ παιδίου μικροῦ, τί ἔχω εἰπεῖν; καὶ τί διηγήσασθαι περὶ ὧν μοι εἶπε κανόνων τοῦ πρώτου στοιχείου; ἀγνοῶ, ὦ φίλοι· οὐ γὰρ ἀρχὴν καὶ τέλος αὐτοῦ γινώσκω. [4] Τοιγαροῦν ἀξιῶ σε, ἀδελφὲ Ἰωσήφ, ἀπάγαγε αὐτὸν εἰς τὸν οἶκόν σου. οὗτος τί ποτε μέγα ἐστίν, ἢ θεὸς ἢ ἄγγελος, ἢ τί εἴπω οὐκ οἶδα.

Caput VIII.

[1] Τῶν δὲ Ἰουδαίων παραινούντων τῷ Ζακχαίῳ, ἐγέλασε τὸ παιδίον μέγα καὶ εἶπεν Νῦν καρποφορείτωσαν τὰ σά, καὶ βλεπέτωσαν οἱ τυφλοὶ τῇ καρδίᾳ. ἐγὼ ἄνωθεν πάρειμι ἵνα αὐτοὺς καταράσομαι καὶ εἰς τὰ ἄνω καλέσω, καθὼς διετάξατο ὁ

---

3. γέρων ὑπάρχων: in codicibus scripta est γερ. ὑπάρχει, unde Thiloni ὅς ante γέρων supplendum videbatur. Sed ἐνικήϑην in codice extremam syllabam compendio scriptam habet, quod non solvi debet ϑη. Eo magis edendum ita videbatur ut edidimus. | διὰ τούτου τοῦ παιδός: Bonon διὰ τοῦτο τοῦ παιδός | ἐμβλέψαι: ita Dresd; Bonon βλέψαι | εἰπόντων: Dresd ὑπόντων | στοιχείου: Dresd et hoc et aliis locis στοιχίου etc | αὐτοῦ γινώσκω: uterque codex αὐτοῦ οὐ γιν.

4. οὗτος: in Dresd scriptum est nisi fallor τοῦτος. Hinc malui edere οὗτος quam τοῦτο, quod apud Mingar. et Thil. legitur.

Ceterum huic capiti respondent verba ea quibus in codice Parisiensi ista historia finitur. Praegressis enim illis καὶ ἀναπτύξας – – ἐδίδασκε τὸν καϑηγητήν leguntur ibi haec Αὐτὸς δὲ αἰσχυνϑεὶς ἠπόρησεν, ὅτι οὐκ οἶδε πόϑεν αὐτὸς οἶδε τὰ γράμματα. καὶ ἐγερϑεὶς ἀνεχώρησεν οἴκαδε, ϑαυμάζων ἐξιστάμενος τὸ παράδοξον. Denique additur in Parisiensi codice fragmentum historiae de pannis a puero tinctis, quam evangelium infantiae arabicum capite XXXVII. tradit, graeci vero codices nostri reliqui non exhibent. Quod fragmentum sic habet:

(VIII.) Πορευομένου δὲ τοῦ Ἰησοῦ εἶδέ τι (codex τινα) ἐργαστήριον καί τινα νεανίσκον βάπτων (sic) εἰς λέβητας ἱμάτια καὶ τζόχας τινὰς διαφόρους φαιάς, τὸ καϑ' ἕκαστον ἐκτελῶν κατὰ τὴν τοῦ ἑνὸς ἑκάστου βούλησιν. εἰσελϑὼν οὖν τὸ παιδίον Ἰησοῦς [adde ἰδών? πρός? πρὸς τόν?] οὕτως ποιοῦντα τὸν νεανίαν, λαβὼν καὶ αὐτὸς ἐκ τῶν προσκειμένων ὑφασμάτων . . .

VIII, 1. παραινούντων: Mingarellio legendum videbatur παροινούντων („*quum vero Iudaei Zacchaeum probro afficerent*"). | πάρειμι: Dresd παρήμαι | καταράσομαι et infra καταράσεται: uterque codex καταράσσομαι et καταρράσσεται. Thilo edidit καταράσωμαι et καταράσηται, quemadmodum etiam Mingarellius edi voluit.

ἀποστείλας με δι' ὑμᾶς. [2] Καὶ ὡς τὸ παιδίον κατέπαυσε τὸν
λόγον, εὐθέως ἐσώθησαν οἱ πάντες οἱ ὑπὸ τὴν κατάραν αὐτοῦ
πεσόντες. καὶ οὐδεὶς ἀπὸ τότε ἐτόλμα παροργίσαι αὐτόν, ὅπως
μὴ καταράσεται αὐτὸν καὶ ἔσται ἀνάπηρος.

Caput IX.

[1] Καὶ μεθ' ἡμέρας δέ τινας ἔπαιζεν ὁ Ἰησοῦς ἔν τινι δώ-
ματι ἐν ὑπερῴῳ, καὶ ἓν τῶν παιδίων τῶν παιζόντων μετ' αὐτοῦ
πεσὼν ἀπὸ τοῦ δώματος κάτω ἀπέθανε· καὶ ἰδόντα τὰ ἄλλα
παιδία ἔφυγον, καὶ κατέστη ὁ Ἰησοῦς μόνος. [2] Καὶ ἐλθόντες
οἱ γονεῖς τοῦ τεθνεῶτος ἐνεκάλουν .... ἐκεῖνοι δὲ ἐπηρέαζον αὐ-
τόν. [3] Κατεπήδησεν ὁ Ἰησοῦς ἀπὸ τοῦ στέγου καὶ ἔστη παρὰ
τὸ πτῶμα τοῦ παιδίου, καὶ ἔκραξε φωνῇ μεγάλῃ καὶ εἶπεν
Ζῆνον, — οὕτω γὰρ τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐκαλεῖτο — ἀναστὰς εἰπέ
μοι, ἐγώ σε κατέβαλον; καὶ ἀναστὰς παραχρῆμα εἶπεν Οὐχὶ
κύριε, οὐ κατέβαλας ἀλλὰ ἀνέστησας. καὶ ἰδόντες ἐξεπλάγη-
σαν. οἱ δὲ γονεῖς τοῦ παιδίου ἐδόξασαν τὸν θεὸν ἐπὶ τῷ γεγο-
νότι σημείῳ, καὶ προσεκύνησαν τῷ Ἰησοῦ.

---

2. ἀνάπηρος: Dresd ἀνάπειρος. Idem cum Bonon antea παροργῆσαι.

IX, 1. ἔπαιζεν: ita codices. Hinc per errorem Thilo edidit ἔπαιξεν | δώματι: Dresd τόπω δώματι, priore voce obelo transfixa | πεσών: ita uterque codex. | ἰδόντα τὰ ἄλλα: Dresd ἰδὼν τὰ ἄλλα; Bonon teste Mingarellio ἰδόντα ἄλλα | κατέστη: uterque codex κατέβη. Emendandum esse κατέστη vel κατέμεινεν, iam Thilo notavit.

2. ἐλθόντες: uterque codex ἐλθόντα | τοῦ τεθνεῶτος: ita Dresd; Bonon τοῦ παιδίου ἤγουν τοῦ τεθνεῶτος | ἐνεκάλουν: Bonon, ut supra, ἐνεγκάλουν. Sequuntur in codicibus haec ὡς αὐτὸν καταβληθέντα αὐτόν, quae corrupta esse in promtu est. Excidisse nonnihil, cum Thilone recte concluditur cum ex iis quae sequuntur ἐκεῖνοι δέ, tum ex loco gemino evangelii latini, qui in Parisiensi codice sic legitur *Et cum venissent parentes illius infantis qui mortuus fuerat, dicebant adversus Iesum Vere tu illum ruere fecisti. Iesus autem dixit Ego nunquam eum ruere feci. Ipsi vero insidiabantur adversum Iesum.* Cf. etiam infra evang. Thom. latin. cap. VII. Hinc ita fere legi potest ἐνεκάλουν τὸν Ἰησοῦν ὡς ὑπ' αὐτοῦ καταβληθῆναι αὐτόν. καὶ εἶπεν Ἐγὼ οὐδέποτε κατέβαλον αὐτόν. ἐκεῖνοι δὲ ἐπηρ. αὐτόν. Etiam in Sinaitico codice locus geminus est capite VIII., quem huc conferre iuvat. | ἐπηρέαζον: Dresd ἐπειρέαζον, Bonon ἐπειρεάζωντο.

3. στέγου: cf. ad B VIII, 1. Bonon στέατος. Thiloni στέγους vel στεγνοῦ corrigendum videbatur. | κατέβαλον: Dresd κατέβαλλον | κατέβαλας: Dresd κατέβαλλας. Mingarellio et Thiloni edendum videbatur κατέβαλες | ἀλλά: Dresd ἀλλ' | ἐπὶ τῷ γεγον. σημείῳ: uterque codex ἐπὶ τὸ γεγονότι σημεῖον.

Caput X.

[1] Μετ᾽ ὀλίγας ἡμέρας σχίζων τις ξύλα ἐν τῇ γωνίᾳ νεώτερος, ἔπεσεν ἡ ἀξίνη καὶ διέσχισεν τὴν βάσιν τοῦ ποδὸς αὐτοῦ, καὶ ἔξαιμος γενόμενος ἀπέθνησκεν. [2] Θορύβου δὲ γενομένου καὶ συνδρομῆς, ἔδραμε καὶ τὸ παιδίον Ἰησοῦς ἐκεῖ. καὶ βιασάμενος διῆλθεν τὸν ὄχλον, καὶ ἐκράτησεν τοῦ νεανίσκου τὸν πεπληγότα πόδαν, καὶ εὐθέως ἰάθη. εἶπε δὲ τῷ νεανίσκῳ Ἀνάστα νῦν, σχίζε τὰ ξύλα καὶ μνημόνευέ μου. ὁ δὲ ὄχλος ἰδὼν τὸ γεγονὸς προσεκύνησαν τὸ παιδίον, λέγοντες Ἀληθῶς πνεῦμα θεοῦ ἐνοικεῖ ἐν τῷ παιδίῳ τούτῳ.

Caput XI.

[1] Ὄντος δὲ αὐτοῦ ἑξαέτους, πέμπει αὐτὸν ἡ μήτηρ αὐτοῦ ὕδωρ ἀντλῆσαι καὶ φέρειν ἐν τῷ οἴκῳ, δεδωκὼς αὐτῷ ὑδρίαν. ἐν δὲ τῷ ὄχλῳ συγκρούσας, ἡ ὑδρία ἐρράγη. [2] Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἁπλώσας τὸ παλίον ὅπερ ἦν βεβλημένος, ἐγέμισεν αὐτὸ ὕδωρ καὶ ἤνεγκε τῇ μητρὶ αὐτοῦ. ἰδοῦσα δὲ ἡ μήτηρ αὐτοῦ τὸ γεγονὸς σημεῖον κατεφίλει αὐτόν, καὶ διετήρει ἐν αὐτῇ τὰ μυστήρια ἃ ἔβλεπεν αὐτὸν ποιοῦντα.

Caput XII.

[1] Πάλιν δὲ ἐν καιρῷ τοῦ σπόρου ἐξῆλθεν τὸ παιδίον μετὰ

X, 1. γωνίᾳ: uterque codex γονίᾳ | ἔπεσεν: ita Dresd; Bonon καὶ ἔπεσεν | Dresd et Bonon ἡ ἀξύνη. Dresd etiam διέσχυσεν | ἔξαιμος: Dresd et Bonon ἐξ αἵματος. Sinaiticus codex recte ἔξαιμος.

2. τὸ παιδ. Ἰησοῦς: ita Dresd; Bonon τὸ παιδ. ὁ Ἰησοῦς | πόδαν: ita uterque codex | τῷ νεανίσκῳ: Dresd τὸν νεανίσκον, Bonon τὸ νεανίσκον | προσεκύνησαν τὸ παιδίον -- ἐν τῷ παιδ. τούτῳ: ita Dresd; Bonon nil nisi προσεκύνησαν τὸ παιδ. τοῦτο.

XI, 1. πέμπει: Bonon πέμπ. δέ | δεδωκώς: ita uterque codex. Thilo edidit δεδωκυῖα, sed nescio an praestet hunc soloecismum cum tot aliis servare. | συγκρούσας: non cum Thilone scribendum puto συγκρούσασα. Eodem enim soloecismo dictum est in Sinaitico codice (cf. B X, 1.) πορευόμενος δὲ συνετρίβη etc.

2. ὅπερ ἦν βεβλημένος: ita Dresd; Bonon ὅνπερ ἦν βεβλημένου | ὕδωρ: ita uterque codex. Mingar. et Thil. correxerunt ὕδατος | κατεφίλει: Bonon κατεφίλησεν | ἔβλεπ. αὐτόν: Dresd et Bonon ἔβλ. αὐτό.

τοῦ πατρὸς αὐτοῦ ἵνα σπείρει σῖτον εἰς τὴν χώραν αὐτῶν· καὶ ἐν τῷ σπείρειν τὸν πατέρα αὐτοῦ ἔσπειρε καὶ τὸ παιδίον Ἰησοῦς ἕνα κόκκον σίτου. [2] Καὶ θερίσας καὶ ἁλωνίσας ἐποίησε κόρους ρ, καὶ καλέσας πάντας τοὺς πτωχοὺς τῆς κώμης εἰς τὴν ἅλωνα ἐχαρίσατο αὐτοῖς τὸν σῖτον· καὶ Ἰωσὴφ ἔφερεν τὸ καταλειφθὲν τοῦ σίτου. ἦν δὲ ἐτῶν η̅ ὅτε τοῦτο ἐποίησε τὸ σημεῖον.

Caput XIII.

[1] Ὁ δὲ πατὴρ αὐτοῦ τέκτων ἦν, καὶ ἐποίει ἐν τῷ καιρῷ ἐκείνῳ ἄροτρα καὶ ζυγούς. ἐπετάγη αὐτῷ κράββατος παρά τινος πλουσίου ὅπως ποιήσει αὐτῷ. τοῦ δὲ ἑνὸς κανόνος τοῦ καλουμένου ἐναλλάκτου ὄντος κολοβωτέρου, μὴ ἔχοντες τί ποιῆσαι, εἶπεν τὸ παιδίον ὁ Ἰησοῦς τῷ πατρὶ αὐτοῦ Ἰωσήφ Θὲς κάτω τὰ δύο ξύλα, καὶ ἐκ τοῦ μέσου μέρους ἰσοποίησον αὐτά. [2] Καὶ ἐποίησεν Ἰωσὴφ καθὼς εἶπεν αὐτῷ τὸ παιδίον. ἔστη δὲ ὁ Ἰησοῦς ἐκ τοῦ ἑτέρου μέρους καὶ ἐκράτησεν τὸ κολοβώτερον ξύλον, καὶ ἐκτείνας αὐτὸ ἴσον ἐποίησεν τοῦ ἄλλου. καὶ εἶδεν ὁ πατὴρ αὐτοῦ Ἰωσὴφ καὶ ἐθαύμασε, καὶ περιλαβὼν τὸ παιδίον κατεφίλει λέγων Μακάριός εἰμι, ὅτι τὸ παιδίον τοῦτο δέδωκέ μοι ὁ θεός.

XII, 1. ἵνα σπείρει: ita uterque codex. Mingar. et Thil. correxerunt ἵνα σπείρῃ | σῖτον: Dresd σίτον, item infra | παιδίον Ἰησοῦς: ita Dresd et Bonon; sed Dresd supra lineam post παιδίον adscriptum habet ὁ. | κόκκον σίτου: Dresd κόκκ. σίτον

2. ἁλωνίσας: Dresd ἀλονήσας, Bonon ἀλονήσας. Mingar. scribi voluit ἀλονήσας vel ἁλωνίσας. Cum Thilone probavimus ἁλωνίσας, quamquam, ut idem notavit, cum pari probabilitate scribi potest ἁλοήσας. | κόρους: uterque codex κάρους | τὴν ἅλωνα: uterque codex τὸν ἅλωνα | καταλειφθέν: Dresd ex emendatione καταληφθέν | ἐποίησε: Bonon ἐποίησας.

XIII, 1. ἦν, καὶ ἐποίει: in utroque codice desideratur καί. Mingarellius malebat ὢν ἐποίει. | ποιήσει: ita uterque codex. Thilo edidit ποιήσῃ | ἐναλλάκτου ὄντος κολοβωτέρου, μὴ ἔχοντες τί ποιῆσαι: ita de coniectura, quam Thilo iam praeiverat, scripsimus. Codices habent ἐναλλάκτου μὴ ἔχοντος τί ποιῆσαι. Praeterea Thilo scribi malebat ἔχοντές τι, quod nobis non videtur. | Ἰωσήφ: ita Dresd; Bonon τῷ Ἰωσήφ | ξύλα: Bonon ξύτα, et infra ξύτον.

2. ἐποίησεν τοῦ ἄλλου: ita Dresd; Bonon ἐπ. αὐτοῦ ἄλλου, pro quibus Mingarellius reponi volebat αὐτὸ ἄλλῳ | καὶ ἐθαύμασε: Bonon om καί | κατεφίλει: Bonon κατεφίλησε.

Caput XIV.

1 Ἰδὼν δὲ Ἰωσὴφ τὸν νοῦν τοῦ παιδίου καὶ τὴν ἡλικιό-
τητα, ὅτι ἀκμάζει, πάλιν ἐβουλεύσατο μὴ εἶναι αὐτὸ ἄπειρον
τῶν γραμμάτων, καὶ ἀπαγαγὼν αὐτὸ παρέδωκεν ἑτέρῳ διδα-
σκάλῳ. εἶπε δὲ ὁ διδάσκαλος τῷ Ἰωσὴφ Πρῶτον παιδεύσω αὐτὸ
τὰ ἑλληνικά, ἔπειτα τὰ ἑβραϊκά. ᾔδει γὰρ ὁ διδάσκαλος τὴν
πεῖραν τοῦ παιδίου, καὶ ἐφοβήθη αὐτό· ὅμως γράψας τὸν ἀλ-
φάβητον ἐπετήδευεν αὐτὸ ἐπὶ πολλὴν ὥραν, καὶ οὐκ ἀπεκρίνατο
αὐτῷ. 2 Εἶπε δὲ αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς Εἰ ὄντως διδάσκαλος εἶ, καὶ
εἰ οἶδας καλῶς τὰ γράμματα, εἰπέ μοι τοῦ ἄλφα τὴν δύναμιν,
κἀγώ σοι ἐρῶ τὴν τοῦ βῆτα. πικρανθεὶς δὲ ὁ διδάσκαλος ἔκρου-
σεν αὐτοῦ εἰς τὴν κεφαλήν. τὸ δὲ παιδίον πονέσας κατηράσατο
αὐτόν, καὶ εὐθέως ἐλιποθύμησε καὶ ἔπεσεν χαμαὶ ἐπὶ πρόσωπον.
3 Ἀπεστράφη δὲ τὸ παιδίον εἰς τὸν οἶκον Ἰωσήφ. Ἰωσὴφ δὲ
ἐλυπήθη, καὶ παρήγγειλε τῇ μητρὶ αὐτοῦ ὅπως ἔξω τῆς θύρας
μὴ ἀπολύσεις αὐτόν, διότι ἀποθνήσκουσιν οἱ παροργίζοντες αὐτόν.

Caput XV.

1 Μετὰ δὲ χρόνον τινὰ ἕτερος πάλιν καθηγητής, γνήσιος
φίλος ὢν τοῦ Ἰωσήφ, εἶπεν αὐτῷ Ἄγαγέ μοι τὸ παιδίον εἰς τὸ
παιδευτήριον· ἴσως ἂν δυνηθῶ ἐγὼ μετὰ κολακείας διδάξαι αὐτὸ
τὰ γράμματα. καὶ εἶπεν Ἰωσὴφ Εἰ θαρρεῖς, ἀδελφέ, ἔπαρον

XIV, 1. Ἰωσήφ: ita Dresd; Bonon ὁ Ἰωσήφ | παιδίου: ita Bonon; Dresd παιδός | παρέδωκεν: uterque codex παρέδωκαν | ᾔδει: codices ἴδει. Mingar. et Thil. probaverunt οἶδε | πεῖραν τ. παιδίου: Dresd πείραν τ. παιδός | ὅμως: Bonon ὅπως | ἐπετήδευεν: ita cum Mingar. et Thilone. Codices ἐπετήχευεν. Thilo „*nobis in mentem venerat* ἐπέτυχεν *vel* ἐνέτυχεν αὐτῷ (*locutus est cum eo*), *propter seqq.* καὶ οὐκ ἀπεκρ. αὐτῷ (*fortasse* αὐτό).“

2. τὴν τοῦ βῆτα: Dresd om τοῦ | πονέσας: ita uterque codex | ἐλιποθύμησε: codices ἐλυποθύμησε

3. Ἀπεστράφη: codices ἀπεστράφην | ἀπολύσεις: in Dresd correctum esse videtur ἀπολύσῃς | ἀποθνήσκουσιν: Dresd -σκωσιν.

XV, 1. φίλος ὤν: codex uterque φίλ. ἦν | κολακείας: Thilo servandum duxit κολακίας, quod in codicibus est | διδάξαι: codices διδάξω, quo servato Mingarellius vertit *fortasse ego eum docebo, si potero, litteras cum blanditiis* | Εἰ: Bonon Εἰς | ἔπαρον: hic accentus in Dresd est (itemque ut videtur in Bonon),

αὐτὸ μετὰ σεαυτοῦ. καὶ λαβὼν αὐτὸ μετ' αὐτοῦ μετὰ φόβου καὶ ἀγῶνος πολλοῦ, τὸ δὲ παιδίον ἡδέως ἐπορεύετο. [2] Καὶ εἰσελθὼν θρασὺς εἰς τὸ διδασκαλεῖον εὗρε βιβλίον κείμενον ἐν τῷ ἀναλογίῳ, καὶ λαβὼν αὐτὸ οὐκ ἀνεγίνωσκε τὰ γράμματα τὰ ἐν αὐτῷ, ἀλλὰ ἀνοίξας τὸ στόμα αὐτοῦ ἐλάλει πνεύματι ἁγίῳ, καὶ ἐδίδασκε τὸν νόμον τοὺς περιεστῶτας. ὄχλος δὲ πολὺς συνελθόντες παριστήκεισαν ἀκούοντες αὐτοῦ, καὶ ἐθαύμαζον ἐν τῇ ὡραιότητι τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ καὶ τῇ ἑτοιμασίᾳ τῶν λόγων αὐτοῦ, ὅτι νήπιον ὢν τοιαῦτα φθέγγεται. [3] Ἀκούσας δὲ Ἰωσὴφ ἐφοβήθη, καὶ ἔδραμεν εἰς τὸ διδασκαλεῖον λογισάμενος μὴ οὗτος ὁ καθηγητής ἐστιν ἄπειρος. εἶπε δὲ ὁ καθηγητὴς τῷ Ἰωσὴφ Ἵνα εἰδῇς, ἀδελφέ, ὅτι ἐγὼ μὲν παρέλαβον τὸ παιδίον ὡς μαθητήν, αὐτὸ δὲ πολλῆς χάριτος καὶ σοφίας μεστόν ἐστιν· καὶ λοιπὸν ἀξιῶ σε, ἀδελφέ, ἆρον αὐτὸ εἰς τὸν οἶκόν σου. [4] Ὡς δὲ ἤκουσεν τὸ παιδίον ταῦτα, εὐθέως προσεγέλασεν αὐτῷ καὶ εἶπεν Ἐπειδὴ ὀρθῶς ἐλάλησας καὶ ὀρθῶς ἐμαρτύρησας, διὰ σὲ κἀκεῖνος ὁ πληγωθεὶς ἰαθήσεται. καὶ παραυτὰ ἰάθη ὁ ἕτερος καθηγητής. παρέλαβε δὲ Ἰωσὴφ τὸ παιδίον καὶ ἀπῆλθεν εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ.

---

non ἐπᾶρον | λαβὼν αὐτό: Bonon λαβ. αὐτόν | ἀγῶνος: ita scripsimus cum Thilone pro ἀγόνου, quod codices habent.

2. θρασὺς εἰς: codices θρασυνῆς. Mingarellius legi voluit καὶ εἰσελθὸν θρασὺ εἰς, pro quibus praestat edere κ. εἰσελθὼν θρασὺ εἰς | ἀναλογίῳ: Mingarellius corrigi volebat ἀναλογείῳ | ὄχλος δὲ -- ἐθαύμαζον: ita maximam partem ex Dresd edidimus praeeunte Thilone. In eo enim sic scriptum est: καὶ ἀκούοντες αὐτῷ. ὄχλος δὲ πολ. συνελθ. παριστήκησαν (sic, quod παριστήκεισαν edidimus. Thilo παρεστήκεισαν) ἀκούοντες αὐτῷ, καὶ ἐθαύμαζον. Contra Bononiensis haec tantum habet: καὶ ἀκούοντες αὐτοῦ, καὶ ἐθαύμαζον | νήπιον ὢν: Bonon ὢν om

3. καὶ ἔδραμεν εἰς τὸ -- ἄπειρος: ita Dresd; Bonon καὶ ἔδραμεν ἄπειρος, omissis mediis. Praeterea sensus verborum μὴ οὖτ. ὁ καθηγ. ἐστιν ἄπειρος satis aptus esse videtur. Alioquin suspicari possis legendum esse μὴ οὖτ. ὁ καθ. ἔσται ἀνάπηρος. Cf. supra cap. VIII, 2. et Pseudo-Matth. XXXIX. Hoc loco gemino id ipsum quod coniecimus confirmatur verbis his *Quod cum audisset Ioseph, currendo venit ad ianuam, timens ne ipse didascalus moreretur.* | εἰδῇς: ita etiam Thiloni scribendum videbatur. Codices ἴδῃς.

4. καὶ παραυτὰ ἰάθη ὁ ἕτ. καθ.: ita Bonon; Dresd καὶ εὐθέως ὁ ἕτ. καθ. ἰάθη | Ἰωσήφ: ita Dresd; Bonon ὁ Ἰωσήφ.

CAPUT XVI.

Ἔπεμψε δὲ Ἰωσὴφ τὸν υἱὸν αὐτοῦ τὸν Ἰάκωβον τοῦ δῆσαι ξύλα καὶ φέρειν εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ· ἠκολούθει δὲ καὶ τὸ παιδίον Ἰησοῦς αὐτῷ. καὶ συλλέγοντος τοῦ Ἰακώβου τὰ φρύγανα, ἔχιδνα ἔδακε τὴν χεῖραν Ἰακώβου. [2] Καὶ κατατεινομένου αὐτοῦ καὶ ἀπολλυμένου προσήγγισεν ὁ Ἰησοῦς καὶ κατεφύσησε τὸ δῆγμα· καὶ εὐθέως ἐπαύσατο ὁ πόνος, καὶ τὸ θηρίον ἐρράγη, καὶ παραυτὰ ἔμεινεν ὁ Ἰάκωβος ὑγιής.

CAPUT XVII.

[1] Μετὰ δὲ ταῦτα ἐν τῇ γειτονίᾳ τοῦ Ἰωσὴφ νοσῶν τι νήπιον ἀπέθανεν, καὶ ἔκλαιεν ἡ μήτηρ αὐτοῦ σφόδρα. ἤκουσε δὲ ὁ Ἰησοῦς ὅτι πένθος μέγα καὶ θόρυβος γίνεται, καὶ ἔδραμε σπουδαίως· καὶ εὑρὼν τὸ παιδίον νεκρόν, καὶ ἥψατο τοῦ στήθους αὐτοῦ καὶ εἶπεν Σοὶ λέγω, βρέφος, μὴ ἀποθάνῃς ἀλλὰ ζῆσον, καὶ ἔστω μετὰ τῆς μητρός σου. καὶ εὐθὺς ἀναβλέψας ἐγέλασεν. εἶπε δὲ τῇ γυναικί Ἆρον αὐτὸ καὶ δὸς γάλα, καὶ μνημόνευέ μου. [2] Καὶ ἰδὼν ὁ παρεστὼς ὄχλος ἐθαύμασεν, καὶ εἶπον Ἀληθῶς τὸ παιδίον τοῦτο ἢ θεὸς ἦν ἢ ἄγγελος θεοῦ, ὅτι πᾶς λόγος αὐτοῦ ἔργον ἐστὶν ἕτοιμον. καὶ ἐξῆλθεν ὁ Ἰησοῦς ἐκεῖθεν παίζων μετὰ καὶ ἑτέρων παιδίων.

CAPUT XVIII.

[1] Μετὰ δὲ χρόνον τινὰ οἰκοδομῆς γενομένης καὶ θορύβου μεγάλου, ἵστατο ὁ Ἰησοῦς καὶ ἀπῆλθεν ἕως ἐκεῖ. καὶ ἰδὼν ἄν-

---

XVI, 1. ξύλα καὶ φέρειν: ita Dresd; Bonon ξύτα καὶ φέρει | τὸ παιδίον Ἰησοῦς: supplevimus Ἰησοῦς (scribi solitum ῑς̄), quod in utroque codice deest | χεῖραν: ita uterque codex

2. κατατεινομένου: codices κατατιναμένου. Mingar. et Thil. κατατειναμένου probarunt; sed addidit Thilo „*fortasse rectius* κατατεινομένου.“ | ἀπολλυμένου: codices ἀπολυμένου | προσήγγισεν: Dresd προσίγγησεν; Bonon προήγγισεν.

XVII, 1. νοσῶν: ita uterque codex. Correxerunt Mingar. et Thil. νοσοῦν | καὶ ἥψατο: ita rursus uterque. | Σοὶ λέγω: omnino σοί legendum est pro σύ, quod codd. habent. Bonon praeterea λέγων. | ἔστω: Dresd ἔστο. Mingar. et Thil. (cum Bonon ut videtur) ἔσο.

2. μετὰ καί: ita Dresd; Mingar. et Thil. (cum Bonon ut videtur) καὶ μετά.

θρωπον νεκρὸν κείμενον ἐπελάβετο τῆς χειρὸς αὐτοῦ καὶ εἶπεν Σοὶ λέγω, ἄνθρωπε, ἀνάστα, ποίει τὸ ἔργον σου. καὶ εὐθέως ἀναστὰς προσεκύνησεν αὐτόν. [2] Ἰδὼν δὲ ὁ ὄχλος ἐθαύμασεν καὶ εἶπεν Τοῦτο τὸ παιδίον οὐράνιόν ἐστιν· πολλὰς γὰρ ψυχὰς ἔσωσεν ἐκ θανάτου, καὶ ἔχει σῶσαι ἕως πάσης τῆς ζωῆς αὐτοῦ.

Caput XIX.

[1] Ὄντος δὲ αὐτοῦ δωδεκαετοῦς ἐπορεύοντο οἱ γονεῖς αὐτοῦ κατὰ τὸ ἔθος εἰς Ἱερουσαλὴμ εἰς τὴν ἑορτὴν τοῦ πάσχα μετὰ τῆς συνοδίας αὐτῶν, καὶ μετὰ τὸ πάσχα ὑπέστρεφον εἰς τὸν οἶκον αὐτῶν. καὶ ἐν τῷ ὑποστρέφειν αὐτοὺς ἀνῆλθε τὸ παιδίον Ἰησοῦς εἰς Ἱεροσόλυμα· οἱ δὲ γονεῖς αὐτοῦ ἐνόμισαν αὐτὸν ἐν τῇ συνοδίᾳ εἶναι. [2] Ὁδευσάντων δὲ ὁδὸν ἡμέρας μιᾶς, ἐζήτουν αὐτὸν ἐν τοῖς συγγενέσιν αὐτῶν, καὶ μὴ εὑρόντες αὐτὸν ἐλυπήθησαν, καὶ ὑπέστρεψαν πάλιν εἰς τὴν πόλιν ζητοῦντες αὐτόν. καὶ μετὰ τρίτην ἡμέραν εὗρον αὐτὸν ἐν τῷ ἱερῷ καθεζόμενον ἐν μέσῳ τῶν διδασκάλων καὶ ἀκούοντα τοῦ νόμου καὶ ἐρωτῶντα αὐτούς. προσεῖχον δὲ πάντες καὶ ἐθαύμαζον, πῶς παιδίον ὑπάρχων ἀποστομίζει τοὺς πρεσβυτέρους καὶ διδασκάλους τοῦ λαοῦ, ἐπιλύων τὰ κεφάλαια τοῦ νόμου καὶ τὰς παραβολὰς τῶν προφητῶν. [3] Προσελθοῦσα δὲ ἡ μήτηρ αὐτοῦ Μαρία εἶπεν αὐτῷ Ἵνα τί τοῦτο ἐποίησας ἡμῖν, τέκνον; ἰδοὺ ὀδυνώμενοι ἐζητοῦμέν σε. καὶ εἶπεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς Τί με ζητεῖτε; οὐκ οἴδατε ὅτι ἐν τοῖς τοῦ πατρός μου δεῖ εἶναί με; [4] Οἱ δὲ γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι εἶπον Σὺ εἶ μήτηρ τοῦ παιδίου τούτου; ἡ δὲ εἶπεν Ἐγώ εἰμι. καὶ εἶπον αὐτῇ Μακαρία σὺ εἶ ἐν γυναιξίν, ὅτι ηὐλόγησεν ὁ θεὸς τὸν καρπὸν τῆς κοιλίας σου· τοιαύτην γὰρ δόξαν καὶ

XVIII, 1. νεκρὸν κείμενον: ita Dresd; Bonon κείμ. νεκρόν | ἐπελάβετο: Bonon ἐπεβάλετο.

XIX, 1. τὸ παιδ. Ἰησοῦς: ita Dresd; Bonon τὸ παιδ. ὁ Ἰησ.

2. ὑπέστρεψαν: uterque codex ὑποστρέψαντες | καὶ ἀκούοντα τοῦ νόμου: ad haec uterque codex addita habet καὶ ἀκούοντα. Thiloni delenda videbantur potius ea quae servavimus καὶ ἀκούοντα τοῦ νόμου | ὑπάρχων: codices ὑπάρχει.

3. Ἵνα τί: ita Dresd; Bonon om τί | ὀδυνώμενοι: codices ὀδυνόμενοι, unde Mingarellius male adscripsit ὠδινόμενοι.

4. καὶ οἱ Φαρισαῖοι: ita Dresd; Bonon om οἱ | Μακαρία σὺ εἶ: ita Dresd; Bonon om εἶ

τοιαύτην ἀρετὴν καὶ σοφίαν οὔτε ἴδομεν οὔτε ἠκούσαμέν ποτε.
5 Ἀναστὰς δὲ Ἰησοῦς ἠκολούθησεν τῇ μητρὶ αὐτοῦ, καὶ ἦν
ὑποτασσόμενος τοῖς γονεῦσιν αὐτοῦ. ἡ δὲ μήτηρ αὐτοῦ διετήρει
πάντα τὰ γενόμενα. ὁ δὲ Ἰησοῦς προέκοπτε σοφίᾳ καὶ ἡλικίᾳ
καὶ χάριτι· αὐτῷ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, ἀμήν.

---

5. τ. γον. αὐτοῦ: ita Dresd; Bonon τ. γ. αὐτῶν | τῶν αἰώνων: ita Dresd; Bonon om.

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ ΘΩΜΑ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΠΑΙΔΙΚΗΣ ΑΝΑΣΤΡΟΦΗΣ ΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ.

Caput I.

Ἀναγκαῖον ἡγησάμην ἐγὼ Θωμᾶς ὁ Ἰσραηλίτης γνωρίσαι πᾶσι τοῖς ἐξ ἔθνους ἀδελφοῖς τὰ παιδικὰ μεγαλεῖα ὅσα ἐποίησεν ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἀναστρεφόμενος σωματικῶς ἐν πόλει Ναζαρέτ, ἐλθὼν ἐν πέμπτῳ ἔτει τῆς αὐτοῦ ἡλικίας.

Caput II.

1 Μιᾷ τῶν ἡμερῶν βροχῆς γενομένης ἐξελθὼν τοῦ οἴκου οὗ
ἦν ἡ μήτηρ αὐτοῦ ἔπαιζεν ἐν τῇ γῇ, ἔνθα κατέρρεον ὕδατα·
καὶ ποιήσας λάκκους, κατήρχοντο τὰ ὕδατα, καὶ ἐπλήθησαν
οἱ λάκκοι ὕδατος. εἶτα λέγει Θέλω ἵνα γένησθε καθαρὰ καὶ ἐνά-
ρετα ὕδατα. καὶ εὐθέως ἐγένοντο. 2 Διερχόμενος δέ τις παῖς
Ἄννα τοῦ γραμματέως καὶ βαστάζων βαῦδον ἐξ ἰτέας κατέ-
στρεψε τοὺς λάκκους διὰ τῆς βαύδου, καὶ ἐξεχύθη τὰ ὕδατα.
καὶ στραφεὶς ὁ Ἰησοῦς ἔφη αὐτῷ Ἀσεβὴ καὶ παράνομε, τί σε
ἠδίκησαν οἱ λάκκοι καὶ ἐξεκένωσας αὐτούς; οὐ μὴ ἀπελεύσει
τὴν ὁδόν σου, καὶ ἀποξηρανθῇς ὡς τὴν βαῦδον ἥνπερ κατέχεις.
3 Καὶ πορευόμενος μετὰ μικρὸν πεσὼν ἀπέψυξε. καὶ ἰδόντα τὰ
παιδία τὰ συμπαίζοντα αὐτῷ ἐθαύμασαν, καὶ ἀπελθόντα ἀπήγ-

I. ἐξ ἔθνους: ita Sinaiticus codex, sed codd. quattuor reliqui ἐξ ἐθνῶν. Priora Ἀναγκαῖον usque ὁ κύρ. ἡμῶν Ἰησ. Χρ. cf. cum codicibus Parisiensi et Vindobonensi.

II, 1. Cf. A II, 1.

2. 3. Cf. A III, 1—3.

βαῦδον ἐξ ἰτέας: A III, 1. κλάδον ἰτέας | Ἀσεβή: servavi codicis scripturam, quae eadem est in Dresd et Bonon. | ἀπελεύσει: h. l. in codice est ἀπελεύσις, paullo infra ἀπελεύσει; hinc utroque loco -σει edendum videbatur.

γειλαν τῷ πατρὶ τοῦ τεθνεῶτος. καὶ δραμὼν εὗρε τὸ παιδίον τεθνηκός· καὶ ἀπῆλθεν ἐγκαλῶν τῷ Ἰωσήφ.

Caput III.

[1] Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἐποίησεν ἐξ ἐκείνου τοῦ πηλοῦ στρουθία ιβ· ἦν δὲ σάββατον. καὶ δραμὼν ἓν παιδίον ἀπήγγειλε τῷ Ἰωσὴφ λέγων Ἰδοὺ τὸ παιδίον σου παίζει περὶ τὸ ῥυάκιον, ποιήσας ἐκ τοῦ πηλοῦ στρουθία, ὃ οὐκ ἔξεστιν. [2] Ὁ δὲ ἀκούσας ἐπορεύθη καὶ λέγει πρὸς τὸ παιδίον Ἵνα τί ταῦτα ποιεῖς, βεβηλώσας τὸ σάββατον; ὁ δὲ Ἰησοῦς οὐκ ἀπεκρίθη αὐτῷ, ἀλλ' ἐμβλέψας ἐπὶ τὰ στρουθία λέγει Ὑπάγετε πετάσθητε καὶ μιμνήσκεσθέ μου ζῶντα. καὶ ἅμα τῷ λόγῳ πετασθέντα ἀνῆλθον εἰς τὸν ἀέραν. καὶ ἰδὼν Ἰωσὴφ ἐθαύμασεν.

Caput IV.

[1] Μετὰ δέ τινας ἡμέρας διερχομένου τοῦ Ἰησοῦ μέσον τῆς πόλεως, παιδίον τι ῥίψαν λίθον κατ' αὐτοῦ ἔπληξεν αὐτοῦ τὸν ὦμον. καὶ εἶπεν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς Οὐκ ἀπελεύσει τὴν ὁδόν σου. καὶ εὐθέως καταπεσὼν κἀκεῖνος ἀπέθανεν. οἱ δὲ τυχόντες ἐξεπλάγησαν λέγοντες Πόθεν τὸ παιδίον τοῦτό ἐστιν, ὅπως πᾶν ῥῆμα ὃ λέγει ἔργον γίνεται ἕτοιμον; [2] Ἀλλὰ κἀκεῖνοι ἀπελθόντες ἐγκάλουν πρὸς Ἰωσὴφ λέγοντες Οὐ δυνήσῃ μεθ' ἡμῶν οἰκεῖν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ· εἰ δὲ βούλῃ, δίδασκε τὸ παιδίον σου εὐλογεῖν καὶ μὴ καταρᾶσθαι· καὶ γὰρ τὰ παιδία ἡμῶν θανατοῖ, καὶ πᾶν ὃ λέγει ἔργον γίνεται ἕτοιμον.

III, 1—2. Cf. A II, 2 sqq.

δραμών: in codice est δραμόν, sed statim post λέγων et ποιήσας. Eo vero magis δραμών edendum videbatur quoniam Sinaitici codicis scriba saepe ο pro ω posuit, quemadmodum antea habet σοματικῶς, ἐξελθόν, εὐθέος, πορευόμενος μ. μ. πεσόν, καὶ δραμὸν εὗρε | ῥυάκιον: in codice Sinaitico est ῥυάκιν, quam ad formam recentiorem scriba recentior antiquiorem deduxisse videtur; in Dresdensi vero et Bononiensi aperto vitio ῥήακον (i. e. ῥύακον) scriptum est.

2. Haec magis cum Parisiensi quam cum Dresdensi scriptura conveniunt.

ἀέραν: ita in codice scriptum est.

IV, 1. Cf. A IV, 1.

ἀπελεύσει: ita codex habet. Vide ad II, 2.

2. Cf. A IV, 2.

ἐγκάλουν: sic in codice est.

Caput V.

Καὶ καθίσας ὁ Ἰωσὴφ ἐπὶ τοῦ θρόνου αὐτοῦ, ἔστη τὸ παιδίον ἔμπροσθεν αὐτοῦ· καὶ κρατήσας αὐτοῦ ἐκ τοῦ ὠτίου ἔθλιψε σφοδρῶς. ὁ δὲ Ἰησοῦς ἀτενίσας αὐτῷ εἶπεν Ἀρκετόν σοί ἐστιν.

Caput VI.

[1] Τῇ δὲ ἐπαύριον κρατήσας αὐτοῦ τῆς χειρὸς ἤγαγε πρός τινα καθηγητήν, Ζακχαῖον ὀνόματι, καί φησι πρὸς αὐτὸν Λάβε τὸ παιδίον τοῦτο, καθηγητά, καὶ δίδαξον γράμματα. καί φησιν ἐκεῖνος Παράδος μοι αὐτό, ἀδελφέ, κἀγὼ διδάξω τὴν γραφήν, καὶ πείσω εὐλογεῖν πάντας καὶ μὴ καταρᾶσθαι. [2] Καὶ ἀκούσας ὁ Ἰησοῦς ἐγέλασε καί φησι πρὸς αὐτούς Ὑμεῖς ἃ οἴδατε λέγετε, ἐγὼ δὲ πλείω ὑμῶν ἐπίσταμαι· πρὸ γὰρ τῶν αἰώνων εἰμί. καὶ οἶδα πότε ἐγεννήθησαν οἱ πατέρες τῶν πατέρων ὑμῶν, καὶ ἐπίσταμαι πόσα ἔτη τῆς ζωῆς ὑμῶν. καὶ ἀκούσας τις ἐξεπλάγη. [3] Καὶ πάλιν εἶπεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς Θαυμάζετε ὅτι εἶπον ὑμῖν ὅτι οἶδα πόσα ἔτη τῆς ζωῆς ὑμῶν· ἀληθῶς οἶδα πότε ἐκτίσθη ὁ κόσμος. ἰδοὺ οὐ πιστεύετέ μοι ἄρτι· ὅταν ἴδητε τὸν σταυρόν μου, τότε πιστεύσετε ὅτι ἀληθῆ λέγω. οἱ δὲ ἐξεπλήσσοντο ἀκούοντες ταῦτα.

Caput VII.

[1] Γράψας δὲ ὁ Ζακχαῖος τὴν ἀλφάβητον ἑβραϊστί, καὶ λέγει πρὸς αὐτόν Ἄλφα. καί φησιν τὸ παιδίον Ἄλφα. καὶ αὖθις ὁ διδάσκαλος Ἄλφα· καὶ τὸ παιδίον ὁμοίως. εἶτα πάλιν ὁ διδάσκαλος ἐκ τρίτου τὸ ἄλφα. τότε ἐμβλέψας ὁ Ἰησοῦς τῷ καθηγητῇ λέγει Σὺ τὸ ἄλφα μὴ εἰδὼς πῶς ἄλλον τὸ βῆτα διδάξῃς; καὶ ἀρξάμενος τὸ παιδίον ἀπὸ τοῦ ἄλφα εἶπεν ἀφ' ἑαυτοῦ τὰ

V. Cf. A V, 1—3, ubi multo plura nostris leguntur.

VI, 1. Cf. A VI, 1. 2.

2. 3. His quae respondeant A non habet. Sed cf. VIII, 1.

2. ἐξεπλάγη: in codice scriptum est ἐξεπλάγισεν.

3. Θαυμάζετε: de coniectura addidi, etsi ipsius scriptura codicis videtur ferri posse. Huc confer evang. Thom. latin. VI, 4. | πότε ἐκτίσθη: codex ὅτε ἐκτίσθην | πιστεύσετε: codex πιστεύσητε.

VII, 1. Cf. A VI, 3.

κβ γράμματα. [2] Εἶτα καὶ αὖθις λέγει Ἄκουσον, διδάσκαλε, τὴν τάξιν τοῦ πρώτου γράμματος, καὶ γνῶθι πόσους προσόδους καὶ κανόνας ἔχει καὶ χαρακτῆρας ξυνοὺς διαβαίνοντας συναγομένους. καὶ ἀκούσας ὁ Ζακχαῖος τὰς τοιαύτας προσηγορίας τοῦ ἑνὸς γράμματος, ἐκπλαγεὶς οὐκ εἶχεν ἀποκριθῆναι αὐτῷ, καὶ στραφεὶς λέγει τῷ Ἰωσήφ Ἀδελφέ, τὸ παιδίον τοῦτο ἀληθῶς οὐκ ἔστι γηγενές· ἆρον οὖν αὐτὸ ἀπ' ἐμοῦ.

Caput VIII.

[1] Μετὰ δὲ ταῦτα μιᾷ τῶν ἡμερῶν ἦν ὁ Ἰησοῦς παίζων σὺν ἄλλοις παισὶν ἐπάνω διστέγου οἴκου. καὶ κατωθισθὲν ἓν παιδίον ὑπὸ ἄλλου κρημνιζόμενον ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ ἀπέθανεν. καὶ ἰδόντες οἱ συμπαίζοντες αὐτῷ παῖδες ἔφυγον, καὶ μόνος ὁ Ἰησοῦς ὑπελείφθη ἑστὼς ἐπάνω τοῦ στέγου οὗ κατεκρημνίσθη ὁ παῖς. [2] Καὶ μαθόντες οἱ γονεῖς τοῦ τεθνηκότος παιδὸς ἔδραμον μετὰ κλαυθμοῦ, καὶ εὑρόντες τὸν μὲν παῖδα κατὰ γῆς νεκρὸν κείμενον, τὸν δὲ Ἰησοῦν ἄνωθεν ἑστῶτα, ὑπολαβόντες ὡς ὑπ' αὐτοῦ κατακρημνισθῆναι τὸν παῖδαν, καὶ ἀτενίζοντες ὠνείδιζον αὐτόν. [3] Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἰδὼν εὐθέως κατεπήδησεν ἀπὸ τοῦ διστέγου, καὶ ἔστη πρὸς κεφαλῆς τοῦ τεθνηκότος καὶ λέγει αὐτῷ Ζῆνον, εἰ ἐγώ σε κατέβαλον; ἀνάστα καὶ εἰπέ. οὕτως γὰρ ἐκαλεῖτο ὁ παῖς. καὶ ἅμα τῷ λόγῳ ἀνέστη ὁ παῖς, καὶ προσκυνήσας τὸν Ἰησοῦν εἶπεν Κύριε, οὐ σύ με κατέβαλες, ἀλλὰ νεκρὸν ὄντα με ἐζώωσας.

Caput IX.

[1] Καὶ μετ' ὀλίγας ἡμέρας σχίζων τις τῶν γειτόνων ξύλον

---

2. Cf. A VI, 4., ubi scripturam libri ratione critica restituere conati sumus. Sinaiticam vero scripturam intactam reliquimus, nisi quod ξυνοὺς et διαβαίνοντας pro ὀξύνους (etiam Dresd codex l. l. ξύνους, non ξυνούς, habet) et διαβένοντας edidimus.

VIII. Cf. A IX.

1. στέγου: videtur τὸ στέγον et τὸ διστέγον recentioribus pro τὸ στέγος, ἡ στέγη placuisse. Etiam Dresd A IX, 2. habet ἀπὸ τοῦ στέγου.

2. τὸν παῖδαν: ita h. l. codex.

3. Ζῆνον: in codice scriptum est ζῆνων.

IX. Cf. A X.

ἀπέτεμε τὴν βάσιν τοῦ ποδὸς αὐτοῦ διὰ τοῦ πελέκυος, καὶ ἔξαιμος γεγονὼς ἤμελλεν ἀποθνήσκειν. [2] Καὶ λαοῦ συνδεδραμηκότος πολλοῦ συνῆλθεν καὶ ὁ Ἰησοῦς ἐκεῖ. καὶ ἁψάμενος τοῦ πεπληγμένου ποδὸς τοῦ νεανίσκου, καὶ εὐθέως ἰάσατο αὐτόν, καί φησιν αὐτῷ Ἀνάστα, σχίσον τὰ ξύλα σου. καὶ ἀναστὰς προσεκύνησεν αὐτόν, εὐχαριστῶν καὶ σχίζων τὰ ξύλα. ὁμοίως καὶ πάντες οἱ ὄντες ἐκεῖ θαυμάσαντες ηὐχαρίστησαν αὐτῷ.

Caput X.

Γενομένου δὲ αὐτοῦ ἐτῶν ϛ, ἀπέστειλεν αὐτὸν Μαριὰμ ἡ μήτηρ αὐτοῦ κομίσαι ὕδωρ ἐκ τῆς πηγῆς. πορευόμενος δὲ συνετρίβη ἡ ὑδρία αὐτοῦ. καὶ ἀπελθὼν ἐν τῇ πηγῇ ἥπλωσε τὸν ἐπενδύτην αὐτοῦ καὶ ἀντλήσας ὕδωρ ἐκ τῆς πηγῆς ἔπλησεν αὐτόν, καὶ λαβὼν ἀπήγαγε τὸ ὕδωρ τῇ μητρὶ αὐτοῦ. ἰδοῦσα δὲ ἐκείνη ἐξεπλάγη, καὶ περιπλακεῖσα κατεφίλει αὐτόν.

Caput XI.

[1] Φθάσας δὲ τὸ ὀγδόον τῆς ἡλικίας ἔτος, προσετάγη ὁ Ἰωσὴφ ὑπό τινος πλουσίου κράββατον οἰκοδομῆσαι αὐτῷ· τέκτων γὰρ ἦν. καὶ ἐξελθὼν ἐν τῷ ἀγρῷ πρὸς συλλογὴν ξύλων, συνῆλθεν αὐτῷ καὶ ὁ Ἰησοῦς. καὶ κόψας δύο ξύλα καὶ πελεκίσας τὸ ἓν ἔθηκεν πλησίον τοῦ ἄλλου, καὶ μετρήσας εὗρεν αὐτὸ κολοβώτερον, καὶ ἰδὼν ἐλυπήθη, καὶ ἐζήτει εὑρεῖν ἕτερον. [2] Ἰδὼν δὲ ὁ Ἰησοῦς λέγει αὐτῷ Θὲς τὰ δύο ταῦτα ὁμοῦ πρὸς ἰσότητα ἀμφοτέρων προτομῶν. καὶ διαπορούμενος ὁ Ἰωσὴφ περὶ τούτου, τί βούληται τὸ παιδίον, ἐποίησεν τὸ προσταχθέν. καὶ λέγει αὐτῷ πάλιν Κράτησον ἰσχυρῶς τὸ κολοβὸν ξύλον. καὶ θαυμάζων ὁ Ἰωσὴφ ἐκράτησεν αὐτό. τότε κρατήσας καὶ ὁ Ἰησοῦς τὸ ἕτερον ἄκρον εἵλκυσεν αὐτοῦ τὴν ἄλλην προτομήν· ἐποίησεν κἀκεῖνο ἴσον τοῦ ἄλλου ξύλου, καί φησι πρὸς τὸν Ἰωσὴφ Μηκέτι

1. πελέκυος: codex πέλεκος.

X. Cf. A XI.

XI, 1. 2. Cf. A XIII.

1. προσετάγη: codex προσεγάγη.

2. ἐκράτησεν αὐτό: codex ἐκρ. αὐτόν, item infra ἐποίησεν κἀκεῖνον | εἵλκυσεν: codex ἥλκησεν.

λυποῦ, ἀλλὰ ποίει ἀκωλύτως τὸ ἔργον σου. καὶ ἰδὼν ἐκεῖνος ὑπερεθαύμασεν, καὶ λέγει καθ' ἑαυτόν Μακάριός εἰμι ἐγώ, ὅτι τοιοῦτον παῖδά μοι ἔδωκεν ὁ θεός. [3] Ἀπελθόντων δὲ ἐν τῇ πόλει διηγήσατο τῇ Μαριὰμ ὁ Ἰωσήφ. ἐκείνη δὲ ἀκούσασά τε καὶ βλέπουσα τὰ παράδοξα μεγαλεῖα τοῦ υἱοῦ αὐτῆς ἔχαιρεν, δοξάζουσα αὐτὸν σὺν τῷ πατρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, ἀμήν.

---

3. Haec A XIII. non habentur.
μεγαλεῖα: codex μεγαλία.

INCIPIT TRACTATUS DE PUERITIA IESU SECUNDUM THOMAM.

Caput I. QUOMODO MARIA ET IOSEPH FUGIERUNT CUM EO IN EGYPTUM.

1 Cum facta fuisset conturbatio, quoniam requisitio facta fuit ab Herode de domino nostro Iesu Christo, ut eum interficeret, tunc angelus dixit ad Ioseph Tolle Mariam et puerum eius, et fuge in Egyptum a facie eorum qui quaerunt eum interficere. Erat autem Iesus annorum II cum ingressus est in Egyptum.

2 Et deambulante eo per agrum seminatum, porrexit manum et tulit de spicis et posuit eas super ignem et trituravit, et coepit comedere.

3 Cum autem in Egyptum introissent, acceperunt hospitium in domo cuiusdam viduae, et fecerunt in eodem loco annum unum.

4 Et factus est Iesus anni tertii. Et cum vidisset pueros

I, 2. Idem narratur in evang. Pseudo-Matth. cap. XXIV[d]. ex cod. B.

3. Eandem fabulam ex Parisiensi codice exscripsit Thilo (Cod. apocr. I. p. CX.), postque et ipsi exscripsimus. Agit enim ibi caput XXV. de *pisce arido vitae restituto*. Textus sic habet: *Et factus est Iesus annorum trium. Et cum vidisset ludificare pueros, coepit ipse ludere cum eis. Cumque accepisset piscem aridum qui erat sale iactatus, misit eum in pelvim* (Thilo *pelvin*) *cum aqua et praecepit ei ut palpitaret. Et coepit palpitare. Et dixit iterum ad piscem Reiacta* (sic) *sal tuum quod habes et ambula in aqua. Et factum est ita. Videntes autem vicini quod factum fuerat, nunciarunt* (Thilo *nunciaverunt*) *mulieri viduae, in cuius domo morabatur Maria mater eius. Ut autem audita sunt talia, cum festinatione eiecit eos de domo sua.* Praeterea eandem fabulam habes in evang. Pseudo-Matth. capite XXIV[c]. ex codice B.

ludentes, coepit ludere cum eis. Et accepit piscem unum aridum et misit eum in pelvim, et praecepit ei ut palpitaret. Et coepit palpitare. Et dixit iterum ad piscem Reiecta sal tuum quod habes, et ambula in aquam. Et factum est ita. Videntes autem vicini quod factum fuerat, nuntiaverunt mulieri viduae, in cuius domo morabatur Maria mater eius. Illa vero ut audivit, cum festinatione magna eiecit eos de domo sua.

Caput II. QUOMODO MAGISTER EIECIT EUM DE CIVITATE.

[1] Et deambulante Iesu cum Maria matre eius per medium forum civitatis, respiciens vidit magistrum docentem discipulos suos. Et ecce XII passeres insidiantes inter se ceciderunt per murum in sinum illius magistri qui pueros docebat. Iesus autem cum vidisset, hilaris factus est et stetit. [2] Cum ille doctor vidit illum hilarem factum, cum furore magno dixit discipulis suis Ite adducite eum ad me. Cum autem sustulissent eum, magister apprehendit auriculam eius et dixit Quid vidisti quod hilaris factus es? At ille dixit ei Magister, ecce manus plena tritico. Ostendi illis et sparsi triticum, quod in periculo e medio gerunt: propter hoc enim pugnaverunt intra se ut dividerent triticum. [3] Et non prae-

---

Et coepit palpitare: haec ex Par inseruimus | *sal tuum quod:* ita rursus Par; Vat *salem tuum quod*

II. Ita titulum restituimus: in codice enim est *Quomodo Maria eiecit eum de civitate.* Pro *Maria* possis etiam *magister cum Maria* corrigere; sed praestat quod in textu posuimus.

Eadem fabula in Parisiensi codice habetur capite XXVI., quod inscriptum est *De risu Iesu propter passeres sibi invicem insidiantes.* De textu eius Thilo haec notavit (Cod. apocr. I. p. CX.):

[1] *Et deambulans Iesus cum Maria matre sua per medium fori civitatis illius, respiciens vidit magistrum quendam discipulos suos docentem. Et ecce septem* (VII pro XII?) *passeres insidiantes inter se ceciderunt per murum in sinu magistri qui docebat pueros. Iesus autem cum haec vidisset, hilaris factus est.* [2] *Ut autem vidit eum doctor hilarem factum, cum furore magno ait discipulis suis Ite et adducite eum ad me. Cum autem sustulissent eum, apprehendit auriculam* (Thilo *amiculum*, sed suspicor in ipso codice esse *auriculam*) *eius et dixit Quid vidisti quia hilaris factus es? At ille dixit Magister, ecce manus plena tritici -- propter hoc passeres pugnaverunt ut dividerent triticum inter se --.*

teriit inde Iesus donec adimpletum est. Et hoc facto magister coepit eum proiicere de civitate una cum matre sua.

Caput III. QUOMODO IESUS EGRESSUS EST DE EGYPTO.

[1] Et ecce angelus domini obvians Mariae dixit ad eam Tolle puerum et revertere in terram Iudaeorum: defuncti sunt enim qui quaerebant animam eius. Surrexit autem Maria cum Iesu, et perrexerunt in civitatem Nazareth quae est in propriis rebus patris sui. [2] Ut autem exiit Ioseph de Egypto post mortem Herodis, tulit eum in deserto usque dum fieret tranquillitas in Ierusalem de iis qui quaerebant animam pueri. Et egit gratias deo quod dedit intelligentiam, et quia invenit gratiam coram domino deo, amen.

Caput IV. QUAE FECIT DOMINUS IESUS IN CIVITATE NAZARETH.

Gloriosum est enarrare Thomam Israelitam et apostolum domini et de operibus Iesu postquam egressus est de Egypto in Nazareth. Intelligite omnes, fratres carissimi, quae fecit dominus Iesus quando fuit in civitate Nazareth: quod in primo capitulo.

III, 1. *et perrexerunt:* et non est in codice Vaticano. His respondent quae ex capite XXVII. Parisiensis codicis exscripsit Thilo. Praemisso titulo *De egressu Iesu et Mariae de Egypto*, ibi haec leguntur: *Angelus domini obviavit Mariae et dixit Tolle puerum et revertere in terram Iudae: defuncti sunt ii qui quaerebant animam pueri. Surrexit autem Maria cum Iesu, et perrexerunt in civitatem Capharnaum, quae est Tyberiadis, in propriis rebus patris sui.* [2] *Ut autem intellexit Ioseph quia venit Iesus de Egypto, post mortem Herodis, tulit eum in deserto, usque dum fieret tranquillitas in Hierusalem ab his* [*qui*] *quaerebant puerum. Et gratias egit domino quod dedit ei talem intelligentiam, et quia invenit gratiam coram domino deo.* Qui textus a Vaticano differt inprimis eo quod Iosephum non una cum Maria ac puero ex Egypto redire sed redeuntes illos excipere facit. Quod etsi satis mirum est, tamen a contextu haud abhorret.

Praeterea huc cf. Pseudo-Matth. evang. cap. XXIVe. ex cod. B.

IV. *Gloriosum est* etc: ex his apparet latinum istum libellum non totum ex graeco Thomae evangelio quod dicunt fluxisse: hoc enim caput IV. ad ipsum eius evangelii initium conformatum esse asseritur. Ceterum quae correcta edidimus vitiose in codice sic scripta sunt *Gloriosum est enarrare Thomam et de operibus Iesu postquam egressus est de Egipto in Nazareth, Ismaelitam et apostolos domini. Intelligite* etc.

[1] Cum autem esset Iesus annorum quinque, facta est pluvia magna super terram, et deambulavit puer Iesus per eam. Et pluvia erat terribilis, quam congregavit in piscinam, et praecepit verbo suo ut fieret clara. Et statim facta est. [2] Iterum tollebat de luto quod erat de ipsa piscina, et fecit ex eo ad mensuram XII passerum. Erat autem sabbatum cum hoc fecit Iesus inter pueros Iudaeorum. Et abierunt pueri Iudaeorum dicentes ad Ioseph patrem eius Ecce filius tuus ludebat simul nobiscum, tulitque lutum et fecit passeres, quod non fuit dignum facere in sabbato, et fregit illud. Et abiit Ioseph ad puerum Iesum et dixit illi Quare hoc fecisti, quod non erat dignum facere in sabbato? Iesus autem apertis manibus praecepit passeribus dicens Recedite in altum et volate: a nemine mortem invenietis. Et volantes coeperunt clamando laudare deum omnipotentem. Videntes autem Iudaei quae facta sunt admirati sunt, et abierunt nuntiantes signa quae fecit Iesus. [3] Pharisaeus autem qui erat cum Iesu apprehendit ramum olivae et coepit dirigare fontem quem fecit Iesus. Cumque hoc vidisset Iesus, turbatus dixit ad eum Sodomita impie et nesciens, quid te damnaverunt fontes aquae, facturae meae? Ecce sicut arbor arida fies, non ha-

---

1. *esset:* in codice desideratur.

Primam sectionem ex Parisiensi codice exscripsit Thilo Cod. apocr. I. p. CXI. Ibi praemisso titulo capitis XXVIII. *De aqua pluviali clarificata et decem passeribus de luto factis in sabbato,* sic legitur: *Cum autem esset Iesus annorum quatuor, facta est pluvia magna super terram. Et ambulabat puer Iesus cum aliis pueris per pluviam et aquam, quae erat terribilis, congregavitque eam in piscinam, et verbo suo praecepit ut fieret clarissima.* Ceterum simile argumentum est capitis XLI. in Paris. cod., quod inscribitur *De septem lacubus et duodecim passeribus et duobus pueris per Iesum traditis morti.*

2. *Et abierunt pueri Iudaeorum: Iudaeorum* in codice punctis appositis improbatur.

Ex Parisiensi codice haec tantum apud Thilonem exscripta sunt *Iesus autem apertis manibus praecepit passeribus dicens Ascendite in altum et volate: a nemine mortem invenietis. Et volabant passeres clamando ac laudando laudem dei omnipotentis.*

3. Haec sectio respondere videtur capiti XXIX. in codice Parisiensi, quod titulum habet *De Pharisaeo mortuo ad vocem Iesu.* Praeterea conferenda est cum capite III. evangelii Thomae graeci A; item cum II. evang. Thom. gr. B.

coepit: in codice scriptum est *praecepit* | *nesciens:* in codice est *nosciens.*

bens radices nec folia nec fructum. Et statim arefactus cecidit in terram et mortuus est. Parentes autem eius detulerunt eum mortuum, et increpabant Ioseph dicentes Ecce quod fecit filius tuus: doce eum orare et non blasphemare.

Caput V. QUOMODO CIVES CONTRISTATI SUNT ADVERSUS IOSEPH PRO FACTIS IESU.

[1] Et post paucos dies deambulante Iesu cum Ioseph per
villam concurrit de infantibus unus et percussit Iesum in ul-
nas. Iesus autem dixit ad eum Non sic perficias iter tuum.
Et statim cecidit in terram et mortuus est. Illis autem vi-
dentibus mirabilia, clamaverunt dicentes Unde est iste puer?
Et dixerunt ad Ioseph Non oportet esse nobiscum talem pue-
rum. Ille autem abiit et tulit eum. Et dixerunt ei Recede
de loco isto, et si te oportet esse nobiscum, doce eum orare
et non blasphemare: filii autem nostri insensati sunt. [2] Vo-
cavit Ioseph Iesum et increpavit eum dicens Ut quid blasphe-
mas? Habitatores isti odium habent super nos. Iesus autem
dixit Ego autem scio quod isti sermones non sunt mei, sed
tui sunt; ego autem tacebo propter te: ipsi autem videant in
sapientia sua. Et hi statim qui loquebantur adversus Iesum
caeci facti sunt. Et deambulantes dicebant Omnes sermones
qui procedunt de ore eius exercitium habent. [3] Et cum vi-
disset Ioseph quae fecit Iesus, cum furore apprehendit eum

V, 1. *Non sic perficias:* in codice deest *Non*, quod ut adderemus, loci gemini suaserunt. Cf. evang. Thom. gr. A IV, 1. et B IV, 1. Οὐκ ἀπελεύσῃ (-σει) τὴν ὁδόν σου. Item evang. Pseudo-Matth. cap. XXIX. *Non revertaris sanus de via tua.*

Filii autem nostri insensati sunt: ita codex habet. Eorum loco uterque textus graecus habet (cf. l. l.) τὰ γὰρ παιδία ἡμῶν θανατοῖ.

2. *increpavit eum dicens:* sic de coniectura scripsimus consultis graecis A V, 1. (ἐνουθέτει αὐτὸν λέγων) In codice vero est *praecepit eum docere* | *habent super nos:* ad haec in codice additur *de loco isto*, quibus verbis *isti* quod praecedit explicatum esse videtur. | *deambulantes:* codex *deambulans* | *exercitium:* hanc vocem apparet eodem sensu quo *exitum* accipiendam esse; nisi forte praestat reponere *exitum.*

3. Haec efficiunt caput XXXI. in codice Parisiensi, quod inscribitur *Quomodo Iesus prohibuit Ioseph ne per iram eum tangeret.* Legitur ibi, ut ex codice exscripsi, in hunc modum: *Quum autem vidisset Ioseph quae fecit Iesus, cum fu-*

per auriculam. Iesus autém turbatus dixit ad Ioseph Sufficit tibi videre me, non me tangere. Tu enim nescis quis ego sum: quod si scires, non me contristares. Et quamvis modo tecum sum, ante te factus sum.

Caput VI. QUOMODO TRACTATUS EST IESUS A MAGISTRO.

1 Igitur quidam homo nomine Zacheus auscultabat omnia quae loquebatur Iesus ad Ioseph, et admiratus in semetipsum dicebat Talem puerum ita loquentem nunquam vidi. Et appropinquans ad Ioseph dixit ei Sapientem puerum habes: trade eum ad discendum litteras; cum autem doctus fuerit in studio litterarum, ego docebo eum honorifice ut non fiat insipiens. Respondit autem Ioseph et dixit ad eum Nemo potest docere eum nisi solus deus. Numquid creditis, parvus erit parvulus iste? 2 Iesus autem cum audisset talia dicentem Ioseph, dixit ad Zacheum Vere magister, quia quanta de ore meo procedunt vera sunt. Et ante omnes fui dominus: vos autem alienigenae estis. Quoniam mihi data est gloria seculorum, vobis datum est nihil: quia ante secula ego sum. Ego autem scio quot anni erunt vitae tuae, et quoniam tolleris in exilium: quod dixit pater meus ut intelligas quia omnia quae procedunt de ore meo vera sunt. 3 Iudaei autem qui astabant et audiebant sermones quos loquebatur Iesus, mirati sunt et dicebant quia talia mirabilia vidimus, et audivimus tales sermones ab isto puero, qualia nunquam audivimus nec audituri sumus ab alio aliquo homine, neque a pontificibus neque a magistris neque a Pha-

---

rore apprehendit eum per auriculam. Iesus autem turbatus dixit ad Ioseph Sufficit tibi videre me; noli me tangere. Tu enim nescis quis ego sum: quod si scires, non me contristares. Quamvis enim tecum sum, tamen ante te factus sum. Lectionem Parisiensem in textum recepimus scribentes *Tu enim nescis quis ego sum,* pro quibus Vaticanus codex habet *tu autem nescis quod ego sum.*

VI. In titulo *a magistro* scripsimus pro *in agro*, quod codex habet.

1. *Zacheus:* retinuimus in hoc nomine constantem scripturam codicis.

2. *gloria seculorum:* in codice est *glor. eorum.* Ceterum cf. evang. Thom. graec. B VI, 2.

3. *alio aliquo:* in codice est *alio aliquo alio.*

risaeis. [4] Respondit Iesus et dixit eis Ut quid miramini? Incredibilia habetis quia locutus sum veritatem? Scio quando nati estis et patres vestri: et si plus dixero vobis, quando mundus factus est, ego scio et qui me misit ad vos. Cum audissent Iudaei sermonem quem dixerat infans, mirati sunt propter hoc quod non poterant respondere. Et conversus in semetipsum infans exultavit et dixit Proverbium dixi vobis: ego autem scio quia debiles estis et nescientes.

[5] Dixit autem magister ille ad Ioseph Affer eum mihi, ego docebo eum litteras. Ioseph autem apprehendit puerum Iesum et adduxit illum in domum cuiusdam magistri, ubi alii pueri docebantur. Magister vero dulci sermone coepit eum docere litteras, et scripsit illi primum versiculum qui est ab a usque t, et coepit eum palpare et docere. [6] Doctor autem ille percussit infantem in capite: puer vero cum accepisset, dixit ad eum Me autem oportet te docere et te non docere me. Ego scio litteras quas tu vis docere mihi, et scio quia vos estis mihi tanquam vasa de quibus non exeunt nisi voces et non sapientia. Et incipiens versiculum dixit per litteras ab a usque ad t pleniter cum multa festinatione. Et respexit ad magistrum et dixit ei Tu autem nescis interpretare quod est a et b; quomodo vis docere alios? O hypocrita, si scis et dixeris mihi de a, tum dicam tibi de b. Ut autem coepit enarrare doctor ille de prima littera, non potuit ullum dare responsum. [7] Iesus autem dixit ad Zacheum Audi me,

---

4. *patres vestri:* codex *patres vestros.* Confer huc evang. Thom. graec. B VI, 3.

5. *Magister vero dulci sermone* etc: his respondent quae ex capite XXXII. codicis Parisiensis, inscripto *De Zachaeo magistro Iesu et verbis eorum*, exscripsit Thilo Cod. apocr. I. pag. CXI. *Magister autem dulcibus sermonibus eum coepit docere* (Thilo *dicere*), *et scripsit ei primum versiculum qui est ab a usque t, et coepit eum docere.*

ab a usque t (an potius b? Cf. Cap. XII.): *ab* in codice desideratur.

6. *et non sapientia:* adduntur voces tres, quarum prima est *neque;* duas reliquas non assecutus sum. Fere est *aī salvatō* | *hypocrita:* hoc an recte legerim dubito. Sed cf. evang. Thom. graec. A VI, 3. | *mihi de a, tum dicam tibi de b:* ita de coniectura scripsimus; simili enim modo legendum est. In codice vero non est scriptum nisi *mihi de b.*

doctor, intellige primam litteram. Attende mihi quomodo habet duos versiculos: in medio grassando, permanendo, donando, dispergendo, variando, comminando: triplex diployde commiscendo: simul ingenio pariter omnia communia habentia.

[8] Cum vidisset Zacheus quia taliter divideret primam litteram, stupefactus est de prima littera et de tali homine et doctrina, et exclamavit et dixit Heu mihi, quod stupefactus sum ego: conduxi mihi turpitudinem per istum infantem. [9] Et dixit ad Ioseph Precor te valde, frater, tolle eum a me: quia non possum intueri in faciem eius neque audire graves sermones eius. Quia iste infans ignem domitare et mare refrenare potest: nam iste ante secula natus est. Quae vulva eum peperit aut qualis mater eum nutrivit, ignoro. [10] O amici mei, dimissus sum in mentem meam, illusus sum ego miser. Ego autem dicebam me habere discipulum: ipse autem inventus est magister. Et turpitudinem meam non possum praevalere, quia senex sum; et quid ei loquar non possum invenire. Unde habeo irruere in validam infirmitatem et de isto seculo transmigrare, aut de ista civitate egredere, quia omnes viderunt turpitudinem meam: infans decepit me. Quid habeo ad alios respondere, aut quales sermones recitare, eo quod vicit me in prima littera? Stupesco ego, o

---

7. *Attende mihi quomodo* etc. Ista satis corrupta esse apparet. Praeter graecos locos parallelos cf. Pseudo-Matth. evang. XXXI.: cui loco magis quam nostro conveniunt verba a Thilone ex cod. Par. cap. XLVI. (*Quomodo Zachias rogavit Ioseph et Mariam ut traderent Iesum magistro nomine Levi.*) allata haec *Et coepit Iesus singularum litterarum nomina interrogare dicens Dic mihi, magister legis, prima littera quare habet triangulos multos giaceratos, subacutos, mediatos, productos, obductos, erectos, stratos, confractos vel crucifixos.*

8. Cf. evang. Thom. graec. A VII, 1.

9. Cf. evang. Thom. graec. A VII, 2. Codex Parisiensis capite XXXII., teste Thilone, quae huc quadrant haec habet *Precor te valde, frater, tolle eum a me, quia ego non possum intueri in faciem eius nec audire gravitatem sermonum eius.*

10. *in mentem meam:* haec non satis scio an recte legerim. Tamen etiam ex Par. cod. cap. XXXII. a Thilone afferuntur haec *O amici mei, dimissus sum in mentem meam, illusus sum ego miser.* | *egredere:* sic in codice est | *quid ei:* codex *quid inde.* Ceterum huc cf. evang. Thom. gr. A VII, 3.

amici mei et noti mei: neque primordium neque finem possum invenire quid ei respondeam. [11] Et nunc precor te, frater Ioseph, tolle eum a me et duc illum in domum tuam, quia iste magister est aut dominus aut angelus. Quid dicam, nescio. [12] Et Iesus conversus ad Iudaeos qui cum Zacheo erant dixit illis Omnes nunc non videntes videant, et non intelligentes intelligant, et surdi audiant, et qui propter me mortui sunt resurgant, et eos qui sunt sublimes ad altiora vocem, sicut praecepit mihi qui me misit ad vos. Cum autem siluisset puer Iesus, salvi facti sunt omnes infirmi qui propter sermones eius infirmabantur. Et non erant ausi loqui ad eum.

Caput VII. QUOMODO IESUS RESUSCITAVIT PUERUM.

[1] Una autem die cum ascenderet in domo quadam cum infantibus, coepit ludere cum eis Iesus. Unus autem de istis pueris irruit per posticum, qui statim mortuus est. Et cum hoc vidissent infantes, omnes fugierunt: Iesus autem remansit in domo illa. [2] Et cum venissent parentes pueri qui defunctus fuerat, dicebant adversus Iesum Vere tu eum irruere fecisti. Et insidiabantur ei. Iesus autem descendens de domo illa stetit super infantem mortuum et clamavit clara voce nomen infantis Sinoo Sinoo, surge et dic si ego irruere te feci.

---

11. Cf. evang. Thom. gr. A VII, 4.

12. Cf. evang. Thom. gr. A VIII.

et eos qui sunt sublimes ad altiora vocem: haec magnam partem conieci. Videntur ad ea conferenda quae evang. Thom. gr. A VIII, 1. habet καὶ εἰς τὰ ἄνω καλέσω. In ipso codice sic fere scriptum est *et hiis qui sunt sublimes altiores tū voce.* Fortasse post *altiores* nonnihil excidit. Cf. etiam Pseudo-Matth. evang. XXXI. | *ad eum:* codex *ad deum.*

VII. Eodem fere titulo notatur in cod. Par. caput XXXIII. Inscribitur enim *Quod* (Quomodo?) *Iesus suscitavit puerum cum eo ludentem.*

1. *Una:* codex *Ita* | *Unus autem: autem* deest in codice. | *Et cum hoc vidissent* etc: cod. Par. *Et cum vidissent hoc infantes, omnes fugerunt: Iesus autem remansit solus in domo illa.*

2. *Et cum venissent* etc: cod. Par. *Et cum venissent parentes illius infantis qui mortuus fuerat, dicebant adversus Iesum Vere tu illum ruere fecisti. Iesus autem dixit Ego nunquam eum ruere feci. Ipsi vero insidiabantur adversus Iesum.*

Sinoo Sinoo: secundo loco in codice est *Sinuo.* Graeco Ζῆνον respondet.

Et subito surrexit et dixit Non, domine. Cum vidissent autem parentes eius tam magnum miraculum quod fecit Iesus, glorificaverunt deum et adoraverunt Iesum.

Caput VIII. QUOMODO IESUS SANAVIT PEDEM PUERI.

[1] Post paucos vero dies puer quidam in ipso vico findebat ligna percussitque pedem suum. [2] Et cum venisset turba multa ad eum, venit et Iesus cum illis. Et tetigit pedem qui laesus fuerat, et subito sanus factus est. Dixit autem ei Iesus Surge et finde ligna et memora mei. Cum autem vidisset turba signa quae cum eo facta sunt, adoraverunt Iesum et dixerunt Vere certissime credimus quia deus es.

Caput IX. QUALITER IESUS ATTULIT AQUAM IN PALLIO.

[1] Et cum esset Iesus annorum sex, direxit eum mater eius ad hauriendam aquam. Cumque venisset Iesus ad fontem vel ad puteum, erant ibi plurimae turbae et fregerunt hydriam eius. [2] Ipse vero accepit pallium eius, in quo induebatur, et implevit eum aqua, et attulit Mariae matri eius. Cumque mater vidisset miraculum quod fecit Iesus, osculata est eum et dixit Domine, exaudi me et salva filium meum.

Caput X. QUOMODO IESUS SEMINAVIT TRITICUM.

[1] Cum autem esset tempus seminandi, egressus est Io-

VIII. Hic textus paullo propius accedit ad evang. Thom. gr. A X. quam ad B IX. In Par. cod. respondet caput XXXIV. hoc titulo *Quod Iesus sanavit pedem findentis ligna* (Thilo *lingua.* Probabiliter in codice scriptum est *lingna.*) Praeterea Thilo extrema inde attulit haec *Cum autem vidisset turba signa quae fecit dominus, adoraverunt deum* (lege *eum*) *et dixerunt Vere certissimus deus est.* (lege *es*)

IX. Cf. evang. Thom. gr. A XI. et B X. In cod. Par. est caput XXXV. quod inscribitur *Quod Iesus attulit aquam beatae Mariae in pallio suo.* Inde affert Thilo verba haec *Et cum venisset ad puteum, erat ibi turba plurima puerorum, et fregerunt hydriam eius.*

2. *osculata est:* codex *obschulatus est* | *salva filium meum:* sic, sed corrupta esse videntur.

Pseudo-Matthaeus hanc fabulam tradit capite XXX.

X. Cf evang. Thom. graec. A XII. In cod. Par. caput XXXVI. inscribitur *De tritico a Iesu multiplicato.* Cf. etiam Pseudo-Matth. XXXIV.

seph ad seminandum triticum, et secutus est eum Iesus. Dum autem coepit seminare Ioseph, extendit manum Iesus et tulit de tritico quantum pusillo tenere potuit et dispersit. [2] Venit ergo Ioseph in tempore metendi ut meteret messem suam. Venit et Iesus, collegit spicas quas disperserat, et fecerunt centum modia optimi frumenti: et vocavit pauperes et viduas et orphanos, et erogavit illis triticum quod fecerat. Ioseph tulit de ipso frumento modicum pro benedictione Iesu in domum suam.

Caput XI. QUOMODO IESUS ADAEQUAVIT LIGNUM BREVIUS LONGIORI.

[1] Et factus est Iesus annorum octo. Erat architector Ioseph, et faciebat ipse aratra et iuga bobum. Quadam die dixit quidam dives ad Ioseph Domine, fac mihi grabatum unum et utile et speciosum. Erat autem Ioseph in tribulatione, quia lignum quod habebat actum ad hoc opus erat breve. [2] Dixit Iesus ad eum Noli contristari. Apprehende hoc lignum ab uno capite et ego per aliud, et extrahamus illud. Quod et factum est. Et statim invenit illud utile ad hoc quod voluit. Et dixit ad Ioseph Ecce, labora quod vis. Ioseph autem cum vidisset quod fecerat, amplexavit eum et dixit Beatus sum ego, quod talem filium dedit mihi deus.

Caput XII. QUALITER IESUS TRADITUS EST AD ADDISCENDUM LITTERAS.

[1] Et cum vidisset Ioseph quod talem gratiam habuisset et statura crescebat, considerabat eum tradere ad discendum

---

2. *Venit et: et* non est in codice.

XI. Cf. evang. Thom. gr. A XIII. B XI. Item Pseudo-Matth. XXXVII. In Par. cod. caput XXXVII. inscribitur *De ligno per Iesum distento.*

XII. Cf. evang. Thom. graec. A XIV. Item Pseudo-Matth. XXXVIII. Item codicis Parisiensis caput XXXVIII. *De quodam magistro Iesu vita privato.*

1. Par. cod. sic habet *Et cum vidisset Ioseph quod talem gratiam habebat et statim* (quod dubito an recte legerit Thilo pro eo quod apud nos est, *statura*) *crescebat, consideravit eum tradere ad discendas literas. Tradit* (Tradidit?) *autem eum*

litteras. Et tradidit illum ad alium doctorem ut eum doceret. Dixit autem ille doctor ad Ioseph Quales litteras desideras illum puerum docere? Respondit Ioseph et dixit Primum doce ei litteras gentilicas et postea hebraeas. Sciebat autem doctor illum esse optimae intelligentiae, et libenter suscipiebat eum. Et cum scripsisset ei primum versiculum, quod est a et b, docebat illum per aliquantas horas: Iesus vero tacebat et nihil ei respondit. 2 Dixit Iesus ad magistrum Si vere magister es et vere scis litteras, dic mihi fortitudinem de a, ego autem dicam tibi fortitudinem de b. Tunc furore repletus magister eius percussit eum in capite. Iesus autem iratus maledixit eum, et subito cecidit et mortuus est.

3 Iesus autem regressus est in domum suam. Ioseph vero disposuit ad Mariam matrem eius ut non dimitteret eum egredi de atrio domus suae.

Caput XIII. QUOMODO ALIO MAGISTRO TRADITUS EST.

1 Post multos alios dies venit alius doctor, amicus Ioseph, et dixit ad eum Trade eum mihi, et ego cum multa suavitate docebo eum litteras. Et dixit ad eum Ioseph Si pervales, accipe eum ad disciplinandum. Fiat cum gaudio. Cum accepisset eum doctor, ibat cum timore et magna con-

---

alii doctori ut doceret eum. Dixitque ille doctor ad Ioseph Qualem gratiam desideras primum ut doceam eum? Respondit Ioseph et dixit ei Primum doce eum literas gentilium et postea hebraeas. Et cum scripsisset ei primum versiculum, quod est a et b, docebat eum per aliquantas horas: Iesus autem tacebat et nihil ei respondebat.

2. Par. codex sic: *Dixit ergo tandem ad magistrum Si vere magister es et vere literas scis, dic mihi fortitudinem de a, et ego dicam tibi fortitudinem de b. Tum furore repletus magister percussit eum in capite. Iesus autem iratus maledixit eum, et subito cecidit et mortuus est.*

Ex hoc codicis Parisini capite quae Thilo Cod. apocr. I. pag. CXII. a Grabio ex codice Oxoniensi allata dixit, ea plane conveniunt cum textu nostro Pseudo-Matthaei l. l. Notavit enim Grabius ex eo codice haec: *Et coepit magister imperiose eum docere dicendo Dic Alpha. Iesus vero dixit ei Tu mihi dic prius quid sit Beta, et ego dicam tibi quid sit Alpha. Et ob haec magister iratus percussit Iesum: et postquam percussit eum, mortuus est.*

XIII. Cf. evang. Thom. graec. A XV. Item Pseudo-Matth. evang. XXXIX. Ex cod. Par. huc pertinet caput XXXIX. quod inscriptum est *De quodam alio magistro Iesu, cuius benignitate Iesus suscitavit magistrum defunctum.*

stantia, et habebat eum cum exultatione. [2] Et cum venisset ad domum doctoris, invenit librum in eodem loco iacentem, et apprehendit eum et aperuit, et non legebat ea quae scripta erant in libro, sed aperiebat os suum et loquebatur de spiritu sancto et docebat legem. Omnes vero qui ibidem stabant diligenter eum audiebant, et magister ille iuxta illum sedebat et libenter eum audiebat, et deprecabatur eum ut amplius doceret. Cum collecta fuisset turba multa, audiebant omnem sanctam doctrinam quam docebat et dilectos sermones qui exiebant de ore eius, qui pusillus cum esset talia dicebat. [3] Cum audisset Ioseph, timuit, et currens . . . . magister ille, ubi erat Iesus, dixit ad Ioseph Scias, frater, quia recepi infantem tuum ad docendum vel ad disciplinandum: ipse autem multa gravitate et sapientia repletus est. Ecce nunc tolle eum cum gaudio in domum tuam, frater: quia gravitas quam habet a domino data est ei. [4] Cum audisset Iesus magistrum talia dicentem, hilaris factus est et dicebat Ecce nunc, magister, vere dixisti. Propter te resurgere habet qui erat mortuus. Et tulit eum Ioseph in domum suam.

Caput XIV. QUOMODO IESUS LIBERAVIT IACOB A PERCUSSIONE SERPENTIS.

Direxit autem Ioseph Iacob ad colligendam stipulam, et secutus est eum Iesus. Iacob autem colligendo stipulam, momordit eum vipera, et cecidit in terram quasi mortuus per venenum. Cumque talia vidisset Iesus, sufflavit in plagam eius, et subito sanus factus est Iacob, et vipera mortua est.

Caput XV. QUOMODO IESUS RESUSCITAVIT PUERUM.

[1] Post paucos dies infans vicinus eius defunctus est, et

---

3. *et currens*: post haec videtur nonnihil excidisse. Collatis locis parallelis quos supra indicavimus, maximeque eo qui est Pseudo-Matthaei, supplendum est aliquid eiusmodi ut *venit ad scholam* (*ad portam*), *timens ne magister moretur. Sed.*

XIV. Cf. evang. Thom. graec. A. XVI. Item Pseudo-Matth. XLI. In Par. cod. conferendum est caput XL. quod inscribitur *Quomodo Iesus sanavit Ioseph* (sic) *a veneno viperae.*

deplorabat eum mater eius valde. Audiens hoc Iesus abiit et stetit super puerum, et pulsavit in pectore eius et dixit Tibi dico, infans, noli mori sed vive. Et statim surrexit infans. Dixit autem Iesus ad matrem pueri Tolle filium tuum et da ei ubera et recordare mei. [2] Videntes autem turbae hoc miraculum dixerunt In veritate infans iste coelestis est: iam enim plures animas liberavit a morte, et salvos fecit omnes sperantes in se.

[3] Scribae et Pharisaei dixerunt ad Mariam Tu es mater istius infantis? Maria autem dixit Vere ego sum. Et dixerunt ad eam Beata es inter mulieres, quoniam benedixit deus fructum ventris tui, quod talem gloriosum infantem et tale donum sapientiae dedit tibi quale nunquam vidimus nec audivimus. [4] Surrexit Iesus et secutus est matrem suam. Maria autem servabat omnia in corde suo quanta fecit Iesus signa magna in populo, sanando infirmos multos. Iesus autem crescebat statura et sapientia, et omnes qui videbant eum glorificabant deum patrem omnipotentem, qui est benedictus in secula seculorum, amen.

XV, 1 et 2. Cf. evang. Thom. graec. A XVII. Item Pseudo-Matth. XL. ex B. In Par. cod. caput XLII. inscribitur *De filio cuiusdam mulieris per Iesum vitae reddito.*

3. et 4. Haec respondent iis quae evang. Thom. graec. A XIX, 4 et 5. habet. Item cf. Pseudo-Matth. XL. ex B. Ceterum eadem fere ex cod. Par. cap. XLVIII. (i. e. ultimo) quod inscribitur *Commendatio Iesu et Mariae matris eius*, a Thilone exscripta sunt. Notavit is etiam quae proxime antecedunt ex capite XLVII. (*Quomodo Iesus sanctificabat et benedicebat convivantes*) quae omnino conveniunt cum fine evangelii nostri Pseudo-Matthaei. Sunt enim haec *Et quando volebat ad refectionem accedere, accedebat Maria et Ioseph et fratres Iesu: hi siquidem fratres ante oculos suos tanquam luminaria vitam eius habentes observabant et timebant eum. Et quando Iesus dormiebat sive in die sive in nocte, claritas dei resplendebat super eum.* Haec igitur in Par. cod. sequitur textus sectionum nostrarum 3 et 4. Qui sic habet:

[3] *Scribae et Pharisaei dixerunt ad beatam Mariam Tu es mater istius infantis? Quae dixit Vere ego sum. Qui dixerunt ad eam Beata es ergo tu inter omnes mulieres, quoniam benedixit deus fructum ventris tui, qui et tam gloriosum infantem dedit tibi: tale enim donum sapientiae nunquam vidimus nec audivimus in aliquo.* [4] *Maria autem observabat in corde suo quanta egit Iesus in populum Iudaeorum, signa videlicet magna operando et infirmos sanando, mortuos suscitando et virtutes plurimas faciendo. Iesus autem crescebat in statura et sapientiae dono. Glorificave-*

Post haec omnia Thomas Israelita Scripsi quae vidi et recordatus sum gentibus et fratribus nostris, et multa alia quae fecit Iesus, qui natus est in terris Iudae. Ecce omnia vidit domus Israel a primo usque ad novissimum, quanta signa et mirabilia fecit Iesus in ipsis valde bona et invisibilia patri suo, quomodo enarrat scriptura sancta et prophetae testificati sunt opera eius in omnibus populis Israel. Et ipse est qui debet iudicare mundum secundum voluntatem immortalitatis: quoniam ipse est filius dei in universo orbe terrae. Ipsum decet omnis gloria et honor in sempiternum, qui vivit et regnat deus per omnia secula seculorum, amen.

---

runt ergo omnes qui noverunt eum deum patrem omnipotentem, qui est benedictus in secula seculorum, amen.

* *omnia:* secundis curis additum est | *Israelita:* codex *ysmaelita* | *fratribus nostris:* ante *nostris* in codice est *meis*, sed punctis improbatur | *et invisibilia patri suo:* ita in codice scriptum est. Verba vero *Et ipse est - - secundum voluntatem immortalitatis* in codice inter *valde bona* et *et invisibilia* collocata sunt: per coniecturam igitur transposuimus.

EVANGELIUM INFANTIAE SALVATORIS ARABICUM.

IN NOMINE PATRIS ET FILII ET SPIRITUS SANCTI DEI UNIUS.

Auxiliante et favente summo numine incipimus scribere librum miraculorum heri et domini et salvatoris nostri Iesu Christi, qui vocatur EVANGELIUM INFANTIAE, in pace domini. Amen.

CAPUT I.

Invenimus [quae sequuntur] in libro Iosephi pontificis, qui vixit tempore Christi; dicunt autem nonnulli eum esse Caiapham. Dixit ille Iesum locutum esse et quidem cum in cunis iaceret, dixisseque matri suae Mariae Ego sum Iesus filius dei, ὁ λόγος, quem peperisti quemadmodum adnuntiavit tibi angelus Gabriel; misitque me pater meus ad salutem mundi.

CAPUT II.

Anno autem trecentesimo nono aerae Alexandri edixit Augustus ut describeretur unusquisque in patria sua. Surrexit igitur Iosephus, et assumta Maria sponsa sua Hierosolyma abiit venitque Bethlehemum, ut cum familia sua in urbe patria describeretur. Cumque ad speluncam pervenissent,

---

I. *quem peperisti:* hoc loco Fl. et iam antea Sik. Apud Thil. post *Ego* legitur.

dixit Maria Iosepho, instare sibi tempus pariendi neque se posse in urbem proficisci; sed Hanc, inquit, speluncam intremus. Hoc factum est cum sol occidebat. Iosephus autem propere abiit ut mulierem ei accerseret quae ei adesset. Cum igitur in eo occupatus esset, anum Hebraeam conspexit Hierosolyma oriundam, et Heus benedicta, inquit, huc ades et speluncam istam ingredere, in qua est mulier partui vicina.

Caput III.

Itaque post solis occasum anus et cum illa Iosephus ad speluncam venit, eamque ambo intraverunt. Et ecce repleta erat illa luminibus lucernarum et candelarum fulgore pulchrioribus et solari luce splendidioribus. Infans fasciis involutus dominae Mariae matris suae mammam sugebat, in praesepi repositus. Hanc lucem cum ambo mirarentur, rogat vetula dominam Mariam Tune huius nati es mater? Et cum domina Maria annuisset, Nequaquam, ait, similis es filiabus Evae. Dixit domina Maria Sicuti filio meo nemo inter pueros par est, ita eius genitrix nullam inter mulieres parem habet. Respondit anus Hera mea, veni ego ut praemium acquirerem: iam dudum paralysi affecta sum. Dixit ei hera nostra domina Maria Impone manus tuas infanti. Quod cum fecisset anus, extemplo convaluit. Tum exiit dicens Dehinc famula et ministra ero huius infantis omnibus diebus vitae meae.

Caput IV.

Tum venerunt pastores; qui cum ignem succendissent et admodum laetarentur, apparuerunt illis exercitus coelestes

---

II. *Hoc factum -- occidebat:* ita Fl. Apud Sik. et Thil. est *Sol autem praeceps in occasum ferebatur.*

III. *fulgore pulchrioribus -- splendidioribus:* ita Fl. Apud Sik. et Thil. est *fulgorem excedentibus -- maioribus*

Respondit anus -- affecta sum. Dixit ei: ita Fl. una correctis arabicis. Apud Sik. et Thil. est *Respondente vero anu et dicente Hera mea, veni ego ut praemium perpetuo duraturum acquirerem, inquit illi*

laudantes et celebrantes deum O. M.: idemque facientibus pastoribus spelunca ista tunc temporis templo mundi superioris similis facta est, quoniam ora et coelestia et terrestria glorificabant et magnificabant [deum] ob nativitatem domini Christi. Cum vero anus illa Hebraea manifesta ista miracula vidisset, gratias deo egit dicens Gratias tibi ago, o deus, deus Israelis, propterea quod viderunt oculi mei nativitatem salvatoris mundi.

Caput V.

Cumque adesset tempus circumcisionis, dies scilicet octavus, puellus ex lege circumcidendus erat. Itaque circumciderunt illum in spelunca; sumsitque anus illa Hebraea pelliculam istam, dicunt vero alii eam sumsisse nervum umbilicarem, eamque in ampulla olei nardini vetusti recondidit. Erat autem illi filius seplasiarius, cui tradens illam Cave, inquit, vendas hanc ampullam unguenti nardini, etiamsi trecenti denarii pro illa tibi offerrentur. Atque haec est ampulla illa quam Maria peccatrix emit, et in caput et pedes domini nostri Iesu Christi effudit, quos deinde capillo capitis sui abstersit. Decem diebus post Hierosolymam eum transtulerunt, et quadragesimo a nativitate die templo illatum coram domino stiterunt et pro eo sacrificia fecerunt; quod in lege Mosis praescriptum est, scilicet Omnis mas adaperiens vulvam sanctus dei vocabitur.

Caput VI.

Tum vidit illum Simeon senex instar columnae lucis refulgentem, cum domina Maria virgo mater eius de eo laetabunda ulnis suis eum gestaret; circumdabant autem eum angeli instar circuli celebrantes, tanquam satellites regi adstantes. Simeon igitur propere ad dominam Mariam accessit et manibus ante illam extensis dixit domino Christo Nunc, o

---

IV. *templo mundi superioris similis facta est:* ita Fl. Apud Sik. et Thil. legitur *augusto templo simillima videbatur*

domine mi, servum tuum in pace dimitte, secundum ea quae dixisti; nam viderunt oculi mei clementiam tuam, quam parasti ad salutem omnium populorum, lucem omnibus gentibus et gloriam genti tuae Israeli. Hanna quoque prophetissa illi [caerimoniae] interfuit, et accessit deo gratias agens dominamque Mariam felicem praedicans.

Caput VII.

Et factum est cum natus esset dominus Iesus Bethlehemi Iudaeae, tempore Herodis regis, ecce magi venerunt ex oriente Hierosolymam, quemadmodum praedixerat Zeradurscht; erantque cum ipsis munera, aurum thus et myrrha; et adoraverunt eum suaque ipsi munera obtulerunt. Tunc domina Maria sumsit unam ex illis fasciis eamque pro opum modulo illis tradidit, quam ipsi honorificentissime ab ea acceperunt. Eademque hora apparuit illis angelus in forma stellae illius quae antea dux itineris ipsis fuerat; cuius lucis ductum secuti abierunt, donec patriam suam attigerunt.

Caput VIII.

Convenerunt autem ad illos reges et principes eorum rogantes ecquidnam vidissent aut egissent, quomodo ivissent ac redivissent, quid secum attulissent. Hi vero monstrarunt illis fasciam istam, quam domina Maria ipsis tradiderat: quapropter celebrarunt festum, ignemque pro more suo succenderunt eumque adoraverunt, et fasciam illam in eum conieceerunt, corripuitque eam ignis et in sese comprehendit. Exstincto autem igne fasciam extraxerunt talem qualis primum fuerat, ac si ignis eam non attigisset. Itaque coeperunt illam osculari capitibusque suis et oculis imponere, dicentes Haec sane indubitata est veritas: utique magna res est

VII. *Zeraduscht:* ita Fl.; Sik. et Thil. *Zoradascht.*
pro opum modulo: ita Fl.; Sik. et Thil. *loco benedictionis*
VIII. *quid secum attulissent:* ita Fl.; Sik. et Thil. *quos tandem itineris comites habuissent*

quod ignis comburere illam aut perdere nequivit. Inde sumserunt eam et maximo cum honore in thesauris suis reposuerunt.

Caput IX.

Herodes autem cum vidisset magos se destituisse nec ad se revertisse, accersivit sacerdotes et sapientes et dixit iis Docete me ubi nasciturus sit Christus. Cumque illi respondissent Bethlehemi Iudaeae, coepit cogitare de caede domini Iesu Christi. Tunc apparuit angelus domini Iosepho in somnis dixitque Surge, sume puerum et matrem eius et abi in Egyptum. Surrexit igitur sub galli cantum et profectus est.

Caput X.

Dum secum reputat quomodo iter suum instituendum esset, supervenit ipsi mane postquam paullulum viae confecit. Iamque appropinquabat urbi magnae, in qua idolum erat cui reliqua Egyptiorum idola et numina munera et vota offerebant; aderatque huic idolo sacerdos ministrans ipsi, qui, quotiescumque satanas ex idolo illo loquebatur, ea incolis Egypti atque plagarum eius referebat. Erat huic sacerdoti filius triennis, ab aliquot daemonibus obsessus, qui multa loquebatur et proferebat, et cum corriperent eum daemones, laceratis vestibus suis nudus remanebat et homines lapidibus petebat. Erat autem nosocomium idolo illi dedicatum in illa urbe; ad quam cum pervenissent Iosephus et domina Maria, et in nosocomium istud divertissent, valde timuerunt cives eius, conveneruntque omnes principes idolorumque sacerdotes ad idolum illud eique dixerunt Ecquaenam est ista agitatio

---

IX. *cum vidisset magos ipsum destituisse nec ad sese revertisse:* ita Fl.; Sik. et Thil. *videns magos cunctari nec ad sese reverti*

X. *supervenit ipsi mane, postquam -- confecit:* ita Fl., qui etiam arabicum textum emendavit. Sik. et Thil. *supervenit ipsi aurora, ruperatque defatigatio itineris sellae cingulum*

Erat autem nosocomium -- in illa urbe: ita Fl., correcto simul arabico. Sik. et Thil. *In vicinia autem istius idoli erat nosocomium illius urbis.*

et commotio in terra nostra oborta? Respondit eis idolum Venit huc deus occultus, qui revera est deus; neque ullus deus praeter illum divino cultu dignus est, quia revera est filius dei: quem cum persensisset haec terra, contremuit eiusque adventu commota et concussa est, et nos a magnitudine potentiae eius valde timemus. Eademque hora idolum istud corruit, et ad ruinam eius omnes Egypti incolae aliique concurrerunt.

Caput XI.

Filius autem sacerdotis, cum morbus eum solitus invasisset, nosocomium ingressus Iosephum ibi et dominam Mariam offendit, a quibus ceteri omnes diffugerant. Hera domina Maria laverat fascias domini Christi easque super ligna straverat. Venit igitur puer iste daemoniacus, unam harum fascium sumsit eamque capiti suo imposuit: tum daemones corvorum ac serpentum figura fugientes ex ore eius exire coeperunt. Extemplo domini Christi iussu sanatus iste puer deum laudare, hinc domino qui ipsum sanaverat gratias agere coepit. Quem cum sanitati restitutum pater vidisset, Mi fili, inquit, quid tibi accidit? et qua ratione sanatus es? Respondit filius Cum daemones me humi prostravissent, in nosocomium abii, ibique feminam augustam cum puero inveni, cuius illa fascias recens lotas lignis iniecerat: harum unam arreptam postquam capiti meo imposui, reliquerunt me daemones et fugerunt. Valde de eo gavisus pater, Mi fili, ait, fieri potest ut hic puer sit filius dei vivi qui coelos et terram creavit: cum enim ad nos transiit, factum est

---

quem cum persensisset haec terra: ita Fl.; Sik. et Thil. *eius ad famam haec regio*

omnes Egypti incolae aliique: ita Fl.; Sik. et Thil. *praeter caeteros omnes Aegypti incolae*

XI. *easque super ligna straverat:* ita Fl., etiam arabicum emendans. Sik. et Thil. *easque in tigillo suspenderat.* Item infra Fl. *lignis iniecerat*, Sik. et Thil. *in tigillo suspenderat.*

daemones me humi prostravissent: ita Fl.; Sik. et Thil. *agitarent me daemones*

idolum, cecideruntque omnes dii et vi magnificentiae eius perierunt.

Caput XII.

Hic impleta est prophetia quae dicit Ex Egypto vocavi filium meum. Iosephus vero et Maria cum idolum illud corruisse et periisse audissent, paverunt et timuerunt. Tum dixerunt Cum essemus in terra Israelis, Herodes Iesum interficere meditatus est, et propterea omnes infantes Bethlehemi et confinium eius occidit; neque dubium est quin Egyptii, simulatque hoc idolum fractum esse audiverint, nos igne sint crematuri.

Caput XIII.

Illinc egressi ad locum pervenerunt ubi erant latrones, qui complures homines sarcinis et vestibus exspoliaverant eosque vinxerant. Tum latrones audiverunt strepitum ingentem, qualis esse solet strepitus regis magnifici cum exercitu et equitatu et tympanis ex urbe sua egressi: qua re consternati latronès omnia quae rapuerant reliquerunt. Captivi autem surrexerunt, alii aliorum vincula solverunt, et receptis sarcinis suis abierunt. Ibi cum Iosephum et Mariam accedentes vidissent, dixerunt iis Ubi est ille rex cuius adventantis magnifico strepitu audito latrones reliquerunt nos, ita ut salvi evaserimus? Respondit iis Iosephus Pone nos veniet.

Caput XIV.

Deinde in aliam urbem venerunt, ubi mulier erat daemoniaca, quam cum noctu aliquando aquatum exiisset satanas maledictus et rebellis insederat. Haec neque vestimenta pati neque in aedibus durare poterat; quotiescumque catenis et loris constringebatur, disruptis illis nuda in loca inculta fugiebat, et in compitis sepulcretisque stans homines lapi-

vi magnificentiae eius perierunt: ita Fl.; Sik. et Thil. *a vi maiore destructa sunt*

dibus impetebat, suis vero gravissima mala parabat. Hanc igitur conspicata domina Maria miserta est; quo facto statim reliquit eam satanas, et in forma adolescentis fugiens abiit dicens Vae mihi a te, Maria, et a filio tuo. Sic ista mulier a cruciatu suo sanata est, suique sibi conscia propter nuditatem erubuit et hominum adspectum devitans ad suos abiit. Postquam autem vestes induit, patri suisque rem qualis erat narravit: qui cum summi optimates civitatis essent, dominam Mariam et Iosephum honorificentissime hospitio exceperunt.

Caput XV.

Postridie viatico instructi ab illis digressi sunt et vesperi eius diei in aliud oppidum, in quo nuptiae celebrabantur, pervenerunt; sed artibus satanae maledicti et opera incantatorum obmutuerat sponsa neque amplius loquebatur. Postquam autem domina Maria filium suum dominum Christum gestans oppidum intravit, eam conspicata muta illa sponsa manus suas versus dominum Christum extendit, eumque ad se pertractum ulnis excepit, et arcte inhaerens osculata est, eiusque corpus huc illuc motum sibi applicans super eum se inclinavit. Extemplo solutus est nodus linguae eius, et apertae sunt aures eius, deoque, quod sanitatem ipsi restituisset, laudes et grates egit. Incolae autem eius oppidi illa nocte gaudio exsultarunt, ac deum angelosque eius ad sese descendisse putarunt.

Caput XVI.

Triduum ibi substiterunt, in honore habiti et laute viventes. Viatico deinde instructi ab illis discesserunt et in aliam urbem pervenerunt, in qua, quod hominibus frequens erat, pernoctare cogitarunt. Erat vero in ea urbe mulier

---

XV. *Incolae autem -- putarunt:* ita Fl. Apud Sik. et Thil. est *Magna itaque hac nocte laetitia inter cives eius oppidi oriebatur, adeo ut putarent deum et angelos eius ad sese descendisse.*

XVI. *mulier proba:* ita Fl.; Sik. et Thil. *mulier nobilis*

proba, quae cum aliquando lavatum ad flumen ivisset, ecce satanas maledictus in forma serpentis insiluerat in eam et ventrem eius circumplicaverat; quoties autem nox ingruebat, tyrannice eam vexabat. Haec mulier conspicata heram dominam Mariam et dominum Christum infantem in sinu eius, huius desiderio affecta herae dominae Mariae dixit O hera, da mihi hunc infantem ut eum gestem et deosculer. Dedit igitur eum mulieri: ad quam cum admotus esset, misit eam ille satanas et fugiens eam reliquit, neque unquam post hunc diem mulier illum vidit. Quare omnes qui aderant summum deum laudarunt, et mulier ista liberaliter iis benefecit.

Caput XVII.

Postero die eadem mulier aquam odoratam sumsit ut dominum Iesum lavaret; quo loto aquam illam qua id fecerat recepit eiusque partem in puellam ibi habitantem, cuius corpus lepra album erat, effudit illamque ea lavit: quo facto puella statim a lepra purgata est. Oppidani autem isti dixerunt Nullum est dubium quin Iosephus et Maria et puer iste dii sint, non homines. Cum vero discessum ab illis pararent, puella ista quae lepra laboraverat ad eos accessit eosque rogavit ut se comitem adsumerent.

Caput XVIII.

Hoc cum puellae annuissent, cum iis abiit. Postea in urbem pervenerunt in qua arx erat clarissimi principis, qui aedes excipiendis hospitibus habebat. Huc deverterunt; puella

---

quoties autem -- vexabat: ita Fl.; Sik. et Thil. *singulisque noctibus super illa se extendebat*

huius desiderio affecta herae dominae -- deosculer: ita Fl. Apud Sik. et Thil. est *rogabat heram dominam Mariam ut sibi infantem hunc gestandum et deosculandum traderet*

XVII. *quo loto -- purgata est:* ita Fl. Haec apud Sik. et Thil. sic habent: *eoque loto aquam illam penes se reservavit. Eratque ibi puella, cuius corpus lepra album erat; quae cum aqua hac perfunderetur et lavaretur, mundata fuit ex tempore a lepra sua*

XVIII. *qui aedes excipiendis -- habebat:* ita Fl. Apud Sik. et Thil. est *cuius haud procul a diversorio aedes erant*

autem abiit et ad uxorem principis intravit: quam cum flentem et tristem reperisset, caussam fletus sciscitata est. Ne mirare, inquit illa, fletum meum: magna enim aegritudine premor, quam adhuc nulli hominum eloqui sustinui. Fortasse, ait puella, si mihi illam manifestaveris et detexeris, eius remedium habebo. Cela igitur, respondit uxor principis, hoc secretum nec cuiquam eloquere. Ego nupta huic principi, qui rex est cuiusque in ditione multae urbes sunt, diu cum eo vixi, sed nullum ex me filium suscepit. Cum tandem filium ex eo peperissem, leprosus fuit: quem ille conspectum aversatus est, mihique Aut, ait, hunc interfice, aut nutrici trade, quae eum aliquo in loco educet unde nulla omnino de eo notitia emergat. Mihi vero iam nihil tecum est neque unquam posthac te videbo. Hinc consilii expers sum et moerore opprimor. Heu filium meum, heu coniugem. Dixine tibi? inquit puella, morbo tuo medicinam reperi, quam tibi indicabo. Nam ego quoque leprosa fui, sed mundavit me deus qui est Iesus, filius dominae Mariae. Rogante autem muliere ubinam hic esset deus quem illa dixisset Hic tecum, inquit puella, in eadem domo versatur. At qua ratione hoc fieri potest, ait illa, ubinam est? Ecce, respondit puella, Iosephum et Mariam: infans vero qui cum illis est, Iesus vocatur, atque is est qui me a morbo meo et cruciatu sanavit. At qua ratione, ait illa, sanata es a lepra tua? nonne id mihi indicabis? Quidni? inquit puella; aquam qua lotum fuerat corpus eius accepi a matre eius et in me effudi, ita purgata sum a lepra mea. Tum uxor principis surrexit illosque invitavit ut hospitio suo uterentur, et splendidum Iosepho convivium in magno virorum coetu paravit. Postera vero luce aquam odoratam sumsit qua dominum Iesum ablueret, et filium suum, quem secum assumserat, eadem deinde aqua perfudit; et extemplo filius eius mundatus est a lepra sua. Grates ergo et laudes deo canens Beata,

---

Hinc consilii expers -- opprimor: ita Fl.; Sik. et Thil. *Itaque moerorem meum et conditionem miseram deplorans contabui*

inquit, mater quae te peperit, o Iesu: itane homines eiusdem tecum naturae participes aqua qua corpus tuum perfusum fuit mundas? Larga porro munera dominae herae Mariae obtulit, eamque eximio cum honore dimisit.

Caput XIX.

Ad aliam deinde urbem pervenientes in illa pernoctare voluerunt. Diverterunt igitur ad virum recenti matrimonio devinctum, sed qui veneficio tactus uxore frui non poterat: cumque ea nocte apud ipsum pernoctassent, solutum est vinculum eius. At orta luce cum ad iter sese accingerent, prohibuit eos sponsus, magnumque illis convivium apparavit.

Caput XX.

Postero ergo die profecti et alii urbi appropinquantes tres viderunt mulieres a sepulcreto cum fletu procedentes. Quas conspicata domina Maria dixit puellae quae ipsos comitabatur Quaere ex illis quae sit ipsarum conditio, et quid ipsis calamitatis acciderit. Cumque a puella rogatae essent, nihil respondentes vicissim interrogarunt Unde vos, et quo tenditis? iam enim praeteriit dies et nox ingruit. Nos viatores sumus, inquit puella, et deversorium in quo pernoctemus quaerimus. Dixerunt illae Ite nobiscum et apud nos pernoctate. Secuti ergo illas in domum novam ornatam et multa supellectile instructam introducti sunt. Erat vero tempus hiemale, et puella conclave mulierum istarum ingressa rursus eas flentes et lamentantes invenit. Adstabat eis mulus tegumento attalico instratus, cui sesama erant obiecta, cuique oscula dabant et pabulum subministrabant. Dicente autem puella ista Quid rei est, o dominae meae, de hoc mulo? Responderunt illae flentes et dixerunt Mulus hic, quem cernis, noster erat frater, eadem hac matre nostra natus. Cum enim fato functus parens noster magnas nobis opes reliquisset,

---

XX. *Quid rei est -- de hoc mulo:* ita correxit Fl. Apud Sik. et Thil. per errorem manifestum est *Quam pulcher, o dominae meae, hic mulus est*

atque hunc unicum fratrem haberemus, id egimus ut eum matrimonio iungeremus et nuptias ei more hominum pararemus. Sed mulieres mutua zelotypia percitae illum nobis insciis fascinarunt, et nos quadam nocte paullo ante lucem, foribus aedium nostrarum occlusis, fratrem hunc nostrum mulum factum esse vidimus, qualem eum cernis. Nos vero tristes, sicuti vides, non habentes patrem quo nos solemur, nullum in mundo doctum aut magum aut incantatorem omisimus quin illum accerseremus; sed nihil nobis profuit. Quoties autem pectora nostra moerore opprimuntur, surgimus et cum matre hac nostra abimus, ac postquam ad sepulcrum patris nostri flevimus redimus.

Caput XXI.

Haec cum audivisset puella ista Bonis este animis, inquit, et nolite flere; etenim medicina mali vestri propinqua est, imo vobiscum est et in medio aedium vestrarum: nam ego quoque leprosa fui, sed ut illam vidi mulierem cum eaque parvulum hunc infantem cuius nomen est Iesus, aqua qua illum abluerat mater corpus meum perfudi, et sanata sum. Novi autem illum vestro quoque malo posse mederi. Verum surgite, dominam meam Mariam adite atque ei in domum vestram deductae secretum vestrum detegite, suppliciter illam rogantes ut vestrum misereatur. Postquam mulieres sermonem puellae audiverant, propere dominam heram Mariam adierunt et ad sese introduxerunt, et coram ea consederunt flentes et dicentes O domina nostra, hera Maria, miserere ancillarum tuarum; neque enim senior nobis superest aut familiae princeps, neque pater aut frater qui nobiscum consuescat; sed mulus hic, quem vides, frater noster erat, quem mulieres fascino talem quem cernis effecerunt. Te igitur ro-

---

non habentes patrem: ita Fl. pro Sikii interpretatione *quia pater non erat nobis* *Quoties autem - - redimus:* ita Fl.; Sik. et Thil. *Itaque quoties pectora - - cum matre hac nostra sepulchrum patris nostri adimus, et postquam ibi flevimus revertimur*

gamus ut nostrum miserearis. Tunc sortem illarum dolens domina Maria sublatum dominum Iesum dorso muli imposuit, et flevit ipsa pariter atque mulieres illae, et Iesu Christo Heus, inquit, mi fili, sana hunc mulum eximia tua potentia, et fac eum hominem ratione praeditum qualis antea erat. Ut haec vox ex ore dominae herae Mariae prodiit, mutata forma iste mulus homo factus est adolescens ab omni labe integer. Tunc ipse ac mater eius et sorores dominam heram Mariam adorarunt ac puerum super capita sua elatum osculari coeperunt, dicentes Beata est genitrix tua, o Iesu, o servator mundi; beati sunt oculi qui felicitate aspectus tui fruuntur.

Caput XXII.

Dixerunt porro ambae sorores matri suae Equidem frater noster auxilio domini Iesu Christi et salutari interventu puellae istius, quae Mariae et filii eius indicium nobis fecit, in humanam formam erectus est. Nunc vero cum frater noster sit caelebs, convenit ut puellam hanc, famulam illorum, nuptum ipsi demus. Hoc cum heram Mariam rogassent, ipsaque annuisset illis, splendidas huic puellae nuptias paraverunt, et moerore in laetitiam planctuque in tripudium commutato gaudere laetari exsultare et canere coeperunt, ob magnam laetitiam splendidissimo vestitu et mundo ornatae Deinde carmina et laudes recitare ac dicere coeperunt O Iesu fili Davidis, qui moerorem in gaudium et lamenta in laetitiam convertis. Manseruntque ibi Iosephus et Maria decem dies. Deinde profecti sunt, magnis honoribus ab hisce hominibus affecti, qui illis valedixerunt, et a valedicendo reverterunt flentes, maxime ista puella.

Caput XXIII.

Hinc digressi cum in terram desertam pervenissent eamque latrociniis infestam esse audissent, Iosephus et hera

XXII. *salutari interventu:* ita Fl. pro *benedictione*, quod erat apud Sik. *tripudium:* ita Fl.; Sik. verterat *risum*.

Maria regionem hanc noctu traiicere cogitarunt. At inter eundum ecce duos in via latrones conspiciunt cubantes, et cum illis multitudinem latronum qui illorum socii erant itidem dormientium. Erant autem duo isti latrones, in quos inciderant, Titus et Dumachus. Dixit igitur Titus Dumacho Rogo te ut istos sinas abire libere, atque ita ut socii nostri eos non animadvertant. Recusante autem Dumacho rursus Titus Cape tibi, inquit, a me quadraginta drachmas, et pignus habe hocce. Simul zonam qua cinctus erat ei porrexit, ut ne hisceret neve loqueretur. Vidensque domina hera Maria hunc latronem ipsis benefecisse, ait illi Dominus deus te dextra sua sustentabit et remissionem peccatorum tibi largietur. Dominus autem Iesus respondit et dixit matri suae Post triginta annos, o mater, crucifigent me Iudaei Hierosolymae, et duo isti latrones mecum una in crucem tollentur, Titus ad dextram meam et Dumachus ad sinistram, et post illum diem praecedet me Titus in paradisum. Cumque dixisset illa Avertat hoc a te deus, mi fili, abierunt illinc ad urbem idolorum, quae, cum illi appropinquassent, in colles arenaceos fuit mutata.

Caput XXIV.

Hinc ad sycomorum illam digressi sunt quae hodie Matarea vocatur, et produxit dominus Iesus fontem in Matarea, in quo hera Maria subuculam eius lavit. Ex sudore autem domini Iesu, quem illa ibi sparsit, balsamum in illa regione provenit.

Caput XXV.

Inde Memphin descenderunt, visoque Pharaone triennium in Egypto substiterunt; fecitque dominus Iesus plurima in Egypto miracula, quae neque in evangelio infantiae neque in evangelio perfecto scripta reperiuntur.

XXIV. *subuculam:* ita Fl. pro *tunicam.*

Caput XXVI.

Exacto vero triennio rediit ex Egypto, et reversus est; cumque Iudaeam attigissent, timuit Iosephus illam intrare; audiens vero decessisse Herodem et Archelaum filium in locum eius successisse, timuit quidem, sed in Iudaeam abiit. Apparuitque illi angelus dei et dixit O Iosephe, abi in urbem Nazareth atque ibi subsiste.

Mirum sane gestari sic et circumferri per regiones dominum regionum.

Caput XXVII.

Ingressi deinde urbem Bethlehemum viderunt ibi morbos multos et graves, oculos infantum infestantes, qui inde moriebantur. Aderat ibi mulier aegrotum habens filium, quem morti iam propinquum ad dominam heram Mariam adduxit, quae illam conspexit Iesum Christum lavans. Tum dixit mulier illa O domina mea Maria, adspice filium hunc meum qui gravi dolore laborat. Et exaudiens illam hera Maria Cape, inquit, aliquantum istius aquae qua filium meum ablui, eaque illum consperge. Accipiens ergo illa paullulum de ista aqua, prout dixerat hera Maria, filium suum ea perfudit: quo facto huius agitatio remisit, et cum paullulum dormiisset, salvus postea et sanus ex somno experrectus est. Mater de hoc gaudens rursus eum ad heram Mariam adduxit. Haec vero ei dixit Gratias age deo, quod filium hunc tuum sanavit.

Caput XXVIII.

Erat ibidem alia mulier, vicina eius cuius filius modo convaluerat. Huius filius cum eodem morbo laboraret, iam-

---

XXVI. *timuit quidem, sed in Iudaeam abiit:* ita Fl. pro Sikiana interpretatione *metuit et in Iudaeam abiit.*

XXVII. *quo facto -- remisit:* ita Fl. Apud Sik. et Thil. legitur *qui vehementi agitatione lassatus in soporem lapsus est.*

que fere excaecati essent eius oculi, noctes et dies eiulabat. Huic sanati infantis genitrix Quare, inquit, non defers filium tuum ad heram Mariam, sicuti ego filium meum ad illam detuli, cum morti propinquus esset? qui convaluit aqua illa qua corpus Iesu filii eius ablutum fuerat. Quae cum ex ea audivisset mulier ista, ipsa quoque abiit, acceptaque eadem aqua filium suum abluit, cuius extemplo corpus et oculi convaluerunt. Hanc quoque hera Maria, cum filium suum ad ipsam detulisset eique omnia quae evenerant aperuisset, gratias deo pro filio in valitudinem restituto agere neque cuiquam hanc rem narrare iussit.

Caput XXIX.

Erant in eadem urbe duae feminae, unius viri uxores, quarum utrique erat filius febricitans. Harum altera Maria vocabatur, et filio eius Cleopae erat nomen. Surrexit ista et assumto filio suo dominam heram Mariam matrem Iesu adiit, oblatoque ei pulcro mantili O domina mea Maria, inquit, accipe a me hoc mantile et pro illo da mihi unam fasciolam. Fecit hoc Maria, abiitque mater Cleopae et confectam ex illa subuculam filio suo induit. Sic sanatus est morbus eius; at filius rivalis diem obiit. Hinc orta inter illas inimicitia cum alternis hebdomadibus munia domestica obirent, instarentque quondam vices Mariae matris Cleopae, haec panem coctura furnum calefecit, et massam subactam allatura filio suo Cleopa ad furnum relicto abiit. Hunc aemula eius solum conspicata — furnus autem succenso igne aestuabat — prehendit et in furnum coniecit, ac sese inde subduxit. Rediens Maria vidensque filium suum Cleopam in medio furno iacentem ridere furnumque refrixisse, ac si nihil in eum ignis coniectum foret, cognovit aemulam suam illum in ignem immisisse. Extractum ergo eum ad heram dominam Mariam detulit eidem-

XXIX. *Cleopae* per totum caput: ita Fl.; Sik. et Thil. *Kaljufo.* — *massam subactam* -- *abiit:* ita Fl. Apud Sik. et Thil. est *farinam petitura, filio suo Kaljufo ad furnum relicto, foras prodibat*

que casum eius narravit. Cui illa Tace, inquit, neve cuiquam hanc rem narra; nam metuo tibi si eam divulgaveris. Postea aemula eius aquam haustura ad puteum processit, et conspicata Cleopam iuxta puteum ludentem neque quemquam adesse, prehensum illum in puteum deturbavit, ipsa autem domum abiit. Cum homines aquam ex puteo petituri accessissent, viderunt puerum illum in superficie aquae sedentem: itaque descenderunt eumque extraxerunt. Cepit autem eos magna admiratio istius pueri, et deum laudarunt. Tum venit mater eius sublatumque illum flens ad dominam heram Mariam detulit et dixit O domina mea, vide quid aemula mea filio meo fecerit, et quomodo in puteum illum deturbaverit; fieri non potest quin eum aliquando perdat. Dixit illi hera Maria Deus te ab ista vindicabit. Deinde cum aquam haustura ad puteum aemula processisset, pedibus fune implicatis in puteum decidit. Venerunt quidem homines ut eam extraherent, sed caput eius contusum et ossa fracta invenerunt. Sic mala morte periit, et eventum in ea habuit dictum illud Alte puteum foderunt, sed ceciderunt in foveam quam paraverant.

Caput XXX.

Alia illic mulier geminos habebat filios qui in morbum inciderant, defunctoque altero alter animam agebat: quem sublatum mater flens ad dominam heram Mariam detulit et O domina mea, inquit, opem mihi fer et succurre. Nam duos habui filios, quorum alterum modo sepelivi, alter vero morti propinquus est. Vide quomodo deum rogatura et oratura sim. Coepitque dicere O domine, tu es clemens et misericors et pius: duos mihi dedisti filios, quorum alterum cum abstuleris, hunc saltem mihi relinque. Itaque hera Maria

---

neve cuiquam -- narra: haec apud Sik. et Thil. omissa erant.

ipsa -- abiit: haec omissa erant apud Sik. et Thil.

itaque descenderunt -- extraxerunt: ita Fl. Verterat Sik. *quem demissis [funibus] extrahebant*

Alte puteum foderunt: ita Fl. pro *Puteum foderunt et alte humum egesserunt*

fervorem fletus eius conspiciens miserta est eius et Pone, inquit, filium tuum in lecto filii mei eiusque vestibus ipsum contege. Cumque posuisset eum in lecto in quo Christus iacebat, iam vero vita defunctus oculos clauserat, simul atque odor vestium domini Iesu Christi illum puerum contigit, oculos aperuit magnaque voce matrem inclamans panem poposcit et acceptum suxit. Tunc mater eius O domina Maria, inquit, nunc cognovi virtutem dei in te habitare, adeo ut filius tuus sanet homines eiusdem cum ipso naturae participes, postquam vestes eius attigerint. Hic puer sanatus is est qui in evangelio Bartholomaeus vocatur.

Caput XXXI.

Erat porro ibi mulier leprosa, quae adiens dominam heram Mariam matrem Iesu dixit Domina mea, opem mihi fer. Respondit vero hera Maria Ecquodnam auxilium petis? aurumne an argentum? an ut corpus tuum a lepra mundetur? At rogavit mulier ista Quis hoc mihi dare potest? Cui hera Maria Paullulum, inquit, exspecta, donec filium meum Iesum laverim et in lecto reposuerim. Exspectavit mulier, ut Maria ei dixerat: haec autem cum Iesum in lecto posuisset, aquam qua corpus eius abluerat mulieri porrigens Cape, inquit, aliquantum istius aquae et in corpus tuum effunde. Quod cum fecisset, extemplo mundata deum laudavit et grates ipsi egit.

Caput XXXII.

Abiit ergo postquam triduum apud illam mansit, et in urbem perveniens vidit ibi virum principem qui alius principis filiam duxerat uxorem: sed cum vidisset mulierem, conspexerat inter oculos eius signum leprae instar stellae; adeoque matrimonium dissolutum et irritum factum fuerat. Hos

---

XXX. *iam autem vita defunctus oculos clauserat:* ita Fl. pro *modo autem oculi eius in aeternam noctem claudebantur.* Quo loco etiam arabicum textum emendavit Fl.

illa mulier in eo statu conspicata moestitia oppressos et flentes caussam ex illis fletus quaesivit. At illi Ne, inquiunt, in statum nostrum inquirito; dolorem enim nostrum nulli mortalium narrare aut alii cuiquam aperire possumus. Institit tamen illa, atque ut illud sibi committerent rogavit: sese enim fortasse remedium eius indicaturam. Cum ergo monstrassent ipsi puellam et signum leprae quod inter eius oculos apparebat, hoc conspecto Ego quoque, inquit mulier, quam hic videtis, eodem morbo laboraveram, cum alicuius negotii caussa, quod forte mihi obvenerat, Bethlehemum sum profecta. Ibi speluncam ingressa mulierem nomine Mariam vidi, cuius filius erat qui Iesus vocabatur: haec cum me leprosam vidisset, mei miserta aquam qua filii sui corpus laverat mihi porrexit. Ea corpus meum perfudi, et munda evasi. Dixerunt ergo feminae illi Numquid, o domina, surges et nobiscum proficiscens dominam heram Mariam nobis commonstrabis? Annuente illa surrexerunt et ad dominam heram Mariam iverunt, splendida secum munera ferentes. Cumque intrassent et munera illa ipsi obtulissent, puellam istam leprosam quam adduxerant ipsi monstrarunt. Dixit ergo hera Maria Misericordia domini Iesu Christi descendat super vos: et paullulum aquae eius qua corpus Iesu Christi abluerat illis quoque porrigens hac miseram lavari iussit. Quod cum fecissent, extemplo sanata est, ipsique et omnes adstantes deum laudaverunt. Laeti ergo in urbem suam reverterunt, dominum propterea laudantes. Cum vero princeps audisset sanatam esse uxorem suam, ea in domum suam recepta secundas nuptias fecit, et pro recuperata uxoris sanitate grates deo egit.

Caput XXXIII.

Erat quoque ibi adolescentula, quae a satana affligeba-

XXXII. *Cum ergo monstrassent ipsi puellam -- sum profecta:* ita Fl. Verterat Sik. ita: *Cum ergo monstrarent -- et signa leprae quae -- apparebant, Ego quoque, inquit mulier, -- laboravi, et Bethlehemum negotiorum causa profecta sum*

tur: maledictus enim ille forma ingentis draconis subinde illi apparebat eamque deglutire parabat; omnem quoque eius sanguinem exsugebat, ita ut cadaveri similis remaneret. Haec, quotiescumque ad eam accedebat, manibus super caput iunctis vociferabatur et dicebat Vae, vae mihi, quod nemo adest qui a pessimo isto dracone me liberet. Pater autem et mater eius et omnes qui circa ipsam erant aut ipsam videbant eius sortem dolebant; et homines promiscue eam circumsistebant omnesque flebant et lamentabantur, praesertim cum ipsa fleret et diceret O fratres mei et amici, nemone est qui ab homicida isto me liberet? Filia vero principis quae a lepra sua sanata fuerat, audiens vocem puellae istius adscendit in castelli sui tectum viditque illam manibus super caput iunctis flentem omnesque circumstantium globos pariter flentes. Rogavit igitur maritum istius daemoniacae an viveret mater uxoris ipsius. Qui cum utrumque eius parentem vivere dixisset, Matrem eius, inquit illa, ad me arcesse. Quam ut ab eo arcessitam vidit, Lymphata haec adolescentula, inquit, num filia tua est? Ita, o domina, inquit mulier illa tristis et flens, haec filia mea est. Respondit filia principis Cela secretum meum; nam fateor tibi me fuisse leprosam, sed nunc sanavit me domina Maria, mater Iesu Christi. Quod si filiam tuam sanari vis, ea Bethlehemum abducta Mariam matrem Iesu require, et filiam tuam sanatum iri confide: ego vero confido, te filia recte valente laetam huc reversuram. Illa mulier simul atque orationem filiae principis audiit, confestim filiam suam secum abduxit, et ad locum designatum profecta dominam heram Mariam adiit eique filiae suae statum aperuit. Audita oratione eius hera Maria praebuit illi paullulum aquae eius qua corpus filii sui Iesu abluerat, idque eam in corpus filiae effundere iussit. Data quoque ipsi fascia ex panniculis domini Iesu Cape, inquit, hanc fasciam eamque hosti tuo,

---

XXXIII. *ego vero confido te - - ad locum designatum:* ita Fl. Legitur ex Sikii interpretatione *credo enim te sanata filia laetam reversuram. Statim ab extrema parte verbi surrexit illa, et cum filia sua ad locum designatum*

quotiescumque illum videris, ostende. Et cum salutatione illas dimisit.

CAPUT XXXIV.

Cum ergo digressae ab illa in regionem suam rediissent, adessetque tempus quo satanas ille invadere eam solebat, hoc ipso tempore apparuit illi hic maledictus sub forma ingentis draconis, a quo conspecto puella timuit. Cui mater Ne time, o filia; sine illum ad te accedere, tum fasciam quam dedit nobis domina Maria ostende ipsi, et quid futurum sit videamus. Cum igitur satanas ille draconem terribilem referens appropinquasset, corpus puellae prae timore eius inhorruit; sed simulatque fasciam istam promsit et capiti suo imposuit oculosque ea obtexit, ex ea fascia flammae et prunae emicare atque in draconem proiici coeperunt. O magnum illud miraculum, quod factum est simulatque draco fasciam domini Iesu adspexit, ex qua ignis emicabat et in caput eius atque oculos proiiciebatur. Magna ille voce exclamavit Quid mihi tecum est, o Iesu fili Mariae? quo a te fugiam? Magno cum timore tergum vertens a puella discessit, neque unquam postea ei apparuit. Puella autem iam ab eo otium habuit et deo laudes gratiasque egit, et cum ipsa omnes qui miraculo illi interfuerant.

CAPUT XXXV.

Alia ibidem mulier degebat, cuius filius a satana vexabatur. Hic, Iudas nomine, quotiescumque satanas ille eum corripiebat, omnes qui ad eum appropinquabant mordebat, ac si neminem iuxta se inveniebat suas ipse manus et caetera membra mordebat. Audiens ergo mater huius miseri famam herae Mariae et filii eius Iesu surrexit ac filium suum Iudam secum ad dominam Mariam deduxit. Interim Iacobus et Ioses dominum Iesum infantem abduxerant, ut cum cae-

---

XXXIV. *Puella autem - - habuit:* ita Fl. pro *Sic puellae huic negotium facessere desiit*

teris infantibus luderent; ac domo egressi consederant, et cum eis dominus Iesus. Accessit Iudas daemoniacus et ad dextram Iesu consedit; tum a satana, ut fieri solebat, infestatus dominum Iesum mordere voluit, sed non potuit, tamen latus Iesu dextrum percussit, unde hic flere coepit. Extemplo exivit ex puero illo satanas fugiens, cani rabido similis. Hic autem puer, qui Iesum percussit et ex quo satanas sub forma canis exivit, erat Iudas Ischariotes, qui illum Iudaeis prodidit; et idem eius latus, in quo percusserat eum Iudas, Iudaei lancea confixerunt.

Caput XXXVI.

Cum vero dominus Iesus septem a nativitate sua annos complevisset, die quodam cum pueris aequalibus, i. e. qui ei aetate compares erant, versabatur. Ludebant autem in luto, unde simulacra asinorum boum avium aliorumque animalium fingebant, et sua quisque arte glorians suum opus probabat. Tunc dominus Iesus dixit pueris Ego illa quae feci simulacra incedere iubebo. Rogatus a pueris num igitur creatoris esset filius, dominus Iesus illa incedere iussit: quae extemplo subsilire coeperunt; deinde, cum iis veniam dedisset, rursus substiterunt. Fecerat autem avium passerumque figuras, quae, cum volare ipsas iuberet, volabant, et cum stare iuberentur, consistebant; cum autem cibum et potum iis porrigeret, edebant et bibebant. Postquam abierunt pueri et parentibus ista suis retulerunt, dixerunt illis patres ipsorum Cavete, o filii, iterum cum eo consuescatis: est enim veneficus; fugite igitur eum et vitate, neve dehinc iterum cum eo ludite.

Caput XXXVII.

Quodam die dominus Iesus cum pueris discurrens et

XXXVI. *ludebant autem in luto - - probabat:* ita Fl. pro Sikii interpretatione, quae sic habet: *qui ludentes varias ex luto formas fingebant, asinos, boves, volucres, et alia his similia, et unusquisque suum iactans opus super caeterorum plasmata efferre conabatur*

ludens officinam tinctoris praeteriit, cuius nomen erat Salem; habebant autem in officina eius multos pannos, quos tincturus erat. Ingressus igitur dominus Iesus officinam tinctoris pannos hosce universos sumsit et in cupam caeruleo indico plenam coniecit. Salem cum venisset pannosque perditos vidisset, voce maxima clamare coepit et dominum Iesum obiurgare dicens Quid fecisti mihi, o fili Mariae? Me apud omnes oppidanos infamem reddidisti: quilibet enim commodum sibi colorem voluit, tu vero cum venisses omnia perdidisti. Respondit dominus Iesus Cuiuscumque panni colorem mutari volueris, hunc ego tibi mutabo; statimque pannos ex cupa extrahere coepit, singulos eo imbutos colore quem tinctor volebat, donec omnes eduxit. Hoc miraculum atque prodigium videntes Iudaei deum laudarunt.

Caput XXXVIII.

Iosephus autem per totam urbem circumiens dominum Iesum secum ducebat, cum propter opificium eius homines illum accerserent ut portas ipsis et mulctralia et spondas et arcas conficeret; eratque cum ipso dominus Iesus quocumque ibat. Quoties ergo Iosepho aliquid operis sui sive cubito sive spithama longius aut brevius, latius vel angustius faciendum erat, dominus Iesus manum suam versus illud extendebat, quo facto tale quale volebat Iosephus fiebat, neque ipsi opus erat quicquam manu sua facere: non erat enim Iosephus artis fabrilis admodum peritus.

Caput XXXIX.

Quodam vero die accersivit illum rex Hierosolymae et Volo, inquit, Iosephe, ut solium mihi conficias ad mensuram loci illius in quo sedere consuevi. Paruit Iosephus, et

---

XXXVII. *me apud omnes -- reddidisti:* ita Fl. pro *et me et cives meos iniuria affecisti*

XXXVIII. *sive cubito sive spithama:* haec apud Sik. et Thil. omissa erant. *non erat enim* etc: ita Fl. pro *quia nec admodum peritus erat artis fabrilis*

postquam statim operi manum admovit, biennium in regia mansit, donec fabricam illius solii absolvit. Cum autem illud in locum suum transferendum curasset, ab unoquoque latere duas ei spithamas a praefinita mensura deesse animadvertit. Quo viso rex Iosepho iratus est; Iosephus autem a rege vehementer timens noctem incoenatus peregit nec quicquam omnino gustavit. Tunc a domino Iesu rogatus quare timeret, Quia, inquit Iosephus, omne illud quod per biennium feci perdidi. Cui dominus Iesus Ne time, inquit, neve animum abiice; sed prehende tu unum solii latus, ego alterum prehendam, ut illud corrigamus. Cumque fecisset Iosephus quemadmodum dixerat dominus Iesus, et uterque a latere suo traxisset, correctum est solium et ad iustam loci illius mensuram redactum. Quo prodigio conspecto qui aderant obstupuerunt et deum laudarunt. Ligna vero eius solii ex illis erant quae tempore Salomonis filii Davidis celebrabantur, i. e. ligna varia et multiplicia.

Caput XL.

Alio quodam die dominus Iesus in viam egressus et pueros qui ad ludendum convenerant conspicatus eos insecutus est, pueri autem se ab illo absconderunt. Dominus Iesus igitur cum ad portam domus cuiusdam venisset et stantes ibi mulieres conspexisset, eas rogavit quonam pueri illi abissent. Cumque neminem ibi adesse respondissent, iterum dominus Iesus Hi, inquit, quos in fornace videtis, quinam sunt? Respondentibus illis haedos esse triennes, clamavit dominus Iesus dixitque Huc exite, o haedi, ad pastorem vestrum. Tum pueri haedorum speciem habentes exierunt et

---

XXXIX. *Iosephus autem a rege - - gustavit:* ita Fl. pro *et Iosephus iram regis metuens incoenatus dormiebat, cum nihil omnino gustasset*

Ligna autem illius solii etc: ita Fl. Apud Sik. et Thil. est *Fabricatum vero erat solium hoc ex ligno illo quod exstiterat tempore Salomonis, Davidis filii, ligno scilicet variis formis et figuris insignito.*

XL. *Tum pueri - - exierunt:* ita Fl.; Sik. et Thil. *Et confestim egrediebantur pueri haedis similes*

circa ipsum exsultare coeperunt: quo conspecto mulieres illae admodum miratae et tremore correptae propere dominum Iesum supplices adorarunt, dicentes O domine noster Iesu, fili Mariae, tu revera es pastor ille bonus Israelis, miserere ancillarum tuarum quae coram te stant quaeque nunquam dubitarunt: ad sanandum enim, o domine noster, venisti, non ad perdendum. Cum autem respondisset dominus Iesus, filios Israelis Aethiopum instar esse inter populos, dixerunt mulieres Tu, domine, omnia nosti neque te quicquam latet; nunc vero te rogamus et a pietate tua petimus ut pueros istos servos tuos in pristinum ipsorum statum restituas. Dixit ergo dominus Iesus Adeste o pueri, ut abeamus et ludamus; et extemplo adstantibus hisce feminis haedi in pueros mutati sunt.

Caput XLI.

Mense autem Adar Iesus in modum regis pueros congregavit: illi vestes suas humi straverunt, ipse super eas consedit. Tum coronam ex floribus consertam capiti eius imposuerunt et cubiculariorum instar regi adstantium a dextra et sinistra coram ipso constiterunt. Quicumque autem per viam illam transibat, illum vi abstrahebant pueri dicentes Huc ades et regem adora, deinde in via tua perge.

Caput XLII.

Interea, dum haec gerebantur, accedebant viri qui puerum gestabant. Hic enim puer ligna petiturus cum aequalibus suis in montem discesserat; ibi vero cum perdicis nidum invenisset, et manum suam ut ova exinde tolleret extendisset, serpens eum malignus ex medio nido pupugit, ita ut auxilium advocaret. Sodales cum propere accessissent, invenerunt illum in terra iacentem mortui instar; tum venerunt propinqui

---

quaeque nunquam dubitarunt - - ad perdendum: ita Fl. pro *quae minime dubitant quin tu, o domine noster, ad sanandum, non vero ad perdendum veneris*

XLI. *deinde in via tua perge:* ita Fl. pro *ut felix tibi iter contingat*

eius eumque in urbem referendum sustulerunt. Postquam vero pervenerant ad locum eum in quo dominus Iesus more regis residebat, caeterique pueri ministrorum instar circumstabant, pueri propere obviam processerunt ei qui a serpente morsus erat et dixerunt propinquis eius Agite salutate regem. Sed cum propter moerorem in quo versabantur accedere nollent, pueri eos invitos vi abstraxerunt. Et cum ad dominum Iesum pervenissent, rogavit ille quare hunc puerum gestarent. Atque illis respondentibus quod serpens ipsum momordisset, dixit dominus Iesus pueris Eamus ut serpentem illum interficiamus. Rogantibus vero parentibus pueri ut abire se sinerent, quod filius ipsorum in agone mortis versaretur, responderunt pueri dicentes Annon audistis quod rex dixit Eamus et occidamus serpentem? et vos morem ei non geretis? Et sic ipsis nolentibus lecticam retro abduxerunt. Cumque ad nidum illum pervenissent, dixit dominus Iesus pueris Hiccine est locus serpentis? Atque illis annuentibus, serpens a domino vocatus sine mora prodiit, sese ipsi submittens. Cui ille Abi, inquit, et omne venenum quod huic puero insinuasti exsuge. Itaque serpens iste ad puerum adrepsit et omne suum venenum exsuxit; tunc maledixit illi dominus Iesus: quo facto statim diruptus est; puer autem manu domini Iesu permulsus convaluit. Et cum flere inciperet, Noli flere, inquit dominus Iesus, mox enim meus eris discipulus. Et hic est Simon Cananites, cuius in evangelio fit mentio.

Caput XLIII.

Alio die Iosephus filium suum Iacobum lignatum miserat, et comitem se illi dominus Iesus adiunxerat. Cumque pervenissent ad locum in quo ligna erant, coepissetque Iacobus illa colligere, ecce vipera maligna illius manum momordit, ita ut vociferari et flere inciperet. Eum igitur in hoc statu cernens dominus Iesus accessit ad ipsum, locumque in quo vipera eum momorderat afflavit: quo facto extemplo sanatus est.

Caput XLIV.

Quodam die, cum dominus Iesus iterum versaretur inter pueros qui in tecto ludebant, quidam puerorum ex alto decidens confestim exspiravit. Diffugientibus vero caeteris pueris dominus Iesus solus in tecto remansit. Cumque advenissent propinqui illius pueri, dixerunt domino Iesu Tu filium nostrum ex tecto praecipitem dedisti. Illo autem id negante vociferati sunt dicentes Filius noster mortuus est, et hic est qui eum interfecit. Quibus dominus Iesus Ne me, inquit, infamate; quodsi mihi non creditis, agite rogemus puerum ipsum, qui veritatem in lucem producat. Tunc descendit dominus Iesus, et super mortuum stans voce magna Zeno, inquit, Zeno, quis te de tecto praecipitavit? Tunc respondens mortuus Domine, ait, non tu me deiecisti, sed ὁ δεῖνα me ex illo deturbavit. Et cum praecepisset dominus adstantibus ut ad verba eius attenderent, omnes qui aderant deum pro hoc miraculo laudarunt.

Caput XLV.

Iusserat aliquando hera domina Maria dominum Iesum abire et aquam ipsi ex puteo afferre. Cum ergo petitum aquam abisset, hydria iam completa allisa et fracta est. Expandens vero dominus Iesus sudarium suum collectam aquam ad matrem suam in eo detulit, quae rem mirata est. Recondebat autem et conservabat in corde suo omnia quae videbat.

Caput XLVI.

Rursus alio die dominus Iesus ad rivum aquae versabatur cum pueris, fecerantque iterum piscinulas. Dominus autem Iesus duodecim passeres finxerat, eosque circa piscinam

---

XLIV. *Ne me, inquit, infamate -- agite rogemus:* ita Fl. pro Sikii interpretatione hac *Ne me, inquit, arguite facinoris, cuius neutiquam me convincere poteritis; sed agite rogemus*

XLV. *allisa et fracta est:* ita Fl. pro *cum sursum attolleretur, fracta est*

XLVI. *fecerantque -- passeres finxerat:* ita Fl. pro *eduxeruntque per sulcos*

suam ad singula latera ternos instruxerat. Erat autem dies sabbati. Itaque accedens filius Hanani Iudaeus eosque conspiciens talia molientes, iratus et indignabundus Itane, inquit, die sabbati figuras ex luto fingitis? Et propere accurrens piscinas eorum destruxit. Cum vero dominus Iesus manus suas super passeres quos finxerat complosisset, avolarunt illi pipientes.

Deinde filio Hanani ad Iesu quoque piscinam accedente eamque calceis conculcante, evanuit aqua eius. Dixitque illi dominus Iesus Quemadmodum evanuit aqua ista, sic tua quoque vita evanescet. Et extemplo puer ille exaruit.

Caput XLVII.

Alio tempore cum vesperi dominus Iesus cum Iosepho domum reverteretur, obviam habuit puerum, qui currens ipsum tam vehementer impulit ut caderet. Cui dominus Iesus Quemadmodum me proiecisti, ita cades neque surges. Eademque hora corruit puer et exspiravit.

Caput XLVIII.

Erat porro Hierosolymae quidam Zachaeus nomine qui pueros erudiebat. Dixit is Iosepho Quare, o Iosephe, non adducis ad me Iesum ut litteras discat? Annuit illi Iosephus, et ad heram Mariam hoc retulit. Ad magistrum itaque illum deduxerunt: qui simulatque eum conspexit, alphabetum ipsi conscripsit et ut Aleph diceret praecepit. Et cum dixisset Aleph, magister eum Beth pronunciare iussit. Cui dominus Iesus Dic mihi prius significationem litterae Aleph, et tum Beth pronunciabo. Cumque magister verbera ei intentaret, exposuit illi dominus Iesus significationes litterarum Aleph et Beth; item quaenam litterarum figurae essent rectae, quae-

---

aquam ex rivo illo, piscinulas sibi construentes; feceratque dominus Iesus duodecim passeres

iratus et indignabundus: haec apud Sik. et Thil. non expressa erant.

eamque calceis conculcante: ita Fl.; Sik. verterat *ut illam destrueret*

nam intortae, quaenam in spiram circumductae, quae punctis insignitae, quae iisdem carentes; quare alia littera aliam praecederet; aliaque plurima enarrare coepit et elucidare quae magister ipse nec audiverat unquam nec in libro ullo legerat. Dixit porro magistro dominus Iesus Attende ut dicam tibi. Coepitque clare et distincte recitare Aleph, Beth, Gimel, Daleth, usque ad Tau. Quod miratus magister Hunc, inquit, puerum ante Noachum natum esse existimo; conversusque ad Iosephum Adduxisti mihi, ait, erudiendum puerum magistris omnibus doctiorem. Herae quoque Mariae dixit Filio huic tuo nulla institutione opus est.

Caput XLIX.

Ad alium deinde magistrum doctiorem eum deduxerunt: qui ut eum conspexit, Dic Aleph, inquit. Cumque dixisset Aleph, magister eum Beth pronunciare iussit. Cui respondens dominus Iesus Dic mihi, inquit, prius significationem litterae Aleph, et tum Beth pronunciabo. Hic cum sublata manu eum verberasset magister, confestim manus ipsius exaruit, et mortuus est. Tunc dixit Iosephus herae Mariae Ab hoc tempore non sinemus eum domo exire, quoniam quisquis ipsi adversatur morte plectitur.

Caput L.

Et cum factus esset annorum duodecim, duxerunt eum Hierosolymam ad festum. Finito autem festo ipsi quidem reverterunt, sed dominus Iesus remansit in templo inter doctores et seniores et eruditos ex filiis Israelis, quos de scientiis varia interrogabat, et vicissim eis respondebat. Dixit enim illis Messias cuius est filius? Responderunt illi Filius Davidis. Quare ergo, inquit, in spiritu vocat illum dominum suum, cum dicit Dixit dominus domino meo Sede ad

---

XLVIII. *intortae - - in spiram circumductae:* ita Fl. Apud Sik. est *obliquae - - duplicatae*

usque ad Tau: ita Fl. Apud Sikium est *usque ad finem alphabeti*